

B. TRAVEN

Türkçesi :
Gülen Akta

KANLI YÜRÜYÜ

yazar üzerine, kısaca:

Kırk yıldan beri B. Traven'in ki ili i uluslararası bir meraka ve efsaneye konu olmu tu. Milyonlarca okuyucusu vardı. En çok satan kitabı Sierra Madre Hazinesi'nin filmi Akademi Ödülü kazanmı tı. Ama yine de o, birçok yazarın ardında ko tu u ünden kaçıyordu. Onun serseri bjr Avusturyalı ar idük, cüzzamlı bir adam, ya da Kuzeyli bir kâ if oldu una ili kin türlü türlü tahminler yürütülüyordu. 1947'de, Sierra Madre Hazinesi filminin yönetmeni John Huston, Meksiko kentinde, Acapulco'dan çeviriler yapan Hal Croves adlı bir adamla tanı tı. Huston ve arkadaşları, bu Hal Croves'in Traven'in ta kendisi oldu una inanmı lardı, ama onlar hiç bir ey kanıt layamadan, adam ortadan kayboldu. Daha sonraları Meksikalı bir gazeteci buldu onu. Meksika göçmen kayıtlarını gözden geçirirken. 5 Mayıs 1890'da ikago'da skandinavyalı bir ana babadan do mu , Berick Traven Torsan adına rastlamı tı. Bir de, B. Traven'e yazılmı , telif ücretleriyle ilgili bir mektup geçirmi ti eline. Ama bu izlerle ula tı ı Traven Torsan asıl yazarın ye eniydi. Ve kendisi de dahil olmak üzere, birkaç ki inin onun gizli kalmasına yardım ettiklerini söyledi yalnız. 1967'de, Amerikalı bir yazar, o zamanlar Meksika'da ya ayan çelimsiz ve sa ır bir adam olan Traven'le konu tu unu açıkladı. Bu esrareniz yazar, 1969 yılının mart ayında, yetmi dokuz yaındaiken Meksiko kentinde öldü.

Tsotsil ulusundan. Chamula'lı yerli Celso Flores'in; Ishtacolcot'da, kendi köyünde bir sevgilisi vardı. ste-se onu kaçıtır ve hemen evlenebilirdi. Ama kızın babasına olan saygısından bunu yapmadı. Ve baba da, kabilesinin eski gelene ini sürdürerek kızını kolaylıkla ona vermedi. Aslında herhangi bir yargıç, onları ni-kâhlarını kıyabilirdi. Ama kimse bu kararı takmayaca ından, evlilik kabilece geçerli sayılmazdı.

Kız güzel, güçlü ve sa lıklydı. Babası onun erke-ine on be , ya da daha çok çocuk do uraca ından emindi. te bu yüzden babasının, kızını için iyi bir fiyat biçmesi çok do aldı.

Celso, sevgilisini elde edebilmek için kızın babasının yanında üç yıl çalı mayı önerdi. Ama ya lı adam, onun çok daha akla yatkın bir eyler vermesini istiyordu: altı tane büyük koyun, on be metre beyaz par muklu kuma , yüz kilo kurtlanmamı mısır, çi tütün ve iki galon aguardiente...

Kimsenin ücret kar ılı ı çalı madı ı Ishtacolcot'da Celso'nun bütün bunları elde etmesi olanaksızdı. Bu nedenle de Soconusco bölgesinde, köyünden yüz elli mil uzaktaki kahve üretme çiftliklerinde çalı maktan öte yapabilece i hiç bir ey kalmıyordu...

ki yıl a ır bir i ten sonra yeterince gümü pezo biriktirmeyi becerdi. Güzel paralardı bunlar; saf gü-mü tüler ve hiç de kolay kazanılmamı lardı...

Bir kahve finca'smda çalı mak, monteria'da ça

lı mak kadar beter bir i tir. Gün do u undan gün batanına dek durmadan çalı ür... Bo geçen birkaç pazardan ba ka hiç bir tatil günü yoktur. Hasat zamanı sepet basma para alınır. Ama yüz sepet topladı nız zaman canınız da çıkmı demektir... hem de nasıl!..

Capataz, ya da cabo denilen gözetimciler, sepetinizde ne kadar ye il tane oldu unu görmek istedi i zaman, o sepet i aretlenmeyecek demektir. Capataz topladı nızı yere bo altır ve siz de bütün yaptı nız i e ba tan ba lamak zorunda kalırsınız. Çiftlik sahibiyse ne denli ye il olursa olsun, bu tanelerin hiç birini atmaz. Neden yapsın ki bunu... Onun da i ine bakması gerek. Be ya ndan küçük yerli çocukları ara sıra yere atılan bu ye il taneleri toplarlar.

te Celso'nun iki yıllık ya antısı bunların arasında geçmi ti. imdi, köyüne dönerken yanında evlene bümesi için gerekli olan para vardı.

Celso'nun köyüne giden en kısa yol, a ılması en zorlu yollardan biriydi.

Niquivil ve Salvador yolundan giderek birkaç köyden geçmek zorunda kaldı. Geçti i her köyde, köy muhtarı, köyden geçi ücreti olarak on centavo aldı. Geçmesi gereken bir köprüye geldi inde, köprü kullanılmayacak bir durumda bile olsa bu i lerle ilgilen di ini söyleyen bir yetkili, köprüden geçi için yirmi centavo aldı. Ku kusuz Celso, elinden geldi ince köylerden ve köprülerden geçmeyen bir yolu seçmeye u ra ıyordu.

Yol boyunca durmadan kaçak içki önerileriyle karıla ıyordu. Kaçak içkiler, izinle satılanlardan daha pahalıydılar. Her yerde, kar üa tıkları delikanlıyı sarho etmeye ve sonra da sarho oldu diye hapse tıkma ya çalı ıyorlardı. Böylelikle sabah ayılıp yola çıkma ya hazırlandı nda üstünde tek bir centavo bile kal

madi ini görmesi i ten bile olmayacaktı. Tabî, e er paranızı polislerin çaldı nı iddia edecek olursanız görevli memura hakaret etmekten köy içinde iki ya da üç ay parasız çalı maya mahkûm edilebilirsiniz.

Neyse ki Celso, çiftlikteki arkadaşlarından bunları yeterince öğrenmişti. Sırf dostluk için önerildi inde, tek bir yudum bile içki koymadı a zına. Bilirsiniz, eski bir numaradır içki ısmarlamak... Tadımı bir kez almayagörsün insan, duramaz, içtikçe içer...

Yolda ihtiyacı olan eyleri Celso'ya normal fiyatının iki, ya da üç katına satıyorlardı. O, cepleri parayla dolu, eve dönen bir kahve i çisi de il miydi?..

Celso, bu durumlarda da akıllıca davrandı. Üstüne yırtık pırtık elbiseler giymi ti ve kahve çiftliklerinden döndü ünü de kimseye söylemiyordu. Bir bakkal, ya da muhtar ona nereye gitti ini sorduklarında, Jovel'deki patronu hesabına Huixtla'ya dört tane ek götürdü ünü anlatıyordu.

Jovel, köyüne varmadan önce geçece i son kasabaydı. Köyünden a a ı yukarı on iki mil uzaktaydı.

Jovel'e vardı nda kendini evine kavu mu gibi hissetti. Eskiden her hafta, ya da en azından ayda iki kez mısır, yün, meyve, odun ve deri satmak, ya da takas etmek için annesi ve babasıyla birlikte Jovel'e inerdi.

Bir yerli kadından be centavo'luk muz satm aldı. Soka ı geçti, alanın bir kö esinde çömeldi. Oysa oturabilece i bir sürü bo sıra vardı ortalıkta.

Ama bu banklar kasabanın uygar insanları, ladi no'lar için konmu tu. Ne yazık ki bu uygarlık pek yayılmamı tı, ama yine de insanlar her sabah yüzlerini yıkamak ve tıra olmak için zorunlu hissediyorlardı kendilerini.

Aylak bir yerli olan Celso, e er bo sıralardan bi

rine oturmaya yeltenseycü, polis hemen gelip onu oradan atardı. Ama kesme ta larla dö enmi olan alanda keyifle yan gelip yatan köpekleri bile kovmuyordu polis. te sonuç olarak yorgun köylülerin, alanın bir kö esine çömelmelerine 'izin veriliyordu.

Banklardan birinin üstünde iki ladino oturuyordu. Caballero deniliyordu onlara. Bir yandan sigaralarını içiyorlar, bir yandan da hükümeti ele tiriyorlardı.

Caballero'lardan biri öyle diyordu:

«Bu kasaba, sırtlarına bir gömlek giymeye bile lâyıık olmayan insanlarla dolu... Bir de sanki bütün kasabaya sahipmi ler gibi poz takmıyorlar... te, bir de u yere diz çöküp karınlarını muzla doyuran Chamula'lı genç gibileri var... Bir centavo'ya muhtaç gibi görünüyorlar, de il mi?.. Oysa u anda cebinin bir kö esinde tam seksen gümü pezo var ..»

«Bu kadar iyi nereden bilebiliyorsun?..» diye sordu öbür caballero.

«Benim kahve çiftli imde tam iki yıl çalı tı. Adı Celso. Ishtacolcot'lu Francisco Florens'in o ludur...»

«Sahi mi... do ru mu söylüyorsun?..»

«Elbette... Ama o solucan beni hiç ilgilendirmiyor. Benim asıl bilmek istedi im, o hiç bir i e yaramayan valinin Arriaga'ya yol yaptıracam diye cebine kaç bin pezo attı ı... Tanrı bilir o yolda güvenle yolculuk etmemiz sa lanmadan daha kaç bin pezo onun cebine girecek!.. Asıl sorun...»

Hiç bir zaman yapılmayan bir yol için valinin topladı ı binlerce pezo, ya da bu yolun kötü yapılması, her ya mur mevsiminden sonra onarımının gerekmesi... böylece valinin binlerce pezo toplayıp durması, öbür caballero'yu hiç ilgilendirmiyordu. Valinin yerinde olsaydı o da aynı eyi yapacaktı kesinlikle. Ama indilik valinin yerinde olmadı ı için para toplaya

cak ba ka yollar bulmalıydı kendine. Hükümetin ele - tirilmesini dinlemeyi bırakıp, alanın öbür ucunda otu - ran Celso'ya seslendi:

«Hey!. Sen, chamula... buraya gel!..»

Celso ba mı çevirdi ve kendisini ça ıranın bir la dino oldu unu görünce, yerinden fırlayarak yanma gitti. Henüz yemeye ba ladı ı muzlar alan ta larının üstünde, oturdu u yerde kalmı tı.

Çok geçmeden caballero'nun yanına varmı tı. Ki - barca apkasını çıkarıp öyle dedi:

«A sus ordenes patroncito... emrinizdeyim.»

«Beni tanıyorsun, de il mi?..» dedi caballero.

«Si patroncito... elbette tanıyorum sizi. Siz don Sixto'sunuz.»

«Do ru. Geçenlerde babana iki genç öküz sat - tım. Borcunun ancak bir bölümünü ödedi. Sonra da sen döner dönmez borcunun gerisini bana hemen öde - yece ine dair Cornelio Sanchez'in yanında yemin et - ti. Babanın bana kalan borcu tam yetmi altı pezo, elli centavo. Hadi parayı imdi sen ver de baban buraya kadar gelmek zorunda kalmasın. Haksız mıyım don Emiliano?..» diye sordu don Sixto, arkada ına.

«Babanın don Sixto'ya borcu oldu unu ben de biliyorum,,» dedi Emiliano.

Bir an Celso, don Emiliano'nun bu borç konusun - da bir eyler bilmesinin olanaksız oldu unu dü ündü. Çünkü Celso birkaç gün önce çiftlikten ayrıldı ında don Emiliano hâlâ oradaydı. Ama aynı anda bir cabal - lero'ya kar ı bir yerliye kimsenin kulak asmayaca ı - nı dü ündü E er bir caballero, dünyanın güne in çev - resinde döndü ünü söylese bile bir yerlinin bunu ger - çek olarak kabullenmesi gerekirdi. Oysaki güne in dünya çevresinde döndü ü açıkça ortadaydı! te böy - lece her i te caballero'nun dedi i olurdu. imdi ise,

iki caballero da aynı eyi söylüyorlardı. ki yıldır evinden uzak oldu u için böyle bir eyden de haberi yoktu.

Aslında bu konuda dü ünmesi, ya da dü ündüklerini söylemesi için ona kimse bir ey sormamı tı.

Don Sixto, aceleyle konu maya devam etti.

«Hadi çık paraları muchacho,» dedi so uk ve acımasız bir sesle. «E er vermezsen imdi polisi ça ırırım ve borca girmenin ne demek oldu unu hapiste bol bol dü ünürsün artık!..»

Akrabalarının basma gelenlerden Celso, hapishanenin bir yerli için ne denli pahalı oldu unu biliyordu. Parasını hemen elinden kapıverirlerdi. Onu saklaması olanaksızdı. Bir de her eyin üstüne borcunu ödemedi ini iddia edip yol yapımında üç ay çalı tıracaklardı onu. Bir yargıç, ya da polis efi gerekeni kendisine söyleyecek ve yerlinin yanıt vermesine fırsat bırakmadan yasanın bilmemkaçıncı maddesine göre kendisini mahkûm edecekti...

Beline sardı ı kırmızı yün ku a ını çıkardı, beyaz pamuklu pantolonu a a ı kaydı. Don Sixto'nun önünde çıplak kalmı tı. Üzüntüsünden bunu farketmemi ti bile. Ku a ını yava yava açtı, oyalanmakla, sanki binbir güçlkle kazandı ı parayı, evlenmesini ve en azından on be çocuk sahibi olmasını sa layacak pezoları koruyordu. Ku kusuz, u anda don Sixto'nun önünde tek bir centavo'yu bile saklaması olanaksızdı.

Sonunda, ku a ını tamamen açmı tı. Paraların yere dökülmesini önlemek için çömeldi ve kollarını dizlerine dayadı. Sonra ku a ından gümü pezoları çıkartıp onlar için nasıl ter döktü ünü dü ünerek hepsini don Sixto'ya verdi.

Don Sixto, aldı ı parayı teker teker sayıyordu.

Her on pezoda bir paraları toplayıp bir sa , bir sol cebine indiriyordu. Sa ve sol cepleri dolduktan sonra pantolonunun ön ve arka ceplerini de doldurdu.

Don Emiliano onlara bakıyor, sessizce paraları sayıyordu. Para saymak, onun için hükümetle, ya da yapılmamı yolla u ra maktan daha ilginçti.

Sonunda don Sixto, tam yetmi pezo'yu cebine indirmişti. Elini bir kez daha açıp Celso'ya do ru uzattı. Yedi pezo daha aldıktan sonra, «Basta muchacho,» dedi. « imdi benim de sana dört real vermem gerekir. te, do ruluktan hiç ayrılmam. Zavallı bir yerli den tek bir centavo bile fazla almam ben. imdi sana bir makbuz yazaca ım. Seni aldattı ımı sanmanı istemiyorum. Benim dinimde namus ve do ruluk, temel yasadır...»

Celso aya a kalktı.

Aynı anda yanlarına gelen bir polis, pantolonunu çekip ku a ını sıkı ba laması için Celso'yu uyardı. Yoksa halkın ortasında çirkin davranı larda bulunmaktan kendisini tutuklayacaktı. Celso'yu gerçe e döndüren bu oldu. Son birkaç dakikada kendinden tamar men geçmişti.

Paraları cebe indiren ve ne elenen don Sixto pantolonunu çekip ku a ını ba layan zavallı bir köylüye ba ırmaması gerekti ini söyleyip polisi gönderdi.

Dudaklarında kocaman bir gülümsemeye don Sixto, ceketinin cebinden ikiye katlanmış bir defter çıkardı, içinden bir sayfa yırttı ve üstüne iki öküz karlı ı Francisco Flores'ten yetmi altı pezo, elli centavo aldı ım belirten birkaç cümle yazdı. Sonra da yazdıklarının altma imzasını attı. Böylelikle kâ ıdın üstünde herhangi bir sahtekârlık yapılmasını önledi ini dü ünüyordu.

ini bitirdikten sonra elindeki kâ ıdı ve kalemi don Emiliano'ya uzattı.

«Don Emiliano, lütfen tanık olarak bunu imzalar mısınız?..»

Don Emiliano, yazının altına don Sixto'dan daha süslü bir imza attı.

« imdi benimle gel...» dedi Celso'ya. « u vergi i ini halledelim de babana geçerli bir makbuz götür...»

Makbuzu mühürletmek için vergi binasının içine girip Celso'yu dı arıda bıraktı, sonra Celso ile birlikte yine alana, don Emiliano'yu bıraktıkları yere döndüler. Don Sixto, arkadaşının yanına oturarak Celso'ya kâ ıdı verdi.

« te makbuzun hazır...» dedi. «öküzlerin parasını bana ödedi ine don Emiliano da tanık oldu. Makbuzu mühürletti imiz için artık her ey yasalara uygun oldu. Sakın senden yasa dı ı bir yolla para aldı mı sanma. Birçokları bir yerliye böyle davranmaz. Benim yerimde ba ka biri olaydı, mühür parasını da sana ödetirdi. Hadi muchacho, artık git, makbuzu babana ver ve i leri halletti ini söyle. Eve giderken de sakın aguardiente satın alma... Babana, e er ba ka öküz ya da e ek isterse piyasada en ucuzunu benden alabilece ini unutmamasını söyle...»

Celso'nun gözlerine bakıp babacan bir tavırla baim salladı. «Hadi, artık git, yapacak daha önemli.i lerim var,» der gibiydi.

Celso, bıraktı ı yerden muzlarını toplamak için arkasını dönmü tü ki, tam o sırada bir köpe in muzlara yakla tı ını ve tam onların yanından geçerken arka baca ını kaldırdı ını gördü. Tabiî köpek, o muzları birinin yiyece ini dü ünüyordu. Oysa Tabasco' da do up büyümü olsaydı, muzların köpekler için de güzel bir yiyecek oldu unu, hele özellikle ba ka hiç

bir ey bulamadı ı zamanlar bunların ne denli nefis bir ey oldu unu ö renirdi.

Celso, artık yenmeyecek bir hale gelen muzlarına baktı ve bir tekme savurdu.

K NC BÖLÜM

Kafasına sert bir darbe yemi gibi Celso yava yava alanın bir tarafını kaplayan kiliseye do ru yürümeye ba ladı.

Kilisenin yan kapısı, asker barakalarının tam karşısındaydı.

Celso, kilisenin giri inin yanmda küçük bir dükân açmı olan kadının önünde durdu. ki ye il mum, bir küçük gümü yıldız ve bir küçük gümü yürek satın aldı. Mumlardan birini yol boyunca kendisini korudu u için Meryem Ana'ya, öbürünü de Aziz Andres sandı ı bir heykel için yaktı. Gümü yıldızı, tanımadı ı bir azize heykelinin dibine bıraktı. Zaten bütün bunları neden yaptı ını da bilmiyordu. Ama kapıdaki kadın, yıldızı o heykelin dibine bırakmanın kendisine ans getirece ini söylemi ti. Meryem Ana'nın geceleri yeryüzüne inerek koydu u yerden onu alaca ı umuduyla gümü yüre i mihrabın önüne bıraktı.

Mihrabın önündeyken, aklına evlenece i kız geldi.

Bu ana dek, iki yıl kahve çiftli inde bo una çalı mı oldu unun farkına bile varmamı tı. imdi sevgilisiyle evlenebilmek, iki yıl önce kahve çiftli ine yazıldı ı günlerden çok daha uzaklarda olan bir eydi. Don Sixto'ya bütün parasını hiç kar ı çıkmadan, da

hası kaçımağa bile çalı madan nasıl verebildi ini bir türlü anlayamıyordu. İmdiye dek bir kez bile aldatılmı olabilece i aklına gelmemi ti. Ama don Sixto'yu ve onun toplumdaki yerini iyi bilirdi. Celso, ona her zaman saygı duymu tu. Ama bu saygıdan çok korkuydu belki de... Don Sixtohun polisi ça ırıp, «Bu Chamula'yı hapse atın,» demesi yeterliydi. O zaman Celso tutuklanır, hapse atılır ve don Sixto, polis efine «O domuzu serbest bırakın!» deyinceye dek hapiste kalırdı. Çünkü don Sixto, kasabada oldukça tanınmı bir kimseydi ve tanınmı kimselerin her zaman ayrıcalıkları olurdu.

Celso, ta dö emenin üstüne çöküp dua etmeye başladı: «Ave Maria, Madré de Dios, ora pro nobis...» On kez yineledi bunu. Anlamım ya da amacını bilmiyordu. Ama annesi öylesine yinelemi ti ki bunu küçükü ünde, daha küçük bir çocukken hemen ezberlemi ti. Dua konusunda bildi i tek ey buydu. Daha do rusu annesi ona bu kadarını ö retebilmi ti, çünkü onun da bildi i tek ey buydu.

Basit duası bittikten sonra, i aret parma ının ucunu ba parma ının ucuna de dirdi, sonra elini dudaklarına götürüp ba parma nı birkaç kez öptü. Evden ayrılırken annesinin söyledi i her eyi en ince ayrıntılarına dek yerine getiriyordu. Jovel'e geldi inde sa salim eve dönmesini sa ladıkları için kilisede azizlere dua etmesi gerekliydi.

Çıkınım, muzları satın aldı ı kadına bırakmı ti. Kiliseden çıktıktan sonra oraya u rayıp çıkınımını aldı ve yola koyuldu.

Kasabanın dı ndaki son ev, bir yerli köylünün gerekli her eyi satın alabilece i küçük bir dükkândı. Bununla birlikte, satılık çok az mal vardı. Bunlar kırık rafların üstünde duruyorlardı. Üstlerindeki toz, yıllar

dan beri kimsenin onlara el bile sürmedi inin kanıtıydı. Aslında gelen kontrol müfetti lerine, dükkânda yasal eylerin satıdı nı kanıtlamak için konulmu tu bunlar buraya. Tabu, her müfetti de bunu bilirdi. Kendisine ço u kez dükkân sahibinin istedi i gibi bir rapor vermesi için rü vet olarak mordida ikram edilirdi. E er herhangi bir ikâyet olursa müfetti ve öteki memurlarla aynı tabaktan ekmek yiyen yargıç da anlayılı davranır ve gereksiz sorular sormazdı.

Mallarmm niteli i iyi olsa bile, dükkân sahibinin iyi bir i yapması olanaksızdı. Kasabadakilerin hiç biri kendisine gereken e yaları kasabanın dı ndaki bir dükkândan almazdı. Kasabanın ortasındaki çar ıda rekabet çok daha yo un oldu undan, fiyatlar da daha dü ük olurdu.

Dükkân sahibinin yürüttü ü i kolay, ama kazançlıydı: kaçak aguardiente satıyordu. Vergisiz aguardiente'den elde edilen kazanç, oldukça yüksekti. Hükümetin içkiden aldı ı parayı, satıcı, tüketiciyle paylıyordu. Bu özel durumda satıcı, aynı zamanda içkinin yapımcısı da oldu u için kâr iki katma çıkıyordu.

Dükkân sahibinin alkollü içki satma belgesi yoktu. Buna pek de istekli de ildi. Çünkü böyle bir belge, daha çok müfetti in dükkâna gelmesine neden olacak ve vergisiz içki satı nı tehlikeye dü ürecekti. Dükkân sahibi aguardiente'yi bardakla satmazdı. Çünkü bunun için bir de bar i letme belgesi gerekiyordu. Tabii vergilerini düzgün ödeyen öbür barların sahipleri de onu gammazlayabilirlerdi.

Bu akıllı tüccar, aguardiente'yi i eler içinde satıyordu. Tabii bu i eler de mühürlü filan de ildi. Mü teriler kendi i ellerini beraberlerinde getirirlerdi. E er i eleri yoksa kendilerine bir i e satılır, bo aldıktan

sonra da yine geri alınırđı. Üstelik de i eyle satmak, bardakla satı tan çok daha kârlıydı.

Dükkânın içinde içki içmek yasaktı. Bu yasak, ciddî bir biçimde herkese uygulanırdı. Aslında yasalar da böyle diyordu. Ama yasak olmayan bir ey varsa, o da alıcıların i eleri dı arıda bo altmaları, sonra yeniden içeri girip doldurmalarıydı.

Evin yanında, arkasında, yerli köylerine giden yolun üstünde erkekler, kadınlar, gençler, güne in altında ölü gibi yatıyorlardı. Ço unun üstünde paçavralar vardı. Ya lı saçları, toz toprak içindeydi. Sarho kadınların etekleri, gö üslerine dek sıyrılmı tı. Sarho adamlar ba rı ıyorlar, naralar atıp küfrediyorlar ve kimi zaman da dansediyorlardı. Sanki bütün bunlar, cehennemde ünlü bir ressamın alay etmek için yaptı ı grotesk bir tabloydu: tanrı, insanları kendi suretine benzeterek yarattı.

Kasabadaki herkes, hatta çocuklar bile burada yerlilere içki satıldı ım bilirdi. Bütün müfetti ler de bilirdi bunu. Ama yine de herkes bilmezlikten gelirdi. Bu verimli tienda'nın sahibi, kazancını vergiyle içki müfetti leri, belediye ba kanı, yargıç ya da polis efi arasında açıkça bölü ürdü. te bu yüzden güçlü bir ki iydi ve herkes kendisinden çekinirdi.

Ülke iyi ve akıllı yasalarla öylesine doluydu ki, birkaçını devirip bir öbürünün üstüne basmadan bir adım bile atamazdınız. Dünyada çok az ülkenin, bu raninkinden daha iyi bir anayasası ve yasaları vardır. Ve 'bu iyi yasalardan biri de, yerlilere sert içki satılmasını yasaklar. Bununla birlikte, bütün bu iyi yasaların senador'ları, diputado'ları, valileri, sendika ba kanlarını, belediye ba kanlarını, gizli servis ajanlarım, yargıçları, polis eflerini, gardiyanları ve böyle bir göreve konacak kadar anslı olan tüm insanları

borsadaki en talihli kumarbazdan daha çabuk zenginle tirmekten ba ka hiç bir görevi yok gibiydi.

Evine giderken Celso, penceresiz, üstü kontrplakla örtülmü ve dı ardan bakınca bir ya lı kadının i - letti i bir ekerci dükkânı kadar masum görünen bir dükkâna geldi

Bir süre çıkınına dayanarak yol kıyısındaki tozlu çimenlerin üstüne oturdu. Niyeti, eve giderken Jewel'den birkaç arma an almakti: babası için yeni huqrache'ler, annesine gür örgülü saçlarını ba laması için parlak bir kırmızı kurdele ve sevgilisi için inci bir kolye.

imdi ise evine arma ansız dönüyordu. Gözü; kaybolmu bir sürü gibi çıplak topra mın üstünde yatan, dı dünyaya tümüyle kapalı ve tüm yoksulluklarına kar mın saklamayı ba ardıkları insanlık gururlarının son izlerini de yitirmek üzere olan sarho kadınlarla erkeklere takıldı.

Celso, yalnızca arma ansız de il, bir de evlenecek, parası bile olmadan dönüyordu evine. Varlıklı don Sixto için yetmi altı pezo, elli centavo, hiç bir ey de ildi. Bunun iki katını, iki saat içinde rulet masasında, ya da dominoda yitirebilirdi. Oysa Celso için yetmi altı pezo; hem on be çocuk, hem de kendine yeni bir dünya kurabilmesi ve ya antısına bir anlam verebilmesi için gerek duydu u her ey demekti.

Çıkını dı arıda bırakıp dükkândan içeri girdi ve raflardan birinden sarırmakta olan kırmızı kurdeleyi i aret etti. Üstü öyle tozlu ydu ki, pis bir kül rengine bürünmü tü. Dükkân sahibi ne bu kurdeleyi, ne de rafların üstünde duran öbür eyleri satmayı bir an olsun bile aklından geçirmemi ti. Bu yüzden onların tozlanması, ya da farelerce kemirilmesi, onu hiç ilgilendirmiyordu.

Tezgâhın üstüne dayadı ı kolunu kaldırmadan tembelce arkasını döndü, gözlerini kısarak kurdeleye baktı, yine aynı tembellikle gözlerini geriye çevirdi ve göz kırptı.

«Bueno, Joven... nerelisin sen?.. Ha, demek Ishta colcot'dan... Hiç Chamula'ya benzemiyorsun!.. Belki de Monteria'dan geliyorsun ha... haksız mıyım, ne dersin?..»

«Kurdele kaç para?» diye sordu Celso.

« uraya bak!.. uraya bak!..» dedi gachupin, çok a ırarak «Amma da inatçı olmu sun... Bien gordo, diyebilirim. Bol bol zamanın var. Ishtacolcot kaçmayacak ya!.. Bir içki içmeyecek misin?.. Benden olsun canım!..»

Celso, arkasını dönüp kapıya do ru yürüdü.

« Hey, sen!..» diye ba ırdı dükkân sahibi, «Nereye kaçıyorsun?.. Kurdeleyi satın alabilirsin. Senin için sekiz real olur.»

Kasabanın içinde böyle bir kurdelenin fiyatı a a ı yukarı iki real'di.

Celso, hafifçe ku a mını açtı. Geri kalan servetini ortaya çıkarmak için ku a mın hepsini açmasına hiç gerek yoktu. Artık Ku a m kıvrımları arasından geriye kalan paraları çıkarıp saydı. Birden dükkân sahibinin kendisine baktı mını farkedince ku kulandı ve sırtım döndü. Geriye tam kırk yedi centavo'su kalmı tı.

«Kurdeleyi bana kırk yedi centavo'ya satar mısın?» diye sordu. Bu, yine de kasabada kurdeleye verece i paranın a a ı yukarı iki katıydı.

«Hayır. Aziz José ve Santisima a kına yemin ederim ki, yapamam bunu... Bu fiyata satamam... yoksa iflas ederim!..» A zındaki kürdanı di lerinin arasında geveliyordu. i man ellerini tezgâhın üstüne koyarak

konu maya devam etti. «Ama senin için unu yapabilirim: bir i e içki, elli centavodur. Sana kırk yedi centavoya veririm. Görüyorsun ya, elimde oldu u zaman mü terilerim için indirim yapmak sevindirir beni...»

Celso eve arma ansız, parasız ve yolda bir yerde yitirdi i çıkını da olmadan döndü. Kapıdan içeri girdi ve kendisini, ate in önünde diz çöküp ak am yeme ini pi irmekte olan annesinin kuca na attı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ertesi gün Celso ile. bir insan gibi konu mak mümkün oldu undan, babası iki yılda kazandı ı parayı ne yaptı nı sordu.

«Don Sixto aldı.»

«Do ru...» dedi babası. « ki öküz kar ılı ı don Sixto'ya borcum vardı. Ama bu borcumu senin kazandı n parayla ödeyece im do ru de ü. Sen eve döndü ünde bu i i önce seninle tartı maya karar vermi tik. Çünkü senin önce öküzleri görmen ve be enmen gerekiydi. İlk çocu un do du unda bunları arma n olarak sana verecektim, öküzleri be enmezsen bunları don Sixto'ya geri verebilecektim. O da ödedi im parayı bana geri verecek, ya da bir e ek verecekti onların yerine. Borcum bitene ve satı i lemi tümüyle yasalara uyuncaya dek don Sixto'ya her ay altı pezo verecektim. Anla mamız böyleydi.»

Burada, a açların altındaki babasının evinde metate'nin önünde diz çöküp ö le yeme i için masa

ö ütürken her ey çok basit geliyordu insana. Her ey açıktı. Mayueye'lerin çevreledi i, köpeklerin sıkıntıdan havladıkları, e eklerin ortalıkta tembel tembel dola tı 1, hindilerin ba rı tı 1, çocukların ne eyle oynadı 1, her eyin huzur içinde oldu u ve çevreyle tam bir uyumluluk gösterdi i köyünde, her ey açık, içten ve yalmdı.

Tartı mayan ve yalnız kısa buyruklar veren don Sixto'nun a zmdan ne kadar da garip çıkıyordu sözcükler... Jovel'deki meydanda Celso, iki kaba cabalero'nun önünde dururken her ey tamamen de iikti. O çevrede, bütün bu baskılar altında Celso ne yapabiliirdi?.. Hiç bir neden göstermeden don Sixto parayı istese bile yine de tüm parasını verirdi. Ne Celso, ne de babası, Jovel'e gidip parayı geri istemeyi dü ünmediler. Bo una harcanmı bir çaba olurdu bu. Hele bir de heyecanlanıp don Sixto'ya kötü bir ey söylediler miydi, solu u do ruca hapishanede almaları i ten bile de ildi. Celso'nun babası Francisco Flores'in iki öküzü vardı ve ona iki öküzü satan don Sixto, öküzlerin parasını almı , kar üi mda da kendilerine tamamen geçerli bir makbuz vermi ti. Üstelik vergi pullarının parasını da kendi cebinden vermi ti. spanyolca bilgileri hayli 'yetersiz olan Celso ile babası için, anla malarının böyle olmadı ını, yetkilere anlatmaları günler alacaktı. Bunlar dünyanın en iyi öküzleri olsa ve kar ılı nda aldıkları makbuz da dünyanın en geçerli makbuzu bile olsa, Celso'nun tüm gelece i mahvolmu tu.

Aynı gün, daha sonra Celso çıkınıını aramaya gitti ve sonunda buldu. O yoldan yalnızca yerliler geçti inden, kimse e yalarına el sürmemi ti.

Sevgilisini aramaya utanıyordu.

Geleli, a a ı yukarı bir hafta olmu tu. Her gün

babasıyla mısır tarlasında çalı ıyor, genç öküzlere kara sabanı çekmesini ö retiyordu. Köyde hemen hemen herkes onu görmü tü. Bir ö leden sonra, günba tımdan az ö noe, kızm babası Francisco Flores'in Ja cal'ma geldi.

Babanın biraz arkasından da kız gelmekteydi. .

Kızın babası Manuel Laso, bahçe kapısından içeri girdi, kısa birkaç sözle sa ı solu selâmladıktan sonra alçak sedirin üstüne oturdu.

Kız, dı arıda, çitin yanında kalmı tı. Ayakları çıplaktı. Üstünde her zaman giydi i, .dizlerine dek inen, kaba, yün etekli i vardı. Boynuna da ye il cam boncuklardan bir kolye asmı tı. Gür saçları, kırmızı bir kurdeleyle birlikte örülmü , sonra da ba mın üstünde toplanmı tı. Elleriyle yüzünü örtüyordu. Ama parmaklarının arasından ilgiyle dı arısını izlemekteydi. Herkes de bunun farkındaydı. Kulübede, ya da bahçede olan hiç bir eyin gözünden kaçmadı nı millete kanıtlamak ister gibiydi.

Celso'nun annesi ate in ba mından kalktı, kulübeden dı arı çıktı, konu unun yanma gidip hafifçe elini sıktıktan sonra kızı içeri ça ırmak için bahçe kapısına do ru yürüdü.

Sanki kötü bir ey yapmı gibi kız, sessizce kadının yanısıra yürüyerek kulübenin içine girdi. ki kadın ate in ba na oturup konu maya ba ladılar.

Celso, evin arkasında, öküzlerin yanındaydı.

Sonra ön tarafa gelerek kızm babasını selâmladı. Tavırları öylesine ilgisizdi ki, sanki onun orada olup olmamasının Celso için hiç bir anlamı yoktu. Kıza selâm bile vermedi, dahası ona bakmadı bile... Kulübenin içinde oldu unu çok iyi bildi i halde içeri girmedi. Ama buna da fazla dayanamadı. Kulübenin kapısına dek gidip annesine bıça nı görüp görmedi ini

sordu. Oysa bıça ının nerede oldu unu bal gibi biliyordu. Kulübenin içinde bir tahtaya saplı duruyordu. Gidip onu alması için kulübeyi boydan boya geçmesi gerekiyordu. Yere çömelmi kıza bir kez olsun bakmadan gidip bıça ım aldı.

çeri girdi i anda, kız ba mını ete inin kıvrımlarına sokmu , yan gözle delikanlının her hareketini izliyordu. Koca seçiminde söyleyece i pek bir sözü yoktu. Çünkü bu, daha çok iki babayı ve evlenecek genç adamı ilgilendiren bir konuydu. Ama yine de son iki yıldır bekledi i delikanlıyı merakla izledi. On be yındaydı ve ailesinin, kızlarının gelece ini artık ciddi biçimde dü ünmelerinin zamanı gelmi ti. Yirmi birinde, artık tozlanmı , umutsuz, evde kalmı bir kız olacaktı. Ancak bir dul olarak yeniden koca bulmaansı olabilirdi.

Celso, kulübeden çıktı ında Manuel Laso, bahçenin öbür ucundan ona ba ırdı.

«Hey, sen... muchacho!.. Neden gelip bir hatırımı sormadın?.. Seni bekliyorduk!..»

«Vaktim olmadı don Manuel. Artık bir çift genç öküzümüz oldu una göre, yine gitmeden önce onları i e yarar bir hale getirmek istiyorum...»

«Gitmeden önce mi?..» diye sordu Manuel Laso.

«Nereye gideceksin o lum?» diye sordu babası. Bu, Manuel Laso için oldu u kadar kendisi için de yeni ve a ırtıcı bir haberdı.

«Evlenebilmem için gereken parayı kazanmak için!..» diye kar ılık verdi Celso, ba mını bile kaldırmadan. Sesinin tonu, sanki bunu onların bilmemesine a ırmı gibiydi.

Manuel Laso, ka larını çatıp mırıldandı.

«Ben senin Cafetal'dan evlenebilmek için parayla

döndü ünü sanmı tım... Anladı ım kadarıyla orada iki yıl boyunca hiç durmadan çalı mı sın!..»

«Param yok don Manuel... i te bu yüzden de yine geri gitmek istiyorum...»

Celso, parayı ökülere verdi ini belirtecek tek bir sözcük bile kullanmadı. Babası da açmadı bu konuyu. Bu, yazılı olmayan kimi yasalara kar ı gelmek gibi bir ey olurdu. Paranın ne oldu u, gerçekte hiç de önemli de ildi, önemli olan Celso'nun damat olarak kabul edilmeden önce kızın babasının istedi i arma anları verebilmesiydi. Bir ilke sorunuydu bu... Belki de Manuel Laso, sözkonusu olan paranın Francisco Flores'in yeni aldı ı ökülere gitti inden haberi vardı. Ama bu i e burnunu sokmak ona dü mezdi. Üstelik bu, süregelen adetlere göre, Celso'nun kızın babasına ödeyecek parası olmadığı gerçe ini de de i tir-miyordu.

« İlk çocu u do du u zaman bu bir çift öküzü o - luma arma an etmeye söz verdim...» dedi Francisco Flores. «Ama siz de bilirsiniz ki don Manuel, bunları Celso'ya imdi bile verebilirim!..»

«Celso ile yapt ımız anla mada bir çift öküzün hiç bir önemi yok don Pacho.» diye yanıtladı Manuel Laso. «Bu öküzleri Celso'ya ilk çocu u do du unda verece inizi söylemi tiniz. Pek yüce gönüllü oldu u- nuzu söylemehyim. Ama bunun, benim Celso ile yap- ra ım anla mayla en ufak bir ilgisi bile yok. Evlen- mesi için gerekli olan parayı sizin yardımınız olma- dan tek basma kazanmalıdır. Bu delikanlının para kazanıp kazanamayaca ından emin olmam gerekir... Kızımı, hiç bir i e yaramayan, gerekti inde para bile kazanamayan bir golfo'ya vermeme beklemezsiniz her- halde. Benim Celso'yla bir alıp veremedi im yok... kar ı çıkmıyorum ona... Chamaca da ya lı kadma

vieja'da, Celso'nun onun için uygun oldu unu söylemi . Ama bu uzun sürmez. Uzun dönemde önemli olan, çalı ma ve bir i in sonunu getirebilme yetene i dir. te imdi bunun için bu konudaki son sözümü söylüyorum. Parayı kazanman gerekli Celso... Babanın de il, senin kazanman gerekli. Benim kızımı isteyen sensin, baban de il. Sana iki yıl daha veriyorum. E er ben izin verseydim, kızım istedi i o lanla evlenebilirdi. Ama ben, damat olarak seni istiyorum. Ve Charnaca da seni seviyor. te bu yüzden parayı kazanabilmen için sana iki yıl daha veriyorum. Ama kızım iki yıldan daha fazla bekleyemez. Bunun için çok ya landı...»

Manuel Laso aya a kalktı, elini Francisco Flores'e uzattı ve kulübeye bakarak ba ırdı.

«Gidiyorum!»

Celso'nun annesi kapıya çıktı.

«Adiosito, don Manuel»

«Hasta luego!..» diye kar ılık verdi don Manuel.
«Sonra görü ürüz!..»

Yürümeye ba ladı.

Kız, korkmu bir köpek yavrusu gibi gelecekteki kayınpederi Fransisco Flores'e yakla tı ve hafifçe e ilip elini öptü.

Adam, öbür elini kızın basma koydu, «Vete con Dios, Tanrı seninle birlikte olsun... chiquita mia...»

Kafasını kaldırmadan birden dönerek küçük adımlarla babasına do ru ko maya ba ladı. Çitin dı na çıktıktan sonra hafifçe düzeldi ve elleriyle yüzünü kapatarak omuzunun üstünden bahçeye baktı.

Celso, kulübenin çatı ma destek olan direklerden birine dayanmı , bıça ıyla bir sopa yontuyordu. Elindeki sopaya verdi i dikkat, öküzlerin ko um takımı için bu sopanın çok önemli oldu unu gösteriyordu

sanki... Halbuki o, elindeki sopanın yararlılığını aklına bile getirmeden yalnızca yontuyordu. Kızın arkasından bakmadı ve onun bakışını da görmezlikten geldi. Çekingenlikle kızın parmaklarının arasından bakışını, yeryüzünde kendisi için tek erkek olan Celso oldu onu göstermeye yeten bir davranıştı...

Kızın babası a a ı yukarı iki yüz adım kadar uzaklaştıktan sonra Celso başını kaldırdı. Ama bir yandan da elindeki sopayı yontmaktan geri durmuyordu. Herhangi birinin kendine baktığını sezdi i an gözkapaklarını indirip hiç önemsemiyormu çasına yeniden i ini sürdürebilirdi böylelikle. Ba ka birini değil, yalnız ve yalnız o kız istedi ini, yapacağı on be çocuğa ana için onu seçti ini kimsenin farketmesini istemiyordu.

Daha küçük bir çocukken, devamlı köyde yadı ı zamanlar, kızını birçok kez yakından görmüştü: Bir keresinde de el cura, köyün yarı yıkık kilisesinde çocukları vaftiz etmeye geldi inde, ba ka bir kez de bir dü ünde, dört kez birlikte dans ettiklerinde ve ara sıra aileler Jovel'deki pazardan dönerken kar ıla tıkları sırada...

E er hesabımı do ru tuttuysa, kıza söyledi i sözcükler yirmiyi bulmazdı. Hatta dans ta bile ona yalnızca yakla mı ve törelere uyararak ipek kırmızı mendilini kızın kuca na atmıştı. Bu, onunla dans etmek istedi ini gösteriyordu. Ona ne diyece ini bileniyordu. Havanın so uk ya da sıcak oldu undan, ya mur ya aca ndan, susadıklarından mı söz etmeliydi?.. Aslında bunlar kızın da bildi i aptalca eylerdi. Öyleyse neden sorsundu ki?.. Hatta, «Te ekkür ederim...» ya da, «Nasılınız?..» demek bile çok saçma geliyordu ona... Üstelik bütün köy aylarca dedikodu yapardı bunun üstüne. Ama yine de u ya da bu biçimde, kıza,

kendisinden ho landı nı söylemeliydi. Yoksa, on be çocu unun anası olamazdı o!..

Kızım evlenmek isteyip istememesi, kızla kendisi arasındaki bir sorun de il, babasıyla onun arasındaki bir sorundu. ki erkek arasında yapılan pazarlı a kız, «hayır,» diyebilirdi. Bu, onun hakkıydı. Gelgelelim kasabadaki bütün delikanlıların durumu a a 1 yukarı aynıydı. Ne o, ne de kabilesinin öbür kadınları, bir erke i di erinden özel bir ayırım yaparak seçecek kadar e itilmemi lerdı. Bir erkekle di eri arasında küçük bir ayırım, ancak onun babası tarafından yapılabildi. Bu ayırım da, sadece adamlardan birinin sarho , öbürünün az içki içen, bir di erinin de aguardiente'yi a zma bile sürmemi olması idi... öteki ayırımlar ise, kızım babasının de erlendirmesine göre, adamlardan birinin i ini daha iyi bilmesi ve tecrübeli olması, öbürünün ise daha yetenekli olmasıydı. Kızım babasının gözünde bir ba ka önemli özellik de, bir delikanlının karı ma on çocuk bile yapmasında yardım edemeyece i, oysa öbürünün yirmi çocuk yapıp onları kolaylıkla besleyebilecek gibi görünmesiydi. ster ki inin ta yüre inden, ister ezbere bilinen bir iirden gelsin, yerli köylülerin evhliklerinde hiç bir önemi yoktu duyguların... önemli olan, dünya gerçekleriydi ve tek önemli olan nesne de buydu.

Bununla birlikte Celso'nun kızım babasıyla evlili i tartı maya ba ladı ı günden beri, kız, yeryüzünde kendi kaderinde yazılı olan tek erke in Celso oldu una inanmaya ba lamı tı. Ve e er Celso, duygusal bir biçimde bunu anlatabilseydi, dünyanın yaratılı ndan beri yeryüzüne gelmi kadınların içinde kendine en uygun olanmm o oldu unu söyleyecekti. Kilisenin, ya da sivil yargıcın hiç bir rolü bile olmadan evlenebilirlerdi. Elverir ki aileleri izin versindi. Otuz

yıllık evli bir çiftin mutlu olup olmadığını kimse bilmezdi. Evlilik mutluluğu, onların duygu ölçülerinin çok dımdıydı. Çocukları olur; yarısı ölür, yarısı da ya ardı. Ya ayanların kimileri de evlenirdi. Ancak çalıarak ya amlarını sürdürebilirlerdi. Çünkü çalımayı durdurdukları an, hatta bu çok kısa bir dönem bile olsa, yiyecekleri mısırları ya da fasulyeleri olamazdı. Birlikte huzur içinde ya ayabilirlerdi. Evlendikleri günden başlayarak kadın kocasına, yalnızca belli belirsiz tanıdığı tanrıdan çok daha fazla itaat ederdi. Kocasının sözleri ya da buyrukları; onun için ve ister aynı evde ya asınları ister kendi evlerinde ya asınları, çocukları, için de i tirilmez bir yasaydı. Tıpkı iyi bir katolikin, Papa'nın verdiği buyrukları ele tirmeyi ve yeni dogmalar yaratmaya hakkı olup olmadığını araştırmayı gibi kadın da erkeğin kararlarını, ya da buyruklarını ele tirmeyi aklından bile geçirmezdi. Mısır, yün, keçi, ya da deri fazlalarını nasıl, ne zaman ve kaç satacaklarını birlikte tartırlardı. Anlatırsa iyidi. Ama eğer anlatmazlarsa, erkeğin sözü geçerliydi. E er bir süre geçtikten sonra kadının söylediklerinin geçerli oldu u ortaya çıkacak olursa, kadın, bunu erkeğin yüzüne vurmazdı. Tıpkı, ya mur ya -dıracağı yerde her şeyin kuraklıktan mahvolmasına gözyumdu unda, dindar ki ilerin tanrıya karşı çıkmaları gibi.

Böylece evlilik, hiç bir heyecanı olmadan sürüp gider. Bu evlilikte bir oyun yazarına, oyunun sonunda oyun yazarının hangi sorun üstünde durduğunu hiç bir seyircinin anlayamayacağı; ama seyirciler arasında kafası i leyen her kiinin tam üç saat, giydirilmi kadın ve erkek kuklaların bir hiç u runa dalmalarını izledikten sonra acı bir duyguya kapılacakları, yalnızca ilk perdede salt e lenmek için oraya ge

en insanların kafalarına sokulan saçmasapan sorunları i leyen ne eli bir evlilik oyunu yazması için ilham verecek hiç bir özel olay yoktur.

Ba ka bir adam için kendi seçti i bir kız ne denli önemliyse, Celso için de bu kız, özellikle bu kız kendi seçmedi i halde o denli önemliydi. Evlilikte alman tavırlar, duygular, bir cinsin kar ı cinse kar ı duydukları, zamanın egemen felsefesine, moda olan romanlara, iirlere ve filmlere göre de i en duygusal bulgulardır. Ne çökmü , ne de yozla mı , geçerli bir felsefe, tıpkı iyi ve dürüst bir roman gibi egemen olan ekonomik ve toplumsal ko ullarda temehenir. Böyle olunca ki i en kısa yolu seçebilir; evlilik ve cinslerin birbirine kar ı olan duygularıyla ilgili olarak insan tavrının ya antısını çevreleyen ekonomik ko ullara dayandı nı söyleyebilir. Bu ili kiler üstünde herhangi bir biçimde dinin çok az bir etkisi vardır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bir sabah, saat üçte Celso, e yalarını toplayıp Jo vel'e do ru yola koyuldu.

Kasabaya vardı mda, Zocalo'daki bir dükkândan be centavo de erinde çi tütün yapra ı satm aldı. Annesi, kasabaya yapaca ı yolculuk için kendisine bir toston yarım pezo vermi ti. Dükkânın dı nda, yol kıyısına oturup sigara sarmaya ba ladı.

Dükkânın içinde bir caballero dükkân sahibiyle monteria Agua Azul'a, içinde belgelerin bulunaca ı a ır bir zarf gönderme i ini konu uyordu. Birkaç gün

dür o yöne gidecek bir arriero arıyordu. Arriero'lar, araba yolu olmayan, ülkenin uzaktaki bölgelerine e - ya ta ıyan e ek sürücüleridir. Anla ılan o gün Agua Azul'a., ya da o yakınlardaki bir yere kervan götüren hiç bir arriero yoktu. Belki iki ya da üç ay içinde bir Türk, mallarını manteria'lara götürdü ü zaman zarfı gönderme olana ı bulunabilirdi. Ama bu i in ne bugün, ne de iki üç hafta içinde olmayaca ı kesindi.

Caballero'nun önemli belgeleri monteria'ya elverdi ince çabuk göndermesi için biri gerekliydi. Herkes cengel içinde en azından on gün sürecek bir yolculuk yapmaktan çekiniyordu. Jovel'den cengele girmeden önceki son köye tam altı günlük bir yol vardı. Dinlenmek için gereken günler de eklendi inde gidi dönü insanın tam kırk gününü alıyordu. Ku kusuz kırk günlük bir ücret isteyecekti. Bu ücret, atının ve e yaları ta ıyan e eklerin kirası ile daha da artıyordu. Cengel de bitkin dü en bir at ya da e ek oldu u yerde yatar, hiç bir ey yemez, hatta ümitsizlikten ölebilir. Bunun yanısıra, herkes yola yalnız çıkmaktan korktu u için yanma bir de arkada istiyordu. Böyle bir istek hiç de mantık dı ı de ildi. Elbette ki, o adamın da bir atı olması gerekliydi ve o da kırk günlük bir ücret isteyecekti.

Mektubun üstüne on centavoluk bir pul yapı tırıp, en yakın mektup kutusuna atmak, sonra da kaçmak ku kusuz caballero'nun pek i ine yaramayacaktı. Mektup, üstünde «No hay correos,» yani, «Posta ile iletme mümkün de ildir,» yazısı ile kendisine geri gelecekti.

«Dinle, don Apolinar,» dedi dükkân sahibi. «Neden mektubunu bir Chamula yerlisiyle göndermiyorsun?.. Onlara at gerekmez, sanki bir ruhu izleyen ey

tanımı casma ko arlar. Bir kere de ko maya ba ladılar mı hiç bir at onlan yakalayamaz.»

« te bu hiç de fena fikir de il,» kar ılı nı verdi don Apolinar.

«Uzunboylu dü ünmenize hiç gerek yok,» dedi dükkân sahibi. « urada oturan sigara saran Chamu la'ya bir sorun. Ben ona kefil olabilirim. Kendisini ve babasını tanırım. Ishtacolcot'ludur.»

Önceleri Celso, kabilesindeki öteki insanlar gibi ana <üli olan Tsotsil dilini konu urdu yalnız. Ama kahve çiftliklerine gitmeden önce iki real yirmi be centavo kar ılı nda don Frisciliano'nun de irmeninde çalı tı ı zaman spanyolca ö renmeye ba lamı tı. Dört de i ik kabileden gelen yerlilerin çalı tı ı ve bunların birbirlerini anlamaları için spanyolcanın gerektiği kahve çiftli inde okula gitmemi bir yerlinin yapabilece i ölçüde spanyolca ö renmi ti.

Ladino'larm konu tuklarını i itmi ti ama onları anlayacak kadar spanyolca bildi ini hiç belli etmedi çünkü kendisinden söz ediliyordu.

Pueblo'da ya ayan bir yerlinin böyle eyleri algılaması uzun sürer. Hele kendisi için bir.çık ar yaratma fırsatı bulması daha da uzun sürer. Ama kahve f inca'larında yalnız yerliler de il, kentlerin kenar mahallelerinden gelmi ve bu çiftliklerde sadece polisten kaçmak için çalı an yırtıcı insanlarla da tanı mı oldu undan, Celso, dü ünme sürecindeki uyu uklu u yenmeye ba lamı tı. Ama bundan büsbütün kurtulamamı tı. Yoksa don Sixto'nun tuza ma bu kadar kolay dü mez, kendini savunur ve don Sixto'ya parayı vermedi i takdirde gerçekten hapse atılıp atılmayacağı m ara tırdı. Hapishaneden korkmak, onun kurtulamadı ı komplekslerinden biriydi. Durup dururken masum yerlilerin toplanıp apar topar hapsilere

atıldı ını ve be para ödenmeksizin yol yapımında çalı tırıldıklarını çok görmü tü.

Ama kahve çiftli inde az çok ö rendi i, belirli bir durumdan kendisine bir avantaj sa layacak fırsatı yakalama durumuyla kar ı kar ıydı imdi.

Zorlukla kazandı ı deneyleri olmasaydı, imdi hiç dü ünmeden aya a fırlar ve saygıde er bir tavırla don Apolinar'a mektubunu Agua Azul'a götürmek için emirlerine amade oldu unu söylerdi. Ama oldu u yerden hiç kıvıldamadı. Çünkü kendisini öne süren birinin, aranılan bir ki iden çok daha az de erli oldu unu ö renmi ti.

Oldu u yerde sessizce oturup sigarasını sarmaya devam etti. Öylesine masumca hareket ediyordu ki, iki caballero ta ıycıya verilecek ücreti hiç çekinmeden tartı ıyorlardı.

«Acaba bu herif günde iki real için bu i i yapar mı?» diye sordu don Apolinar.

« i a a ı yukarı otuz günde bitirir. Bu da... dur bakayın... altmı real, yani yedi pezo elli centavo eder,» diye kar ılık verdi tüccar.

«Hey, buraya bak Chamula!» diye ba ırdı don Apolinar.

Celso aya a kalktı. Ne beklemesi gerekti ini bilmeyen, kışma bir tekme mi atılaca ını, hapse mi gönderilece ini, bir sigara ya da içki mi ikram edilece ini, bedava bir i mi istenilece ini ya da evinde kaç koyun besledi inin mi sorulaca ını dü üneden, hiç beklemedi i bir anda bir ladino tarafından ça rılan masum bir yerli gibi utangaç ve korkak bir tavırla adamlara yakla tı.

ömründe ilk kez Celso kar ısındakini ustaca aldı. Don Apolinar'a yakla ırken takındı ı utangaç ve korkak tavır oldukça ustacaydı. Bu pazarlıkta po

lis efinin, jefe politico'nun, hatta vali'nin bile hiç bir sözü olmayacağını çok iyi biliyordu. Herhangi bir yetkili, hiç bir para ödemedi mektubu monteria'ya götürmesini buyurabilirdi. Ama e er uyurken mektup üstünden çalınır, ya da ku a mın arasından dü üp cengelde kaybolursa, ya da ırmakta yüzerken ıslanıp içindikiler bozulursa, yiyece i ölüm cezası bile içinde önemli belgeler ve banka çekleri olan mektubu geri getiremezdi. Mektubun yitip gitmesi ya da ya murda ıslanıp mahvolması olana ı çok oldu undan mektubu yerine götürüp götürmedi ini, hiç bir ücret almaksızın bu i i zorla yaptı ı için mektubu isteyerek yitirdi ini ya da mektubun kazayla kayboldu unu hiç kimse ka nıtlayamazdı. çinde çok önemli belgeler olan bu mektup çok hayati bir ey oldu u için ancak isteyerek ve güvenle birine teslim edilebilirdi. te bu yüzden kendini ele vermemesi ve bu i ten bir çıkarı oldu unu belli etmemesi için utangaç bir tavır takınmak zorundaydı.

Oturdu u yerde adamların mektup ve onun ta m ' masının zorlukları üzerine yaptıkları konu mayı dinlerken Celso kendi kendine bir plan yaptı. Ve bir an sonra bu durumda kar ıla tı ı ansız fırsatın monteria'ya önemli bir mektubu götürmekten öte hiç bir ey olmadı ının farkına vardı.

ten bıkmı olmasına ve yèni bir ey bulmak istemesine kar ın ba langıçtaki niyeti kahve finca'sma dönmekti. Ama kasabada i bulma acentelerinin bulunmadı ını ve cafetal'larda i çiyeye gerek duyulmadı ını ö renince monteria'lara gitmenin kendisi için tek çıkar yol oldu unu dü ünmü tü. Çok zor bir i ti bu, hatta insanı öldürecek bir i . Ama o a ır i ten korkmazdı. Onun kaçındı ı ey monteria'da i bulmak için masrafa girmekti. bulan araçlar yirmi be ile elli

pezo arası bir komisyon istiyordu. Ayrıca, i sözleşmesi için Hucutsin'deki belediye başkanına da bir yirmi beş pezo ödemesi gerekiyordu. Yolculuk sırasında yapacağı masrafları da kendi cebinden ödemek zorundaydı. Bütün bunların sonucu olarak i bulmasının karlılığını üç ay çalışarak ödeyecekti.

te şimdi, bu umutsuz durumunu düşünürken, mektup tam kucağına düştü. Yürüyüşünün parasını çıkartacaktı. Monteria'larda işçiler için devamlı bir talep vardı. şimdi ne işçi simsarlarına herhangi bir komisyon, ne de Hucutsin'de yirmi beş pezo vergi parası verecekti, Monteria'da sözleşmesiz çalışacak böylece istediği zaman, evlenmek için yeterli parayı kazandı mı diye bırakabilecekti.

BEŞİNCİ BÖLÜM

1

«Adın ne senin muchacho?» diye sordu don Apolinar.

«Celso. Celso Flores, a sus ordenes, patroncito.»

Don Apolinar dükkân sahibinden öğrenmişti ama, yine de sordu:

«Peki nerelisin, hacia donde esta tu tierra?»

«Ishtacolcot'lu, patroncito.»

«Si señor, mas o menos dos leyuas.»

«Bu, yaklaşık altı mil demektir...»

«öyle sanıyorum patroncito...»

«Monteria'lara giden yolu biliyor musun? Ushu mahsintla ırmağı yakınlarındaki herhangi bir monteria'ya gidebilir misin?..»

«Hayır patroncito!»

Don Apolinar, yolu anlatmaya başladı. Tezgâhm

üstünde duran bir ambalaj kâ ıdını alıp üstüne bir çizgi çizdi. Celso okuma yazma bilmedi inden, don Apolinar, köy, ya da küçük kasaba olan yerlere küçük kareler çiziyordu. Daha da ötesi, her yer için belirli bir ekil çiziyordu. Örne in kiliseyi, ya da garip bir kayayı, bir a acı, bir mezarlı ı bu yolla anlatıyordu. Böylelikle Celso yolu adamakıllı anlamı tı. Belki de seyahat eden bir tüccarın tren tarifelerini bilmesinden çok daha emindi bu yol... Böylece don Apolinar büyük cengelin yaniba mdaki son köye dek birkaç kez kendisinin de gidip geldi i hayli çetrefil olan yolu kâ ıdın üstüne çizdi. Bu köyden sonra yolu kâ ıda çizmek pek öyle kolay de ildi. Çünkü bundan sonra yol, patika olarak devam ediyordu. Celso'ya tüm söyleyece i; geceyi bu köyde geçirmesi ve orada olanlardan cengeli nasıl geçece ini ö renmesiydi. Cengeli geçerken gerek duyaca ı bütün yiyece i yine bu köyde satın almalıydı. Çünkü cengele girdikten sonra hiç bir dükkân, kulübe, ya da insana rastlamayacaktı. Cengeli geçmek, ki inin hızma göre dokuz, ya da on iki gün alıyordu.

« te joven... yolun nasıl kıvrıldı ını ve seni Agua Azul'a nasıl götürece ini görüyorsun!» dedi don Apolinar. « imdi sana ne verece imizi konu mamız gerek. Yolculu u a a ı yukarı bir ayda tamamlayabilirsin. Olsa qlsa on be gün gidi , on be gün geli tutar. Her gün için sana iki real verece im. Bu, toplam yedi pezo, elli centavo eder. E er i i iyi becerirsen bunun üstüne sana bir de sekiz real veririm...»

Celso ba ını sallamadan, hiç bir ey söylemeden, hatta söylenenleri anladı ını belirtecek hiç bir davranı ta bulunmadan dinledi. Avantajının nerede ve nasü oldu unu anladı ı zaman bir kar ılık verebilirdi. Don Apolinar, böyle konu urken Celso, don Apolinar'dan, don Sixto'ya verdi i paranın hiç olmazsa bir

kısmını geri alabileceğini düündü. Ne de olsa don Apolinar da, don Sixto da ladino'ydular ve hesaplarını aralarında halledebilirlerdi. Ladino'lar arasında inanılmaları ve ekonomik koullar konusunda hiçbir şey bilmeden Celso, e er bir ladino öbürü için bir şey yitirdi inde, bunu üçüncü bir ladino'dan çıkartacağını ve bütün bu karışıklıkların, kavgaların, tartımların ve cinayetlerin, ladino'larm ya antılarının en güzel bölümünü doldurdu unu düündü. Sonuç olarak e er o, yani Celso, Apolinar'dan iyi bir ücret alırsa, don Apolinar da bu parayı başka bir ladino'dan çıkartacak ve en sonunda don Apolinar'ın Celso'ya verdiği para, don Sixto'nun cebinden çıkmı olacaktı...

Utangaç, aptal bir suratla Celso cevap verdi: .

«Con su amable premiso... izin verirseniz patroncito, gidebileceğime inanmıyorum... Gerçekten de çok uzak orası... Cengelden korkuyorum!.. Cengel, kadınları kaçıran, Caribe olmayan ve kendi dillerini konuşmayan bütün yerlileri öldüren vahşilerle dolu!..»

«Caribe'ler iyi ve barış sever insanlardır. Senin onlara bir zararın dokunmazsa, onların da sana bir kötülüğü olmaz...»

«Ama onlar, yollarından geçen, ya da kulübelere yaklaştıkları birisi olursa, zehirli oklar kullanıyorlar...»

«Bunların hepsi masal; kocakarı masalı!..»

«Ama ben, yine de korkuyorum...» diye tekrarladı Celso. «Cengelde kaplanlar, pumalar ve zehirli yılanlar var. Benimsem kendimi koruyacak hiçbir silahım yok!»

«Ama senin machete'in var (*)!..» diye karışık

(*) Machete : Güney Amerika'da kamı kesmek için ta man ve silah olarak da kullanılan, kılıca benzer uzun ve a ır bıçak.

tı don Apolinar.

«Do ru... var patroncito..» diye cevap verdi Celso, huzursuzca. Sanki kendisinden balık oltasıyla fil avına çıkmasını istiyorlardı.

«Kimi zaman bir machete, iki tabancadan bile daha kullanı lıdır...» diye söze karı tı dükkân sahibi, Celso'yu yatı tırmaya çalı arak. «Kimi zaman kaplan tam insanın üstüne atlayaca ı sırada tabanca ate almaz... o zaman ne olacak?»

«Bueno!.. u anda öyle bir durumda ne yapaca ımı bilemem,» dedi Celso. «Önce durumun nasıl olduğunu ve kaplanın büyüklü ünü görmem gerek!..»

Don Apolinar'la dükkân sahibi, delikanlının aptallı ı ve masumlu u üstüne kahkahalarla gülüp kendilerini çok daha önemli hissettiler.

« çki içer misin muchacho?..» diye sordu Apolinar.

Önünde koca bir i e konyak ve bir de bardak durmaktaydı. Aynı anda: küçük bir barda ın altmı centavo oldu unu, ama kocaman bir bardak yerli mezcal'ın be centavo oldu u aklına geldi. Aguardiente i esini istemek için dükkân sahibine dönmü tü ki, onun da kendisiyle aynı eyi dü ündü ünü f anketti. Ne de olsa ikisi de ladino idi ve ö rencilerin, doksan yanında bile olsa yerlileri «Tu» ve «Oye tu ven aca» diye ça ırdıkları bir okulda okumu lardı. Oysa ya lı bir yerli, bir ladino çocu unu daha burnunu silecek ya ta bile olmasa «Ustet» ve «Don» diye ça ırmalıydı. Eve getirdi i oyunlar kar ılı nda hakketti i altı centavo yu alabilmek için evin sahibesinin aklma gelinceye dek bir yerlinin bütün bir ö leden sonrayı kapının önünde geçirmesi çok do aldı. Oysa bu altı centavoyu kazanmak için oyunları ta on mil uzaktan ta ımı tı.

Abarrotero ile don Apolinar, aynı toplumsal ko

ullar altında büyümü olduklarından, dükkân sahibi, mezcâl i esini hemen eline almı tı.

Ama Celso, kibarca öyle dedi:

«Mil gracias... patroncito... No tomo... çki içmiyorum!»

«Bueno, bueno!..» dedi don Apolinar. Dükkân sahibi, i eyi yeniden rafa koydu.

«Pues... Demek gideceksin muchacho!..» dedi don Apolinar, ciddî bir sesle.

«Muy lejos, demasiado lejos el camino,» diye cevap verdi Celso kendini savunurcasına. Gerçekte imdi saldırıya geçmi ti. «Çok uzak, gerçekten çok uzak. Üstelik de çok tehlikeli.»

«Bak sana ne diyece im muchacho, her gün için sana üç real verece im, üç real, her gün için otuz. yedi centavo.»

«Ya yemek patroncito? Yiyece i nerden bulacağım.»

«Tabii, yiyeceklerini yolda satın alacaksın.»

«Üç real'le mi patroncito? Nasıl yapabilirim bunu?»

«Sana yarım real'den belki de yalnızca bir quin to'dan pahalıya gelmez.»

«Ama o zaman i i yapmam için geriye üç real kalmıyor, patroncito con su permiso.»

Celso çok daha ezik, çok daha kibar konu maya ba lamı tı. Görünü e göre her geçen dakika daha aptalla maya, anlayı ı daha da azalmaya ba lamı tı. En sert polis efi bile kendisine saygısızca davrandı ını u anda anlayamazdı. Ama en sinsi komisyoncu bile ladino'nun yerli ile de il de yerlinin ladino ile oynadığını anlayamazdı. Kendilerinin çok akıllı olduklarını dü ünen dükkân sahibi ve don Apolinar da yerlinin kendileriyle alay etti ini farketmediklerinden, oyun

çok daha ilginç oluyordu. Celso, gittikçe korkakla ıp ezildikçe caballero'lar kendilerini tanrı gibi hissediyorlardı. Ve sonuç olarak da don Apolinar, Celso ile yaptı ı anla mada gittikçe daha dikkatsiz oluyordu.

Don Apolinar, yirmi be centavo önerdi inde, yiyecek sorununun kendisini hiç ilgilendirmeyece ini sa nıyordu. Görünü e göre gittikçe daha da aptalla an Celso, yirmi be centavo önerdi inde yiyecek sorunundan hiç söz etmemi ti. Bu konuyu, ancak günlük ücret üç real'e çıkartıldı nda açmı tı. Üç real, günlük ücretti. Ku kusuz, yiyecek, ücretten çıkartılamazdı.

«Bak, son sözüm u muchacho: her gün için sana dört real verece im!..» dedi don Apolinar. Sesinden, pazarlı ı burada kesmek istedi i anla ılıyordu.

«Ama patroncito, seniorito... benim iyi efendim... izin verirseniz unu da belirtmeliyim ki, yolculu u iki haftada yapamam. Bir at bile iki haftada bu kadar yolu gidemez...»

Celso, neredeyse a layacak gibiydi. Bunları öyle söylemi ti ki, sanki geçecek zamanın uzunlu undan ne kendisi, ne de at... gelgelelim yalnız ve yalnız yol sorumluydu.

Onun bu uzun kar ı çıkı larından sıkılan don Apolinar, artık Celso'nun söylediklerini pek dinlemiyordu. On be dakika önce gidi geli in kırk gün sürece inden, hatta atlı birini gönderdi inde onun kendisine bir arkada isteyece inden ve böylece mektubun kendilerine çok daha pahalıya gelece inden söz edildi ini anımsadı. imdi her iki parayı da dü ündükçe yerli kendisine öyle ucuza geliyordu ki, ona kar ı iyi davranması gerekti ini dü ündü. Ama hemen ticarî dü ünceleri karı tı bu duyguya. E er Celso'ya kar ı biraz iyi davranırsa delikanlının da tavrı de i irdi. Bu i i yapacak olanın iyiniyet göstermesi gerekliydi. Böy

lece yerli yolda dü kırıklı ma u ramayacak ve bütün paralan cebine atıp mektubu da götürmeden gelmeyecekti.

«Do ru... yolun uzun oldu unda haklısın muchacho,» dedi don Apolinar. «Yapabilece imin en iyisini senin için yapaca ım... Sırf senin için... Çünkü dürüst görünüyorsun. Sana otuz be gün içinde günde dört real verece im. E er mektubu iki haftada götürürsen iki pezo da fazladan alacaksın!.. Bunu, monteria'nın senor Gerente'si don Eduardo'ya yazaca ım özel bir mektupta belirtece im. Bu mektubu da don Eduardo'nun eline verirsin...»

Don Apolinar birden sustu. Çünkü, Celso'ya ba langıçta önerdi i ücretin hemen hemen iki katını verdi ini farkettiler. Bunun bir bölümünü geri almak istedi. Ama bunu, ücreti azaltarak yapamazdı. O zaman bütün pazarlık tehlikeye girerdi. Bu yüzden istenilen i i artırması gerekti. Böylelikle alt üst olan ekonomik dengesi düzelecek ve o da bu i i bir zarar saymayacaktı.

Birden don Eduardo'dan söz edince, onun kendisinden ate leri yükselen i çileri için kinin istemi oldu u aklına geldi.

«Elbette ki Agua Azul'a götürece in ey, yalnızca mektup de il,» dedi çok önemsiz bir eyden söz ediyor mu çasına. Sanki bütün bu süre boyunca mektuptan ba ka eylerden de söz etmi ti... Mektup kaim ve a ırdı. Yürüyerek giden, yüksek tepelere tırmanan, ırmaqları yüzerek geçen, cengelin ortasında çabalayan, bir de yanında on günlük yiyecek, çaydanlık, tava, battaniye ve cibinlik ta ıyan bir insanın güçlkle taşıyaca ı kadar a ırdı. Yola çıkıldı nda, be kilo gelen küçük bir paket, ö leden sonra ikide susuzluktan ölen, yanan kumların üstünde ve tropik güne in altın

da yol almaya çalı an ta ıyıcının sırtında tam otuz kilo gelir. Teksas düzlüklerini sırtında tam donatımla geçen asker, sıcak bir a ustos günü yirmi mü yürüdükten sonra fazladan bir çift bot ta imanın ne demek oldu unu iyi bilir.

«Hayır, hayır... yalnız mektup de il. Elbette ki bunu biliyorsun Celso Flores... Senin gibi güçlü bir insanı yalnızca bir mektup için göndermem... Anlıyorsun, de il mi?..»

«No lo sé patroncito,» dedi Celso omuzlarını silke rek. «Böyle bir eyi bilmiyorum!»

imdi oyuna gelenin kendisi oldu unu anlamı tı Celso.

Don Apolinar, fazladan yükledi i bu i i araya nasıl soku turaca ını oldukça iyi biliyordu. E er bir fabrikası olsaydı, yeni bir i çiyi de i e bu yolla alırdı.

önce ücretleri belirler, sonra da i çileri bunun yalnızca çalı tıkları on saatin kar ılı ı oldu una inandırdı. ç i bu ücretin ne denli iyi oldu unu ve böyle bir parayla ailesine neler alabilece ini dü ünürken, araya u sözleri sıkı tırdı:

«Tabî, günde topu topu on saat çalı tı ınıızı sanmayın... Tabî böyle de il... Herkes bilir bunu... Biz, günde on dört saat, pazarları da altı saat çalı ırız... Herkes bilir bunu.»

Bir yandan uzun süreden beri i siz oldu unu, bir yandan da ailesini dü ünen i ç i, yeni i ine bir bol e vik oldu u ku kusunu yaratarak ba lamak istemezdi. Onun için öyle kar ılık verirdi:

«Tabî de il patron! Tabî ki ben burada insanın günde yalnızca on iki saat çalı aca ını dü ünmemi -tim... Tanrıya ükürlers olsun ki, her gün on yedi saat, pazar günleri de on sekiz saat çalı mak zorunda deliz!..»

te böylece hem patron, hem de i çi ho nut olur, birbirlerini anlar ve böylelikle insan huzur ve uyumluluk içinde çalı ır ve ülke kalkınabilir.

«Mektubun a ırlı 1, sözünü bile etmeye de mez...» dedi don Apolinar. «Küçük bir paket daha ta ıyacak-sın. Bir an önce veririm onu sana. Sen burada bekle, ben de botica'ya bir gidip geleyim. Hemen hemen yanımızda sayılır. Yok yok... benimle gelsen daha iyi olur. Çıkını dükânın dı ına bırak. Kimse çalmasın diye don Pedro gözetir onu. Zaten buralarda hiç bir ey çalınmaz. Sen de çok iyi bilirsin ki, bu kasabada herkes dürüştür...»

Don Apolinar botica'ya gidip be kilo kinin ve bin tane de jelatin kapsül ısmarladı. Boticario, bunları su geçirmez oldu unu iddia etti i bir kâ ıda sardı ve sonra hepsini birden bir kutunun içine koydu. Ama uygun bir kutu bulamadı ı için paket sonunda kocaman bir ey olmu tu.

«Be kilo daha fazla ta ımı , ya da onu on metre daha uza a götürmü ... bu, bir Chamula için farketmez!.. Hissetmez bile bunu... Onlar, a ır yük ta ıma-ya alı ıktırlar...»

Ta ıyıcı için be kilo fazlalık, sa nak halinde ya-an tropik ya murdan sonra cengeldeki ırma a sü-rüklenip bo ulmasında, ya da kendini kurtarabilme ansını elde etmesinde büyük bir rol oynar. Ku kusuz, eczacı, günde elli pezo bile alsa böyle bir yükü ta-ımaz, hatta cengele bile girmezdi. Böyle bir ey yap-manın ne gere i vardı ki onun için!.. laca gerek du-yan insanlar, satm almak için onun aya ına gelirlerdi nasıl olsa!.. Omuzlarında yeterince yük vardı zaten. Bütün gün tezgâhın arkasında mü terilerin gelmesini beklemek ve reçete yapmak için habire ko u turmak!..

Zaten yaptı ı i i de ço u kez anlamadan yapardı. Ne de olsa o ilaçları içecek olan kendisi de ildi.

Don Apolinar'la Celso, dükkâna döndüler.

Don Apolinar, tezgâhın üstüne e ilerek Celso'nun mektubu ve kininleri ta ıdı ını anlatan bir mektubu don Edvarado'ya hitaben yazdı.

«Bu mektupları ister çıkınına koy, ister gö sünde ta ı... beni hiç ilgilendirmez. Ama sana unu söyleyebilirim ki, bunları yitireyim ya da bir yerde unutayım deme, uyurken de çaldırma sakın. Irmakta yüzerken dü ürmemeye dikkat et. Yoksa sularla birlikte sürüklenip gider. E er yitirirsen, yirmi yıl hapiste yatacını da bil... Hayır hayır... bu yeti mez; hakketti in cezayı bulman için önce kur una dizdirir, sonra da asıtırırım. Bunlardan hangisinin gerçekte ece ini imdiden bilmiyorum. Ama belki de mektubu yitirdin diye askerler kafanı koparırlar...»

«Belki de mektubu yitirirsem, askerler gerçekten de kafamı koparırlar patroncito!..»

«Güzel... görüyorum ki dediklerimi kavırıyorsun!.. imdi bak buraya; e er mektubu ve paketi sa salim don Eduardo'ya teslim edersen, o da sana..» Don Apolinar hızla kafasında hesap yapmaya ba ladı. «Evet... don Eduardo sana... tam on iki pezo, elli centavo verecek!.. Tabii, bu imdi benim sana verece im be pezonun üstü. E er mektubu on be günden daha önce götürürsen, don Eduardo sana ödül olarak iki pezo daha verecek... Don Eduardo'ya böyle yazdım mektupta.»

«Gracias patroncito! Don Eduardo'nun bana parayı ödeyece inden eminim...»

Celso, içinde önemli belgelerin bulunduğu mektupla don Eduardo'ya yazılan mektubu aldıktan son

ra sanki bir gazete kâ ıdı kadar önemsizmi ler gibi gömle inin altına tıktı tırdı.

Aslında ne yaptı nı çok iyi biliyordu o. Meydandan herhangi biri bütün bu olanları görmü olabilirdi. E er Celso, don Apolinar'ın umdu u gibi mektupları dikkat ve özenle yerle tirseydi, seyreden biri de bu zarfların içinde önemli bir para oldu unu sanabilirdi. Tabî ki, bu durumda Celso'yu yol boyunca adım adım izleyecek, sonra da bir punduna getirip bu de erli paket için onu öldürülecekti. Celso, kendisini kimse nin göremeyece i bir yere varınca, mektupları yürüyü boyunca hiç çıkarmayaca ı bir yere saklardı nasılsa. ..

Kabilesinin gelene i oldu u gibi, Celso, çıkını bir filenin içinde ta ıyordu. File, evde sa lam liflerden örülmü tü. ç i bütün bir öküzün etini alacak kadar geni ler, dı ardan bakan birine bir buza ıyı bile içine alamayacak kadar küçük görünürdü.

Celso filesini açıp kinin kutusunu ve kendi e yalarını içine doldurdu. Kutu, sırtını acıtmasın diye kendi e yalarını uygun bir biçimde onun çevresine yerle tirdi.

Sonra ba mı kaldırdı.

Dükkânda bir sandalyeye oturmu , purosunu tütüren don Apolinar, Celso'nun davranı larını dikkatle izlemekteydi.

Cebinden be pezo çıkartıp dükkân sahibine döndü.

«Don Pedro, u be pezoğu be , on ve yirmi cen tavoluk yapar mısın?.. Kimse bozmayaca ı için muc hacho yolda büyük para kullanamaz...»

«Ancak iki pezo, elli centavo bozabüirim...» diye cevap verdi dükkân sahibi, «Geri kalanını da elli er centavo olarak verebilirim. İlk dört gün köylerden ve

fincanlardan geçecek. Buralarda elli centavo bozdura bilir rahatlıkla...»

«Gracias, don Pedro!»

«No hay por que, bir ey de il...» diye cevap verdi dükkân sahibi.

«Bueno Celso,» dedi don Apolinar. « te be pezon burada. Yani sana imdiden kırk real ödüyorum. Gerisini don Eduardo verecek. E er sana çek verirse, don Pedro onu burada paraya çevirir. Yarın sabah erkenden, muy tempranito, gün do madan yola koyulursun...»

«Con su permiso patroncito,» diye sözünü kesti Celso. « zin verirsiniz imdi yola çıkmak istiyorum. Yalnız biraz tuz, salça, çörek, biraz kahve, piloncilo ve biraz da ye il yaprak satın alaca ım. Be dakika sonra yola koyulurum...»

«Çok iyi, çok iyi...» diye ba mını salladı don Apolinar. «Görüyorum ki iki pezoluk ödülü kaçırmak istemiyorsun. Bueno... haydi yolun açık olsun...»

Don Apolinar, ona elini uzatmadı, yalnızca babacan bir tavırla omuzunu ok adı.

Celso yükünü yerden kaldırdı, sonra yere e ildi ve iki elinin ba parma mını da kendisini rahatsız etmesin diye alındaki kayı a geçirdi. Sonra aya a kalktı ve gitmek için kapıya do ru döndü.

Don Apolinar, oturdu u yerden kıınıdamadı bile...

«Bueno suerte... ansın açık olsun!..»

«Gracias patroncito, me voy!.. Gidiyorum!..» dedi ve hızla dükkândan çıktı.

ALTINCI BÖLÜM

Celso'nun bir an önce yola çıkması, mektup için kaygılandı rından de ildi. Aslında rahatlıkla ertesi sabaha dek kalabilirdi. Ama o, özellikle bundan kaçmıyordu.

Don Apolinar'ın da dedi i gibi iki ya da dört ay içinde Monteria'lara gidecek herhangi bir kervan yoktu. Ama insan hiç bir zaman emin olamazdı. O gece küçük bir pateche, hatta bir kervan, monteria'lara giderken buraya u rayabilirdi rahatlıkla. O takdirde don Apolinar, Celso'yu ça ıracak, mektupla kutuyu geri alacak, sıkıntıya soktu u için kendisine yirmi centavo verecek ve mektupla kutuyu kervanın başkanına teslim edecekti. Nasıl olsa monteria'lara giden ve kendisi için fazladan bir mektupla bir kutu ta rmanın hiç bir önemi olmayan sayın başkan, bu i i üç pezoya seve seve yapacaktı.

Ama bir kez Celso yola çıktı mı, don Apolinar iki saat sonra arkasından en hızlı atı bile gönderse, Celso'yu kolay kolay yakalayamazdı. Don Apolinar, atlıyı daha uza a göndermeye kalkmazdı. Çünkü, bu kendisine çok pahalıya otururdu. Celso, monteria'lara gitmeyi ve bu parayı kazanmayı çok istiyordu.

Hızla kasabadan çıktı. Hiç kimse onun, don Apolinar'ın kendisine çizdi i yoldan gidece ine emin de ildi. O yolda arkasından gönderilen bir atlı, kendisini çabucak bulurdu. te bu nedenle Celso, kendi bildi i yola koyuldu. Cengelin ucundaki kasabaya

sa salim varması, sonra da örenece i yoldan monterialara gitmesi gerekliydi. Ama o son kasabaya gidene dek seçece i yol tamamen kendisine kalmı bir eydi. Zaten Don Apolinar'm çizdi i plan olmadan da o kasabaya rahatlıkla varabilirdi.

Monterialara giden hiç bir Suriyeli, ya da Lüb nanlı kervan Jovel'den geçmedi. Onun için de Celso'yu geri ça ırmak için ardı sıra kimse gönderilmedi.

Celso, cengele yakla tıkça, kendisini bekleyen zorlukların ve tehlikelerin daha çok farkına varmaya başladı. Çünkü bu cengel, kahve ekti i ve kahve açlarının arasındaki otları ayıkladı i kendi cengelinden çok farklıydı. Onlar ekili, açık patikaları olan cengellerdi. E er insan finca'da ya ayan köpeklerin havlama larını belli belirsiz i itecek kadar bir kahve finca'smdan uzakla ırsa, çiftlikler birbirine çok yakın oldu undan, öbür çiftliklerin köpeklerinin havlama larını i itmeye başladı.

Don Apolinar cengelden söz etti inde, Celso'nun aklına caffetal'lerdeki ekili cengeller gelmi ti. O, kocaman cengelin finca'lar arasındaki cengellerden biraz daha büyük oldu unu dü ünümü tü. Ama yine de insan yüzlerinin, seslerinin ve hareketlerinin yakın bir uzaklıkta kalacağını sanmı tı.

Ama son köye do ru yürürken, la selva grande'leri iyi tanıyan yerlilerle kar üa mı tı. Bunların ço u, çe itli monterialara giderken bunların bir ya da birkaçından geçmi lerd i. Geceyi geçirdi i yerli köylü kulübelerinde, büyük cengelde yapılacak yürüyü ü, en ince ayrıntılarına varana dek bu tecrübeli insanların zından dinlemi ti.

Herkes ona öyle diyordu: «O yürüyü ü yalnız yapamazsın. Hiç kimse yalnız yapamaz!.. te bu yüzden monterialardakiler, yanlarına gelen her i çinin bir

daha oradan ayrılmayaca ından emindirler...»

Ve herkes; de il bir ladino'nun, bir yerlinin bile bu yürüyü ü yalnız yapamayaca ını kanıtlayacak bir sürü neden gösteriyordu. Kimileri, onun bu yürüyü e çıkmasına büyük bir ciddiyetle kar ı koyuyorlar, cengeli geçerken mahvolaca ını, canlı kalsa bile bedeninin yırtıcı hayvanlar, ya da dev karmcılarca yenilece ini' söylüyordu.

Monteria'daki Agua Azul'a mektupları ve küçük kutuyu götürmek için para almı tı. Ama hiç kimseye, hatta kendi kabilesinden olanlara rastladı ında bile mektuplardan söz etmedi. Yalnızca monteria'lardaki hastalar için ilaç ta ıdı mı söylüyordu. Biliyordu ki, hiç kimse hasta insanların ilaçlarını çalmazdı. E er hasta insanlar ilaçsızlıktan ölselerdi, mutlaka kötü ruhlar olarak yine dünyaya dönerler ve ilaç hırsızına dünyayı zindan ederlerdi. Bunu herkes bilir ve inanırdı.

Yolda rastladı ı insanlar, kendisine cengele ili kin korkunç öyküler anlatıyorlar ve ondan önce bu yolculu a çıkanların edindikleri deneyleri anlatıyorlardı. Ama bu insanların hiç biri cengelden geçmemi , dahası yanına bile yana mamı tı. Herkes, bir ba kasının gördüMerini, ya da ya adıklarını anlatıyordu.

De i ik insanlarca anlatılan türlü türlü öyküler Celso'da koca cengel konusunda büyük bir korku yarattı. Ku kusuz, kimsenin Celso'yu görevinden alakoy mak gibi bir niyeti yoktu. Celso'nun cengelde mahvolup olmaması, kimsenin umurunda bile de ildi. Ço u kez bu öyküleri oyalanmak, biraz heyecanlanmak ve kar ısmdaki yüzündeki anlamı seyrederek e lenmek için anlatıyorlardı. Zaten ço u kez hayalet öyküleri, insanların geceleri mezarlıktan geçmelerini engellemek için de il, kar ısmdaki deh et içindeki su

ratını seyrederek ho bir ak am geçirmek için anlatılır.

Cengeli yürüyerek geçmek, hiç de bir tatil, ya da ho bir ey de ildir. Orada kar ıla ilan gerçek olaylar, insanların anlattıkları o korkunç öykülere oldukça yakındır. Celso'nun yolda konu tu u, ya da gecelerini kulübelerinde geçirdi i yerliler, ço u kez kendileri için do al olan ve yapılması gereken birtakım görevleri oldukça abartmak e ilimmedirler. Kimüeri bu yolculu un tek basma yapıüabilece ini kabul ediyorlardı. Ama zorluklar öylesine fazla ve kurtulma ansı da öylesine azdı ki, böyle bir yolculu a tek ba ma çıkmamak, çok daha mantıklıydı. Monteria'lara sa salim varma ansı ise ancak yüzde elliydi.

Kafası öyküler, ö ütler ve sayısız fikirlerle dolu olarak Celso, son köye vardı. Geçirdi i son günde, kendisini nelerin bekledi i konusunda azçok bir fikir sahibi olmu tu. Köy, cengele a a ı yukarı yarım günlük uzaklıktaydı. Yolun bu kısmı gerçek cengelden de il de, cengelin kıyılarından geçiyordu. Kıyıdaki bu orman, cengelin habercisi gibiydi. Ama orada, ya da burada görünen manzara, gerçek cengelin nasıl olduğunu insana anlatmaya yeterliydi. Son günkü yolculu u sırasında Celso bir yerliye bir ladino'ya, ya da tek bir insana bile rastlamamı , yalnız birkaç yerde büyük kaplan izlerine rastlamı tı. Ve bir a aç dalının üstünde her an sıçramaya hazır bir yaban kedisi görmü tü.

Tam ö le üzeri son köyü de geçmi ti. Topu topu be kulübeden ve bir kerpiç evden olu an küçük bir köydü burası. Köyün hemen arkasında Celso, derinli i dizlerine varan geni bir ırmaktan geçmi ti.

Irma ın kar ı yakasmda cengel görünüyordu. İlk bakı ta burası sanki elli yıl önce ekilmi , ama sonra

terkedilmi , üstünde yabancı otlar çıkmı bir tarla gibiydi. Yava ça, ama belirgin bir biçimde gittikçe sıklaıyor, karanlıklaıyor ve daha ürkünçleiyordu.

Hava kararmadan önce son köye varma umuduyula Celso yerlilerin arasından ayrıldı. Henüz köye varmadan, daha köpek havlamalarının i itildi i bir yerde daha dar, ama daha derin bir ırmaktan geçmek zorunda kalmı tı. Sopasına dayanarak ırma ı geçmi , yüzmek zorunda kalmı tı. Kimse daha önce bir ey söylemedi i için bu ırma ın bir timsah yuvası oldu undan habersizdi. Timsahlardan haberi olmadı ı için de korkusuzca kar ıya geçti. Mutlaka o anda timsahlar ırma ın daha a a ı, ya da daha yukarı bölümlerinde çok daha önemli eylerle u ra tıklarından Celso'yla tt' gilenmemi lerdı.

Celso, en sonunda son köye vardı ında, oranın belediye ba kanına öyle dedi:

«Bugün, ö leden sonra cengel konusunda azbuçuk bir bilgi edindim. Korkunç bir yolculuk bu!..»

Belediye ba kam bacak bacak üstüne attı, maiz yapra ma bir sigara sardı ve Celso'ya bakarak: «Bugün ö leden sonra mı?..» dedi. «Demek cengel konusunda iyi bir fikir edindin... Evet... anlıyorum... Yalnız, gerçek u ki; orası cengel de il, pazar günleri bizim yürüyü yaptı ımız e lence parkıdır!. Ancak buradan iki gün yol aldıktan sonra insan öyle bir bölgeye gelir ki, kendi kendine öyle der: ' te dünya burada biraz sıkıla maya ba lıyor!' Çevreni göremezsin bile... Ama korkma o lum. Çünkü kaplanlar genellikle gündüzleri saldırmazlar. Bu, onların uyku zamanıdır. Senin gibi yakı ıklı bir delikanlıyla ancak sen uykuya daldıktan sonra ciddiyetle ilgilenirler. Ama ben, cengelde kaplanla kar ıla mamı yı ınla insan tamdım. unu da ekleyeyim ki, kar ıla anların da

bana bir eyler anlatacak halleri yoktu tabii!..»

Sigarasını ıslattı, yaktı, sonra devam etti.

«Senin hakkında hiç bir ey bilmiyorum chamula. Ama buradan bir daha geçti inde kaplanlarla ya da kaplanların seninle nasıl geçindi ini anlatırsın in Allah!.. E er seninle bir kez daha böyle dostça konuşma fırsatı elime geçecek olursa, seni de kaplanların rahatsız etmedi i ki ilerin arasında sayaca ım...»

Pazar günlerinin geçirildi i e lence parkı!..

Hava hemen kararmaya başlamı tı. Celso, çevresine bakındı. Hemen hemen belediye başkanının ilkel kulübesinden otuz adım kadar ileride, cengelin açılardan olu an dindik duvarı öylesine yükseliyordu ki, yıldızları görebilmek için insanın kafasını yukarı kaldırması gerekiyordu. Elli metre yüksekli inde bir duvar!.. Karanlık, sıkı sıkı i lenmi ve içinde hiç bir açıklık, hiç bir geçit olmayan duvar!..

«Yolda nelere ihtiyacın olacak chamula?..» diye sordu belediye başkanı. «Kolay kolay bozulmayacak özel çöreklerim var. Ba kası i ine yaramaz. Pirinç, fasulye, eker... Biliyorsun i te; yeni çekilmi kahvem de var... Sana taze **posele** de verebilirim.. Ama bunu yarım gün önceden ısmarlamalısın ki aldı nda taze olmalı. O zaman çabuk ek imez. E er sigaralarını kendin sarıyorsan, kâ ittan **çok** daha ucuz ve iyi olan taze tütün yapraklarım var. Zaten bende kâ it yok. Tabii sana özel bir sigara kâ ıdı verebilirim... Ama bu, biraz pahalı. Gördü üm kadarıyla sigaralarını kendin sarıyorsun. Onun için kâ ıda gerek duyacağımı pek sanmıyorum. Her neyse... yarını da burada geçirip beklesen iyi olur. Sana güzel bir **posele** yaparız. Acele yok, de il mi?.. te burada ya am böyledir. Cengelden geçecek bir insanın acele etmemesi gerekir. Hiç bir i ine yaramaz bu... Özellikle kendini grand **sel**

va'nın ortasında hazırlıksız bulursa... Bu, çok kötü olur onun için. Acele etme... Cengelin kaçtı ı filan yok, kimse köprüleri de kaldırmıyor, zaten köprü möprü de yok!..»

Belediye ba kanı aya a kalktı ve lambasını yakmak için kulübeye girdi. Kapkaranlık gece, üstlerine çökmü tü.

Kulübenin önündeki bahçede uyu uk bir ate yanmaktaydı. Çıkan ı ik da bahçeyi çevreleyen çite dek, ortalı ı görmeye yardımcı oluyordu.

Celso, yerde bir kütük parçasının üstünde oturuyordu. Bahçenin içindeki bir a acın gövdesinden kesilmi bir kütüktü bu. Kimse onu yontmak zahmetine katlanmamı tı. Kütü ün birçok yerinde derin izler vardı. Bunlar, bütün gün oturup machet'leriyle oynamaktan öte yapacak hiç bir eyleri olmayan insanlarca yapılmı tı.

«Acele etme... cengel kaçmıyor ya!..»

Belediye ba kanının bu sözleri karanlık gecede Celso'nun aklına takıldı. Ona göre bu sözler bir uyarı, ama aynı zamanda da sorunlarının belki de bir çözü müydü.

Son iki gündür cengel üstüne dinledi i öyküler, onu gittikçe daha çok etkilemi ve özellikle bugün görevine tümüyle de i ik bir açıdan bakmaya ba lamı tı. Mektubu erken götürdü ü için alaca ı iki pezuluk ödülü artık dü ün müyordu bile. Ama mektupla kutuyu monteria'ya götürmemeyi de dü ün müyordu. Söz verdi i ve üstlendi i bir i i yarım bırakamazdı o... Bununla birlikte, kendisini birden içinde buldu u bu zor durumdan bir kaç ı yolu arıyordu. Yüklendi i i in tehlikesini azaltacak bir çözüm yolu aradı kafasında,

Korunma içgüdüsü, ya amıyla kumar oynamasına izin vermezdi. Dünyaya yalnızca bir kez geldi ini bi

liyordu. Bundan sonra ba ka bir yasanını olup olma-
yaca ı belirli de ildi kafasında. Bu özel durumda sez-
gi gücü ona herhangi bir yol gösteremiyordu. Elinde-
ki bu ya amı iyice korumak ve onu mektupla birkaç
gümü pezo kar ılı ı de i memek onun göreviydi,
böyle hissediyordu.

E itilmemi kafasıyla ya amını gereksiz yere teh-
likelere atmadan görevini nasıl yerine getirece ini
bulmaya çalı tı. Bu konu, son iki gündür dü ünceleri-
ni öyle etkilemi ti ki, bacakları bu süre içinde bede-
nini kendili inden ta ımı tı.

En sonunda bu köye vardı ında, kafasmda iki yol
belirmi ti. Onun asıl eksikli i; ne kendisine, ne de
Apolinar'a ihanet etmeden bu iki yolu da deneyeme
mesiydi.

Bir yerli olarak onda «gereklili e ba lı olarak za-
man» diye bir kavram yoktu, ömründe hiç bir ey,
acele hareket etmeyi gerektirmemi ti. E er mektubu
on be gün içinde götürece k olursa bunun ödülü iki
pezo olacaktı. Ama kendisine mektubu monteria'ya be-
lirli bir günde götürmesi söylenmemi ti. Zaten don
Apolinar böyle bir buyruk da veremezdi. Çünkü böy-
lesine uzun ve zorluklarla dolu bir yolculukta, birçok
ey, habercinin ilerlemesini günlerce engelleyebilirdi.
Kötü bir biçimde dü ebilir, bir ırma ın akıntısına ka-
pılabilir, yaralanabilir, ya murdan kabaran ırmakla-
rın yatı ması için günlerce beklemesi gerekebilirdi.
Daha bir yı m neden vardı böyle ve sayılamayacak
kadar çoktu bu bahaneler...

Don Eduardo'ya mektubu belirli bir günde götür-
mesi gerekmedi inden Celso kendisine yolda lık ede-
cek birine rastlaymcaaya dek burada kalabilirdi. Ken-
disine belirli bir gün için para ödenmi ti. E er daha
fazla gün harcayacak olursa, bu fazlalıkların parası

kendi œbinden çıkacak ve hiç bir biçimde de don Apolinar'ı kazıklamamı olacaktır.

Kendisiyle yle tartıyordu:

«Ben mektuplarla kutuyu götürmeyi üstlendim. Ama e er cengelde ölürsem mektuplar ve kutular cengelde yok olur ve sonuç olarak da ben onları don Eduardo'ya teslim edemem. Mektupları teslim edebilmem için ya amam gerek. Canımı korumarun en iyi yolu da cengeli tekba ıma geçmek de il, burada kalarak benimle gelecek birisini beklemek olur!..»

Mantı ının en güçlü dayana ı, belediye ba kanının sözleriydi:

«Acele etme o lum... cengel kaçmıyor ya!.. Bekle biraz!..»

Belediye ba kanı bir ladino'ydu ve beklemenin daha do ru olaca ını söylüyordu. Tabii ki o, kendisinden çok daha iyi bilirdi. Celso her zaman bu  tleri belediye ba kanının verdi ini don Apolinar ile don Eduardo'ya söyleyebilirdi. Celso, don Apolinar'a cengelin yolunu bilmedi ini açık açık söylemi ti'. Onun için bu konudaki bilgisizli ine ra men i i kendisine vermek, don Apolinar'ın seimiydi. Ama don Apolinar mektupları ve ilaçları ona emanet etti ine göre bu konuda sorumlu olan hiç ku kusuz don Apolinar'ın kendisiydi.

Belediye ba kam en sonunda lambayla içeri girdi inde Celso, sanki yürümesi gereken yol; köyünden Jovel'e giden yolmu gibi büyük bir rahatlık içindeydi.

Çıplak aya ını uzattı, aya ına batmı olan birkaç diken i çıkardı, niguas arayarak ayak parmaklarını inceledi. Bütün bunları, ertesini günü yürüyerek de  de, yan gelip dinlenerek geçirecek bir yerlinin rahatlı ıyla yaptı.

Bu sa lık görevlerini bitirdikten sonra çıkınından bir jicara çıkardı ve belediye ba kanına bir parça suyu nereden bulabilece ini sordu.

Belediye ba kanı ak am yeme ine dek oyalanmak için iki dire e asılı el örgüsü bir hamakta sallanıyordu.

Ayak parmaklarından biri ayakkabısından çıkmı - tı. Eliyle bir yeri göstererek öyle dedi: 1

« te tam urada bir dere var. Temiz, duru, sıhhi ve buz gibi bir suyu vardır...»

Celso, karanlı a daldı. Ellerini yıkadı, yüzünü ıslattı, su kaba ına su doldurarak içti, sonra içini yine suyla doldurarak az önce üstünde oturdu u kütü ün yanma gitti.

Kütü ü birkaç metre geri çekti. Böylelikle belediye ba kanının ak am yeme ini yiyece i masadan oldukça uzakla mı oluyordu. ıkınını yanma çekerek el yordamıyla içinde bir eyler aramaya ba ladı.

ıkının diplerinde bir yerde ek imeye yüz tutmu birkaç çörek buldu. Sonra siyahımtırak kırmızımı bir et parçasıyla iyice pi irilip ezildikten soma taze muz yapraklarına sarılmı bir avuç siyah fasulye çıkardı. Bunu, kurumu bir mısır yapra ma konmu bir parça tuz izledi. Yeme ine bir de, her zamanki gibi birkaç ye il yaprak da ekledi.

Bütün bunları, elde örülmü bir bezin üstüne yı - dıktan sonra aya a kalktı ve bahçenin ortasındaki ate e do ru yürüdü. Ate , gece gündüz ister bir yerli, ister bir **ladino** olsun, sahibinin ihtiyacı olmadı ı sürece herkesin kullanımına açtı.

Celso, külleri eledi, ate in içine biraz daha odun koydu ve birden bütün bahçe ve kulübe, parlak bir ı ıkla aydınlandı. Bu aydınhgm üstünde cengelin siyah duvarı, daha da korkutucuydu.

örekleri ate in üstüne bırakan Celso onları e

viridi, külleri üfledi ve bir kez daha çevirdi. Çörekler kızarmaya ba layınca onları ate ten çekti ve so uma sınlar diye korların üstüne koydu.

Kuru eti, çatallı bir sopanın ucuna geçirdi. Fasulyeleri muz yapra ının içine bıraktı ve yapra ı çöreklerin yarımında korların üstüne koydu.

Et kızarmaya ba lamı tı. Bütün yeme ini ate in yanma serdi i küçük bezin üstüne yaydı. Eti de birkaç kez çevirdikten sonra sopadan çıkararak yemeye ba ladı.

Bir parça tuz alarak oldu u gibi a zına attı. Bir lokma çörekten kopartıyor, etle fasulyeyi bununla birlikte yiyordu. Çörekler, sanki küçük peçeteleri sine etle fasulyeyi bunların üstüne koyuyor, sonra hepsini birlikte dürüp a zma atıyordu.

Ara sıra derede doldurdu u su kabından bir iki yudum alıyordu. Yemek saatlerini a ır i ten kurtulup biraz dinlenmek için fırsat sayan bütün yorgun i çiler gibi, o da yeme ini inanılmayacak kadar yava yiyordu.

O yeme ini yerken bir yerli kızı, masanın üstünde sofrayı hazırlamaya ba ladı.

Sallanan, yamuk yumuk masanın üstüne tabaklar ve teneke ma rapalar konulduktan sonra belediye başkanının karısı göründü. Korkunç i man ve hantaldı. Bir ördek gibi badi badi yürüyordu. Ayakları çıplaktı ve üstünde, yere sarkan ince pamuklu bir etek vardı. Gö üslerine dek açık bluzu gibi, ete i de lime limeydi.

Kadın dı arı çıkar çıkmaz Celso ate in yanından kalktı, ona yakla tı ve: «Buenas noches patrona!..» dedi. Kadın, onun sözlerine ba ını hafifçe sallayarak kar ılık verdi ve salt birkaç laf etmi olmak için: «Nereden geliyorsun Chamula?» diye sordu. Ama delikanlı anlatmaya ba ladı ında o artık dinlemiyordu bile. Muchacho'nun ya adı ı yer, onun için önemsizdi. Çok

alçak, küçük bir iskemle üstüne oturdu. Ortalıkta iki sandalye vardı. Ama herhalde bu alçak iskemle, kadına normal bir sandalyeden daha rahat gelmi ti. Ama oturdu u yer öylesine alçaktı ki, masanın yüzeyiyle gözleri aynı düzeydeydi. Bu yüzden taba nı kuca na almak zorunda kaldı.

Kadın yemek yemeye ba ladı nda belediye ba kanı gerine gerine esnedi, hamakta yan döndü, sonra kalktı ve sanki güzel bir uykudan sonra çok kötü bir i yapmak zorunda kalmı çasına homurdanmaya ba ladı.

Belediye ba kanının masasında da, ne bıçak ne de çatal vardı. Yalnız, yıllar önce gümü e benzeyen, ama imdi ise ovulmaktan tenekele mi bir ka ık görünüyordu. Belediye ba kanının karısı, tıpkı Celso gibi elleriyle yemek yiyordu. Sıcak çörekten bir parça kopardı yanma bir parça et ve biraz da pilav katarak çöre i muska böre i gibi katladı ve sonra o koca lokmayı a zına atıverdi.

Belediye ba kanı da böyle yemek isterdi aslında. Ama belediye ba kanı oldu u için, ötekilerden de i ik olmanın, onların kendisine saygı göstermelerini sa lamanın görevi oldu unu hissetti inden, yeme ini her zaman cebinde ta ıdı ı çakısıyla yiyor, gerekti inde de ka ık kullanıyordu. Kimsenin, hatta karısının bile kendini izlemedi ini farketti i zamanlar, o da Celso gibi parmaklarıyla yiyordu.

Hizmetçi kızlar çok arkada, karanlıkta bir yerde, yanmakta olan ate in çevresine çömelmi lerdı. Ne yaptıkları görülmüyor, yalnızca konu maları ve kıkırdamaları i itiliyordu. Sesleri çok yükseldi inde kadın onlara ba ırıyordu:

«Allah belânızı versin pis orospular!. Sesinizi kesin, yoksa kafanızı koparırım... Bırakın da urada huzur içinde bir yemek yiyelim!..»

Bunun üstüne kızlar bir süre korkup susuyorlardı. Ama çok geçmeden kıkırdamaları yine i itilmeye ba -
lıyordu.

Sonunda kadm dayanamayıp eline ne geçerse on-
ların üstüne fırlattı.

Yemekleri bittikten sonra altlarında 'Bayern' mar-
kaları bulunan teneke ma rapalardan kahvelerini iç-
tiler. Bu damganın ne oldu unu, ne anlama geldi ini
be yüz millik bir alanda kimse bilmiyordu. Kimsenin
ilgilendi i de yoktu zaten. Hizmetçiler, kahvelerini,
Celso'nunkine benzeyen su kabaklarından içiyorlardı.

Kadm, kahvenin sonunu da yudumladıktan sonra,
«Lleven!» diye ba ırdı, hizmetçilerden biri ko arak
geldi ve masayı topladı.

Hizmetçiler kahve kabını tam kaldırıyorlardı ki,
belediye ba kanı:

«Hey, Chamula... biraz kahve iç!..» diye seslendi.

Celso bo alan su kaba ıyla birlikte masaya yak-
la tı. Belediye ba kanı, geri kalan kahvenin hepsini
su kaba mın içine bo alttı.

«**Gracias patroncito!**» dedi Celso gülümseyerek.
Ve yeniden ate in basma döndü, a zına kadar dolu
olan su kaba mını dikkatle yere koydu.

Kahve koyuydu, ama ekerle birlikte pi irilmi ti.

Kadm iskemleden kalktı. Aya a kalkabilmesi için
oldukça büyük bir çaba harcaması gerekiydi. İkin
burnu dizlerine de ene dek öne e ildi, sonra kendini
arkaya do ru fırlattı ve bunun verdi i hızla aya a
kalktı.

Belediye ba kanı hama ma dönerek sallanmaya
devam etti. Ayaklarını hamaktan a a ı sarkıttı ve el-
lerini de bir yastık gibi ba mın altına koydu. Yedi i
eyleri ö ütmesine uygun eyler dü ünürken mutlu
mutlu gülümsüyordu. Bunu, sırf kendini iyi hissetti

inden, gereklilikten ya da karısına iyi bir a çı oldu-
unu belli etmek istedi inden mi yaptı ı anla ılmıyordu.
Oysa ho nutlu unun gerçek nedeni hem evinde
kendini hükümdar gibi hissetmesi, hem de kimseyi
ho nut etmek zorunda olmayı ıydı.

YED NC BÖLÜM

Bu arada Celso da yeme ini bitirmi ti. Jicarita'sı
nı alarak dereye gitti, ellerini yıkadı, a zını çalkaladı
ve küçük kabını suyla doldurarak yeniden ate in ba-
sma döndü. E yalarını toplayıp yeniden filesinin içine
tıkı tırdıktan sonra kulübenin önüne yakla tı, daha
önce sarmı oldu u sigaralardan birini çıkardı, ate -
ten aldı ı bir korla yaktı, yerde oturdu ve dünyada hiç
bir derdi olmayan bir insanın rahatlı ıyla sırtını sun-
durmanın direklerinden birine dayadı.

«Seni kim Agua Azul'a gönderdi?» diye sordu be-
lediye ba kanı lâf olsun diye.

«Don Apolinar!»

Belediye ba kanı gömle inin cebinden bir parça
tütün çıkardı ve bu tütünü, sigara kâ ıdı niyetinde kul-
lanılan, ama aslında bir gazete kâ ıdından hiç bir
farkı olmayan bir kâ ıda sardı.

Celso, belediye ba kanının sigarasını yakmak için
ate ten yanan bir sopa aldı ve aya a fırladı.

«Monteria'ya giden yol berbattır. Ama kimi zaman
oraya e erli bir at ve yük e ekleriyle gitmektense yü-
rüyerek gitmenin çok daha kolay oldu unu dü ünü-
rüm...»

Celso hiç bir ey söylemedi i için, belediye ba ka

ni konu masa, nasıl sürdürece ini büemiyordu. Aslına bakılırsa, gerçekten önemli olan bütün ayrıntılar konu ulmu tu.

Birden, yakla makta olan sesler i itti, kulaklarını dikip dikkatle dinledikten sonra: « te geldiler...» diye ba ırdı.

Celso da i itrni ti bu sesleri. Kafasını çevirdi inde, karanlı ın içinden sıyrılmakta olan iki ki i gördü. Bir adamla bir de çocuktu bu gelenler.

«Bueno don Policarpo!.. E eklerini' buldun mu?» diye sordu belediye ba kanı adam yaklaınca.

«Buldum! Be i de bir aradaydı...»

«Bir ey olmu mu?»

«Hayır, hiç bir ey olmamı ... gracias!..»

Adam sundurmaya çıktı ve oturmak için masanın yanından bir sandalye çekerken Celso'yu gördü.

«Bueno Chamula, como estas?» diye • sordu Celso'ya.

Celso aya a kalktı ve hafifçe e üerek kar ılık verdi.

«Buenas hoches patron!»

«Bu, don Policarpo. Socoltenango'lu bir tüccar...» dedi belediye ba kanı. «Kendisi iki gündür burada. Yolculuk için e eklerini hazırlıyor. Onun da niyeti monteria'lara gitmek... Sen de onunla birlikte gidebilirsin sanırım...»

Son birkaç gündür monteria'lara gidecek ve kendisini de yanına alacak biri, Celso'nun arayıp da bulamadı ı bir eydi.

Ama artık o, kahve çiftliklerinde çalı an cahil bir yerli de ildi. O zamandan beri de i mi ti ve bunun bümcindeydi.

çinde ya adı ı dünyayı tanımakta ilk dersi evlenmek için kazandı ı parayı don Sixto'ya kaptırınca al

mı tı. kinci de erli dersi ise; kendisine içki satmak isteyen dükkan sahibi, annesine alaca ı kurdeleye üç kat fazla para istedi i zaman almı tı. Kendisinde önemli bir de i iklik de, babasından don Sixto'nun kendisinden o parayı almaya hakkı olmadığını ö renince olmu tu.

Bu dünyada kar üksüz hiç bir eye sahip olamayaca mını ve e er eline geçen herhangi bir fırsatı de erlendiremezse, bunu bir ba kasının de erlendirip kendisini de kötü duruma sokaca mı, çok kötü sonuçlarını gördükten sonra ö renebilmi ti.

Bu acı e itim, imdi daha çabuk dü ünmesini, «evet,» derken acele etmemesini ve 'emrinizdeyim patroncito'yu fazla kullanmamasını ö retmi ti ona. Bu çabuk dü ünme ve kolay kolay her eyi kabullenme, don Apolinar'la yaptı ı pazarlıkta ona üstünlük kazandırdı ndan, ileride eline geçecek fırsatlarda da bunu sürdürmeye kararlıydı. Ki ili indeki bu de i iklikten önce, öyle derdi: «Sizinle kar ıla tı ım için ne kadar anslıyım patroncito... artık cengelde birlikte yolculuk edebiliriz!» Ama artık böylesine açık sözlü davranmanın sonucu olarak kar ısmdaki kendini sümürecek ini ve her eyi kendi çıkarına kullanaca ını biliyordu.

Belediye ba kanının önerisini kar ılıksız bıraktı ve bu önerisini kendisine uygun dü üp dü medi i konusunda hem belediye ba kanını, hem de seyyar satıcıyı merak içinde bıraktı.

Sezdirmeden don Policarpo'yu süzdü.

Don Policarpo, Celso gibi yanık tenliydi. Yine tıpkı kendisi gibi kısa, kalın kemikli ve serinkanlıydı. Tıpkı Celso gibi don Policarpo'nun da ka larının hemen üstünden ba layan ve Celso'da oldu u gibi onda

da yeti memi bir beyni oldu u kanısını uyandıran gür siyah saçları, kafasının tam ortasında sanki apka giymi gibi koca bir çıkıntısı vardı. Don Policarpo'nun büyükbabalarının ve büyükannelerinin kasabadaki insanlara hizmet eden saf yerliler oldu unu ve annesinin bir **mestizo** ile evlenip, çocuklarını kasabada yeti tirdi ine insan bir bakı ta yemin bile edebilirdi.

Böylelikle don Policarpo bir **ladino** olmu , kendine bir i kurup iki aya ının üstünde durmayı becermişti. Tsotsil, Tseltal dillerini ve spanyolcaı çok iyi konu uyordu. Ku kusuz bu, yalnızca spanyolca ya da Arapça konu an öbür tüccarlara oranla kendi i i açısından büyük bir ayrıcalıktı. Yerli dillerini iyi konumakla kalmayıp, görünü olarak **da** bir yerliye çok benzedi inden, küçük yerli köylerinde ve büyük **finca**'larda ya ayan i çiler arasında kendisine iyi mü teriler bulmu tu. Yaptı ı i te dürüsttü. Ülkede dola an öbür Meksikalı ve **Arap** satıcılardan çok daha az kârla yetinebiliyordu. En büyük eksikli i, sermayesinin az olu uydu. Bu yüzden de yanında fazla mal ta ıya mıyordu. Büyük tüccarlar, özellikle Suriyeliler, yarılarında bir yı ın e ya ta ıyorlar ve bunlar da türlü türlü oldu undan mü terileri hemen çekiyorlardı. Bu büyük çapta i yapan tüccarların kar ısında don Policarpo'nun durumu oldukça kötüydü. Para kazanabilmek için durmadan çalı ıyor, bir küçük köyle öbürü arasında habire mekik dokuyordu.

Bunların hiç biri Celso'yu ilgilendirmede. Don Policarpo'nun i ko ullarına ili kin hiç bir ey bilmiyordu. Onun gözünde don Policarpo, para kazanan bir insandı. Görünü ünde bir yerlilik sezmesine kar m, ona yine de bir **ladino** olarak saygı gösteriyordu. Don Policarpo da kendini bir **ladino** olarak göstermek istedi inden Celso onu, don Sixto'nun kendisinden yürüttü

ü paralan geri alaca ı insan zincirinin bir parçası olarak gördü.

Celso, cesaretini topladı. Satıcının kendisine yolda lık önerisiyle kumar oynamayı göze alacaktı artık...

«Pardoneme, patroncito,» dedi Celso kibarca, belediye ba kanına. «Özür dilerim, ama, don Policarpo ile birlikte gidebilece imi hiç sanmıyorum...»

«Neden gidemiyorsun muchacho?» diye sordu don Policarpo.

«Anlayaca ınız... dedi Celso, «don Apolinar'dan aldı ım buyru a göre ilaç kutusunu Agua Azul'a en kısa yoldan götürmeliyim. Çünkü oradaki orman i çileri çok hastaymı . Sıtmaya yakalanmı lar... korkunç ate leniyorlarnrı ... ne bileyim i te... Kutuyu istedi i kadar çabuk götürebilirim, don Apolinar bana iki pezo ödül verece ini söyledi...»

Don Policarpo, pazarlı a ba ladı. «Bu seni hiç üzmesin Chamula... aklını kullan!.. Don Apolinar'ı iyi tanırım... Benim arkada ımdır o... Ben i leri onunla hallederim. Sana bir ey söyleyeyim mi **muchacho...** neydi adın bakayım senin... Celso mu?.. Bak Celso; **monteria**'larda kazançlı bir i yapaca ımı umuyorum... ö rendi ime göre aylardır hiç bir satıcı gitmemi oraya. Yanımda götürdü üm her eyi satacaımdan ku kum yok... Tabii, sen benden ve be e e imden çok daha hızlı ko arsın. Benimle birlikte gelersen iki pezo yu yitrirece ini kabul ediyorum. Ama bu aç ı nı ben kapatabilirim. E er benimle gelersen sana üç pezo veririm...»

«Dinle Chamula...» dedi belediye ba kam. «Ba ka hiç bir yerde üç pezo yu bu kadar kolay kazanamazsın...»

Bo azını temizledi, karanlı a tükürdü ve sonra devam etti:

«Sana yolun ne denli berbat oldu unu söylemi -tim. çerideki ruhları yakalamak için eytan bile yalnız giremez oraya. Bütün ruhlar, sonsuza dek kalabilirler orada... Neyse, bunu kendin de göreceksin ya!.. La Culebra'nın ötesinde asü festival ba lar. Akıllıysan, üç pezoyu cebine atıp don Policarpo'yla gidersin...»

Buraya, monteria'lara gitmek niyetiyle gelen herkesin yoluna devam etmesini sa lamak, belediye ba kanının en büyük meraklarından biriydi. Çünkü yollara cengelde gerekecek öteberiyi satmak, kendisinin en önemli bir gelir kayna ıydı. Bu olmasaydı bu, allanın belası yerde belediye ba kanlı ım kabul etmezdi. Günde iki real yirmi be centavo aldı ı Tabasco'da kalmayı ye lerdı. Burada tavuk besliyordu, gerekli mısırı ve fasulyeyi ekecek kadar da topra ı vardı.

Don Policarpo'nun, i ini düzeltebilmesi için monteria'lara gitmekten ba ka hiç bir çıkar yolu yoktu. Daha fazla oyalanamazdı. **Monteria**'lara birkaç aydan beri hiç bir satıcı gitmedi ine göre büyük satıcılardan biri kendisine yeti ebilir ve o bölgede ya ayan insanların bütün taleplerini kar ılayabilirdi. Yine de yanındaki küçük çıra ıyla birlikte yola çıkmayı göze alamıyordu. Celso'nun da monteria'lara gitmesi gerekliydi. Kendisini bekleyen tehlikeleri ö rendikten sonra yalnız gitme kararından caymı tı. Ama akıllıca davranarak don Policarpo ile belediye ba kanını yalnız gitmek istedi ine inandırmı tı. Tıpkı don Apolinar'la oldu u gibi... Bu kez de öneri ondan gelmedi ti. Oysa aslında kendisinin de don Policarpo ile birlikte gitmekten ba ka hiç bir çıkar yolu yoktu.

Don Policarpo, ucuz bir paket sigara açarak Cel

so'ya ikram etti. Celso, hâlâ kendi sardı ı kalın sigaray ı içmekteydi. Yine de kendisine sunulan sigaray ı kabul edip, önü açık gömle inin içine attı.

«Hadi inatçüük etme...» diye onu kandırmaya çalış ı tı satıcı. «Bütün yükümle birlikte monterialara gitmek istiyorum. Ama anlıyorsun ya Chamula... korkuyorum... O koca cengelden birba ıma geçmek beni ürkütüyor. Yanında çalış an u çocuk iyi ve akıllı bir o landır. Ama çok küçük... Böyle bir yolculukta insan gerekti inde kendisine gerçekten yardım edecek biri olsun ister yanında... Bak buraya muchacho...»

Don Policarpo'nun sesi de i mi , nerdeyse yalvarmaya ba lamı tı.

«E er benimle Agua Azul'a dek gelersen sana üç pezo veririm! Bir de bunun üstüne bütün yemen içmen benden olacak... Tek bir centavo bile harcamayacaksın. Elbette, yemeklerin kar ılı ı olarak yolda bana biraz yardı nı edeceksin. Sabahları burrito'ları aramama ve yüklememe yardım edeceksin... Hadi Celso... gel de 'Evet,' de... Kimbilir, belki birgün yine kar ıla ırız, o zaman ben de sana yardım ederim.»

«Bueno patroncita...» dedi Celso. «Bueno... Seninle gelece im. Ama bunu, sırf son zamanlarda i in iyi gitmedi i için yapıyorum. Ba ka biri olsaydı asla yapmazdım böyle bir ey... Don Apolinar'ı asla aldatmam. O çok iyi bir adam ve bana da güveniyor...»

«Sana söylemi tim...» dedi tüccar. «Don Apolinar'a her eyi anlatırım. O da ilaçları bile bile geç götür dün diye seni suçlayamaz...»

Sonra belediye ba kanına döndü.

«Don Manuel... kızlarından biri bize biraz kahve yapabilir mi?»

«Elbette canım... elbette...» diye yanıtladı belediye ba kanı, sonrada ba ırdı: «Hey... Chucha... allanın

belası tembell.. Git **la patrona**'ya kahve istedi imizi söyle. Yarın gebermek istemiyorsan elini biraz çabuk tut... Hiç bir i e yaramaz insanlar... mutfa a tıküp kalıyorsunuz... »

Sonra yine korkunç bir gürültüyle bo azını temizleyip karanlı a tükürdü.

Ertesi gün de il, ama ondan sonraki gün tüccar, çıra ı sırtında çıkmıyla Celso ve don Policarpo'nun yüklerini ta ıyan be e ek, **monteria**'lara do ru yola koyudular.

Yol, belediye ba kanının anlattı ndan en az yirmi kat daha kötüydü.

SEK Z NC BÖLÜM

Yol boyunca yapılacak i lerin en a ır ı Celso'nun payına dü meseydi, olayların gidi i böyle olmazdı.

Don Policarpo'nun kendisine verdi i yeme i hak etmek için Celso, elinden geldi ince çalı ıyordu. Anla malarına göre yol boyunca ancak gerekti inde biraz yardım edecekti. Ama Celso öylesine istekli davranıyordu ki, yürüyü ün ikinci gününde bütün bu i leri yapmaya kendini zorunluymu gibi hissetmeye ba lamı tı. Don Policarpo da sanki patronmu ve Celso da u a ıymı gibi buyruklar ya dırmaya ba lamı tı.

İk gecenin ak amında konaklama yerine geldiklerinde, don Policarpo'nun kendisini yere atması ve tek bir parma ını bile kimıldatamayacak halde olduğunu söylemesiyle ba lamı tı bu...

«E eklerin yükünü indir, ben sana sonra yardım ederim!..» dedi don Policarpo.

Celso, tabii ki hiç bir yardım görmeden hayvanların yükünü indirdi.

Sonra: «Paketleri buraya getir...» buyru unu verdi tüccar.

Küçük çırak, çok i yapıyormu gibi görünmek için elinden geldi ince didiniyordu. Aslında bütün yaptı ı, paketlerin iplerini toplayıp ertesi sabah kullanmak üzere bir yere kaldırmaktı.

«E ekler için biraz ot bulmalıyız...» dedi don Policarpo.

Bu, Celso'nun machete'yle gitmesi, birkaç taze yaprak keserek e eklere vermesi demekti.

Don Policarpo, yeme i pi irmek için ate i yaktı. Ama suyu getirmek, odun toplamak, kapkaca ı yıkamak ve fasulyeleri yakmadan pi irmek... hep Celso'nun i iydi. Ertesi sabah e ekleri bir araya getirdi, semerlerini vurdu, paketleri yerle tirip iplerle sıkıca ba ladı. Burada don Policarpo kendisine gerçekten yardım etti. Ama aslında ba langıçtaki anla mada Celso'ya dü en i i bu kez kendi yapıyordu. Hayvanların sırtlarına yükleri koyarken, ikisinden birinin a ır olan i i yapması gerekliydi. Ba lanacak ipleri getirmek ve ba lamaya yardım etmek, i in kolay yanıydı. Bu kez de a ır i i yine Celso yapmı , hayvanları yüklemi ve paketleri sıkıca ba lamı tı.

Celso, a aklar arasında **burrito**'ları ararken don Policarpo, ne eyle kahvaltısını yapıyordu. Her ey hazırlandıktan sonra e ekler yola koyuldu ve don Policarpo da onları izledi. O zamana dek Celso'nun kahvesini içip ısınacak ve birkaç çörek yiyecek zamanı olmamı tı. Don Policarpo, Celso'nun sukaba mın içine biraz kahve koymu tu. Çörekler ate in yanında, fa

sulyeler ise çöreklerin üstündeydi. Celso, ancak imdi yemeye ba lamı tı. Yeme ini bitirdikten sonra üstüne toprak atarak ate i söndürdü, a ır paketini sırtlanıp hızla yola koyuldu. Sonunda, küçük kervana yeti mi ti. Ço u kez hayvanlardan ikisi ya da üçü a açlara ve. kayalara çarparak yüklerini dü ürdüklerinden yeniden yüklemek gerekiyordu. Ço u kez de don Policarpo'nun dikkatsizli i yüzünden hayvanlardan biri üstündeki yükle birlikte yol kıyısındaki a açların arasına dalıyordu. Ku kusuz, sonra da Celso'nun e e i araması gerekiyordu. E e i buldu unda ya paket yok olmu ya da ters dönmü oluyordu. Celso paketi yeniden tek basma yükleyemiyordu. Onun için paketi e e in üstünden alıyor ve don Policarpo'nun öbür hayvanlarla bekledi i yere kadar paketi sürüklüyor ve satıcının yardımıyla yeniden e e in sırtına yüklü yordu.

O zaman da beklemekte olan hayvanlar sabırsızlanıyorlar ve don Policarpo da onları yalnız basma tutamıyordu. te böylece önde hayvanlar, arkada don Policarpo yollarına devam ediyorlar, sonunda da hayvanlar dayanamayıp kendilerini yere atıyorlardı. E eklerden birinin yükünü sırtlanmı olan Celso, don Policarpo'ya yeti mek için ko mak zorunda kalıyordu. Bundan soma Celso, geldi i yoldan geri dönüyor, kendi yükünü sırtlanıyor ve gelirken e e i de birlikte getiriyordu.

Ama burada da, cengelde de Celso'nun ki ili inde ki de i im sürdü. Çok geçmeden, don Policarpo'nun sonuna dek kendisini sömürmek istedi ini ve o yorulurken kendisinin sırtından geçindi ini anlayan Celso' da bir de i iklik daha oldu.

Sol koluyla a açlardan yaprak kesemedi ini belirtti. Bu yüzden hayvanların beslenme i ini tüccara

yıktı. Artık hayvanları yüklerken ipleri Celso, getiri yok, yüklemeyi ise don Policarpo yapıyordu. Bütün yürüyü boyunca Celso kervanın önüne geçerek e eklerin kendülerini daha iyi izledi ini iddia etti. Bir bakıma do ruştu bu... E er don Policarpo'nun yanındaki e eklerden birinin yükü dü erse, bunu don Policarpo, çıra ının yardımıyla yeniden yüklüyordu. Ama Celso'nun yanındaki e e in yükü dü erse, Celso don Policarpo'nun kendisine yeti mesini bekliyordu.

Bu i bölümü don Policarpo'nun pek ho una gitmemi ti. Onun için bir gece konaklama yerine varıp e yaları indirdikten sonra öyle dedi:

«Bana kalırsa Celso, a açlardan yaprak kesmek için sol kolunu pekâlâ kullanabilirsin... Sanırım sol kolun da sa kolun kadar güçlü!..»

«Denerim patron,» dedi Celso ve o ak am, oldukça fazla yaprak topladı.

O ak am ate in çevresinde oturup yemeklerini yedikten sonra sigaralarını içerken Celso konu maya ba ladı.

«Bana kalırsa yolda bu kadar çok zaman yitirme meliyiz patron!.. E ekler çok yava yürüyorlar. Benimse bir an önce ilaç kutusuyla birlikte Agua Azul'da bulunmam gerekli. E er ilaçları don Eduardo'ya zamannda götüremezsem, don Apolinar mutlaka beni döver. Biliyorsunuz... monteria'daki bütün insanlar hasta...»

Cengelde geçirdi i birkaç gün içinde don Policarpo, e er Celso kervanı bırakıp da cengelin ortasında onu yapayalnız bırakırsa durumunun ne denli korkunç olacağını anlamı tı. Yalnız ba ma yola devam etme ya da geri dönme dü üncesi, tüccarı oldukça terletmi ti.

«Hadi u sardalye konservesini paylaşalım muc-hacho...» dedi.

Paketlerden birini çaktı, içinden küçük bir sardal ya konservesi çıkardı. Bu sardalya konserveleri, don Policarpo'nun yol boyunca kârlı bir günü kutlamak için kendine ayırdı 1 eylemlerden biriydi. Bunlar aynı zamanda öbür yiyecekler ya mur tarafından bozuldu- unda, fare. ya da karınca istilasına u ranıldı ında, kendisini kurtaracak tek ansıydı. Çıracak, satıcmm bu kutulardan yanında en azından altı tane ta ıdı ını biliyordu, gelgelelim bir kez bile açtı ını görmemi ti. Kısıtlı geliri gözönüne alındı ında, bir satıcmm yolculu u boyunca yiyebilece i en pahalı eylemlerden biriydi bu sardalya konserveleri...

Çıra ın payına birbuçuk balıkla bo kutuyu yalamak dü mü tü. Geri kalan sardalyalarla zeytinya ı dik- katle ikiye bölünmü ve bir bölümü don Policarpo'nun, öbür bölümü de Celso'nun midesine inmi ti.

, Sanki kutsal bir i yapıyormu casına büyük bir tö- renle sardalyaları ikiye bölmesi, don Policarpo'nun Celso'yu kendine e it gördü ünün bir kanıtıydı. Hatta ate i söndürmek ya da ba ka bir i yapmak gerekti in- de don Policarpo artık çıra ını ça ırıyor ve öyle di- yordu:

«Sen otur oturdu un yerde... Çocuk yapar onu... Zaten hiç bir ey yaptı ı da yok... Yedi i tuzu bile hak- ketmiyor. Sen ve ben yorgunuz. Çocu unsa, dinç ba- cakları var...»

Ertesi sabah cengelde yürürken Celso, «Patron, patron, el prieto... Yükünü üstünden atıyor!..» diye ba- ırdı ında, don Policarpo ko arak geldi ve ona yardım etti.

«Bak Celso, bana yalnızca 'Senor' de... Daha kısa böylesi... Nasıl olsa yiyece imiz bitince sen de benim gibi aç kalacaksın...»

Vardıkları ilk monteria'da kaldıkları bir gün için

d© don Policarpo'nun satacak bir parça ipli i bile kalmamı tı. Haftalardan beri köy köy ta ıdı ı bütün e - yalarım iyi bir kârla satmı tı.

Dönü ü bo a geçirmemek için satın almayı tasarladı ı derileri çok ucuza almı tı. Bunlardan da iyi bir kâr sa layaca ı kesindi. imdi, dönü ünde yine kendisine e lik edecek birini arıyordu. Monteria'lara yalnız gidemedi i gibi, yalnız basma dönmeyi de göze alamıyordu.

İlk Monteria'da kalan Celso'nun hâlâ iki günlük yolu kalmı tı. Ama bu yolu da tek ba ına gitmesine gerek kalmamı tı.

İrma m kar ı yakasına giden birkaç adam da onunla birlikte geldiler.

Celso, ilaç kutusuyla mektupları don Eduardo'ya teslim etti ve ücretini de para olarak aldı. Çünkü, don Eduardo'ya hemen dönmek niyetinde olmadı ından, verece i çekin hiç bir i ine yaramayaca ını söylemi ti.

İster i çi, ister tüccar olsun, monteria'lardan dönen herkes yanında çok az para ta ımayı ve kazanımı da ta ıyıcısının adına yazımı bir çekle götürmeyi ye - liyordu. Mallarını monteria'larda satan satıcılar bile kazandıkları parayı, belirli bürolarda çekle de i tiriyorlardı. Paralar madenî oldu u için oldukça fazla a ırlık yapıyor ve her yolcu ister atla, ister yaya gitsin, yükünü hiç olmazsa bunları ta ımamakla azaltıyordu. Monteria'larda alman çekler, en az para kadar geçerliydi. Kimi zaman küçük kasabalardaki dükkân sahipleri çeklerin gerçek de erlerinin üstüne yüzde bir ya da iki oranında fazla para ödüyorlardı. Küçük köylerden büyük kasabalara ve demiryolu istasyonlarına para ta ımak çok tehlikeliydi. Çünkü ülkeyi ba - tan ba a e kıyalar sarmı tı. Hiç bir irket, ta ıdı ı parayı sigorta etmiyordu.

Celso, Agua Azul'da bir i bulma umudundaydı. Bunca yolu yalnızca mektupları getirmek için de il, bir i bulmak için tepmi ti. Ama ne yazık ki Agua Azul'da imdilik i çiye gerek yoktu. Bir irket tarafından satın alınan toprakların tümü i lenmi ti. irketin yönetim kurulu u anda devletten birtakım ayrıcalıklar koparmaya çalı yordu. Ama bu görü meler çounlukla yava ilerlerdi. Bu ayrıcalıkları elde etmeden monteria, yeni i çi kabul etmeyecekti. »

Ya mur mevsimi ba ladı nda, ellerindeki muazam maun sto unu ta iyacak kadar i çileri vardı. Kanadalıların ve skoçların sahip oldu u Agua Azul, i çiler arasında, çah tırdıklarına gerçekten insanca davranan tek monteria olarak ün yapmı ti.

Celso'nun i bulmak için ba ka monteria'lara do ru yola koyulması gerekiyordu.

Monteria'lar, Pennsylvania'daki kömür madenleri kadar birbirlerine yakın de ildirler. Her monteria'nın ekip biçmek için Avrupa'daki bir dükalık, ya da orta büyüklükte bir ülke kadar topra ı vardır. Caoba a açları, çam a açları kadar birbirlerine yakın büyümeler. Bir monteria'nın yönetim binasıyla öbürü arasında iki günlük uzaklık vardır.

Celso'nun fazla uza a gitmesi gerekmedi. Birbu çuk gün sonra vardı ı monteria'da i buldu. yile tiktikten sonra bir adamın yapaca ı i in yarısını yapacandan emin olsalar, bo ulmu bir adamı bile i e alacak durumdaydılar. Çalı ma mevsimlerinde bile Agua Azulün çok az i çi iste i oluyor, ama herhangi bir ba ka monteria'dan daha iyi para ödüyordu. Bir monteria'nın ünü ne denli kötü olursa, ödedi i ücret ne denli dü ükse ve i çilerine de ne denli insanlık dı ı davranırsa, i çi istemi de o denli fazlaydı. çiler ba ka bir yerde i aramak için de il, orada kendilerine acıma

sız davranıldı ı için kaçıyorlardı. Yalnızca elleri ve kolları önemliydi. Kafaları, ruhları ve yürekleri, pazarlıkta kabullenilen gereksiz fazlalıklardı. E er mümkün olsa, contratista'larca rahatlıkla pazarlık dı ı bırakılabilirdi. çilerin karınları da gereksiz ve kötü bir ey sayılıyordu. Ama tıpkı buhar kazanlarının ate kutuları oldu u gibi ne yazık ki insanların da mideleri vardı.

te bu monteria'lardan birinde Celso bir i buldu. Daha iyisini bulabilme umuduyla bir, ya da iki gün yürüyebilirdi. Ama çok geçmeden gidece i ba ka bir yerin bir öncekinden daha beter oldu unu ö rendi.

çilerin deneticisi, ya da capatas, aynı zamanda cellat, kırbaççı, köleci ve i kenceciydi. Celso'nun elle-rini tutup kol ve bacak kaslarını inceledi:

«Hiç baltayla çalı tın mı?» diye sordu.

«Baltayla pek çalı madım, ama ben iyi bir mac hetero'yum,» kar ılı nı verdi Celso. «Birkaç yıl machete kullanarak kahve fincalarında çalı tım...»

«Günde dört real,» dedi capatas. «Seni i e aldı ım için on pezo da ben alıyorum. Bu on pezo, ilk ücretinden kesilecek. E er kaçarsan önce yüzelli kırbaç ve s elli pezo ceza. Sanırım bir daha kaçmaya yeltenmez sin o zaman. Çünkü ikinci kez hem kırbaçlanır, hem de asılırsın!.. Bunun anlamını arkadaş larına sor istersen. Alı veri ini bu monteria'nın tienda'sında yaparsın... Seyyar satıcılardan ancak yöneticilerin izniyle bir eyler satın alabilirsin. te artık i e alındın... Bir yıllık sözleşme yapacağız. Vergini sözleşmeye geçmedim için anlısın. Ama bu yüzden de istedi in zaman dalga geçebilirsin sanma. Bir yıl en âzdır. Daha az süre için adam almıyoruz. Adın?.. Kaç ya ındasın?.. Hangi köydensin?.. Bueno, tamam! Sen, don Gregorio'nun takımmandansm!»

Celso'nun günde kazandı ı elli centavo'nun yirmi centavo'su, yedi i yemek kar ılı ında kesiliyordu. Ço u kez Celso'nun canı sigara içmek istiyor, tütün yapra ı satın almak zorunda kalıyordu. Sivrisinek yaralarını iyile tirmek için kâfur gerekiyordu. Ara sıra ate nöbetleri çok fazla oldu unda, yönetim tarafından kinin da ıtılıyordu. Tabii e er ellerinde kinin varsa...

Ço u kez kırbaçlandıktan sonra sırtını iyile tire bilmesi için don ya ı gerekiyordu. Kırbaçlama, aslında çok ender olan kaç ı larda de il, birçok kuralların yerine getirilmeyi inde, günlük üretimin yetersiz oldu unda, ya da keresteler dikkatsizce kesildi inde de uygulanıyordu. Üretim azlı ı hiç bir zaman anlayı la kar ilanmıyordu. Oysa i çinin tümüyle suçsuz oldu u birçok durum vardı, örne in baltalar kötü oluyordu, cengeldeki ko ullar ya da hava durumu kesime uygun olmuyordu. Hiç bir hastalık, günlük üretimin azalmasına bir neden olarak kabul edilmiyordu. stenilen günlük üretim, **troza** denilen iki tonluk uygun bir biçimde yontulmu a aç gövdesiydi. Cengelin kimi yerlerinde hiç bir i e yaramayan genç a açlar, kimi yerlerinde ise ya lı, kurtlanmı a aç gövdeleri vardı. Yerliler ço u kez **machete** ile kendilerine yol açarak iyi a aç gövdesi aramak zorunda kalıyorlardı. Bu, kimi zaman saatler boyunca sürüyordu, ama yine de en ufak bir anlayı gösterilmiyordu. ç i, her gün iki ton, haftada on dört ton, birinci sınıf **caoba**'yı ırma a götürülecek biçimde hazırlamak zorundaydı. Bunu nasıl yapaca ı kendi sorunuydu. Getirdi i a aç ba ma ücret ahyordu. E er ko ullar uygun olur da günde üç ya da dört ton üretebilirse, sözle mesine ya da takımın yöneticisine göre belirli bir ölçüde daha fazla para ahyordu. Kimi zaman da bu fazlalık, aynı hafta kar ıla abilece i bereketsiz bir günün aç ını kapatabiliyordu. Ama e er

bu bereketsiz gün ertesi hafta olursa, böyle bir anısı yoktu. Ço u kez takımın yöneticisi verimli bir günün fazlalı nı unutuyor, ama bereketsiz günlerin aç ı m ı ise hemen not ediyordu.

Celso, giyimi için, evde kalmı bir Amerikalı kızm köpe inin giyimine harcadı ından çok daha azmi harcıyordu. Çıplak çalı tı ı için gömle e ya da pantolona gerek duymuyordu. Kalçalarının üstüne örttü ü ucuz pamuklu bir bez, çalı ırken giydi i tek eydi. Dinlenme günü ya da tatil olmadı ından, bu i her gün sabahdan ak ama dek sürdürü ünden, i çiler herhangi bir giyime gerek duymuyorlardı. E er günlük iki tonluk üretimi erkenden doldururlarsa, günbatımına dek vakitlerini istedikleri gibi geçirmekte özgürdüler. Kendilerine bu yolla iki üç saat ayırabildiklerinde, ki bu her zaman olmazdı, ırmakta yüzerler, aldıkları yaraları iyile tirmeye çalı ırlar, vücutlarındaki ya da parmak uçlarındaki dikenleri ayıklarlar ya da anlıysalar yakaladıkları lezzetli bir iguanayı kızartıp yerler ve. böylece bir kez olsun ha lanmı kuru eti, pirinci ve siyah fasulyeleri unutulardı.

Monteria'ların sahipleri büyük yurtseverler olduklarından ya da böyle geçtiklerinden bütün yıl boyunca verilen tek tatü günü, ülkenin spanya boyunduru undan kurtulup ba ımsızlı nı ilân etti i 16, Eylül'dü. Cumhuriyet, yurtda larına, o zamana dek hiç bir monar inin ya da kilisenin vermedi i para kazanmak hakkını vermi ti. te bu nedenden bir Müslüman için peygamberin sakalı ne denli kutsalsa, bu devrimci gün de onlar için o denli kutsaldı. Hatta irket o gün i çilerine normal i günüyümü gibi ücretlerini tam olarak verir ve böylece yurtseverli ini de kanıtlamı olurdu. Ne yazık ki cengelin derirüüderinde çalı an takımların yönetim binası ile ancak iki ya da üç ayda

bir ili kileri oldu undan kimsenin günün tarihinden haberi olmazdı. Birçok durumda takımın yöneticisi contratista bile o günün günlerden pazar mı, çaramba mı yoksa cuma mı oldu unu bilmezdi. Ne var ki, pek emin olmasa bile kasım ya da aralık aylarından birinde olduklarını söyleyebilirdi. Defterine yalnızca kaç i gününün geçti ini ve günlük üretimi geçirirdi. Günün tarihini kesin olarak saptamak gerekti inde, takımın yönetim binasından ayrılmasından beri geçen günleri sayardı. Hiç olmazsa o gün belliydi çünkü söyle me; o gün yapılmı tı. Geriye do ru günleri sayarak o günün tarihini az çok kesinlikle çıkartabilirdi. Ama bütün bu geriye ve ileriye do ru saymalar, bir yı ın yanlı a yol açtı ndan onu çok yorardı. Sonunda bu i - ten vazgeçti ve tarihi saptama i ini takvimlerine bakarak yapmaları için Amerika Birle ik Devleti ba kanına ve ngiltere ba kanına bıraktı.

Zaten takım yöneticisinin günün tarihini bilmesi için hiç bir zorunlulu u yoktu. Gerçi söyle me belirli bir süre için; iki, üç ya da be yıllık yapılyordu, ama o ücretini günlük ya da aylık olarak de il, malların limana götürülmesi için ırmak kıyısındaki istasyona verdi i tonaj basma alıyordu.

Ve takımda kimse Cumhuriyet'in kurulu u olan **16** Eylül'ün bugün, yarın, ya da iki hafta içinde bir gün oldu unu bilmedi inden, o gün de öbür günler gibi çalı maya devam ediliyordu. Böylece irketin sahipleri ba ımsızlık gününü kutlamaktaki yasal görevlerini yerine getiriyorlardı. Elbette ki o gün yönetim binasında parlak törenlerle kutlanıyordu. Genel müdürden en küçük memura dek herkes körkütük sarho oldu undan, ulusal tatillerini kutladıklarına hepsi de yemin edebilirdi.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Celso'nun akli fikri evlilikte ve evlenece i kızın yardımıyla sahip olaca ı on be çocukta ydı. Bu mutlu dü ünçe, ya antısındaki tüm kötülöklere dayanması için kendine destek oluyordu. Her gece ölü gibi yataına serildi inde, biriktirdi i paralar artmaktaydı. Kızı, iyi ve güvenilir bir e olma yetene ini onun babasına kanıtlayabilmesi için belirli bir miktarda parayı bir araya getirmekten ba ka hiç bir ey dü ünmedi inden, **tienda**'dan kaçmılması olanaksız ihtiyaçlarınm dı nda hiç bir ey satın almıyordu. Bir süre sonra yeni bir ilte alması gerekti. Eskisi kırıldı ndan kendisine bir de yeni çakı satın aldı. Ya mur mevsimindeki so uk gecelerde kaim bir battaniyeye ihtiyacı oldu. Sivrisineklerden korunmak için kullandı ı cibinli i parçalanmaya ba lamı tı. Yeni bir cibinlik alması gerekiyordu. Çünkü burada bir yerlinin bile cibinliksiz uyuması olanaksızdı. Bir süre önce de kendisini i e aldı ı için capataz'a tam on pezo ödemi ti.

Monteria'da tam bir yıl geçirip kazandı ı parayı idareden alıp, mektupları getirme i inden ve don Poliarpo'ya yaptı ı yardımdan kazandı ı pezoları da üstüne koyunca, elli üç pezo, kırk altı centavo'su oldu unu gördü.

Ne yazık ki bu para kızın babası üstünde yapmak istedi i etkiyi sa lamaya yeterli de ildi. Monteria'dan ayrıldı nda, cebinde en azından seksen gümü pezo-su olmalıydı.

Geri kalan parayı kazanabilmesi için burada bir yıl daha çalı ması gerekiyordu. Aynı takımda kaldı ı ve sözle mesini aynı ki iyle yaptı ı için, ba ka birisinin kendisinden alaca ı on 'pezoyu ödemekten kurtulmu tu.

kinici yıl, ona, birincisinden daha kolay geçmi gi-bi geldi. En iyi balta kullanan ve a aç gövdelerini yontan i çilerden biri olmu tu. A açlarını ustaca seçmesini, a acı en iyi hangi taraftan kesebilece ini ve kendisine kazançlı gelebilmesi için kesime hangi düzlükten ba layaca nı iyice ö renmi ti. Birçok gün, i ini ö leden sonra erkenden bitiriyordu. O zaman bu i i yapacak kadar gücü olmayan ve adı kara listeye geçme tehlikesi bulunan zayıf birine, ya da yeni gelen birine yardım ediyordu. kinici yılın yarısından sonra contratista kendisine anla tıkları gibi günde dört real de il, be real vermeye ba ladı. Takımının contratista'sı ku kusuz bunu yalnızca iyi yürekli oldu undan de- il de, Celso'yu hiç olmazsa bir yıl daha orada tutabilmek için yapmı tı.

Celso, kimseye belirli bir miktar para kazanmak ve o miktarı kazanınca da i ten ayrılmak niyetinde oldu unu söyleyecek kadar enayi de ildi. Hatta son gün bile temelli de il de, yalnızca anne ve babasını görmek için gitti ini, birkaç hafta sonra dönece ini söyledi. - ç i arkadaşlarının deneylerinden, kendine dikkat etmesini ve evlerine dönen i çileri oltaya dü ürmek için kurulan tuzaklara kar ı tetik durmasını ö renmi ti.

Sözle meleri biten i çileri yeniden oltaya dü ürmek; monteria'larda, ya da bunların yöresinde ya ayan ve «Çakal» denilen insan asalaklarının göreviydi. Bunlar, i çileri ülkenin ta uzak bölgelerinden bulan büyük i ç i simsarlarından arta kalan le lerle beslenen kargalar gibiydiler.

Sözle meleri sona eren i çileri, kavga çıkartarak, hileler kullanarak, onları sarho ederek, ya da **mon** teria'da çalı acak kadar dü kün olan orospuları kullanarak yakalamak, oldukça kolay bir i ti. Çok az kimse, özellikle sa lam bir ki ilikleri ve iradeleri olan insanlar, i çileri oltaya getirmeye, çalı an bu çakalların elinden kurtulabilirdi.

Sözle meler bitince bu çakallar ava çıkarlar, gruplar halinde toplanıp, küçük köyleri, kasabaları ve cengel yakınlarında suçluların saklanma yerleri olan finca'ları ararlardı. Yetkiler, suçluların yakalanması için herhangi bir ödül koymazlardı ortaya. Ama çakallar, suçluların ya da yasa kaçkınlarının yerlerini kendilerine bildirenlere ödül verirlerdi. e yarar bir çift el için be ya da on pezo... Kendilerine saldıran ve gözda ı veren bu kaçaklardan korkan küçük çobanlar bu felâketten kurtulmak için ellerinden geleni yapıyorlardı.

Çakallar yakaladıklarının geçmi iyle hiç ilgilenmezlerdi. Onları ügilendiren tek ey bir çift güçlü koldu. E er avda kendilerine görevli süsü verirlerse ve e er kurbanları da silahlıysalar, onları yakalamak için kanlı çarpı malara girişirlerdi. Yakalananlar öylesine iyi ba lanırlar ve korunurlardı ki bu insan avcılarında kaçmak modern bir hapisaneden kaçmaktan çok daha zordu.

Oltaya dü enler, dü tükleri a ın içinde, cengelde sürüklenirlerdi. Verilen buyruklara en ufak bir kar ı çıkı ta öylesine kırbaçlanırlardı ki, yürüyü ün sonunda üzerlerinde deri namına bir ey kalmazdı. Bu çakalların elinde bir gün kaldıktan, üstelik de kaçmaya kalkan arkada larından birinin asıldı mını gördükten sonra hiç kimse kaçmaya kalkmazdı, ölümle sonuçlanmadıklarından, bu asılmalar, tutsaklar için daha

da korkunçtu. Çakallar, hiç kimseyi öldürme niyetiyle a mazlardı. Ölü bir adam, onlara para getirmezdı. Ancak canlılar, ya amalarının kar ılı ını ödeyebilirlerdi.

Enganchador'lar, yani normal i çi simsarları, köyün belediye ba kanına ya da hükümeti temsilen köyde kayıt, istatistik, posta ve telgraf i lerini yürüten yazmanlara para ödeyerek köy hapishanelerinden yerlileri satm alırlardı. Yerli halkın getirdi i bu para, yazmanın gelirinin önemli bir bölümünü olu tururdu. Bu paraya kar ılık, tutsaklar i çi simsarlarına satılırlar, i çi simsarları da onları monteria'lara satarlardı. Bu yolla monteria'ya satılan yerlinin herhangi bir ücret almadan önce, çalı arak simsarın kendisi için ödedi i parayı ve yapılan sözleşmeyle devlete verilecek vergiyi ödemesi gerekirdi.

Kuskusuz, kârlarını artırmak için çakalların i çileri olabildi ince ucuza bulmaları gerekliydi. Onlar hiç bir zaman hapishaneden yerli satm almazlardı. Böyle bir saçmalık, onlar için parayı soka a atmak demektı. Onlar, geceleri küçük köylere baskınlar yaparlar ve hapishanedeki mahkûmları kaçırlırlardı. Sabahleyin yazman, köylülerin kaçmı olduklarını ve kapılarının da açık oldu unu görünce, köyün geri kalan kısmı gibi o da, mahkumların kendiliklerinden kaçıttıklarını, ya da arkada larının yardım etti ini sanırdı. Hiç kimse, hatta kaçakların aileleri bile onların kendi istekleriyle geri dönmelerini beklemezlerdi. Çünkü bu takdirde ya cezaları artırılabacak, ya da mahkûmiyetlerinin üstüne bir de para cezası eklenecekti. te sonuç olarak mahkûmlar böylece kayıplara kar ılırlardı. Mahkûmlara Allah korkusu vermek için çakallar, e er **monteria**'lara kendi istekleriyle gelmezlerse yargıca onların hapisten kaçıttıklarını ve kendileriyle birlikte **monteria**'lara gelmek istediklerini söyleyeceklerini belirte

rek gözda ı verirlerdi. Onlar, yani çakallar, hapishaneden kaçmanın hapishane kapısını ya da duvarlarını yıkmanın, devlet malına zarar verme suçu oldu unu ve bu suçun da ölümle cezalandırıldı nı söyleyerek onları kandırırlardı. Yerliler, yargıcın bir **ladino** olan çakala inanaca nı çok iyi bilirdi. Bir **ladino** her zaman do ru söyler... Oysaki bir yerji her zaman yalancıdır...

Monteria'larda, sözle mesi bitmek üzere olan her i çi, çakalların korkusuyla ya ardı. Duyduklarından ve kendi deneylerinden bir çakalın, elindeki yemi kaçırmamak için her türlü kötülü ü yapaca nı, her türlü suçu i leyece ini iyi bilirdi. Ölüp gömülmedikçe, hiç kimse bu çakalların kötülüklerinden kurtulmu sa yılmazdı.

te bu nedenlerden dolayı Celso, **monteria**'lardan temelli gidece ini kimseye söylemedi. Takım yöneticisinin de i en tavrı da, böyle davranmasının ba ka bir nedeniydi. Yöneticinin, yani **Contratista**'nm ona her zaman iyi davrandı nı, hep iyi i lere gönderdi ini, iyi a açları ona ayırdı nı sezmi ti. yi bir i çi oldu undan, hiç olmazsa iki yıl daha Celso'nun kendisiyle çalı masını istiyordu. Birkaç aydan beri Celso, üç dört hafta için eve gitmesi gerekti inden, ailesini görmek istedi inden ve kazandı ı parayla onlara birkaç öküz alaca ndan fırsat buldukça söz etmi ti. Ayrıca, babasının istedi i topra ı satın alabilmesi ve kendisinin de evlenip köye yerle ebilmesi için, iki yıl daha burada çalı ması gerekti ini sık sık söylemekten geri kalma mı tı.

ONUNCU BÖLÜM

Celso'nun **monteria**'larda geçirdi i iki yılını sonuncu günü geldi çatı. Ama hemen yola çıkarsa cengeli yalnız baına yürümesi gerekecekti. Bu yüzden Hucutsin'deki **La feria de la Candelaria**'ya gidecek büyük bir gruba katılmak için bir iki gün daha bekledi.

Hucutsin'deki Candelaria panayırı, fırtınalı bir denizde zorlu bir yolculuk yaptıktan sonra Güney Amerika'daki bir limana varan denizcilere verilen ödül gibi caoba i çileri için de büyük bir ödül sayılırdı.

Monteria i çilerinin ço unlu unun sözle meleri, Hucutsin'deki Candelaria panayırıyla sona ererdi. E er paralarını harcamak niyetindeyseler, küçük dünyalarında en büyük günahlar olarak sayılan zevkleri tatmaya, ya da ö renmeye gelirlerdi buraya. Ülkenin öteki bölgelerinde bu türden ba ka panayırlar görmü biri için Candelaria panayırı, sönük ve sıkıcıydı. Ama yüzlerce yerli köylüsü ve tarım i çisi, ömürlerinde ilk kez karnavalı burada görürlerdi. Küçük köylerine ve tekdüze ya antılarına oranla, bu kasabadaki festival, onların gözünde dünyanın en güzel, en büyük, en ne eli ve en lüks panayırı olurdu.

Ya amlarının dönüm noktası olan bu panayıra varıncaya dek, i sözle melerini yaptıkları andan ba layarak, sanki ba ka bir gezegenle çarpı ır çarpı maz dünyadan kopan küçük bir toprak parçası kadar kendilerine uzak gelen bir yerde çalı ıp durmuşlardı.

Tabii, sonuç olarak sözle mesi biten i çi, cengelin

içinde yola koyulunca Candelaria panayırı, gittikçe güzelle erek gözünde tütmeye ba lar. Cengelde geçirdikleri günler ve geceler boyunca gördükleri dü ler, hayaller ya da akıllarından geçen tüm dü ünceler hep bu Candelaria panayırıyla ilgilidir.

Parlak renkli bir sarate ya da bir battaniye almak, körkütük sarho olmak, kumar oynamak, çarpa' larm içindeki dansözleri ve palyaçoları seyretmek, orospu bile olsa güzel bir kızı kollarının ara ma almak, kilisedeki tütsülerin ve mumların kokusunu içine çekmek, bir ba ka delikanlıyla kavga etmek, barlarda oturan kızları ya da kadınları görmek, sokaklardaki çıplak ayaklı yerli çalgıcıları dinlemek, ya da hiç bir ey yapmadan corrido arkıcılarının o büyüleyici ezgi-lerini saatlerce dinleyerek oldu u yerde durup kalmak...

te bunun gibi panayırdaki yapılacak yüzlerce güzel ey vardı. Cengelde o a ır i leri yaparak geçirdikleri uzun aylar boyunca kafalarına öyle istekler ü üür ki, bunların hepsini doyumak, sonsuza dek ya-ansa bile olanaksızdır...

ubat ayının ilk haftasında yapılan Candelaria panayırı yakla tıkça, cengeldeki i çiler de yerlerinde duramaz olmu lardı. Düeklerinin gerçekle mesi yalandı artık. Tıpkı uzun süre denizde kaldıktan sonra barlarda, genelevlerde ve kötü dans salonlarında denizcilerin yaptıkları gibi, caoba i çileri de uzun yıllar cengelde hapsedildikten sonra Candelaria panayırında öyle hareket ederlerdi. Ve tıpkı yolculukları boyunca dönü -lerinde evleneceklerini, küçük bir köye yerle ip tavuk besleyeceklerini dü leyip, bütün kazançlarını üç gün üç gece barlarda, dans salonlarında ve bordello'larda harcaayıp, sonra da New York'tan Harrisburg'a otobüs bileti alacak paraları bile olmadı mdan gerisin

geri dönen denizciler gibi, monteria'lardan eve do ru yola çıkan birçok i çi, bir haftalık e lenceden sonra enganchador'un ardından ko up yeniden i e alınmaları için yalvarırlardı. Aç bir kertenkele gibi panayırdaki barları dola an enganchador, yeni bir i sözle mesikar ılı ında elli pezo avans vermeyi bile kabul ederdi.

Ku kusuz bu kolay kazanılan elli pezonun o gece harcanıp bitmesinden bir hafta soma i çi kendisine gelir, bir e ek oldu unu kabullenip monteria'ya döner ve cengelde çalı maya ba layınca da iki yıl sonra yine Candelaria panayırında geçirece i güzel günlerin dü ünü kurmaya ba lar.

Celso, bu kadar kolay yakalanmayacaktı. Türlü zevkleriyle Candelaria panayırı ona, bütün hayallerinin gerçeikle ece i bir cennet gibi gelmiyordu. Hiç bir enganchador, hatta en kurnaz çakal bile, onu oltaya dü ürmek için panayırı bir yem olarak kullanamazdı.

Monteria'lara i çi bulan ilk i çi simsarlarının, sözle menin bitim tarihlerini Candelaria panayırına göre seçmeleri, çok akıllıca bir i ti. Neyse ki Celso, dünyadaki kötülükler konusunda hiç bir ey bilmeyen cahil bir köylü de ildi artık. Kahve çiftliklerinde çalı tı ı Soconusco bölgesindeki küçük kasabalarda bu tür panayırlar görmü tü. Chamula'daki San Juna panayırına çok gitmi ti. Birkaç kez de Jovel ve Balun Canan panayırlarında bulunmu tu. Ona göre Candelaria panayırı, monteria'da geçirdi i iki uzun yılı ya da cengelde bunca zaman köle olarak çalı masının nedenlerini unutturacak kadar güzel bir panayır de ildi.

Cengelde birçok i çi, çektikleri bu sıkıntıları ve acıları, panayırdaki nasıl çıkartacaklarını dü lerken, Celso'nun akıllı fikri, alaca ı kızım yardımıyla dünyaya gelecek on be çocu undaydı. Geceleri petate'sinin üstüne kendini ölü gibi attı ı iki yıl boyunca kızım istekli,

ama ne dü ündü ünü hiç belirtmeyen bakı larıyla kızın babasının so uk, ama içten a ırba lılı ı, Celso'nun tüm dü üncelerini doldurmu tu. Kafasında bunlar varken, panayır ona bakılması bir süre güzel olan, ama gece olunca sönen ve sonunda bütün öteki çöplerle birlikte atılıp giden parlak renkli bir balon gibi geliyordu.

ON B R NC BÖLÜM

Çalı tı ı takımın yöneticisi, birkaç gün önce **monteria**'nın müdürüne Celso'nun büyük bir olasılıkla dönmece ini söylemi ti. **Monteria**, Celso gibi güçlü ve yetenekli bir i çiyi yitiremezdi. Bu yüzden müdür aynı grupta giden biriyle Hucutsin'deki panayırdaki adam toplamakta olan don Gabriel'e bir mektup gönderdi.

Mektupta, müdürün gerek duydu u adamlara ili kin birtakım buyruklar vardı. Celso'yla ilgili olarak da öyle yazmı tı: «Bir ey daha var don Gabriel, Celso diye biri, bir Cham ulla delikanlısı bütün parasını aldı. Onun bir daha geri dönmeme niyetinde olmasından ku kulanıyorum. Onsuz yapamayız. Öyle iyi balta kullanıyor ki onu yiti'meyi göze alamayız. Her zamanki komisyonun üstüne bu delikanlı için sana elli pezo verece im. Bu **muchacho**, mektubu gönderdi im grupla birlikte Hucutsin'den geçecek. Sanırım onu orada kolaylıkla kıştırırsın.»

Fazladan elli pezo için don Gabriel bir cesedi mezarından çıkartır, canlandırır ve i e alırdı. Canlı bir i çiyi yakalamak i ten bile de ildi onun için. Hele bu bir yerli olursa,.. Yerlinin ölmekte olan anasını gör

mek niyetinde olması, evlenmek istemesi ya da ya lı babasının çiftli ini kurtarmak için geri dönmekte olması, don Gabriel'in umurunda bile de ildi. Askerli ini yapması için belirli bir tarihte u ya da bu birlikte hazır bulunulmasını emreden bir hükümet kadar dü ünüyordu o da bu i çileri. Bu gencin anasına bakmak zorunda olması, ya da gelece ini güvence altına almak için kendine bir meslek edinmeye çalı makta olması, hükümeti, ancak delikanlının yaptı ı i i bırakması ülke için önemli bir etki yaratacaksa ilgilendirir. Ama e er bir hükümet, askere aldı ı adamın yazgısıyla kendi bencil açısından ilgilense bile don Gabriel'in böyle bir niyeti yoktu. Tıpkı satmayı dü ündü ü bir öküze üstünde ya adı ı çayırdan ya da çevresindeki ineklerden ayrılmak isteyip istemeyece ini sormadı ı gibi...

Celso'nun kendine göre bir ya amı olması ve kendi tasarılarına göre bu ya amı sürdürmek istemesi ne yazık ki don Gabriel'in göz önünde bulunduramayacağı eylerdi. Bu onun kazancını azaltırdı. Celso'nun ya lı anasına, karısına ya da çocuklarına bakması mi gerekliydi? Onun, yani don Gabriel'in haberi yoktu ki bundan. Herkes anasına, karısına ve çocuklarına bakmalıydı elbette. Ama don Gabriel'in de anası, karısı ve kayınvalidesi vardı. te bu yüzden ötekilere, hele özellikle gere ince uygarla mamı olan yerlilere acıyıp duygularını gösteremezdi. Hem onlar bir **ladino'** nun kendilerine böyle davranmasını hakketmiyorlardı.

önce benim karım, çocuklarım, anam, sonra karde im ve arkadaş larım var. ötekilere, e er ben geriye bir ey bırakırsam, onlar için sava abilirler. Ne de olsa gelece i, yani kendi gelece imi dü ünmem gerekir... Ki inin gelece ini dü ünmesi, iyi bir yurttan ve Hıristiyanın yapabilece i en do ru eydir. Üstelik bu, Bol eviklerin bile kabullendi i bir tavidir. Önce

ve her eyden önce ki i kendi çıkarını dü ünürse, devletin çıkarını da dü ünümü olur...

Celso'nun evlili inden ve on be çocuk sahibi olma tutkusundan don Gabriel, hiç bir kazanç çıkartamazdı. Zaten o bir i çi simsarı, ya amını **enganchador**'luk yaparak kazanan biri olsaydı da ba ka türlü davranmayacak, Celso'ya olan duygularında bir de i iklik olmayacaktı. Bir yerli!.. Hah!.. Konu an ve gülebilen bir hayvan... ama yine de bir hayvan!..

Monteria'dan gelen mektup, Hucutsin'e vardı ı gün, don Gabriel'in adamları, monteria'lardan panayırı gezmek için gelen i çiler arasında Celso'yu hemen buldular. Ve o dakikadan ba layarak bir an da olsun ondan ayırmadılar gözlerini.

Celso'nun içki içmemesi, onları büyük dü kırıklı ma u rattı. Kurbanı sarho etmek ve bu sarho lu u sırasında onu yakalamak en kolay, bu yüzden en çok kullanılan numaralardan biriydi. Celso, arada sırada bir bardak **comiteco** içmeye kar ı de ildi. Gelgelelim yalnızca istedi i zaman içecek kadar irade sahibiydi de... özellikle içki kendisine bedava ikram edildi inde ve bunun sonunda basma belâ açılaca nını sezdi inde, asla içmezdi. Monteria'da geçirdi i iki yıl, arkadaşlarından, çakalların ve **enganchador**'ların tuzakları konusunda yeterince bilgi edinmesini sa lamı tı.

Çok geçmeden iki ahmak herifin kendisini adım adım izledi ini farketti. Bunlar, üstlerinde hep ucuz giysiler olan iki **mestizo** idi. **Monteria**'ların, **capatace** ya da **cabo** diye anılan orta ya lı gözetimcilerinin seçtikleri tiplerdendi bunlar... Sözle menin uzatılmasında aracı olarak kullanılırlardı. Simsarın ya da çakalın yerine, onların öne sürdükleri fikirleri, kavgaları, bıçaklamaları ya da bu gibi eyleri yerine getirirlerdi. Böylelikle yasalar kar ısında simsarların elleri te

miz kalır, i ler çok kızı nca da, bu tip adamlar ortadan kaldırılırdı. Simsarlar onları destekler ve i lenen suçların izleri ortadan kalktıktannda ya da simsarın compadre'leri, yani arkada ları önemli mevkilere geldiklerinde geri dönerlerdi.

Simsar, caoba i çilerine i bulmayı, namuslu bir görev olarak yerine getiren saygıde er bir ladino ve gerçek bir caballero idi. Bu i için özel bir yetkisi oldu undan, yasalarca da korunurdu. in kirli yönlerini yürütmek, namuslu yurtta lar gibi görünmeye hiç hevesleri olmayan önemsiz ki ilerce yapılırdı. Bir aracı için bu kirli i leri yapma yoluyla elde edilecek gelir, kendi ba larına e kıyalık etmelerinden elde edecekleri gelirden çok daha güvenliydi. Üstelik, bir simsarın kuklaları olduklarından, himayeleri ve korunmaları da kendili inden sa lanmı olurdu. Tıpkı, nüfuzlu politikacıların destekledikleri gangsterler gibi...

Celso, çevresinde dönen bu iki ki iyi farkederek farketmez gönderildi ine emin oldu u mektubun içinde neler yazıldı nı kestirdi. O andan soma bir simsarın belirli bir adamı oltaya çekmek için atabilece i her türlü yemin kar ısına çıkaca na emindi. Korkması gerekmeyen tek bir ey vardı; o da, bir cinayete kurban gitmesiydi. Kimse kendisini öldürmezdi. Çünkü kimse, hatta her yerlinin bildi i gibi cehennemde yanmaları için yalnızca önemli beyaz insanları seçen eytan bile ölü bir yerliyle ilgilenmezdi.

Celso, korkuyordu. Onun bu korkusu, önüne kurulan tuzakları bilen, ama aynı zamanda ne yaparsa yapсын bunlardan kaçmayı beceremeyen bir insanın korkusuydu.

Ardındakileri atlatmak için türlü türlü planlar yapmaya ba ladı, önce parayı kızm babasına göndermeyi ve monteria'lara giderken yolda kaçmayı dü

ündü. Ama dü ündükçe, bu planın ne denli yarars .oldu unu anladı. Hucutsin'de parayı teslim edebilecek kadar güvenebilece i kimse yoktu. Ishtacolcot'dan, ya da kom u köylerden kimseye rastlamamı tı. Do al olarak, bütün yerliler gibi onun da aklına parayı postayla göndermek gelmiyordu. Çünkü o zaman da bin bir güçlükle kazandı ı bu parayı bir **ladino**'ya, posta memuruna vermek zorunda kalacaktı. Parasını bir **ladino**'ya, teslim etmeyecek kadar dikkatliydi o. Hele **ladino** bir devlet memuruysa, bu güvensizlik iki katma çıkıyordu.

Ku kusuz, kimse onu zorla **monteria**'ya sürükleyemezdi, önce bir sözle me yapmaları gerekliydi. Sözle me yapıldıktan sonra da kaçması pek yararlı olmazdı. irket, sözlemenin geçerlili ini sa lamak için hükümete tanı yirmi pezo vergi ödüyordu. Kar ılı ında da polis, kaçan i çiyi yakalıyor ve geri getiriyordu.

Simsarın nasıl davranacağını, hangi tuzakları kuracağını bilseydi, mutlaka Celso bunlara kar ı bir plan hazırlardı. i a kötüsü, ardına takılan bu adamların hangi simsarın adamları oldu unu bile bilmiyordu... Yaptıkları bu i in kar ılı ında adamlar, üç, kimi özel durumlarda ise be pezo alırlardı. Bu parayı kazanabilmek için pe lerine dü tükleri **adam**, geçerli bir sözleşmeyle i e ba lanmçaya dek, ardmı bırakmazlardı.

Bir süre, ardmdakilere be er pezo verip onlarla anla mayı dü ündü. Ama arkadaşlarının deneyleri, ona, bu adamlara be er pezo ödese bile bunların simsar için çalı maya devam edeceklerini, çünkü simsardan da alacakları be er pezoyla kazançlarını onar pezoya çıkaracaklarını ö renmi ti. Onlara ne önerirse önerisin parasını alacaklar ve yine de ona ihanet edeceklerdi. Çünkü her durumda Celso'dan alacakları para

nm yara ıra be pezo da simsardan alacaklardı. Simsar yaptıkları i için onlara iki er pezo bile verse iha-net edeceklerdi Celso'ya... Simsar, onların sürekli mü terisiydi; Celso ise de ildi. te bu yüzden simsara ba lı kalmaları çok do aldı. Kimi yerlerde ve kimi zamanlar, en alçak insanlar bile sözlerine ba lı ka-lırlar. Bu, geçici ve birtakım özel ko ullar, altında olsa biie...

Celso, Hucutsin'de üç gün kalmayı dü ünümü tü. Öncelikle dinlenmek ve cengelde yürürken aldı ı ya-ralarını iyile tirmek istiyordu. Sonra **corrido** arkıcıla-rını dinlemek; kiliseye gidip **monteria**'lardan sa salim dönmesini sa ladı ı için Meryem'e bir mum yakmak; anası, sevgilisi, sevgilisinin babası ve kendi babası için arma anlar almak istiyordu. Evinden ayrı kaldı ı iki yıl boyunca ailesine hiç bir haber göndermemi ve on-lardan da hiç bir haber almamı tı. Okuma yazması yoktu zaten. Bütün e itimi; annesinden do ru dürüst istavroz çıkarmasını, birtakım kutsal resimler kar ı-sında diz çöküp dua etmesini ö renmekle ba lamı ve bitmi ti. Bütün bunların neden yapıldı ını bilmiyordu ve annesi de bunu kendisine açıklayamamı tı. Çünkü o da bütün bunları kendisine hiç bir açıklama yapıl-maksızın annesinden ö renmi ti. Önemli olan ayindi, ruh de il.

Eve kısa bir haber göndermek için olanca iyi niye-tiyle davransaydı bile kimse ona yardım edemezdi. Çünkü i çi arkada larından hiç biri yazı yazmasını bil-miyordu. Kendisi de içinde olmak üzere hiç biri, bir mektupta neler denilece ini bile bilmiyorlardı. Cengel-de geçirdikleri uzun aylar boyunca, durmadan çalı ır-larken ya amla olan bütün ba ları öyle bir düzeye dü-üyordu ki, yan yana çalı tıkları öküzlerden ve e ek-lerden onları yalnızca görünü leri ayırıyordu. htiyaç

lan yalnızca yemek, uyumak ve ku kusuz, günde iki ton temizlenmi coaba üretmekle, sunulanmı tı. Kamçılanmaktan ya da daha kötüsü geceleri asılmaktan sakınmak ve güzel a açlar bulmaktan öte hiç bir düünceleri yoktu. Mektup yazmak Güney kutbunu ke - fetmek kadar onlardan uzak bir eydi.

Celso, kendisini izleyen adamları farkedince Hucutsin'de birkaç gün kalma kararından caydı.

Panayırdaki kalabalı ın içinde birkaç anî hareket yaparak onları atlatmaya, gece yola koyulmaya ve Teultepec'e varmaya karar verdi. Buraya varmak için geçece i yüksek geçit, Sibaeja'dan geçen yoldan çok daha kötüydü. Ardmdakiler onun Sibaeja'dan geçen daha düz ve kolay yolu seçece ini kestireceklerdi ku - kusuz. Atlatıldıkları anlar anlamaz onu bu yoldan izleyeceklerinden emindi Celso.

Kendisini bekleyen bütün zorlukları göz önüne alan Celso'yu gece yansı kimsenin beklemedi i bir anda yola çıkmak, ardmdakilerden kurtulmak için biricik çıkaryol gibi geldi. E er Hucutsin'de bir gün daha fazla kalırsa, onların kurnazlıkları kar ısında yenik dü e bilirdi. Tek bir ki i üzerine fazla zaman harcayamazlardı. Simsarlarca mimlenmi daha bir sürü adam vardı. Celso için alacakları üç ya da ta çatlasa be pezo onlar için hiç bir eydi. Öbür kurbanlan elde etmek için Celso i ini çabucak bitirmeleri gerekti. Hemen yola çıkmayı dü ündü ü zaman Celso salt sezgi yardımıyla tek ansının o anda oldu unu anlamı tı.

Çıkmı olmasaydı ka la göz arasında kaçması daha da kolayla ırdı. Hızlı yolculuk etmek için e ya her zaman bir engeldir. Ama kasabaya gelip çekini bozdurduktan sonra aldı ı paranın yanısıra bu dünyada sahip oldu u her ey, çıkınının içindeydi.

Kabilesinden birkaç genç yerliyle birlikte bir evin

geni çe çatısının altına sınınmı lardı. Ötekiler yürüyü e çıktıklarında geriye mutlaka biri kalıyor ve arkadaşlarının çıkınlarına göz kulak oluyordu.

Celso'nun peindeki iki adam onun çıkınım kendisinden çok daha iyi koruyorlardı. Yola çıkmı bir yerlinin çıkınını bırakamayacağını çok iyi biliyorlardı. Çünkü bu çıkının içinde uzun bir yürüyü boyunca ihtiyacı olabilecek her eyi vardı: Üstünde uyuyacağı petate'si, yün battaniyesi, sivrisineklerden korunmak için kullandığı cibinli i, ate yakmak için kullandığı çiraları, yolun çakıl taşlarıyla dolu olan kısmında kullandığı huarache'leri... O bölgelerde normal kibritler hiç bir i e yaramadı mdan, çıkınında bir parça çelik, çakmakta ve kavın yanısıra tütün yaprakları, güne te kurutulmuş et, ezilmiş fasulye, çörek, tuz ve içinde önemli miktarda vitamin bulundu u için ye il sebze yaprakları taşıyordu.

Çıkım ve machete'i olmadan yürüyü e çıkan bir yerli, yanında su dolu bir matarası olmadan Mohave çölünü geçmeye çabalayan bir beyaz kadar çaresizdir.

Aslında Celso'nun peindeki tazıları farketmesine elindeki çıkın neden olmuştu. Kasabaya geldi inden çok kısa bir süre sonra, iki adam gözüne çarpmı ve onların kendisini gözlediklerini sezmişti. Tütün yaprakları almak için çıkınını açtı nda tesadüfen iki adamın birbirleriyle çabuk çabuk konu tıklarını ve sanki mimlemek istermişesine çıkınını gösterdiklerini farketmişti. Bir an için Celso, adamların kendisini soymak niyetinde olduklarını düşünmüştü. Ama bir yerli çıkınının mestizo'ların hiç bir i ine yaramayacağını hemen anımsamı tı. Çıkını ya da içindekileri kimseye satamazlardı. Bir yerli için çıkını ne denli önemliyse, yerli olmayan herhangi biri için de o denli önemsizdi. Celso çıkınının hiç bir önemi olmadığını ve bir yerliden ba

ka kimsenin ona iki real bile vermeyece ini çok iyi biliyordu.

imdi bu iki adama sezdirmeden çıkını nasıl kaçıraca ını dü ünmeye ba ladı, öbür yerlilerle anla ıp çıkını kasabanın dı na götürebilir, sonra da kendisi giderken onu oradan alabilirdi. Ya da çıkını ertesi güne dek küçük bir dükkânda bırakabilirdi. Kendisi de geceyi kasabanın dı nda bir a acın altmda geçirirdi. Bu, pe indekileri aldatabilir ve onları kendisinin kaçmı oldu una inandırabilirdi.

Gelgelelim dü ündü ü her eyi ardındakiler daha önce sezmi lerdı sanki. Onlara sezdirmeden kaçmak için yepyeni ve hiç ummadıkları bir ey bulmalıydı. Aç kurtlar bile avlarının pe inden bir **enganchador** listesindeki genç bir yerlinin ardından ko an bu kiralık köpekler kadar ko mazdı. Efendilerine iyi hizmet etmeleri, onlara yalnız üç ya da be pezo de il, bu sevindirici hizmetleri kar ılı nda sürekli rahat i ler bulmalarını da sa layacaktı.

Bu köpekler, kasabadaki i lerini bitirince ve monteria'lara do ru yürüyü ba layınca bu yürüyü te öncülük görevini yüklenirlerdi, öncülük yaptıkları, yük hayvanları de il, Caoba kampları için toplanmı yerlilerdi. Yerlileri bir arada tutmak, kimsenin kaçmamasını sa lamak ya da kaçanları yakalamak onların göreviydi. te bu yüzden kırbaçları, kementleri ve iyi atları vardı. Ama yine de simsarlar, onların eline silah vermeye çekinirlerdi. E er bunlardan birinin silah ta ıdı ını ö renirse simsar hemen silahı onun elinden alırdı. Çünkü bunlar bir yerliyi öldürmek ve ölmekte olan bir adamın acı çekmesini seyretmekten korkunç zevk alırlardı. Yine de bu canavarlar hayvanları, özellikle atlarını ve köpeklerini çok severlerdi. Bir kaç ı öldürmek zorunda kaldıklarını simsara inandırabilmek

için her türlü bahaneyi hemen bulurlardı. Aracının yeterince ara tırma yapamayacağından emin olduklarından, durup dururken bile bir ya da iki kişi iyi mutlaka öldürülürdü.

Eğer ellerine de bir silah verilseydi, simsarın topladığı adamların ancak yarısı monterialara varabilirdi, ötekiler ise ayaklandıklarından ya da yol göstericilere saldırdıklarından vurulmuş olurlardı mutlaka... Bu adamların, arkada kalanları sırf zevk uğruna asmamaları için simsarın dikkatli olması da gerekirdi. Monterialara elden geldiince ince canlı ve işe yarar adam götürmek, simsarın başlıca amacıydı. Çünkü monterialar yolda öldürülmüş adamlar için para ödemiyorlardı...

Çiğiller, hiç eksiksiz yerlerine teslim edildikten sonra yol göstericilerin en vahşi üyeleri cengeldeki takımların başında capatace olarak kalırdı.

Başkalarına en acımasız yollarla iş kence etmekten hoşlanan insanların sayısı öyle çoktu ki, devletin hapishaneleri ve toplama kampları hiç bir zaman gardi yansız kalmazdı.

Adam başına aldıkları iki pezo de iş de cengelde bir capatace olarak iş bulmak, yol sürücülerinin efendilerine başlılıkla hizmet etmelerinin en büyük nedeniydi... İşte yol sürücülerinin bu sadist davranışlarına karşı Celso'nun kendini koruyacak ve onlardan kurtaracak hiç bir silahı yoktu. Belki de bu koşullar altında intihar etmesi en uygun çözümdü... işi süslü ü öldürmek, onu asla kurtaramazdı. Bir saat içinde kendisini beş bin pezoya mahkûm ederlerdi. Hiç kuşkusuz, bunu da, monterialarda çalışarak ödemesi koşuluyla... Sonuç olarak iki yol sürücüyü öldürmesi, yasa yarsa simsarın işine yarardı.

Eğer Celso, pezindekilerinin planını, en kısa za

manda kendini nasıl yakalayacaklarını tahmin etseydi bile, kaçmak için hiç bir anısı yoktu. Onu ancak bir mucize, bir incil hikâyesi yazarının dü ünece i kadar ender bir mucize kurtarabilirdi.

ON K NC BÖLÜM

• Celso eve do ru yola çıkmaya hazırlanıyordu. Niyeti geceleyin sessizce kaçmaktı. Ardındaki iki köpeğin sarho olacağını ya da uyuyacaklarını umuyordu. Tavırları ne denli sert olursa olsun ne de olsa onlar da insandı ve insanca ihtiyaçları vardı. Biraz uyumaları gerekiyordu.

Saat on bir civarındaydı. On be , yirmi millik bir bölgenin tek ticarî merkezi olmasına kar ın kasabanın sokaklarında bir tek ık yoktu. ktidardaki politikacılar halktan toplanan parayı sokak lambalarına, evlere su da ıtımına harcamaktansa ölenlerde, kokteyllerde kabul törenlerinde ulusal kahramanların ve ya amakta olan ba kanların heykellerini yaptırmakta kullanmayı ye tutuyorlardı.

Hucutsin'de hiç bir sokak lambası olmamasına kar ın Candelaria panayırını bütün gece boyunca aydınlatacak kadar ık vardı. Bu ık da birtakım pencerelelere asılan lambalardan ya da i elere konulan mumlardan ve dükkân sahiplerinin sokakları aydınlatmak için kullandıkları ya ve gaz lambalarından geliyordu. Bazı dükkân sahipleri de mu amba ya da bezlerle örtükleri tezgâhlarından bir ey çalınmasını önlemek için gece lambalarını açık bırakıyorlardı. çinde bir aziz

adına panayır kutlanmakta olan kasaba; gerek tüccarlarla gerekse hırsızlar, yankesiciler, orospular, kumarbazlar ve kalpazanlarla dolardı.

Celso usulca kalktı ve ardındaki köpeklerin ne yapmakta olduklarını anlamak için sessizce sokağa çıktı. Onları ne gördü, ne de onlarla birli yapacak ba ka biri gözüne çarptı.

Çevresinin güvenli oldu una emin olduktan sonra geceyi geçirmekte oldu u sundurmaya döndü ve gü-rültü çıkarmamaya özen göstererek çıkmmı aldı. Bu sundurmadaki tu laların üstünde uyumakta olan delikanlılardan birini uyandırdı.

Delikanlı kafasını kaldırdı, homurdanarak sordu: «Ne oldu? Gidiyor musun?»

«Hayır,» dedi Celso. «Uyuyacak ba ka bir yer arayacağım. Burası çok so uk, üstelik de sinek dolu.»

Bu cevapla tatmin olan delikanlı, arkada ı ile ilgilenmeyi bırakıp gerindi ve sonra yeniden uykuya daldı.

Delikanlının yüksek sesle konuşması ve adamların **onu i itmi olabilece i** dü üncesi Celso'yu korkutmuştu. Gerçi onları göremiyordu **ama** konu malarını i itebilecek kadar yakın olabiliyorlardı. Bu yüzden Celso bir süre oldu u yerde kalmak zorunda kaldı. Satıcıların tezgâhlarından **gelen** seslerinden **ba ka** hiç bir ey i itmeyince durumunun epeyce güvenli oldu una karar verdi.

İlk seferkinden çok daha sessiz **ve** dikkatli davranmaya çalışarak yeniden çıkmmı eline aldı. Bunu öyle sessiz yaptı ki, uyumakta olanlardan hiç biri farketmedi.

Çıkm, Celso'nun elinde ta ıyamayacağı kadar a ırdı. Ancak arkadaşlarının i itemeyece i bir yere gidinceye dek elinde ta ıyabildi.

Biri, öbüründen çok daha içerlek olan iki kerpiç evin kö esindeki karanlı a vardı. Burada çıkının ka- yı larını düzelterek sırtına attı. Artık yola çıkmaya hazırды.

Çıkınının elverdi i ölçüde öne do ru e ilerek evle- rin karanlı ından soka ın a a ı kısmına do ru ace- leyle yürümeye ba ladı. Soka ın sonunda kasabanın dı ma giden bir yola sapmak için sola döndü. Eski me- zarlđ a varıncaya dek bu yoldan gitmek niyetindeydi. Burada yeniden sola dönecek, birkaç sokak geçip sa a, sonra da sola kıvrıldıktan sonra Teultepec geçidine gi- den patıkaya varacaktı.

Kasabanın kuzey batısındaki son evi de tam geç- mi ve eski mezarlı a do ru yürümeye ba lamı tı ki birden üç ki i önüne çıktı.

«Hey, sen Chamula,» diye ba ırdı biri. «Çaldı ın o çıkınla gece yarısı nereye gidiyorsun böyle?»

«Hiç bir ey çalmadım,» dedi Celso durarak. «Bu benim çıkınım, ö leden sonra Oshchuc'a varmak için erkenden yola koyulmam gerek.»

«Nerelisin Chamula?» diye sordu ikinci adam.

«Seni hiç ilgilendirmez bu.»

«Ka mıyorsun o lum,» dedi üçüncüsü Celso'nun kaburgalarına bir yumruk atarak. «Benden ne istiyor- sunuz?» diye sordu Celso.

Oysa kendisinden ne istediklerini çok iyi biliyordu. Çünkü karanlıkta bile bu üç adamdan ikisinin gün bo- yunca kendisini izleyen iki köpek oldu unu anlamı tı.

«Bizim de gece yansı bu yolda olmaya en az senin kadar hakkımız var, de il mi?» dedi birisi.

«Elbette var,» diye kar ılık verdi Celso. «Ben de imdi yoluma devam ediyorum.»

Yola devam etmek için arkasını döndü. Ama tam o anda içlerinden birisi kafasına kuvvetli bir yumruk

indirdi. Celso oldu u yerde sallandı ve arkasında ol-
dukça a ır bir yükü oldu undan dengesini yitirdi. Ba -
ka biri hemen üstüne çıktı. Celso kendini kurtarmak
için üzerine atlayan adamla dövü meye ba ladı.

Geri kalan iki ki i, Celso'nun yere dü tü ünü ve
dövü meye ba ladı mını görünce evlere do ru ko up ba -
ırmaya ba ladılar.

«**Policia, policia, policia, asesinas, katiller, auxilio,** yardım edin!»

On, onbe saniye sonra iki polisin yanlarında biti
vermesi oldukça a ırtıcıydı.

Basma gelecekleri kestiren Celso, çıkını kapıp
kaçmaya yeltendi. Ama kavga etti i adam sanki bunu
bekliyor gibiydi. Birden bacaklarını öylesine kuvvetle
yakaladı ki Celso yine yere dü tü. Sonunda var gücüy-
le bir tekme savurup kendini kurtardıktan sonra ko -
maya ba lamı tı ki iki polis birden onu bacaklarından
yakaladı, adamlardan biri üstüne atladı ve sonunda
polisler kollarını da sıkıca yakalayıp tabancalarını sır-
tına dayadılar.

Celso ile kavga etmekte olan adam avazı çıktı ı
kadar ba ırmaya ba lamı tı.

«Beni öldürmek istedi. Pis Chamula! te bıça mını
tam baca mının tam urasına sapladı. Artık baca mını
kullanamayaca ım. Buraya bak, **sergento** buraya bak.
Baca mını kesen ve beni öldürmek isteyen bu Chamula
domuzunun bıça mını aldım. te burada!»

Celso bıça mının çıkınının içinde, kuru etlerle bir-
likte bir beze sarılı oldu unu biliyordu.

«**Bueno, bueno,** Chamula,» dedi polislerden biri.
«Al bakalım çıkını e line, gidip jefe'yi bir görelim. Ba-
kalım bu duruma o ne diyecek.»

Celso için hiç bir kaçma ansı yoktu. Sırtındaki
a ır yüküyle ko ması olanaksızdı. Yükünü atrmaya kal

kar kalkmaz, arkasından gelmekte olan polisler onu hemen yakalarlardı. Kendisini tutuklamakta hiç bir özel çıkarları olmayan polislerin elinden kaçsa bile o iki herifin elinden kurtulması olanaksızdı. Kasabadaki bütün polislerin yapabileceğinden çok daha iyi gardiyanlık ediyorlardı Celso'ya. Kaçmasının daha kolay olacağı ve polislerin eski moda silahlarını başarıyla kullanamayacakları karanlık yerlerden geçerken yavaş yavaş öylesine sokuluyorlardı ki Celso ancak küçük adımlar atarak yürüyebiliyordu.

Onu polis efendinin bürosuna getirdiler. **Jefe**, kısa kollu gömleğinin içinde, suratında aptal bir ifadeyle oturuyordu. Körkütük sarho tu.

«Ne yaptı bu Chamula?» diye sordu polislere.

«Bu adamlarla sokakta kavga etti!»

«Ben dövümedim!.. **Mi querido jefecito**» dedi Celso, utangaç bir tavırla. Çıkını hâlâ elindeydi.

«**Testigos**, tanık var mı?» diye sordu polis efendi.

Evet, üç tane. Üçü de burada...» dedi polis, üç adamı göstererek.

«Baca mı bıçakladı,» dedi biri başı aşağı, « - te, tam urasını!»

«Baca mı mı bıçakladı, hani neresini?» diye sordu polis efendi.

Adam pantolonunun paçasını sıyırdı. Pantolonunun paçası gerçekten de kanlanmıştı. Hatta yara yerini bile gösterdi. Ama bunu yaparken masaya fazla yakla madı. Zaten körkütük sarho olan polis efendinin **göz**lerini açacak hali bile yoktu. Odası dumanla kaplı oldu ve bir mum, bir de üstü tozlu bir abajurla aydınlandı. İçin ortalığı doğru dürüst seçemiyordu. Kasabada doktor da bulunmadığından, yarayı kimse muayene etmedi. Zaten doktor olsaydı bile, bu kez de muayene parasını kimin ödeyeceğini sorunu çıkacaktı orta

ya. O zaman da büyük bir kavga kopacak ve sonunda doktor, hastalarından birine gitmesi gerektiğini baha- ne ederek muayeneyi yapmayacaktı.

Bunu bir tuzak oldu unu kanıtlayabilmek için Celso her türlü olanağa sahip olsaydı bile, bütün olasılıkları hesaba katmıştı adamlar. Kurtulmak için hiç bir şans yoktu. Her türlü güce sahip olan polis yetkilileri karışında çok çekingen davranmak zorundaydı. Çünkü tecrübeleri ona, bu uygulamalar karışında en küçük bir kuşku uyandırıcı davranışta bulunduğunda, yetkililere hakarettten on pezo ceza yiyeceğini ö- retmişti. Onun yalnızca evet ya da hayır demeye hakkı vardı. Bir simsarı ardında oldu unu ve bütün bunların kendisini monteria'lara geri götürmek için kullanılan bir tuzaktan başka bir şey olmadığını anlatmaya kalksa, onun yüzüne gülerlerdi.

Onun, yani bir yerlinin, polis efinin önüne suçlu olarak çıkartılması onu öylesine ürkütmü ve korkut- muştuk ki, kendisinin açtığı iddia edilen yaraya bak- mamasını bile akıl edemedi. Bunu yapmayı tamamiyle unuttu. Gerçek bir gerçektir ki onu yakalayanlar, Celso'nun polis efinin önünde yarayı incelemeyi akıl bile edemeyeceğini tahmin etmişlerdi. Yara saatlerce önce olmuştu ve o sırada tamamen kurumuş, ka- buklaşmıştı. Aslında düzenbaz herif bu yarayı aynı gün öleden sonra cantina'da yaptığı bir kavga sonun- da almıştı ve kimin yaptığı olduğunu da bilmiyordu. Ama bu Celso'yu izleyenler için iyi bir fırsat olmuştu. Celso'y- la kavgaya tutulması ve daha sonra da bu yarayı Cel- so'nun yaptığı olduğunu söyleyerek polise göstermesi için onu elli centavo'ya tutmuşlardı.

Ertesi sabah, Celso polisin karışına çıktığında bir doktor bile yaranın on saat mi yoksa on altı saat mi önce olduğunu kesinlikle söyleyemezdi.

Celso o geceyi hapishanede geçirdi. Adamlar onun iyice korundu undan emin olunca aguardiente içmeye gidip sonra da huzur içinde yan gelip yattılar. Artık kurbanlarını göz önünde bulundurmaları gerekmiyordu. Hapishane yetkilileri bu i i kendileri için yapıyorlardı.

Panayırdan dolayı ertesi gün polise epeyce i dü mü tü. Sarho lar, tüccarlarla mü terileri arasında çıkan kavgalar, küçük hırsızlıklar, kan davaları, hakaretler, yetkisiz yapıan satı lar, kalpazanlar, vergi anla mazlıkları ve yetkililerin buyruklarına kar ı gelenler.

Ö leye do ru sıra Celso'ya geldi. Onun davası oldukça kolaydı. Tanıklar da gelmi lerd i ama, yargıç onların tanıklık yapacaklarını önceden bildi inden ve zaman yitirmek istemedi inden daha önce bir sorgu yapılmamı tı.

Celso kendisini tutuklayan iki polisin arasından masaya yakla tı.

«MonteriaTardan mı geliyorsun Chamula?» diye sordu yargıç. '

«**Si, mi jefe,** evet.»

«Orada ne kadar çalı tın?»

« ki yıl, patroncito.»

«Tehlikeli bir silahla sokakta kavga etti in için yüz pezo ceza. Sonraki davaya geçelim...»

Celso masanın önünden yan tarafta yazmanın oturdu u yere do ru itüdi.

«Yüz pezo, Chamula!»

«Ne yazık ki yüz pezom yok, patroncito.»

« ki yıl monteria'larda çalı madın mı?»

«Si, patroncito.»

«Öyleyse yüz pezon olmalı.»

«Yanımda topu topu seksen pezo var.»

«Peki öyleyse, ver bakalım o seksen pezoyu. Geriye kalan yirmi pezo ve mahkeme giderleri olan yirmi be pezo için hapisaneyeye girip parayı orada kazanmaya çalıacaksın. Hadi ver u seksen pezoyu Chamula.»

Celso'nun üstüne aramı lardı. Polislerin hiçbiri çıkınında ne ta ıdı ıyla ilgilenmemi ti. Ne kadar parası oldu unu e er simsar don Gabriel daha önceden söylemediyse bile, yargıç kolayca örenebilirdi.

Celso, yün ku a mını açtı, içinden parayı çıkartıp küçük masanın üstüne koydu. Seksen pezonun üstüne üç pezosu daha çıkmı tı.

« imdilik bu birkaç pezo yanında kalsın Chamula. E! bote'de kaldı mın sürece tütün ve öbür ihtiyaçlarını kar ııarsın bununla. Paranın geri kalan kısmını çabuk ödemeye bak. Belki de delikte fazla kalmaya gerek kalmaz!..»

Yazman, haklıydı. Celso calabozo'da fazla kalmadı.

ki saat sonra monteria'lar için simsarlık yapan don, Gabriel geldi.

Celso'yu görmek istedi. Celso onu tanımıyordu.

Polis onu kapıdan çıkardı ında, don Gabriel öyle dedi:

«Seninle konu mak istiyorum Chamula, buraya gel!»

Dı arıda, sokakta, karakolun önünde, bir sıra vardı.

Don Gabriel oraya oturup, Celso'nun da yanına oturmasını söyledi ve ona bir sigara ikram etti.

«Bir içki içer misin Chamula?» diye sordu don Gabriel.

«Hayır patroncito, gracious, te ekkür ederim.»

«Ne kadar ceza verdiler sana?»

«Yüz pezo. Yirmi be pezo da mahkeme giderleri...»

«Sen ne kadarını verdin?»

«Seksen pezo!»

«Yanında bu kadar mı vardı?»

«Hemen hemen!.. Tütünle birtakım ihtiyaçlarımı almam için birkaç pezo daha var yanımda...»

«Polise olan kırk be pezo borcun için seni burada, calabcza'da, en azından altı ay daha tutarlar!..»

«Sanırım öyle patroncito.»

Don Gabriel gö e, sonra soka a, daha sonra da bir sa ına bir soluna baktı. Birçok ladino ve yerli geçmekteydi sokaktan. Sa da, panayırın en e lenceli yeri olan cüyük meydan grünüyordu. Pazarın gürültüsü, sokak çalgıcılarının çaldıkları müzik, tavernalardaki ne eli insanların ba rı maları ve kahkahaları kulaklarına kadar gelmekteydi. Yerlilerin çektikleri, üstlerinde yükler bulunan e ekler geçti önlerinden. Bir sürü hindiyle bir yerli kadm pazara do ru ilerledi. nsanlar geliyorlar, istedikleri yere serbestçe gidiyorlardı. Solda, soka ın ucuna dc ru, dik da ların önünde, yemeye il a açlar gö e do ru yükselmekteydi. Bulutsuz, masmavi bir gökte, güne yava yava batmaya ba lamı tı. .Gökte zopilote'ler, zarif daireler çiziyorlardı. Her ey, herkes, öylesine özgür görünüyordu ki!..

Bir an Celso, hapiste kapalı geçirece i altı aymı dü ündü. Dö eme, ıslak tu lalarla kaplıydı. Ne karyola, ne yatak, ne masa, ne de sandalye vardı. Yalnızca duvarlar ve dar bir avlu... Uyumak istedi inde herkes patate'sini so uk tu la dö emenin üstüne seriyordu. Hapishanenin içi sinekler, böcekler, bit, örümcek, akrep ve ço u zaman trantula ve on santim uzunlu unda kırkayaklarla doluydu. Güne , hemen hemen hiç girmiyordu. En ufak bir ye illik görmek olanaksızdı. te burada, altı ay boyunca kilitli kalacaktı. çi ezik, bir parça özgürlük ve evi için özlem dolu olacaktı.

Oysa bunun tam kar ısında, güne dolu, yeme il ve cıvıl cıvıl ya amıyla bir cengel vardı. Evet, i a ırdı. Bu do ruydu. Ama ne de olsa insan açıklıkta, mas-mavi bir gö ün altındaydı. Geceleyn tepesinde yıldızların pırıl pırıl ı ıldadı ı kadife bir gök olacaktı. Hiç bir zaman üstüne kilit vurulmayacaktı. Bütün bir yıl boyunca çevresinde güne , gök, yıldızlar, ye illik, zı rıldayan böcekler, romantik ku lar, a açlarda oynanan maymunlar, dereler ve gürül gürül akan ırmaklar olacaktı. Sonsuz bir yaz!.. Gerçi yine sivrisinekler onu rahatsız edeceklerdi, ama dünya kusursuz olamazdı. Hiç olmazsa sinekler ve bitler onu rahatsız etmeyecekti. Özgürlük içinde ne eli bir ya antıydı bu...

Soka m kıyısında, sıranın üstünde, arkasmı o korkunç hapishanenin duvarına dayamı olan Ce^o'ya, **monteria**'lar birden özgürlük dolu yerler gibi geldi. Her geçen dakika bu dü ünce ona o denli çekici gelmeye ba lamı tı ki, birden aya a fırlamayı, hiç durmadan en uzaktaki **monteria**'lara dek ko mayı dü ündü.

«**Mira muchacho**, bak buraya,» dedi don Gabriel. «Kırk be pezo için bu allahın belası **calaboza**'da altı ay geçirmek hiçbir i e yaramayan, soka a atılmı bir zaman demektir... Salıverildi inde elinde tek bir centavon bile olmayacak... Bunu biliyorsun elbet... Bak muchacho, imdi sana senin için neler yapabilece imi söyleyeyim. Sırf senin için... anlıyor musun?.. imdi senin için kırk be pezo verece im ve be dakikada **seni** hapisten çıkaraca ım... Anlıyor musun?..»

Be dakika sonra hapisten dı arı çıkmak!.. Bunun için Celso u anda ömrünün tam on yılını seve seve verirdi. Oysa u anda bu on yıla kar ılık yapı

cakları, onun için küçük bir fedakârlık gibi görünüyordu.

«Yalnız monteria için yeni bir sözle me yapacaksın,» dedi don Gabriel. «Senin için ödedi im kırk be pezo, benim komisyonum olan yirmi pezo ve bir de sözle menin vergi pulları için harcanacak yirmi be pezo hesapına geçirece im. Üstelik imdiden sana on pezo da avans verece im. Böylece sözle -meyi yüz be pezo borçla yapacaksın. Bir kez monteria'larda çalı maya ba layıp bu parayı çıkardıktan sonra kazanacaklarının tümü senin olacak...»

O nda Celso uyandı. Bir süre bu yüz be pezo borç için ne kadar çalı mak zorunda kalacağını dü ündü. Kararsızca oturdu u yerde kımıldadı.

Onun bocaladığını gören don Gabriel, avantajını yitirmemek için hemen konu maya ba ladı.

«Orada hiç olmazsa açıkta, güne in altında, ye iliklerin içinde olacaksın. Gecelerini sarho ların yanında geçirmeyeceksin. Ku ların cıvıltılarını dinleyeceksin. Hatta ara sıra kendin için bir antilop bile avlayabilirsin. Ya bu pis fare deli inde neye sahip olacaksın?.. Yere dü ürdü ün bir parça çöre i bile yerden alamayacaksın. Çünkü dü ürür dü ürmez üstüne bir sürü fare ü ü mü olacak... Bak, sana bir ey söyleyeyim **muchacho**; bu borcu, sandı ndan çok daha çabuk ödersin. Tecrübeli ve yetenekli bir **hachero**'sun Sana ne kadar veriyorlardı?.. Peki, senin sözle meni günlük ücret olarak altı real yetmi be centavo üstünden yapacağım. Görüyorsun ya, sana oldukça cömert davranıyorum!..»

O arıda iki polis, bir sarho u sürükleyerek ve tek meler atarak içeri soktular. Celso, ba nını çevirdi inde, adamın ıslak dö emelerin üstüne atıldığını ve durmadan tekmelendikten sonra parmaklıkları a ır maun

kapının arkasına kapatılıp kilitlendi ini gördü. Hapishane arkadaşlarının melankolik gözlerle a ır kapının parmaklıkları arkasından soka ı seyretmekte olduklarını farkettiler.

«özür dilerim don Gabriel,» dedi polislerden biri. «**El reo**'yu içeri atmamız gerekiyor artık, zamanımız doldu!.. Burada onun ba ında duracak adamımız yok. Hepsi panayırda görevliler... Hadi gel Chamula...»

«Chamula benimle gelecek!..» dedi don Gabriel, buyurucu bir tavırla. « imdi birlikte içeri girip memuru görece iz...»

«Demek onun borcunu ödeyeceksiniz don Gabriel!..»

«Elbette ödeyece im, onun için bırak da imdi yanımda kalsın.»

«öyleyse,» dedi polis, «benimle hiç bir" i iniz kalmıyor...»

Hiç bir ey dü ünmeden, otomatik olarak Celso, don Gabriel'in ard ı sıra ofise girdi. Polisin bir anda ortaya çıkması ve Celso'yu hapse götürmek istemesi, Celso'nun pazarlı ı kabul edip etmemekte kararsız oldu u o önemli anda olmu tu. Ku kusuz, bunun **da** don Gabriel'in hazırladı ı oyunun bir parçası oldu unu Celso bilmiyordu. Çok uzaklardaki **monteria**'ları **dü**ündü ü bir anda don Gabriel'in polise bakarak ufak bir ba ı areti yaptı mı farketmemi ti bile...

«Chamula'nım cezasını ödeyece im...» dedi don Gabriel, memura. «Onu, yanımda **monteria**'lara götürece im...»

«Çok iyi don Gabriel, çok iyi...» Sonra memur, polise dönerek ba ırdı: «**El Chamula esta libre,**» **puede** salir...»

«Muy, bien, jeje...» dedi polis, memura selâm ve

rerek. Sonra dönerek Celso'ya göz kırptı. «Hadi gel Chamula, çıkmmı al... Serbestsin...»

Celso, çıkmmı alırken polis ona öyle dedi:

«Buradan gerçekten de çabuk çıktın. Senin bu fare deli inden çıkman için cezanı ödeyecek don Gabriel gibi iyi yürekli bir dostu sahip oldu un için anlısın... Ama bak buraya Chamula, bana da öyle güzel, pırıl pırıl parlayan gümü bir pezo ver de, buradan kurtulman onuruna gidip bir içki içeyim... Unutma ki sana iyi davrandım... Buraya atılan öbürleri gibi seni dövmedim. Ba kasının yapaca ı gibi üstünü arayıp bütün paranı almadım. Ne de olsa bütün bunların karlı ı bir pezo eder, de il mi?.. Don Gabriel, ileri görü - lü bir adamdır. Sana avans olarak mutlaka biraz para verir...»

«Bueno, bueno...» dedi Celso. «Haklısın jandarma... te, al u pezoyu...»

«Gracias, gracias Chamulita... n allah çok geçmeden yine gelirsin...» Sonra güldü ve dediklerini geri aldı. «Yok canım, olur mu liç; bir daha gelmezsin in allah... Ne demek istedi imi biliyorsun... Buena suerte... Monteria'larda iyi anslar...»

Don Gabriel, dı arıda bekliyordu. Sözle meyi aslında dünden hazırlamı tı. Usta, güvenilir köpekleri oldu unu iyi biliyordu.

«E yalarım aldın mı Chamula?...» diye sordu. «Çok iyi. öyleyse imdi do ruca vergi binasına gidip sözle . meyi imzalayarak pullarını yapı trrahm...»

Bölgenin bütün devlet daireleri, «El cabildo» denilen hükümet binasmdaydı. Kerpiçten yapılmı bir binaydı bu. Meydana bakan yüzünde, belediye bakanının, yazmanın, sulh yargıcının, ceza yargıcının ve belediye meclisinin büroları vardı. Burada bir de Federal Cumhuriyetin Vergi Bürosu bulunuyordu.

Binanın güneye bakan yüzünde vezne, postane ve **jefe politico**'nun bürosu vardı. Kuzeyde, polis büroları bulunuyordu. Ortada ise, mahkûmların günlerini geçirdikleri ve kendilerine yiyecek getiren aileleriyle serbestçe konu abildikleri bir avlunun çevresinde hâpishane vardı.

E er isterlerse ve uygun görürlerse, ziyaretçiler burada mahkûmlara rahatça bıçak, e e, testere, tabanca ve hatta makineli tüfek bile verebilirlerdi. Ama kimse yapmazdı bunu. Ayrıcalıklı mahkûmlar, yani **ladino**'lar, tüccarlar ve büyük toprak sahipleri, u ya da bu nedenle, bir kaza sonucu hapse dü tüklerinde, günlerini binanın önündeki sıralara oturup, sokaktan geçen ki ilerle istedikleri gibi konu arak geçirebilirlerdi. Hele belediye ba kam, polis efi ve yargıçla politik ya da ailevî nedenlerden aralarında bir anlamazlık yoksa, kasabaya inerler, körkütük sarho oluncaya dek içerler, kumar oynarlar, orospularla yatıp kalkarlar, hatta tavernalarda kavga çıkartırlardı Geceleri konarının altında bir **i e comiteco** ile hâpishaneye dönerler ve üstlerine kilitlenen kapının ardında yitip giderlerdi. E er bu tür özgürlükler, yalnızca **ladino**'lara de il de Celso'ya da uygulansaydı, güne in altında, ye illiklerin arasında olabilmek için Celso kendini don Gabriel'e satmazdı.

El cabildo'nun önündeki sundurmanın altında **dururlarken** don Gabriel, Celso'ya öyle **dedi**:

«**Monteria**'lara giden di erleriyle birlikte kalabilirsin. uralarda bir yerde kalıyor olmalılar...»

Don Gabriel kolunu kaldırarak belli belirsiz bir yeri gösterdi. «Yeni mezarlı a giden yolun kıyısındaki ta düzlükte.»

«Don Gabriel'in **enganche**'sini sor, yeter... **Capa**

tace'ler, yürüyü e ne zaman ba layaca ımızı söylerler. Kaçmazsın, de il mi?.. Zaten seni yakalarım... Cehenneme bile gitsen, çıkartır alırım seni oradan... O zaman da ba ina geleceklere sana söylememe gerek yok sanırım... ki yıl **monteria**'larda kalmı sın, düzeni bilirsin... u sigaralarla **cheicle** paketini de al. Hadi artık git ve hangi takımdan oldu unu ö ren... Don **Gabriel**'in enganche'sini sorman yeterli... Hepsi bu kadar...»

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Celso, don Gabriel'in sözünü etti i kampa geldi ve ate in yanında yükünü indirdi. Burada, kendi ulusundan, **Tsotsü**'lerden, birkaç ki iyle kar ıla tı.

Hapishanede kendisine hiç yemek vermemi lerd i. Bu tür eylerle rahatsız etmiyorlardı kendilerini. Ancak el alcaide, yani gardiyan istedi i zaman ve yiyecek bir eyler oldu u zaman mahkûmlara yemek veriliyordu. Zaten Celso'nun yemek yiyesi yoktu. Avcıların yakaladı ı bir geyik gibi kapana kısıtılmı hissediyordu kendini. E er aç kalarak kendini öldürmek o kadar uzun sürmeseydi ve insana fikrini de i tirmesi için o kadar zaman bırakmasaydı, hiç duraksamadan açlık grevine ba lardı...

Ama imdi ate in yanında, çevresinde herkesin yemek pi irdi i, yedi i, konu tu u ve kahkahalar attı ı bu yerde dengesini yeniden bulmaya ba lamı tı.

Karnı acıkmı tı. Çıkımmı açıp, bir gün önce eve

giderken yemek için aldı ı azı ını çıkarmaya ba ladı.

Kuru etten bir parça keserek pi irmek için tavanın üstüne koydu. Sonra kamp arkada larının birinden su isteyerek ma rabasını doldurdu ve sonra bunun içine kahve atarak ate in üstüne bıraktı. yice pi mesi için zaman zaman tavayı ate in üstünde oynattı, kahvesini karı tırdı.

Sık sık gözleri kama ıyor ve rüzgârın do ruca yüzüne üfledi i dumandan gözleri ya arıyordu. Ate in kıyısına oturdu unda kendisini kimse tanımadı ı için konu ma durmu tu.

Kahve kaynanınca, ta masın diye kabın içine do ru üfleme ye ba ladı. Sonra ate in üstünden aldı, so umasını önlemek için küllerin üstüne yerle tirdi.

Bir konserve kutusunun içinden tavaya bo alttı ı ya la birlikte et kızarmı tı. Buna, bir gün önce pi irdi i fasulyeleri de ekledi. Sonra bir bezin içinden bir parça ye il biber çıkardı ve bunu da küçük küçük do rayarak fasulyelerin içine ekledi. Çörekleri, hâlâ yumu ak ve tazeydi. Bunları da küllerin arasına, kahvesinin yanma koydu.

« çinizde daha önce hiç monteria'ya gitmi olan var mı?..» diye sordu ba ını kaldırarak.

Ço unun yeni oldu unu ve monteria'lar konusundaki 'bilgilerinin kulaktan dolma oldu unu anlamı tı. Aslında bu soruyu sormasına hiç gerek yoktu. Verecekleri yanıt, onu hiç ilgilendirmeyecekti. Aslında bunu, ate i yakanlara ve az çok konu u oldu u bu insanlara, konu abilme yetene inde oldu unu göstermek için sormu tu. Gerçi ate in yanma oturdu undan epeyce bir zaman sonra sormu tu bu soruyu, ama kendi açısından bir tür selâm sayılırdı bu. öbürleri de

bunu öyle kabullendiler zaten... Ate e yakla ı ı, hiç bir izin istemeksizin hemen oracı a çökü ü ve yüzündeki hava, öbürlerine, onunla bir kavgaya giri meleri için açık bir kapı bırakmı tı. Sanki birini yere devirmek için küçücük bir neden arıyormu gibiydi.

«Hayır manito,» dedi ate in ba mda oturanlar teker teker. «Hiç birimiz monteria'lara gitmedik henüz...»

«Ama ben gittim,» dedi Celso, kahvesinin içine bakarak. «Tam iki yıl çalı tım orada... Dün döndüm.»

«Peki bizimle birlikte yeniden monteria'lara mı gidiyorsun?» diye sordu biri.

«Evet, sizinle birlikte geri dönüyorum...»

«öyleyse bu kez kendi iste inle gidiyorsun!..»

«Evet nenito'lar... Tıpkı siz kundaktaki çocuklar, ne denli kendi iste inle gidiyorsanız, ben de o denli kendi iste imle gidiyorum...»

Yeme ini nasıl sessizlik içinde pi irmi se yine öyle sessizce yeme e koyuldu. Bütün yeme i topu topu altı ka ıklık bir eydi, ama yine de tam bir saatte bitirdi onu...

Bu arada iki ki i çıkınlarını bir üçüncüye emanet ederek panayırın seslerinin geldi i ve a a ı yukarı yedi sularında co kunlu unun doru una varaca ı kasabanın merkezine do ru ilerlemeye ba ladılar.

Celso, yemek kaplarını topladı, bir parça çörekle içlerini sıyırdı. Sonra onları filesinin içine koyup birkaç yaprak tütün çıkardıktan sonra çıkmmı kapattı.

Sanki bir törendeymi çesine, a ır a ır kendisine kaim, uzun bir sigara sardı ve yaktı. Ate in yanından iki üç adım geriye çekilerek çimenlerin üstüne yattı, ba mını da çıkınına dayadı ve sigarasmı içmeye koyuldu. Gözleriyle, yitip gitmekte olan tütün dumanını izledi. Eriyip gidinceye dek dumanı gözden kaçırmama

ya çalı tı. Duman silinip gidince, açık gökten ba ka bir ey göremiyordu.

Önündeki aylar içinde gö ü, güne i, yıldızları ve yemye il cengeli seyredebilece ini dü ünerek mutlu hissetti kendini. Birkaç kez aya ıyla topra ı e eledi, sonra gö ü seyretti. Don Gabriel gelip de kendisini dı arı çıkarmasaydı, içinde bitmez tükenmez aylar geçirece i carcel'i dü ündü. te böylece karnı, yedi i et ve fasulye ile tok, içti i kahveyle sımsıcak, sigarasını içip yerde yatmı dinlenirken, kurtarıcısı don Gabri el'e kar ı bir minnet duygusuyla doldu yüre i.

önceleri belli belirsiz, ama gittikçe daha da belirginle en ve sonra büyük bir güçle kafasını sarmakta olan dü üncenin varlı ını duydu. Bütün zekâsını bu yeni dü üncede yo unla tırmaya çalı tı. Ama bu fikir kafasının içinde, tüm bedeninde, hatta ruhunda dolanı p duruyordu. Sanki dünyada hiç bir derdi yokmu - çasına gö ü seyredip, batmakta olan güne in renklerini gözleyerek ılık havayı ci erlerine çekip dinlenirken, saatlerden beri bedenini sarmı olan a ır yorgunlu un silinmekte oldu unu hissetti. te böyle canlı olmanın tüm mutlulu una vardı ı bir sırada, sevgilisi ve onun yardımıyla do acak olan on be çocu u ansızın aklına geliverdi.

Oldu u yerde titredi. Sigarasını a zından alıp anî bir silkini le do ruldu.

«Allah kahretsin!..» dedi. Bo azı kurumu tu. «Allah kahretsin!.. Allah kahretsin!. Pisliklerle dolu bir dünya bu!.. Tam iki yıl geçti... Allah kahretsin... daha fazla bekleyemez o!.. Ya lanmaya ba ladı ndan, kimse istemeyecektir onu... Babası daha fazla bekleyemez... Hayır, hayır... beklemez... Bana iki yıl vermi ti... Tam iki uzun yıl... Artık bekleyemez... çok ya lanıyor... beklemeyecektir!..»

Kendi kendine bu sözleri durmadan yineleyerek sevgilisini bir kez olsun görmeden içine dü tü ü durumu kavramaya çalı tı. O, yalnızca parlak güne i, açık gö ü ve yemye il cengeli dü ünmü tü... Hapishaneye atıldı indan beri dü ündü ü bu gökten, güne ten ve ye illikten daha ba ka bir yeri vardı sevgilisinin. Onu aklma getiren ayrıntıları u anda anımsayamıyordu. Bu dünyada mutluluk olarak kabullendi i bir kavram; gök, güne ve ye illik, ama imdi sevgilisi de bu kavramın içine giriyordu... Sevgilisiyle on be çocu u, bu mutluluk kavramının içinde bir birimdi. Ama imdi, büyük bir tutkuyla sahip olmayı istedi i o kız ve çocukların, mutluluk kavramından koparıldıklarımı deh etle anlıyordu. in kötüsü bu kopuk parçaları bir bütüne dönü türebilmesi için hiç bir olanak kalmamı tı.

Önündeki iki yılın sonunda geri döndü ünde, sevgilisini ba ka bir adamla evlenmi bulacaktı. Dayanabilece inden de çok ötede bir eydi bu... Ama asıl zor olan; kızın ve kızm babasının suratında görece i, ikinci kez denenen ama kayınpederine verdi i sözü yine de yerine getiremeyen bir adama yöneltilen o suçlayıcı bakı lara gö üs germekti... Kıza olan ba lılı ında iki kez ba arısızlı a u raması, geleneklerine göre kabilesinin bütün üyelerinin gözünde, evlenme sözle mesini bozmak kadar kötü bir eydi. Yalnızca kız ve onun babası tarafından de il, köyündeki herkes tarafından lânetlenecekti. Onların saygısı olmadan aralarında yaşamaması olanaksızdı. Ülkesinden büsbütün atılmı bir yabancı olup çıkacaktı.

Saydı ı ve sevdi i kabile üyelerinin nefretini kazanmak, onun için öyle dayanılmaz bir eydi ki, ölme yi dü ündü.

steyerek ölmek, bir yerli için hemen hemen olanaksızdır. Bu, onun yapısına aykırıdır... Tıpkı tuza a

dü mü bir hayvan gibi, o da öyle bir üzüntüye kapılır ki, hiç yemek yemek istemedi inden, açlıktan ölür. Ama yapısı öyle güçlüdür ki, bu sonuca ula incaya dek, açlı a kar ı direnir. Bu korunma içgüdüsü, bir yerlide henüz yokolmamı tır... Herhangi bir ilaç olarak intihar etmek ise, bir birey olarak onun kafasına yabancısıdır. Ama bir istilaya u radıklarında kitle olarak yapabilirler bunu...

Ne imdi, ne de daha sonra kendi topra ına dönmeyecekti. E er eline bir fırsat geçse bile onlara hiç bir haber iletmeyecekti. Hiç olmazsa evdekiler onun öldü üne, ya da **monteria**'larda kayboldu una inanırlardı. Böylelikle onun için **en** de erli olan eyi, kabilesinin saygısını korurdu. **Monteria**'larda çalı an yüzlerce ölü arasında sayılmayı seve seve kabullenebilirdi. Nasıl olsa bir gün ölecekti. Belki öfkeli bir **constratista** ona ate edecek ya da bir arkada ı onu öldürecekti. Ya da sarho bir **capataz** onu öldürünceye dek kırbaçlayacak, sıtmaya yakalanacak, dü en bir maun a acının altında kalacak, bir yılan tarafından zehirlenecek, bir kaplan tarafından parçalanacak, ya da ırmakta bo ulacaktı. nsanın **monteria**'da do al yollarla ölebilece i yüzlerce neden vardı. Onurunu kurtarabilmesi için almyazısı bunu ondan esirgemezdi herhalde. Artık bundan sonra hiç bir eyi önemsemeyecekti. Kızı, ba^ basını, dünyaya gelecek on be çocu unu unutacaktı. O, bundan böyle ölüler kervanına katılmı tı ve bu nedenle de istedi ini yapabilir, parası bitene dek her gün içebilirdi. Kilisenin arkasında ya da eski manastırın yıkık dökük kemerinin altında hastalıklı bir orospuyla yatabilirdi. Hatta kaçmaya bile yeltenebilirdi. Kesin-kes yakalanırdı elbet. Yüz kırbaçtan kurtulması için kendisini yakalayana saldırması ve kuduz bir köpek gibi vurularak öldürülmesi daha iyi olurdu. **CapatazUa**

kavga edebilir ve böylece kendisini bir **machete** ile parça parça do ratırdı. Hepsi aynı kapıya çıkıyordu nasıl olsa: o, ölüydü ve insan da ancak bir kez ölürdü...

Artık hiç bir eyle ilgisi kalmadı ına göre, yaptı ı listenin ba ından ba layabilir ve eytanın ölülere ba ı ladı ı sınırlı özgürlü ünü kullanabüirdi.

Ate in yanma geli igüzel bıraktı ı çıkınına hiç al dırmadan meydana gidip kendine koca bir i e aguar diente satın aldı.

Sarho olmayı kafasına koydu una göre, bunu hiç olmazsa en ucuz bir yolla yapabiliirdi. Hiç olmazsa parası kendini daha uzun süre idare ederdi. i eyle içerek sarho olmak, bardak bardak içerek sarho olmak-tan daha kolaydı. El altından aldı ı aguardiente'nin bir diki te dörtte birini içti ve geri kalanını da tienda'da dola makta olan çocuklara ikram etti. Sonra i edeki sert içkiyle a zını bir kez daha doldurdu.

Bir saat sonra canı korkunç derecede birini öldürmek ya da hiç olmazsa kıyasıya pataklamak istiyordu. Yine de bu vah i içgüdülerini doyurmak için don Gabriel'i seçmeyecek kadar akıllı ba ındaydı.

Ama ölen duyguları ve sınırlı mantı ıyla, kendisini yakalayan iki köpe in pe ine dü mekten alamadı kendini. Tabu bu arada polisin önünde Celso'yu bacasını bıçaklamakla suçlayan üçüncü adamı da eline geçirmek, mutlulu unu daha da artıracaktı. Celso'nun bu üç adamdan herhangi birini, hatta eline fırsat geçerse üçünü birden öldürecek i kesindi.

Ne yazık ki hiç birine rastlamadı. Onlar ya ba ka kurbanlarının pe indeydiler ya da Celso'nun ne denli sarho oldu unu görmü ler ve ondan uzak durmaya çalı ıyorlardı. Öylesine sarho tu ki, nereye gidecek i ne, ne yapacak ına bir türlü karar veremiyordu. Onun

için elinde olmadan kampa do ru yürüdü. Burada ate in yanma çömeldi, saçmasapan eyler anlattı, yerden ta lar toplayıp yakındaki çalılıklara do ru fırlattı.

Sonra yeni birisi ate in yamna yakla tı. Don Gabriel tarafından **monteria**'lara gönderilmek için satm alman Andres'di bu. Don Gabriell'in **enganche**'sini bulmak için düzlükte oturmakta olan grupları bir bir do la mı tı. Sırtında a ır bir yerli çıkım ta ımasına kar ın giyini i ve kafasındaki apka, kampta yola koyulmak için buyruk bekliyen öbür yerlilerinkinden farklıydı.

Celso kendini yakalayanları öldürerek öfkesini ya tı tırmayı becerememi ti. Ama bu yeni gelen Andrés tıpatıp bir **capataz**'a benziyordu. Bu Celso'nun bir **capataz**'la kavga edip bütün **capataz**'larm kendisine yaptıklarının ve ilerde yapacaklarının öcünü alabilmesi için eline geçen son fırsattı. Yürüyü ba ladıktan sonra i i ten geçmi olurdu. O zaman kendisine **monteria** disiplininin vah i yasaları uygulanırdı. Ama burada, kampta yalnızca sıradan bir kavga olarak kabul edilirdi bu. Poliste kendisine yüz pezo ceza verirdilerdi. Bunun da Celso için hiç bir önemi yoktu. Don Gabriel ya bu parayı öder ya da ondan vazgeçmek zorunda kalırdı. Celso'nun don Gabriel'e verebilece i en büyük ce zaydı bu. Celso kendini ölü saydı ından **monteria**'larda iki ya da iki yüz yıl kalması onun için hiç bir eyi de i tirmiyordu. Ya ayanların arasına geri dönmeye hiç niyeti yoktu. Bu yüzden ne denli a ır olursa olsun hiç bir ceza onu etkilemiyordu.

Hemen Andrés'e bildi i bütün küfürleri savurarak ona öyle bir yırtıcılıkla saldırdı ki çevredekiler Andrés'in i inin bitti ini sandılar.

Ama Andrés de a ır i e en azmdan Celso kadar alı ıktı. Yüksek da ları sırtında oldukça a ır bir yük

le yürüyerek a tı ından çok yorgun olmasına kar ın Celso'dan oldukça üstündü. Üstelik Celso ayakta duramayacak kadar sarho ken o tamamen ayıktı.

Fazla dayanamadı. Kavganın sonu onun için oldukça çabuk ve acı olmu tu. Yüzü kan içinde dü e kal-ka dereye do ru gitti.

I

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Ak am bastırmı tı, neredeyse gece çöküyordu. Candelaria panayırı, ne esinin ve tantanasının doru una varmı tı. İnsanlar yalnız içkiden de il, bütün bu ne eden, ba ırmaktan ve günlük ya antılarının tekdü zeli inden kurtulmaya ba lamı lardı. Her zaman sessiz ve donuk olan kasaba yerlileri, ziyaretçilerin, tüccarların ve zevk dü künlerinin bu ilkel tavırlarından bıkmı lardı artık. O rahat alı kanlıkların özlemi içinde durmadan bir eyler satın almaktan, tezgâhların arasında tembel tembel dolanmaktan ve içki içmekten bıkmı lardı. Tüccarlar bile esnemeye ba lamı ve belediye ba kanının ertesi günün ak amı panayırın sona erece ini bildiren konu masını sevinçle kar ılamı lardı.

Ço u, e yalarını toplamaya ve yolculuk hazırlıklarını yapmaya ba lamı lardı bile...

İmdi i çi simsarları, takımlarını cengelde yapacakları uzun ve zorlu yürüyü e göre düzenlemeye koyulmuş lardı. Son sözle meler ayaküstü yapıyor ve vergi binasında mühürleniyordu. Don Gabriel son birkaç saat içinde hâlâ birkaç ki i daha kafeslemek he

vesindeydi. Birkaç zavallıyı daha mümkün olan son anda bile küçük sözle meli caoba ordusuna katabilmek için sarho luktan, olay çıkarmaktan ya da huzuru bozmaktan hapse dü enlerin cezalarını büyük bir hızla ödüyordu.

Böylesine kalabalık ve vah i bir co kunlu un ardından, her zaman belirli sayıda bir zavallılar grubu zararlı çıkardı.

Durmadan kafayı çeken gençler, ba larını ciddi belâlara sokanlar, ya da son centavolarına dek bütün paralarını kumarda yitirenler, buradan elverdi ince çabuk kurtulmak için imdi umutsuzluk içinde simsarların ardından ko uyorlar ve i e alınmaları için onlara yalvarıyorlardı.

te böylece i çilerin sayısı kimi zaman simsarlara bile ummadı ı bir oranda artıyordu.

Bu son gelenler arasında, üç gün önce monterialara i çi toplayan simsarlara oltasına yakalanmak dü üncesiyle deh et içinde titreyenler bile vardı.

Don Ramon Velasques, en büyük kurulu sahibi, adını ta ıyan sözle me bürosunun en büyük hissedarıydı. Yaptı ı pazarlıklarda oldukça namuslu davranırdı. Bu gibi i lerde ne karcık namus kaldıysa tabiî!. Oysa don Gabriel hiç bir sınır tanımıyordu...

Kullandı ı sayısız tuzaklarla, buralardaki görevlilerle, polis efiyle, yargıçlarla, gardiyanlarla, finqu ero'larla birlikte giri ti i pis i lerle, monterialarda bulacakları ne e ve mutlulu a ili kin yalanlarıyla, aguardiente ile, verdi i hesapsız borçlarla durmadan çalı arak Ramonün iki katı kadar adam toplamı ti.

Bununla birlikte don Ramonün i orta ı sayılırdı. Ama imdi bu a ır i in kârını toplamadan önce bile don Ramon'la ortaklı ını bozup i i yalnız kendi hesabına yürütmek niyetindeydi. Evet, gerçi don Ra

mon'la bir sözle mesi vardı. Ama e er insan kendi çıkarları için onları bozmazsa sözle meler ne i e yarardı ki?.. Don Gabriel, don Ramon'dan ayrılma düşüncesine kendini o denli kaptırmı tı ki, don Ramon'un çıkarlarını ve sa lı ını dü ündü ünü kesin kes Meryem Ana'nın kar ısında tekrarlayamazdı. Sabırla, talihin kendi kendine, «alını yazısı böyleymi ... tanrı böyle istedi... ansı yokmu ...» diyebilece i kolları yaratmasını bekliyordu. O gün yola çıkıldığında, kimsenin aklına bile gelmeyen, önceden kestirilemeyen yüzlerce kaza, bu tropik cengeldeki uzun yürüyü sırasmda olabilirdi.

Zaten geçen yıl da don Gabriel, don Ramon'un orta ı olarak **monteria**'lara Candelería panayırından i çi toplamı ve Hucutsin'deki yetkүүлere bu i çilerin sözle melerini onaylatmı tı. Durum, a a ı yukarı öyledi: e er sözle meyle i e alınmı bir i çi Candelería panayırı bittikten sonra ortadan yok olursa, **monteria**'lar hiç bir ey bitirmezdi. **Enganchador** denilen aracılar, söz.esmeli i çilerin belirli bir günde i lerinin baında olacakları konusunda tüm sorumlulu u yüklenirlerdi Ama öte yandan e er **monteria**'lar kendi **capataz**'larına Hucutsin'de i çi bulmalarını ve onları caoba kamplarına getirmeleri buyru unu vermi se, o zaman bu adamları i lerinin basma getirmek, **monteria**'ların göreviydi. Yürüyü sırasında kaçan, kaybolan, ya da ölen adamlar, zarar olarak **monteria**'ların defterine geçerd i. Çünkü bunları bulmak için simsarlara verilen komisyon Hucutsin'de ödenmi ti ve simsarlar da i çileri onların adamlarının eline kasabada, Candelería panayırı sırasında vermeyi üstlenmi lerd i.

MonteriaTarm capataz'ları, tam anlamıyla bir çoban de illerd i. Ama bunlar, kendüerini i e alan irketlerin usta birer cellatıydılar. Yürüyü sırasmda

savsaklanmaları yüzünden bir adam yitirecek olurlarsa, **monteria**'nın yöneticisi onları bir güzel **azarlar** ve komisyon açığının onların maaşlarından kesileceğini söyleyerek gözdağı verirdi. Ama tabii ki bu pek kolay rastlanmayan bir olaydı. Epey ter döküp azarı ittikten sonra sorun çözülmü demektir ve aynı akşam **capataz**'lar şirketin öbür i verenleriyle masaya oturup içki içerlerdi. Kaybolan adam ise, şirketin defterine sıradan günlük olaylardan biriyimi gibi geçerdi.

Ama e er yürüyüş sırasında simsar, adamlarını yitirirse o zaman i de i irdi. şirket bunların kaybına karılık hiç bir ey ödemezdi. Bu paralar, simsarın kendi cebinden çıkardı. Kimi zaman 'tek bir adam, simsara, iki yüz, hatta üç yüz pezoya mal olurdu. Simsar bu parayı kurbanını hapisten kurtarıp, ya da borçlarını ödeyip oltasına düürmek için harcardı. Kaybolan insanların parası simsarın cebinden çıktı na göre **monteria**'lara simsar denetimi altında giden i çi takımlarının yürüyüşü ü, emekli olmuş bir kıdemli askerinin cenazesinden farklıdır. nsan, ya am gerçeklerine ba lı olmalıdır.

Don Gabriel, don Ramon'la olan ortaklığı mı rahatça bozabilir, sözle meyiy yırtıp atarak i çi bulma gibi harika bir i i salt kendi çıkarı için yapabiliirdi. Ama o, cengeli bilmiyordu. steyerek gitmedikleri takdirde on adamı bile cengelden geçiremezdi. Yıllarca önce daha gençken öküzlerle u ra tı ndan, öküzlerin pazara nasıl götürüleceğini iyi bilirdi. Gerçekten de i çiler, **monteria**'lara tıpkı bu öküzler gibi götürülürlerdi. Ama bir i çi topluluğunu bir arada tutabilmek için onları götürülen ki ilerin aptal hayvanlara çobanlık yapan birinden çok daha fazla hile bilmesi gerekiyordu. Simsar be ensin ya da be enmesin, yer

liler ço u kez kendilerinden hiç beklenmedi i halde zekâlarını kullanıp cengelde kayboluveriyorlardı... çlerinde kimi akıllı i çilerin önderli iyle takımın ayaklanaca ı ya da az çok dikbashhk edece i, sim-sarların aklma bile gelmiyordu. Böyle bir olasılı ı, hiç bir zaman hesaba katmazlardı. çilerin yaptıkları, ya da yapmayı göze aldıkları her ey ki iseldi. Herkes, kendisi için ve kendi bildi i yolu seçerdi. E er üç ki i bir arada kaçacak olursa, bütün **capataz**'lar onları yakalamak için pe lerine dü erlerdi. Bu durumda geriye kalanları gözetecek hemen hemen hiç kimse kalmazdı. O zaman herkesin kaçmak için bir anısı olurdu. Karı ıklık öyle büyüdü ki, simsarlarla onların buyru undakiler\ ancak polisin ve **rural**'larm yardımıyla i çileri köylerinden teker teker toplamak zorunda kalanlar, oldukları yerde kamp kurarlar, yiyeceklerini hazırlarlar ve ba larındakiler dönene dek uyurlardı. Yol göstericiler geri döndüklerinde, bıraktıklarının bir tanesini bile eksik bulmazlardı.

Don Gabriel'de eksik olan , i çileri **monteria**'lara tek basma götürebilme tecrübesiydi. Bu i i don Ramon kadar iyi yapmayı ba ardı ı anda artık ona gerek duymayacak ve i i tek basma yürütebilecekti. Kendisiyle don Ramonün Hucutsin'**de** i e aldıkları adamları **monteria**'lara birlikte de il de ayrı ayrı götürmekte o denli üstelemesinin nedeni buydu. te oldukça yüksek kârlar döndü ü için don Ramon da bunu kolayca kabul etmi ti. lke olarak don Ramon, Hucutsin'de topladı ı i çileri do rudan do ruya **monteria**'larm temsilcilerine vermeyi ye lerdi. Uzun yıllar boyunca bu i yaptı ndan, bütün heyecanımı yitirmi ve böyle bir uzun yürüyü ün yorgunlu undan bezmi ti.

Cengelde büyük i ç i takımlarının yaptı ı yürüyü , muzaffer bir ordunun elegeçirdi i yeni bir bölgede yaptı ı yürüyü e hiç benzemiyordu. Burada yapıan yürüyü çok daha kısaydı. Amaçları belliydi ve ne denli kötü olursa olsun, bilenlerce kolaylıkla bulunabiliyordu yol. Yürüyü ün önderi üç a a ı be yukarı yolda kaç gün kalacaklarını kestirebilirdi. Gerekli araç gereci nereden bulup bulamayacaklarını da iyi bilirdi.

Yalnızca birkaç ki inin kendi iste iyle çıktı ı, iç- lerinden hiç İbirinin onur ve serüvene aldırmadı ı in- sanların yürüyü üydü bu. Aralarında hiç bir arka- da lık ba ı yoktu. Hepsi kötü huylu ve inatçıydılar. Yürüyü ün önderine zorluk çıkartmak için en küçük bir fırsatı bile kaçırmıyorlardı. Herkes kendini ceza- sının bitmesi için hiç bir umudu olmayan bir kürek mahkûmu gibi hissediyordu.

Elbette ki, böyle bir yürüyü te bir yı m beklen- medik zorluklarla kar ıla üiyordu. çilerin cengelde yaptıkları yürüyü e önderlik eden simsarların bir ma- nevra uzmanı olmaları gerekmiyordu. Ama, onların da kendilerine göre ola anüstü diplomatlar ve taktik çiler olmaları gerekti. çileri vurmak ya da onları öl dürünceye dek dövmek hiç i lerine gelmezdi. Her ada- mın çok iyi bir durumda olması gerekliydi. Simsarlar tüm kavgaları her iki tarafı da ho nut bırakacak bir biçimde yatı tırabilmeliydiler. Ancak böylelikle ta

raflardan birinin yolda bir yerde öbürünü parça parça etmesini ve simsarları da zorlukla buldukları birkaç adamdan yoksun bırakmalarını önleyebilirlerdi. Sıla özlemi yüzünden canları yemek yemek istemeyen i-çileri avutabilmeliydi simsarlar. Çünkü üç gün sonra bu adamlar öyle çok zayıflardı ki yava yava sivrisinekler, atsinekleri, garrapata'lar ve kırmızı karıncalar, daha ilk göllere varmadan onları yiyip bitirirlerdi. çilerin kaçmasını önlemek en önemli sorun-
du, önderler kaçmanın hiç bir i e yaramayaca mını, kendilerine be yüz pezoya bile mal olsa onları yakalayacaklarını ballandıra ballandıra anlatırlardı. Yeterince örnekler, adlar ve ayrıntılar verirler, böylece kaçakların er geç yakalanacaklarını, hatta aradan üç yıl geçse ve burada evlenip çoluk çocu a karı salar bile kendilerinden kurtulamayacaklarını kanıtlarlardı. Simsarlar adamlarının ne eli olmalarına dikkat etmeliydiler. nsanları ne elendirmenin en iyi yolu iyi bir yemek oldu undan simsarlar ellerine geçen her fırsatta ava çıkar ve adamlarına taze et getirirlerdi. Ya amlarını finca'larda geçiren ve kendi köylerinde taze eti pek ender gören yerliler için bu her zaman bir ölen yerine geçerde. Cengel, jabali, antilop ve yabani hindiler bakımından öylesine zengindi ki, simsarlar adamları için her zaman taze et bulabilirlerdi. ölen ve taze et onlar için birbirlerinden ayrılmayan iki kavramdı.

Yürüyü e katüanlara gece gündüz tabancalarla ya da tüfeklerle gözda ı verilirdi. Bu onlar üstünde simsarm teti i çekmekte bir an bile duraksamayaca ı kanısını uyandırırđı. Ama tabii ki, kimse vurulmaz dı. nsanlara olan sevgilerinden de il, kendilerine fazla pahalya oturaca ı için yapmazlardı bunu. Eline geçen ilk fırsatta adamı öldürüp yol kıyısına gömmek

ya da hayvanlara yem olarak bırakmak için ödeme mi ti o iki yüz pezoyu. Bir de ne kadar haklı olursa olsun kırbaçlanmı bir adamın hem çıkın mı ta ıyıp hem de yürüyememesi tehlikesi vardı. Ya da yaraları mikrop kapabüir ve adam yolda tetanosdan ölebilirdi.

Katır kadar inatçı bir adam dikba lılık edip yolun üstüne oturabilir ve tıpkı çok yorgun bir e ek gibi ne yumruklamak, ne ucu çivilili bir sopayla dürtükle mek, ne de güzel eyler vaadetmek, onu aya a kaldırıp yürümesini sa layamaz. Bir yerli, çevresindeki dünyaya, onun mutluluklarına ve araçlarına öylesine kayıtsız kalabilir ki, kendisine sözle menin kaldırıldı ı, istedi i anda evine gidebilece i söylense bile, aya a kalkıp yürümeyi reddedebilir. Dahası ölebilir bile orada. Ya ama arzusu bitmi oldu undan, hiç bir ey kurtaramaz onu... Ve bir kez bu arzuyu yitirdi mi, bir daha asla bulamaz onu...

Tıpkı tabanca ve tüfeklerin yürüyenlerin gözünde parlayı ı gibi, at üstünde giden sürücülerin kamçıları da, ba larının üstünde sık sık aklar. Böylelikle kamçının varlı ını unutmazlar. Aslında hiç durmadan saklayan kırbaç, insanlar için de il de, yük ta ıyan e ekler içindir. Tabii bu arada birkaç darbenin de u ya da bu adamın boynuna inmesi çok do aldır. Kırbacı kullanan adamlar, sanki kar ısındakine vurmak gibi bir niyetleri yokmu ve hayvanları kamçüarken istemeden vurma gibi davranırlar. Ama, bununla birlikte tek amaçlan, sürekli olarak **muchacho**'lara kamçının varlı ım unutturmamaktır.

E er bu kırbaç darbelerinden biri «kazara» genç bir adama rastlarsa, adam yalnızca homurdanıp küfreder. Ama kendi köyünden ba ka birçok yerler görmü ya lı biri, hemen sinirlenir.

«Hey sen!.. On ku ak orospunun çocu u! E er bir

kere daha gelirse o kırbaç bana, allah belâ mı versin,
u ta ı tutup fırlattı ım gibi a zında tek bir di bile
bırakmam... »

Bundan sonra en ukala capataz bile kırbacı dik-
katle kullanmaya ve kırbacını kaldırdı ında bir fare
gibi sa a sola kaçı anları seçmeye dikkat eder. Çün-
kü genellikle gündüzleri büyük konu an ve bir aslan
terbiyecisi gibi hareket eden yolgöstericiler, ak am
olunca süt dökmü kediye dönerler. Gece, cengel de
simsiyah olur. Gece, çalıların arasında sırtına sapla-
nacak bir bıçak, gündüzleri kırbaç sallayarak gönlü-
nün diledi ince hareket etmesi kadar onu e lendirme
yecektir.

Bütün bu küçük olaylar gözönünde tutuldu unda
u sonuca varılabilir: hangi açıdan de erlendirilirse
de erlendirilsin, onlar, akıllı taktikçiler ve büyük sa-
va komutanlarıdır. O kadar az yardımla bir yı m
sa lıklı ve ço u kez inatçı ve dikba lı adamı, hem ken-
dini koruyarak, hem de birkaç istisna dı ında adam-
ları kaçırmadan o yo un cengelden geçirmek, birçok
generalin bile beceremedi i askerî taktikleri ve dip-
lomatik oyunları gerektirir.

Yürüyü e katdan adamların sayısı her zaman de-
i iktir. Bu, çe itli monteria'ların ne kadar adam ı-
marladıklarına ve simsarların bulabildikleri adamlara
ba lıdır.

Bu yıl, i çi talebi o zamana dek görülmemi bir
yükseklikteydi. Ate li bir hastalık caoba'da çalı ana-
rın be te dördünü kırıp götürmü tü. Tropik ormanları
i letebilmek için türlü türlü yeni izinler almıyor, izin-
leri bitenler ise bunları yeniletiyordu. Bütün dünya-
da maun talebi ola anüstü ölçüde artıyor, fiyatlar
yükseliyordu.

te bütün bunların sonucu olarak monteria'lar,

simsarlara ellerinden geldi i kadar çok adamı oltaya dü ürmeleri buyru unu veriyorlardı. çi olmadan en de erli a açlar bile bir i e yaramıyordu. Tropik ormanları kullanmak için izin verildikten, bunun karlı ı ödendikten ve hükümet bunların ihracından gelecek geliri bütçesine kattıktan sonra yetkililer, i çi bulmaları konusunda monteria'lara yardım etmeyi az çok ödev sayıyorlardı. Hükümetlerin bu tür deste i, ki iye ve onun ki isel özgürlü üne yapılacak baskıdan ötürü nice haksızlıklara yol açacaktı. Toplumsal adaletin oldu u yerde, her iki sınıfın, yani i veren ile i - çinin sözle me ko ulları üstünde barı içinde anla - tı ı durumlarda, yetkililerin hiç bir deste i gerekmez... Hükümet yetkililerinin deste ine ancak bir adama sözle me yaptırabilmek için kaba kuvvet, hile ve her türlü oyun kullanmak gerekti inde ba vurabilir. Hükümet, kâr amacıyla i e girdi inde, birey ister istemez haklarını yitirir. Ama o zaman hükümet denen nesne nedir?.. nsanların refahlarını belirlemek için kendi fikirlerinin tek do ru görü oldu unu söylemeye kimin hakkı vardır? Hükümet, kendi ki isel fikirlerince devlet ve ulus için en uygun ve en mantıklı saydı ı kendi ortak görü leri üstünde anla an yarım düzine insandan mı olu mu tur?.. Küçük bir demagoglar azınlı ı, öbür bütün insanlara bir düzeni empoze etmek için yeterli kabalı a ya da inandırıcı güce sahip oldu undan, ki i, bunların egemenli i altına girer. Bu düzenin adının ne oldu u, hiç önemli de ildir... Düzenin halka yararlı ya da zararlı olması, yalnızca düzene ba lı de ildir. Herhangi bir düzen içinde bile insanlar iyilikleri ya da kötülükleri için yönetilebilirler. Bu, ya da u düzenin nasıl anla ıldı ı ve nasıl uygulandı ı bireylere ba lıdır. yi ya da kötü hükümet biçimi yoktur. u, ya da bu yönte

min propagandacıları ne söylerlerse söylesinler, belirli bir düzen halkın üstüne zorla uygulandıktan sonra insanların dörtte birini bile ne tatmin, ne de mutlu edebilir.

ON ALTINCI BÖLÜM

Celso ile Andrés'nin bulunduğu takım, yüz doksan sözle meli i çiden olu uyordu. Bu birlikte, kimileri genç, çok genç, a a ı yukarı on dört, kimileri ise neredeyse elli ya mdaydılar. Güçlü, hareketli adamların yanısıra çelimsiz, tembel ve beceriksiz olanlar da vardı aralarında. Birço u bir geyik kadar hızlı ko abilirken, bir bölümü de ya lı e ekler gibi a ır ilerliyorlardı. Kimileri çıkınlarının altında çabucak yoruluyorlar ve sık sık dinlenmek zorunda kalıyorlar, oysaki öbürleri en azından kırk küo gelen çıkımlarını, sanki içi ku tüyüyle doluydu gibi kolayca taşıyorlardı. Sımsarlarla capataz'lann en zor i lerinden biri, bu birli i bir arada tutmaktı. Hızlı giden fazla ilerlememen, zayıf ve alı ık olmayanlar ise çok geride kalmamalıydılar. Askerî bir birlik, bunlardan çok daha kolay yürür. Askerler a a ı yukarı aynı ya ta, aynı fiziksel yapıdadırlar, aynı yeme i yerler ve birlikte e itilirler. Ayrıca, hepsi sırtlarında aynı yükü ta ır. Oysaki bu takımda böyle bir sınıflandırmaya sokulacak yirmi ki i bile yoktur.

Böyle bir takımı yönetmek ise epeyce deney isteyen bir i tir. î te don Gabriel de bu yürüyü te bu tekni i ö renmek istiyordu. Takımın yanısıra, tüccarların

monteria'lara satılmak üzere a ır yük götüren yüz otuz e eklik kervanı da ilerliyordu. Takımdakilerin de, hepsi yüklü seksen e eklik bir kervanı vardı. Hayvanlar, kendilerinin de ildi. Kervana kılavuzluk eden arriero'lardan bu yürüyü için kiralananlardı. Ödeme, kiralanan hayvan sayı ma göre de il de, ta- man yükün a ırlı ma göre yapılırdı. Böylece onlar yalnızca navlun ücreti verirken, hayvanların sahip ve sürücüleri, bir tür nakliye i i yürütüyorlardı. Bununla birlikte, öbür bütün hayvanlar kısmen tüccarların kendi malıydı ve kısmen de tüccarlarca yolculuk için kiralanıyorlardı.

ki i çi simsarının öteki ticaret kervanlarının kendi i çi takımlarına katılmalarına izin vermeleri, ki mi ko ullar altında ise uygun de ildir. Böyle bir eyin kötülü ü, konaklama yerlerinde o kadar çok hayvan için aynı anda ot bulunamayım dan ileri geliyordu. Konaklama yerlerinin ço unun yakınında otlak yoktu. Yem yerine geçecek birtakım a açların yapraklarını keserek hayvanlara yedirmek zorunda kalıyorlardı. Paraje denilen konaklama yerlerine bir anda ne denli çok hayvan gelirse, arriero'lar gerekli ye illi i sa lamak için cengelin içine o denli çok girmek zorunda kalıyorlardı.

Kervan yeterince mısır ta ıyordu. Aslında öyle çok ta ıyorlardı ki, her on yük hayvanından üçü hiç bir ticari mal de il, mısır ta ımaktaydı. Ama hayvanlar ve e ekler, yalnız mısır yiyerek ya ayamazlardı. Sürekli mısır yemekten mide kramplarına yakanabilirler, dahası ölebilirlerdi. A ır yüklerini ta- mak için onları iyi bir durumda tutmak ve yeterince ye il ot yedirmek gerekirdi.

te bu nedenle simsarlar, takımlarıyla birlikte fazla hayvan götürmek istemezlerdi. Çünkü o zaman

simsarların ticari e yalarını ta ıyan hayvan kervanının sürücülerini çok çalı mak zorunda kalyorlardı ve bu da onları kızdıyordu elbet...

Hiç bir takım, bir ba kasını iki ya da üç mil uzaktan izlemek istemezdi. Çünkü bu takdirde ikinci takım, konaklama yerlerindeki en küçük bir ye illik parçasının bile yok oldu unu görürdü. Cengeldeki ye illiklerin akıl almaz bir hızla büyümelerine kar ın, hayvanların yiyece i ve sürücülerin gerekli yaprakları bulmak için kilometrelerce uza a açılmalarını önleyecek, konaklama yerlerine yakın ye illiklerin yeti mesi için en azından üç ya da dört hafta geçmesi gerekiydi.

Böylece iki ya da üç kervan, kalkı yerinde aynı zamanda bir araya geldiklerinde, her biri öbürünün yerine geçmek için akla hayale gelmeyecek hilelere ba vururdu. Ot sorunundan ötürü bir kervan öbürünün iki ya da üç gün gerisinde kalmak istemedi inden, bütün kervanlar, o sabah üçte yola çıkmaya hazır olurlardı ve bu ne denli kurnazca olursa olsun hiç bir hile, hiçbirine bir günlük bile bir üstünlük sa layamazdı.

Böylelikle hepsi aynı günde yola çıkarlar, ve gidecekleri yere, yani caoba ülkesine varıncaya dek birbirlerinden ayrılmazlardı.

Yürüyü boyunca ne denli küçük olursa olsun kervanlardan hiç biri öbürünü geçemezdi.

Bunun nedeni oldukça basitti. Cengelde küçük bir yolcu grubu bile olsa hiç bir kervan istedi i yerde ko naklayamazdı. örne in, bir hayvan dü se, yükünü de virse ve yükü öbür hayvanların ara ma da ılsa, kervan yine de bir sonraki paraje'ye varmaya çalı ırdı; o zaman hayvan bulundu u yerden daha sonra alınır ve mümkünse konaklama yerine getirilirdi.

Paraje'ler, belki de birçok kimsenin aklına gelebilece i gibi, cengelden geçen ilk kervanın öncüsün ce rastgele seçilmi yerler de ildir.

Bir kere, bir konaklama yerinin suyu olması gerekir. Ço u kez bu, bir önceki ya murdan artakalan küçükük bir gölcükten ba ka bir ey de ildir. Ama su, cengelin ba ka bir yerinde bulunmaz.

Yolun büyük bir bölümü öyle bataklıktır ki, hayvanlar buradan geçerken çok zorluk çekerler. Bu bölgeler de il dinlenmek, durmak için bile elveri li olmadı ndan, geceleri konaklamak için hiç uygun de ildir. Soma, yolun birçok yeri öyle kayalık, öyle dik ve da lıktır ki, konaklayacak bir yer bulma olana ı yoktur. Kimi yerler sivrisinek istilasına u ramı tır. Birçok yerlerde ise, hayvanları çılğına çeviren atsi nekleri vardır. Hiç bir insan, hiç bir e ek ve hiç bir at, orada dinlenemez. Cengelin birçok bölümü ise çok sıktır. Buralarda yalnızca yürümek için küçükük patikalar açdmı tır. Elbette buralarda da, üç ki iden fazla in am barındıracak kamplar yapmak olanaksızdır.

Paraje'ler, yerlilerin kılavuzlu unda cengelden geçen ilk tecrübeli kervancılar tarafından seçilmi lerdir. Bu öncüler, hayvanların ne kadar yük ta ıyabileceklerini ve bir günlük yürüyü ün ne kadar sürmesi gerekti ini ö renmi lerdı. te bu nedenle, her paraje bir ba kasından, bir yük hayvanının yürüyebilece i bir gün uzaklıktadır. Bataklıklar, kayalıklar ve yüksek da lar yüzünden yolun bir bölümünü geçmek, di erlerinden daha zordur. Bu yüzden yol yine bir günlük olmasına kar ın, kimi konaklama yerleri arasındaki uzaklık, ötekiler arasındaki uzaklıklardan de i ik olabilir. Ama yürüyü e harcanan zaman göz önüne alındı nda, hepsini o arasındaki uzaklık a a ı yukarı e ittir. Bir gün altı saat süren yolculuk, bir

ba ka gün sekiz saat sürebilir. Herhangi bir yer suyu ve yakınında otla ı oldu u için konaklamaya elveri li gibi görünse bile ortalı ı düzeltmek o denli zorlu olabilir ki ancak çok umutsuz durumlarda takımın önderi bir günlük uzaklı ı a maktansa orada konakla , ma kararı verebilir.

te bütün bu nedenlerden birkaç kervan aynı günde yola çıktıklarında içlerinden birinin hızla ilerleyerek öbürünün önüne geçip bir ya da en azından yarım gün kazanması hemen hemen olanaksızdı. Çünkü e er bir kervan, konaklama yerine ötekenden iki saat önce varsa bile öbür paraje o kadar uzaktı ki gece yansından önce oraya varamazdı. Üstelik, e er bir kervan hızla ilerleyip iki saat öne geçse büe, hayvanlar öyle yorulurlardı ki, istenildi i kadar kırbaçlansın, hiç bir ey onları iki saat daha yola devam ettiremezdi. Ku - kusuz, yüksüz hayvanlardan olu an bir kervan, yüklü hayvanlardan olujan bir kervanın her zaman önüne geçebilirdi.

Cengel içinde paraje'lerin böyle sınırlı da ılımı, bir i çinin rahatçe, kaçamamasının sayısız nedenlerinden biridir. E er I kaçı ı farkedilirse, arkasından atlı avcılar gönderilir E er avcılar otuz saat içinde yola çıkmayı becerebilirlerse kaçanın hiç bir ansı yoktur. Tabii bu, cengel içinde kaldı ı sürece geçerlidir. E er çok anshysa, cengelden çıktıktan sonra kurtulma ansı vardır. Cengelin içinde belirli bir yol ve kurulu kamp yerleri, kendisini sınırlar. Cengeli iyi tanıyan biri kaçmayı göze almaz. Çünkü en azından üç gün sonra yakalanacağını bilir. Ancak, e er dört be günlük bir avantaj sa layabilirse kendine, o zaman çok az da olsa bir kurtulma olana ı do abüir.

te böylece i çi takımına katılan yük kervanları, i çi simsarları için birtakım zorluklar çıkartırken, öte

yandan da belirli yardımlarda bulunabilirler.

Bu tür büyük kervanların tüccarları ve arriero'lan, maun i çileri olarak sözle me yapmı yerliler de üdirlir. Bunlar, ladino'lardır. Hatta kimi e ek sürücülerinin yan ladino oldukları bile söylenir. Yerlilere oranla kendilerini oldukça yüksek hissedenden bu insanlar, simsarların adamlarının sayısını artırırlar. Bunlar, bir bakıma milis ya da yardımcı polis kuvvetlerini olu tururlar, örne in, e er i çiler arasında bir ayaklanma patlak verse tüccarlar ve arriero'lar, aracüar için hiç de küçümsenmeyecek silahlı yardımlarda bulunurlar. Gerek kervanların önderleri, gerekse tüccarlar, bellerinde tabanca ta ırlar. Hatta avda kullanmak için yardımcıların yanında bile tabancaları vardır.

Gelgeldim, monteria'lara giden böyle bir takımı yöneten simsar bir ayaklanma olasılı mı hiç bir zaman göz önünde bulundurmaz.

Bugüne dek o bölgedeki ormanların i letildi i yirmi yıldan beri bir tek ciddi ayaklanma olmu tur. Bu ayaklanma da, tüccarların ve simsarların uzun geceler bir arada oturduklarında, köylerden ve finca'lar dan geçtiklerinde, finquero'larda ve ranchero'larda akam yeme inden sonra sundurmadaki salıncaklı iskemlelerinde ya da hamaklarında, bir yandan sallanırken bir yandan da sigara içerken anlattıkları korkulu bir öyküdür.

Ama cengelde yapılan yürüyü lerde ve kamp ate lerinin çevresinde oturuldu unda, genellikle kimse bu öyküyü anlatmaz. Arasına birisi bundan söz etse bile ba ka biri hemen konuyu de i tirir ve çok uzak bir bölgede, o anda ate in ba nda oturan insanların içinde buldukları ko ullara hiç benzemeyen ko ullar altında geçmi ba ka bir olayı anlatmaya koyulur.

Özellikle geceleri, çocukları, hatta kamplardaki ayrıntılarıyla anlatılır. Böyle durumlarda hiç kimse büyük insanları çalıp götüreren kaplan öyküleri, en ince öyküleri uydurmaz ve herkes abartmaktan kaçınır. Ve cengelde gece olunca herkes korku dolu bir sınırlılık içinde ya ardır.

Ama aynı öyküler bir finca'da ya da bir çiftlik sahibinin oldukça güvenli evinde, ya da kasabada bir okul odasında anlatıldı ında, hiç de bu tür etkiler uyandırmazdı. O zaman öyküler öylesine süslenip püslenip anlatılırdı ki, dinleyiciler masanın ba ından kalkıp dı arıya yalnız ba ına çıkmaya korkarlardı.

Gelgelelim ço u kez gerçek olaylar, oradan çok uzakta büyük bir cengelle hiç ilgisi olmayan bir yerde anlatıldı ı gibi hiç de ho ve e lendirici de iküler. Ne zaman ayaklanmadan söz edilse, olaylar sıkıcı bir hal alırdı.

ON YED NC BÖLÜM

Don Anselmo Espindola, epey yetenekli ve tecrübeli bir simsardı. Yirmi ya da yirmi be yerliyle sözleşme yapıp, onları Los Zendaes'deki monteria'ya götürmek için komisyon almı tı. Finca'lardan topu topu altı ki i bulabilmi ti. Çünkü ötekilerin borcunu ödeyecek kadar parası yoktu ba langıçta.

Birbirlerinden ba ımsız köylerde ya da kasabalarda ya ayan Bachajone'lerin bölgesine geldi. Buradan yirmi kadar adam topladı. Bunların u ya da bu nedenden her an paraya ihtiyaçları vardı ve bunu elde et

mek için ba ka hiç bir ansı da olmadı ndan mon-
teria'larda bir yıl çalı mak için sözleşme imzalamayı
hemen kabul ettiler. Böylece gerek duydukları parayı
avans olarak hemen aldılar elbet.

Don Anselmo'nun Candelaria panayırını bekleyip
daha büyük takımlarla birlikte ve öbür simsarların
yardımıyla cengeli geçecek zamanı yoktu. Yaptı ı an-
la maya göre adamlarını i yerlerine bir an önce gö-
türmeliydi.

On dört ya larında bir çocuk kendisine yardım
ediyordu.

Düzenbazlıkta ve yerli satın almada her türlü ah-
lâksızlı ı gösteren bu i çi simsarları, bu ülkede yük-
selecek ve para kazanacak insanların tek türüdür.
Korku nedir bilmez onlar. E er'biri, dolu bir taban-
canın namlusunu kaburgalarının arasına soksa, ya
da bir gece yarısı uyandı nda ba ucunda bir adamın
machete'sini boynuna indirmeye hazır oldu unu gör-
se, yüzünde tek bir kas bile kıpırdamaz. Ama bu den-
li korkusuz olmalarına kar ın, onlara sözcü ün ge-
nellikle kabul edilen anlamıyla yürekli de denemez.
Daha do rusu, onlarınki, ya amın de erine kar ı tam
bir ilgisizliktir. Tabancanın namlusundan içeri bakıp
kendi kendine, öyle söylenir: «Puées, mei hora halle
gado, son saatim geldi artık, yapabilece im hiçbir ey
yok...» Gelgelelim bu, onun kar ı koymayaca ı anla-
mına gelmez. En küçük bir ihmal görse dahi, kendini
son nefesine dek savunacaktır, öldürücü bir yara al-
mı olsa bile direni ini sürdürecektir. Canını kurtar-
mak için de il de, dü manından biraz olsun öc alıp
onu da sa lam bırakmamak niyetiyle yapacaktır bu-
nu... E er ölüm anında kar ısındakinin de öldü ünü
farkederse, cennette bir yer kazanabilmek için bile
onunla barı mayacaktır. O, kendisinden yarım daki

ka önce dü manının öldü ünü görünce, aradı ı tüm mutlulu a kavu mu tur zaten.

Don Anselmo da böyle bir insandı i te.

stekleri dı nda monteria'lara giden bu yirmi altı yerli, ailelerinden ayrılma olduklarından, belki de ya amlarının en kötü anlarını ya ıyorlardı. Bacha jonelar ba ımsız bir kabileydi. Bu kabüenin üyeleri, gururlu olu larıyla inatçılıklarıyla, kavgacılanıyla, her zaman saldırmaya hazır olu larıyla ve kimseye, dahası kurulu düzene bile boyun e memeleriyle tanınmı lardı. Bu tür adamları on be gün yalnız basma cengelde götürmek, uadan bir adamın üstlenemeyece i bir i ti. Bu ko ulları büen hiç kimse bu i e yana mayan bir adamı korkaklıkla suçlayamazdı. Don Anselmo'nun hiç duraksamadan bu i i kabul etmesi, onun ola anüstü bir insan oldu unun kanıtıydı. Yolu iyi biliyordu. Yanında götürdü ü adamları iyi tanıyordu. Onların ne denli güçlü olduklarını ö renmi ti. öyle demi ti kendi kendine:

«E er ba arısızlı a u rarsam ne yapalım... yaban domuzlarıyla kırmızı karıncalar le imi yerler... E er yanıma üç yardımcı alırsam, bana pek fazla bir kâr kalmayacak. Onun için ho uma ister gitsin, ister gitmesin bu herifleri yalnız ba ıma götürmek zorundayım... bakalım ba ıma neler gelecek?..»

Büyük cengelin kıyasında yolcuların son ihtiyaçlarını aldıkları kasabaya varıncaya dek geçen üç gün, hayli olaysızdı. Elbette ki, olaysız kavramı, don Anselmo'nun da kabul etti i gibi, görece bir kavramdı. Adamların homurdanmaya ba ladıklarını, birbirleriyle dö ü tüklerini, her dinlenmeden sonra kalkılıp yola koyulaca ndan belirli bir isteksizlik ve tembellik gösterdiklerini sezmi ti. Adamlar, ola an bir yürüyü

te sıkılacaMarından çok daha fazla sıkılmaya ba lamı lardı.

Ama o, cengele girdikten sonra adamların ne ele nece ini dü ünerek kendini avutuyordu. Cengelde, tanıdıkları kimselerle kar ıla mayacaklardı. Yerli köylülerin ya adıkları kulübeler, ya da onlara evlerini anımsatacak çiftlikler yoktu orada. Nereye gittiklerini, neden gittiklerini ve ne kadar yürüyeceklerini dü ünmeyen, sava tan çıkmı yorgun askerlere benzeyeceklerdi. Bunun bir aptallık oldu unu anlamadan aynı yerlerde saatlerce dönüp duracak bir hale geleceklerdi. Bunu, nereye ne kadar ve neden gideceklerini bilmeyen bir yöneticinin verdi i buyru u yerine getirmek için yapacaklardı yalnızca.

Don Anselmo büyük cengelden sözle meli caoba i çilerini geçirmek konusunda epey tecrübeliydi. Sırtlarında a ır yükleri olan ve hep aynı çevrenin etkisi altında kalan, kimi zaman yürüyen, kimi zaman dinlenen, sonra yine kalkıp yürüyen bu adamların birkaç gün geçtikten soma kendilerini saran çevrenin tekdü zeli inden tüm dü ünme güçlerini yitireceklerini ve kafalarını tek bir sorunun, yani, bir sonraki konaklama yerine ne zaman varaca ız, sorusunun kurcalayaca mı çok iyi biliyordu.

Cengelde geçen ilk günde, adamlar ne elenmeye ba lamı lardı bile. Görünü te bunun için hiç bir neden yoktu. Ama bu tekdüze tropik cengellerde yapılan yürüyü te ister yerli ister ba ka bir ırktan olsun, yürüyenlerin kafasını etkileyen eylerin bu etkileyi i öyle ince ayrıntılarla örülmü tür ki, bunların teker teker etkUeyi inin gerçek anlamım, ya da nasıl etkilediklerini görmek, ya da anlamak hayli zor, hatta olanaksızdır. Bu yürüyü lerde insanın günlük ya antısını dolduran bu ufacak etkenler yuma mın içinden

herhangi biri, hatta en önemsizi bile kimi zaman bir insanı bütün gün boyunca oyalar, kimi zaman onu mutlu eder, kimi zaman da yüre ini acıyla doldurur.

Sabahleyin huysuz, ö leyin kayıtsız, ö leden sonra öfkeli, ak amları sıkıntılı hissediyordu kendini iç lerinden biri.

Ba ka biri, bir gün kendini dünyayı bile fethede çekmi gibi görüyor, ba ka bir gün de tüm sivrisinekleri, keneleri, atsineklerini, akrepleri, örümcekleri, pireleri, e ekarlarını, dikenleri, zehirli bitki öz sularını, yuvarlanan ta lari, yıkılan a açları, yol boyunca karıla tıkları hiç bir i e yaramayan meyveleri ve ya amı tekdüzele tiren her eyi bir çorba gibi yeryüzüne atıp da bu cengelin içine tıktı ı için tanrıya sövüp sayıyordu. Bu tavırlar, ısının de i iminden, yo un nenden, bunaltıcı sıcaktan ve havanın yıvı yıvı olu undan ileri geliyordu. Basıncın durmadan de i mesi, yenilen yeme in o akıl almaz tekdüzeli i, durmadan in am sokan ya da ısırın böcekler ve bu türden binlerce küçük olay, in am ne eli ya da sinirli yapabiliyordu.

Bununla birlikte, bu özel durumda muchacho'lar cengelde geçirdikleri ilk günde, yola çıkmadan önceki kadar ne eliydiler. ç lerinden biri kaval çalıyor, öbürleri ıslıkla ona e lik ediyor, arka söylediklerini sanan iki ki i garip u ultular çıkarıyor ve takımın türlü yerlerinden kahkahalar, ne eli konu malar yükseliyordu.

kinci gün, umursamaz bir tavır takınmı lardı. Üçüncü gün ise, sinirliy diler. Birbirleriyle konu muyorlardı bile.

Tek bir dizi halinde, birbirlerinin ardısına yürüyorlardı. Yol çok dar oldu u için ba ka türlü de yürümelerine olanak yoktu zaten.

Don Anselmo, kendi e yalarını ve yardımcısı nın kileri yanına aldı ı iki e e e yüklemi ti. kisinin yiyecekleri, yardımcısının, atının ve iki yük e e inin mısırları da e eklerin yükü arasındaydı.

Yardımcısı, takımın ba ında gitmekteydi. Onu, yük e ekleri izliyordu. Don Anselmo ise arkadajrdı.

Muchacho'lardan kimileri çocu un önüne geçiyor, ço u ortada yürüyor, kimisi de takımın en arkasından gidiyordu.

Yolun uygun oldu u yerlerde a a ı yukarı iki saatte bir don Anselmo atından iniyor, kolonları sıkılıyor, bir a acın altına çekilip sigarasını yakıyor, sonra yeniden yava ça atma binip takımın aramdan gitmeye ba lıyordu. Bu hareketleri, biraz dinlenmek için yapıyormu gibiydi, ama aslında bütün takımın önünden geçmesini ve böylece geride kalan olup olmadığını görmek için böyle davranıyordu.

Bir adamın geride kalması, onun kesinlikle kaçmaya yeltenece i anlamına gelmezdi. Çıkınından bir ey çıkarmak ve e yalarının yerini de i tirmek için; aya ını bir ta a çarptı ından, bir a acın altına gitmek istedi i ya da kendisine bir sigara sardı ı için geri kalmı olabilirdi. E er bir adam ortada yoksa don Anselmo bir süre beklerdi. Adamın gelmedi ini görünce, onu aramak için geri dönerdi. Onu bulup adamın gecikmesinin nedenini ö rendikten sonra öyle ba ırdı:

«Hey sen... que paso... ne oldu? Aya ına diken mi battı?.. Dur bakalım, bekle... imdi çıkartırım. Hadi, kalk aya a da yürümeye ba la, herkes yürüyor, hadi çabuk ol!..»

Adamın aya a kalkıp yürümeye ba ladı ını görünce onu orada bırakıp takımın ardı sıra ilerlemeye ba lardı.

E er kamp yapıldıktan sonra yine de birisi eksikse, don Anselmo atma atlayıp onu aramaya çıkmak zorunda kalırdı. Kimi zamanlar, adam fena halde yaralandı ndan, yürüyecek hali olmazdı.

Dördüncü gün, hava ola anüstü bir ekilde sıcaktı. Adamlar, epeyce yorgun görünüyorlardı. Belki de sıcaktan ve yo un havanın a ırlı ndan dimdik da yamaçlarını a mak, her zamankinden daha da güç oluyordu. Ne zaman bir dereye gelseler, ellerini yüzlerini yıkayarak serinliyorlar ve ma rabalarını çıkararak su içiyorlardı. Ço u yalnızca su içmekle kalmıyor, daha serinletici ve daha besleyici olsun diye suyun içine bir parça da posole katıyorlardı.

Don Anselmo, onların böyle sık sık durmalarına bir ey demiyordu.

Ama bir keresinde, iki saat içinde üç kez durup sırtlamadaki yükleri de indirerek yürüyü ü geciktirdiklerinde, öfkeyle ba ırıp ça ırmaya ba ladı.

«Hey, muchachos... esto no sirve pa' nada... Böyle devam edecek olursanız, kampa bugün varamayız... Bataklı m ortasında duramayaca mızı siz de çok iyi bilirsiniz... Bir sonraki paraje'ye varmamız gerekli... hadi, kalkıp yürüyün!..»

Adamlardan biri, Tseltsal dilinde bir eyler homur damıyordu. Don Anselmo, ona ne dedi ini sormayacak kadar görmü geçirmi bir adamdı. çlerinden birkaçı, don Anselmo'nun dediklerini hiç i itmemi gibi davranıyorlardı. Jicara'ların içine posole katmaya devam ettiler. Çıkınlarını yeniden toplamak için uzun bir zamana ihtiyaçları vardı sanki. Zaten bu i i de sanki daha önce hiç çıkın yapmamı lar gibi beceriksizce yapıyorlardı. Bununla birlikte çok geçmeden bir bölümü çıkınlarını yapmı , aya a kalkmı ve birkaç

ki i derede su içerken onlar yürümeye ba lamı lardı bile.

Yürüyü ba ladıktan sonra don Anselmo, geride kimsenin kalmaması için arkaya do ru gitti. Sonra döndü ve tam e eklerin yanına gelmi ti ki, adamların garip bir sessizlik içinde olduklarını farkettiler. Hiç biri konu muyor, birbirlerine ba ırmıyorlardı. Hepsi de yalınayak olduklarından, tam bir sessizlik içinde ilerliyorlardı. Don Anselmo'nun kula ma gelen tek ses, e erinin çıkardığı gıcırtyla e eklerin sırtındaki yüklerden çıkan tıkırtıydı.

Ve i te imdi ömründe ilk kez korkuyordu don Anselmo. Açık, belirgin ve güçlü bir korkuya kapıldı. Birden, ne denli tehlikeli bir durumda oldu unu anladı. Her an ba ma gelebilecek binbir türlü ey geçti aklından. Ya imdi adamlar ayaklanırlarsa ne olacaktı?.. O zamana dek farketmedi i bir gerçe i anlamaya ba lıyordu. Bütün ülkede dikba lı olu larıyla ün yapmış olan Bachajon yerlilerinden kocaman bir grupla cengelin derinliklerinde yapayalnızdı. Ya amı ve iyi bir durumda olması, yerlüeri hiç ilgilendirmiyordu muhakkak ki... Tam tersine; onu mutlu, ya da canlı görmeyi hiç istemiyorlardı. Tümüyle savunmasız bir biçimde onların acıma duygularına kalmı tı ya amı... Altısını birden vuracak kadar iyi bir atıcıydı. Ama yine de geriye kalan on sekiz ki i, tabancasını bir daha doldurmasına izin vermezlerdi.

Dü ünceleri bu noktaya ula tı mda, birden korkunç bir deh ete kapıldı: ya tabancasını yitirmişe... ya adamlardan biri onu almış sa!.. Dere kenarında o denli inatçı davranmalarının ve kendisine kar ı olan tüm saygılarını yitirip homurdanmaya ba lamalarının nedeni bu olmalıydı. Birden elini arkaya götürüp tabancasının kabzasını yokladı.

O anda sanki bütün tehlike geçmi çesine rahatlayarak derin bir oh çekti. Altı ki iyi vurdu u anda, geriye kalan on sekizinin kendisinden arkada larının öcünü alacaklarını unutmı gibiydi.

Tabancayı dikkatle kılıfından çıkarıp dolu olup olmadığını inceledi, emniyetinin çalı ıp çalı madı ına baktı. Sonra tabancayı yeniden yerine koydu, bir sigara yaktı.

Ama tabancasını telâ la araması, adamların gözünden kaçmamı tı. Birbirlerine baktılar, suratlarında kocaman bir gülümseme belirdi.

Don Anselmo'nun telâ lı; tabancasını yoklaması, o zamana dek herkesten sakladı ı bir eyi, yani korktu unu açtı a vurmuştu.

Bir sonraki dereye vardıklarında, adamlar yine yan gelip dinlenirken, a zını açıp tek bir söz bile söylemedi, istedikleri gibi davranmalarına izin verdi. Sonra, kendisi de yerliler gibi posole'sini hazırladı ve içkisini biraz daha tatlandırmak için küçük bir konserve kutusundan bir parça da eker ekledi.

Yarım saat sonra, içindeki ta ların garip biçiminden dolayı oradan geçen ilk kervan öncülerinin «Las Tazas» adını taktıkları ırma a vardılar.

Burada da adamlar yüklerini sırtlarından indirip jicara'larını çıkartarak aradan çok kısa bir zaman geçti i ve hiç de gerek duymadıkları halde yeniden dinlenmeye niyetleri olduklarını belirttiler. Bu kez don Anselmo gerçekten sinirlenmişti.

ncecik sesiyle avazı çıktı ı kadar ba ırmaya başladı:

«Hey!.. Pis tembeller!.. Kalkıp yürüyün!.. Yoksa azizler gününden önce monteria'lara varamayaca ız!.. Hadi, kalkın! Abran Las piernas... Nerede ve ne zaman dinlenece inizi ben size söylerim.»

Atını, ırma ın tàm ortasında durdurmu tu. Yük e ekleriyle at üstünde giden yardımcısı, kar ı kıyıya varmı lar, hiç arkalarına bakmadan sık cengelin için- de ilerliyorlardı. Sık sık duru ları sırasmda hayvanlar yeterince su içtiklerinden bu kez bir ey içmeden geç- mi lerdi.

Don Anselmo, uzun süredir monteria'lara yerli gö- türdü ünden, onların ne zaman su içeceklerini ve zin- de kalmak için kendilerine ne zaman posole yapacak- larını biliyordu. Evet, bugün gerçekten de çok sıcak bir gündü. Ama bir yerli bundan daha sıcak günlerde bile hiç su içmeden saatlerce yürüyebilirdi. Tıpkı e eklerinin ve atlarının su içmelerini önleyemeyece i gibi, bir dereye, ya da bir nehre geldiklerinde adam- ların su içmelerini önlemek, don Anselmo'nun aklına bile gelmezdi.

Onu asıl sinirlendiren, adamların son üç saatte her su ba ına geli lerinde hemen yayılıp dinlenme- ye ba lamalarıydı. Oysa, hava kararmadan paraje'ye varma niyetinde olanlar, bütün bir günlük yürüyü te, ancak iki ya da üç kez böyle bir mola verebilirlerdi.

Suyun içindeki ta lardan birinin üstünde oturan bir Bachajon, don Anselmo'nun sesini taklit ederek ba ırmaya ba ladı.

«Seni Allah'ın belası eytanın adi köpe i seni... Gökteki merhametli tanrımız tarafından bu yolun üs- tüne konmu olan bir parça sudan, neredeyse ölmek- te olan bir yerlinin bir yudumcuk su içmesine sen kim oluyorsun da izin vermiyorsun?.. n allah cehen- neme gidip orada alevlerin arasında kıvranırsın!»

Bir yerlinin bir ladino'ya böyle bir ey söylemesi, inanılmayacak bir eydi. Jovel'deki izinsiz içki satan yerden aldı ı en berbat aguardiente ile körkütük sar- ho olan bir yerli bile böyle bir ey söylemezdi. Hele

bir ladino'ya asla!.. Bununla beraber, ba ımsız bir yerli toplulu undan gelen özgür Bachajone'ler kendileri tarafından seçilen kabile reislerinden ba ka hiç bir otorite tanmazlardı.

Don Anselmo, yerlilerin aguardiente içmi olabileceklerini dü ündü. Onların böyle davranı larını ba ka türlü açıklayamıyordu.

Genellikle yürüyü ün ilk iki gününde, yerlilerin çıkınında aguardiente bulunurdu. Ama bu, öylesine çabuk içilip bitirilirdi ki, ikinci günün gecesine tek bir damla bile kalmazdı.

u anda adamlardan kimilerinin sarho olup olmaması önemli de ildir. Tavırlarında bir de i iklik vardı ve don Anselmo, bir ayaklanmanın ba lamakta oldu unu sezdi.

Yük e ekleriyle birlikte giden yardımcıları oldukça ilerlemi ti. Don Anselmo birden ıslık çalıp çocu u geri ça ırmayı dü ündü. Ama yine aynı anda onun yoluna devam etmesinin daha iyi olaca ma karar verdi. E er onu yolundan geri çevirseydi i ler daha da • ciddi ecek ve belki o da öldürülecekti. Don Anselmo ise bunun tamamen gereksiz oldu u kamsındaydı.

Birkaç saniye içinde bu karı ıklıktan elverdi ince kolay kurtulabilmek için yüzlerce plan geçti kafasından. Bunların ço u aptalca eyledi.

çlerinden bir tekinin bile kendisinden yana çıkıp çıkmayaca mı bilmiyordu. Borçlandıkları bir finca'dan satın aldı ı altı yerli, bir ölçüde güvenli görünüyordu kendisine. En azından üstüne saldırmazlardı. Bir ladino'ya olan saygıları epeyce köklüydü. Ama Bachajone'lerden bir tekine bile sırtım dönebilecek kadar güvenmiyordu. Aralarında pek o kadar kızgın olmayan biri varsa bile, en azından öbürlerinden kork

tu u için kendisine yardım etmezdi.

Bununla birlikte don Anselmo'nun bütün bu olasılıklar üzerinde, serinkanlılıkla dü ünüp mantıklı bir sonuca varacak kadar yeterli zamanı yoktu. Ayaklanma, onun dü üncelerinin sonucunu beklenmeyecekti... Hatta dü manlarıyla tarafsızların nerede durduklarını anlamak için çevresine bakmaya bile zamanı olmamı tı.

Irma mın tam ortasında, atın üstünde duruyordu. Kimileri, kendinden önce kar ıya geçmi olduklarından ve öbürleri de henüz geçmemi olduklarından tam ortada kalmı tı. Hatta birkaçı da ırma m içindeki kayaların üstüne oturmu tu.

Irma mın bu bölümü pek derin de ildi. Bu yüzden son kırk yıldan beri maun kamplarına giden kervanların geçi yeri olarak kullanılırdı. Adamların ancak balonlarına çıkıyordu su. Kar ı kıyıya, ta ların üstünden zıplaya zıplaya geçildi inde, insan, aya mın bile ıslatmayabilirdi.

Don Anselmo, tam anlamıyla sıkı tırlım tı. Her ey öyle çabuk ve beklenmedik biçimde oldu ki, hiç birkaçı umudu kalmadı nda, ancak farkedebildi bunu. Artık hiç bir ey, dahası atıyla birlikte yapaca ı yürekli bir atılım bile ona yardım edemezdi. Irmak yata mının içinde ta lar öyle geli igüzel da ılmı tı ki, kar ı kıyıya varmak için at nereye sıçrarsa sıçrasın kesinlikle dü ecek ve baca mı kıracaktı. Kazaları önlemek için atların ve e eklerin ırma m ı çok dikkatle geçmeleri gerekliydi.

Don Anselmo birdenbire tabancasını çekti. Çevresinde ba rı maktaki olan bu adamlara kar ı tabancasını kullanmaya hiç niyetli de ildi. Zaten bunun ona hiç bir yararı dokunmazdı. Ancak en yakınındaki dü manına kar ı kendini korumak ve hiç olmazsa kar ı kıyı

ya varıp dört nala giderek biraz zaman kazandıktan sonra akıllıca bir plan yapmak, ya da adamların akıllanmalarına gelip de sesleri kesilene dek bekleyebilmek için çekmi ti tabancasını.

ON SEK Z NC BÖLÜM

Ama yine de her şey, kafasında hesaplandı mından çok de i ik oldu.

Tabancasını çekti i anda bir ta m üstünden fırlayan adamlardan birinin machete'yle atı yaralamı verdi.

Cam yanan hayvan birden aha kalkınca don Anselmo da hiç ummadı ı bir anda suya yuvarlandı. Boylu boyunca suyun içinde uzanıp gözden kayboldu.

Hemen aya a kalktı ve sürüklenerek kendini en yalan ta a kadar çekti. Ta m üstüne çıkıp oradan sıçrayarak kar ı kıyıya geçmek için tam aya ını kaldırmı tı ki, kar ı kıyıya sıçrayan bir adam, bir adımda don Anselmo'nun çıkmak istedi i ta m üstüne vardı. Hâlâ beline dek suyun içinde bulunan don Anselmo, bir anda adamın elindeki machete'in sivri ucunu kafasına yedi. Daha bu darbenin etkisinden kurtulamadı, arkasından yakla an ba ka bir yerli, don Anselmo'nun sa omuzuna ikinci bir darbe indirdi. Aslında don Anselmo'nun kafasına ni an almı , ama ıskalamı tı. E er kafasına gelmi olsaydı, don Anselmo için her şey bitmi olacaktı. Ama o anda ta m üstüne çıkmaya çalı tı mından, arkasındaki yerli kendisine vurdu u sırada ba mı hafifçe yana e mi ti.

Omuzuna yedi i bu darbe onun i ini bitirmek için

yeter de artardı bile. Neyse ki morral denilen, kalın, geni ve deriden yapılmı bir torba ta imaktaydı sa omuzunun üstünde. Kendini yukarı çekmeye çalıırken, torbanın madenî tokası, omuzunun tam hizasına gelmi ti.

Sonuç olarak bu ikinci darbeyi de küçük bir sıyrıklıkla atlatmı ti.

Kimseden af dilemedi. Çocuklarının babasını ve ailesinin reisini öldürmemeleri için kimseye yalvarmadı. Bunu yapmayacak kadar iyi bir Meksikalıydı o. önündeki ve arkasındaki iki yerli, ona bir darbe indirip i ini bitirmelerine fırsat vermeden, kendini tam üstüne çekt i ve yüzüne machete'yle vuran yerlinin dizine tabancasının kabzasını indirip bir süre için onu zararsız hale getirdi.

Don Anselmo, artık tamamen ta m üstündeydi. Ama arkasındaki yerlinin varlı mını hissetti inden ayağa kalkmadı. Onu göremiyordu ama, sırtına vurmak üzere oldu unu seziyordu. Birdenbire geri döndü ve kaim çizmeleriyle adamın kasıklarına bir tekme attı. Yerli, acıyla ba ırarak ta m üstünden kaydı ve suya dü tü.

En azından o da, birkaç saat için kendisine zarar veremeyecekti.

Oldukça akıllı olmalarına kar mın yerlilerin örgütlenebilme yetenekleri çok azdı. Meksikalılar bunu yerlilerden almı lardı ve kanlarında ta imaktaydılar. Yoksa her iki Amerika kıtasına da hükmedebilirlerdi.

Bu durumda da ırklarına sadık kalan Bachajo ne'ler, sonucun nasü bir yola dökülece ini farketmeden yarattıkları bu durumu, i lerine yarayacak bir biçimde yürütemiyorlardı. Kavgaya katılmayan öbür yerliler, kavgadan önce durdukları yerlerdeydiler.

Sanki 'bir sirk seyrediyormu çasına, olup biteni merakla izliyorlardı.

Tıpkı dört yüz yıl önce o hain e kiya ve ruhsuz cellat Cortéz'in umutsuz bir durumda kurtulmasına sebep oldu u gibi, yerlilerin örgütlenmede ve planlamada yetenekleri olmaması, burada don Anselmo'nun canını kurtarmasına neden oldu. Sanki kendilerini hiç ilgilendirmiyormu gibi oldukları yere çömelip olayı izleyen yerlilerden hiç olmazsa birkaçının yerden bir ta alıp bunu don Anselmo'nun kafasına atması yeterliydi. Irma ın üstünde yüzmekte olan en ince dallardan biriyle muchachoiarın en çelimsizi bile onu öldürebilirdi. E er içlerinden biri bile «Haydi gelin, unun i ini bitirelim,» demeyi akıl etseydi, toptan yardıma ko arlardı.

Ama içlerinden biri bile don Anselmo'ya kar ı harekete geçmedi. Ona saldıran iki ki i bile artık kendi ba larının derdine dü mü lerdı. Bir kez daha saldırmayı akıllarından geçirmiyorlardı. Boyun e me, teslim olma, söz dinleme ve bir ladino'ya saygı duyma alı kanlıkları, yava yava geri geliyordu. imdi büsbütün donup kalmı lardı. Parma mı usulca oynatarak don Anselmo, herhangi birini, hatta kendisine saldıran o iki yerliyi bile yanına ça ırabilirdi. Yerli hemen aya a fırlayıp yanına gelir ve «A suys, ordenes patroncito, buyur patron,» derdi.

Don Anselmo, üstünlü ü eline geçirmi oldu unun farkındaydı. Hatta artık onları monteria'lara gö; türebilece inden, eskisinden daha çok emindi. Ama u anda onları çekip çevirecek güçte de ildi.

Yüzüne yedi i darbe, onu peri an etmi ti. Suratı boydan boya yarılmı tı. Burnu kesilmi , yanaklarından biri çenesine kadar ikiye ayrılmı , di leri ortaya çıkmı tı. Suratını kaplamı olan kan, görmesini önlü

yordu. Basını ırma a sokup yıkadı. Ama kan durmadı. Böyle bir anda kendisini savunması hemen hemen olanaksızdı.

Kendisini kıyıya çekti ve elindeki bezi suya batırıp yüzünü yıkamaya başladı. Bezi sıkıp bu işlemi birkaç kez yineledi. Böylesine bir yolculukta yanma ilaç, ya da herhangi bir sargı almak, bir Meksikalı için çok gülünç sayılırdı. E er karısı onun torbasının içine bunları koysaydı bile, çıkarıp kullanmaya utanırdı. Birisi, kendisini bunları kullanırken görseydi, yerin dibine geçerdi.

«Allah belâsını versin!.. Kocakarı de ilim ben...»

Devrim sırasında Meksikalı askerler ve subaylar, gülererek, birbirlerine akalar anlatarak ve yüzlerindeki tek bir kası bile oynatmadan parçalanan kollarını cep çakılarıyla kesip atarlardı. Zaten bunu başka türlü de yapamazlardı. Devrimci birliklerin çoğunun ne doktorları ne hem ireleri, ne sargıları, ne de kloroformları vardı. Bunlar, Meksikalı bir askerin ya da subayın aklına gelecek en son şeylerdi. Zaten bunların hepsi gringo saçmalıydı. Gerçek bir devrimde insan ya kazanır, ya da ölürdü. Gerisi önemsizdi.

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

Don Anselmo ırmanın kıyısına çömelmiş elindeki bezi ıslatıp yüzündeki yarayı siliyordu. Adamakıllı güçsüz ve savunmasız bir durumdaydı. Ölü gibi yorgundu. E er yeniden saldırıya u rarsa kar ı koyacak hiç bir gücü yoktu. O anda adamlardan biri kalkıp

öyle bir dokunsaydı kendisine, kof bir a aç gibi yıka lıverecekti.

Bütün çevresinde, ırma ın iki yakasında ve ır maktaki birkaç ta m üstünde, kazananlar, çömelmi oturuyorlardı. Kimisi ne yapaca mı bilmedi inden yine kendilerine posole hazırlamaya ba lamı tı, öte kiler de çıkanlarını topluyorlar, kimileri ise cengelde ki birkaç bitkiden insanlara geçen ve gözle görüle meyecek kadar küçük, ama yine de insana acı verip rahatsız eden böcekleri yakalayabümek için kollarını, bacaklarını ve çıplak vücutlarını ara tırıyorlardı. Hiç kimse, az önce don Anselmo'ya saldıran ve imdi biri dizini, biride kasıklarını o u turan o iki adamla il gilenmiyordu.

Kazananlar, yere çömelmi lerdı. Her davranı la rında kararsızlık okunuyordu. Sanki birini uyandır maktan korkuyorlarını çasına alçak sesle yaptıkları konu malarda da kararsızlık vardı. Don Anselmo'ya gözucuyla bakı ları bile kararsızlık doluydu. Evet, kazanan onlardı, kesinkes do ruydu bu. Ama bu za ferleriyle ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Artık köy lerine geri dönebilirlerdi. Bunu yapmalarına kimse en gel olamazdı. E er u anda don Anselmo'nun kafası na bir ey indirip onu gömseler, polis bile onlardan ku kullanmazdı. Çünkü ortada davacı diye bir ey ol mayacaktı. Ve tabii, e er isterlerse hepsi birden don Anselmo'yu gömdükten sonra monteria'lara gönüllü olarak gidebilirlerdi. O zaman da kendilerinden mon teria'da hiç para kesilmeyece i için simsardan aldık ları avans da ceplerine kâr kalacak ve iki yıl çalı tıktan sonra ku akları parayla dolu olarak köylerine rahatça dönebileceklerdi.

Don Anselmo'ya ne oldu unu hiç biri bilmek zo runda de ildi. Onlar onun muhafızı de ildiler ki!..

Kendileriyle birlikte gelen don Anselmo'nun yardımcısı, epeyce önde oldu undan, hiç bir ey görmemi ti. Muchacho'lar bir masal uydurup onun bir jabalie sürüsü gördü ünü, taze et bulabilmek için onların ardına takıldı mı ve kendisini bütün bir gün ve gece yolda oturup beklediklerini, ama hiç bir zaman geri dönmedi ini söyleyebilirdi.

«Mutlaka,» derlerdi, «yaban domuzları onu ele geçirip canlı canlı yediler!..»

Ya da don Anselmo'nun altından geçti i bir aacın dalında uyumakta olan bir panter ansızın üstüne atılarak onu yemi de olabilirdi. Cengelde bir insanın ölümüne yol açabilecek yüzlerce neden olabilirdi. Bütün yapacakları, hepsinin aız birli i edip aynı ey üstünde anla malarıydı.

Oysa imdi oldukları yerde kalakalmı lar, olacakları beklemeye koyulmu lardı.

Bir karara varamadan duruyorlardı oldukları yerde. Ladino'nun iyi bir dayak yedi ine ve hiç olmazsa bundan böyle kendilerine istedi i gibi davranamaya ca ma bile sevinemiyorlardı kafalarının içinde... Ama en azından bir ladino'yu ezabilmeleri ve bunun bilincinde olmaları onları mutlu ediyordu. Ba ka da bir ey istedikleri yoktu zaten... Ladino'dan herhangi bir ey çalmak, akıllarının kö esinden bile geçmiyordu.

Don Anselmo'nun bulundu u kıyıda oturan üç adam, sessizce bir eyler konu tuktan sonra aya a kalkıp ormanın içinden dikkatle seçtikleri ye il yaprakları toplayıp don Anselmo'ya yakla maya ba ladılar.

Onların kendisine yakla tıklarını farkedenden don Anselmo, yanında duran tabancasına uzanmaya çalı tı. Tabii, çok do al olarak i ini bitirmek isteyeceklerini dü ünmü tü. Gerçek bir Meksikalı gibi ölmek istiyorsa, bunu savunmasız ve uyuz bir köpek gibi

kar ilamamalıydı. Son anda kendisiyle birlikte cehen neme olabildi ince çok adamı da birlikte götürmek niyetindeydi.

Epey güçsüz dü mü oldu undan, elleri titreme ye ba lamı tı. Bu yüzden dikkatle ni an alamadı. Ama yine de elindeki tabancayı adamların üstüne a a ı yukarı do rultmayı becerdi. Bir Meksikalı, öc almak istedi i birini öldürmeye karar verirse, iki gözü kapalı bile olsa bu i i rahatlıkla becerebilir.

Teti i çaktı. Ama fiss diye bir ses çıktı yalnızca; ikinci kez asıldı teti e. Tabancadan yine aynı ses çık tı: fiss.

Don Anselmo, adını duymu oldu u bütün azizlere ve eytana, bildi i bütün küfürleri etmeye ba ladı. Ve aynı anda azizlere ve Meryam Ana'ya, yer yüzündeki bütün cephane yapımcılarının basma suççe i, frengi ve kanser belalarını sarması için dua etti. Nasıl olurdu da bu alçak herifler dolu tabancasıyla ırma a dü en birini daha sonra dü manlarının önünde savunmasız bırakabilirlerdi...

Onu izlemekte olan adamlar, tabancanın iki kez üst üste çalı madı mı farketmi lerd i ku kusuz. Böylece bir kez daha onun tamamen ellerinde oldu unu anladılar. Bütün acılardan ve dertlerinden onu kurtarmak için öyle bir dokunmaları bile yeterliydi. Kafasına indirecekleri sert bir tekme ırma a yuvarla yabilirdi onu. Bir daha da kendi yardımları olmadan ırmaktan çıkamazdı.

Ama adamlar hiç bir ey yapmadılar. Tıpkı bir gösteriyi izlemekte olan insanlar gibi, bu gösteriye katılmayı akıllarından bile geçirmeksizin yere çöme lip olan biteni ilgiyle izlemeye koyuldular.

Tabancasının i e yaramadı mı ve adamların da durumun farkına vardıklarını anlayınca, don Ansel

mo'nun sararıp sararmadı mı söylemek, oldukça zordu. Surata, yaralarının kıpkırmızı lekesiyle kaplanmı tı. Yarasız yerleri ise kan kaybindan öyle sararmı tı ki, artık ölüm korkusu bile bu suratı daha fazla sarartamazdı. Ama böyle bir durumda o yalnızca küfretmekle kalmayacak çatallı mızra mı yitirmi bir eytan kadar çılgına dönecekti...

Tabancasının çalı madı mı belli edecek en küçük bir davranı ta bile bulunmadan tamburu açıp içindeki mermileri ırma a attı. Bir yandan da yine cephane yapımcılarına «Que chin esos molditos gringos a sus madres y abuels!» diye söylenerek kemerinden yeni mermileri çıkarttı ve tamburun içine yerle tirdi. Tamburu yerine oturttu, tabancayı havada iki kez çevirdikten sonra zorlukla kapıp, bütün enerjisini harcayarak güçlkle kılıf ma yerle tirdi. Gerçi dinç görünmeye çalı iyordu ya tabancasıyla yaptı ı bütün bu gösterilerin kendisine hiç bir ey kazandırmadı m da biliyordu. Çünkü kemerindeki mermiler tabancasmdakilerden daha da çok ıslanmı tı. Tabii kemerindeki mermiler açıktaydı ve tabancasmdakiler ise hiç de ilse tamburun sayesinde biraz olsun sudan korunmı tu. Ama yine de akollica bir numaraydı bu...

Adamlar avlanmak için yalnızca a ızdan doldurma eski silahlara biliyordu ve bu yüzden de don Anselmo'nun kemerinden çıkardı ı mermilerin, ırma a at tıklarından daha iyi olup olmadı mı anlamazlardı nasıl olsa Sayıları tarihçilerin belirttiklerinden daha fazla olan ezilen devrimler ve kazanılan sava larda kullanılan eski taktiklerinden biriydi bu.

Ellerinde yapraklar ve dallarla yakla makta olan adamlar, don Anselmo'nun tabancasını çekti ini görünce durmu lardı. Bunu, yürekliliklerinden mi, yok

sa kayıtsızlıklarından mı yaptıklarını söylemek zordu. Çünkü geriye dönüp ko manın tabanca mermisinden kaçmakta pek i e yaramadı mı biliyorlardı.

Don Anselmo tabancasını kılıfına soktuktan sonra içlerinden biri yüksek sesle konu maya ba ladı.

«Patroncito, sadece sana bierbas buenas getirmek istiyorduk. Yarayı iyile tirecek ve kanı durduracak iyi yapraklar bunlar!.. Burada kan kaybından ölebilirsiniz patroncito...»

«Bueno, bueno muchachos» dedi don Anselmo, elindeki bezi suya sokarak. «Hadi, getirin curita'ları, bakalım bir i e yarıyorlar mı?...»

Modern kentlerden uzak, köylerde ya ayan ve i i gere i yerlilerle ili kileri olan her Meksikalı gibi don Anselmo'nun da, onların ilaç olarak kullandıkları yapraklara, tohumlara, köklere, i elerde ya da kutular-da satılan ilaçlardan çok daha fazla güveni vardı.

Muchacho'lar onun yanına yakla tılar, yerden birkaç ta alıp suyla üstlerindeki topra ı temizlediler ve yapraklarla ince dalları ezerek bir çe it hamur yaptılar. Bunu, yaraların üstüne koyması ve sonra da üstünden sıkıca elindeki bezle ba laması için don Anselmo'ya yardım ettiler.

Don Anselmo sarılıp sarmalandıktan sonra önce soluna, sonra da sa ma bakarak söylenmeye ba ladı.

«Hay Allah'ın belası... u maldito cabron, Allah'ın cezası atım da nerede?...»

«El caballito esta detras de las otras bestias ya bien edalante en el camino,» dedi adamlardan biri.

«Ne yapalım, önden gittiyse, bir sonraki paraje'ye kadar yürüyerek gitmek zorunda kalaca ım...» dedi don Anselmo, aya a kalkmaya çalı arak. Aya a kalkar kalkmaz oldu u yerde sallandı, ama çok geçmeden kendini topladı ve bir a aca do ru gidip ona

dayandı. Burada ıslak bir köpek gibi silkindi ve kendini kaybedip azizlere, hükümete, devlete ve özellikle böyle Allah'ın belâsı bir i yapması, zavallı yerlilere i bulup onları beslemesi, sırf iyiyürekli oldu undan onları kurtarması için kendisini zorlayan bu kötü i e sövüp saydı.

«Hey, domuzlar!..» diye ba ırmaya ba ladı. «Hiç birinizde o Allah'ın belâsı aguardiente'den, ya da comiteco'dan yok mu?.. Neredeyse çıkarıp verin hemen. Haydi sallanmayın!..»

Hâlâ ta ların üstünde oturmakta olan adamlardan biri:

«Tenga, patroncito... Bende bir i e var...» dedi.

«Elbette ya... biliyordum zaten... Puercos, marra nos del diabli... Sizin gibi domuzlardan birinin yanında bir i e ta ıyaca mı biliyordum!.. Santisima Madre del Dios Poderoso... Seni kör edip kemiklerini sızlattır in allah, orospu çocu u... Çabuk ver onu bana!..»

Adam hemen yerinden fırlayarak ırma ı geçti, çıkınından bir i e çıkardı ve don Anselmo'ya verdi. i enin hemen hemen yarısından fazlası doluydu.

Don Anselmo, i enin mantarını çıkardı, içinde kini kokladı, soma ba mı kaldırdı, bir kez daha için dekini gürültüyle kokladıktan sonra avazı çıktı ı kadar ba ırmaya ba ladı.

«Tahmin etmeliydim. Dona Emilia'nın bu... Her biri büyükannemden daha ya lı, yaran düzine i ko orospu ile bir kerhane i letti i yetmiyormu gibi, bir de bunu yapıyor imdi de... O moruk, bu i enin içine neler koymu tur kimbilir...»

i eden bir yudum aldı ve içi yanm ı gibi sarsıldıktan sonra soma küfretmeye ba ladı.

«Artık imdi kurtarıcımın beni terketti ini ve be

ni tamamiyle unuttu unu görüyorum... Çünkü dona Emilia kansum bu boktan içkisini zıkkımlanmaktan ba ka yapacak hiç bir ey kalmadı benim için...»

Bir kez daha silkindi ve kendisine i eyi veren adama bakarak konu maya ba ladı.

«Demek, dona Emilia'nın kerhanesine gittin ha!..»

«Hayır, gitmedim patroncito, yemin ederim ki gitmedim...»

«Pis bir yerli domuzu olmana ra men, anla ilan içinde hâlâ biraz insanlık gururu kalnı !.. Oradaki orospuların hepsinin hastalıklı oldu unu bilmiyor musun?..»

«Biliyorum patroncito, kasabadaki herkes bilir bunu... Oraya yalnızca bir i e comiteco almaya gittim...»

«Comiteco mu?.. Comiteco mu dedin?.. te im didi adı ne olursa olsun, hiç bir tanrının ba ı lamayaca ı bir günah i ledin!. Comiteco'ymu .. Onun sana sattı ı... Neyse, yeterince konu tuk bu konuyu... Ama comiteco'ya da hakaret etme!.. nsanın cennetten kovuldu unu unutturacak bir içkidir o...»

i eyi kaldırdı, i renirmi çesine ona baktıktan sonra bir yudum aldı. Yeniden sarsıldı ve a zmdaki tortuyu tükürdükten sonra yine ba ırmaya ba ladı.

«Benim gibi namuslu ve dürüst bir Katoli in ayakta duramayacak bir halde bile olsa bu pis eyi içtiğine kimse inanmaz... Bunu sattı ı için o orospuyu a mah!.. Bir de utanmadan adma comiteco anejo diyor... Tevekkeli de il midelerini böyle boklarla dolduran çocuklar, bile bile cinayet i liyor... ben de olsam aynı eyi yapardım...»

Sallanarak i eden bir yudum daha aldıktan sonra öyle küfürler savurmaya ba ladı ki, daha önce ettikleri, bunların yanında hiç kalırdı...

Bunu, derin bir sessizlik içinde kendisini izleyen

adamları e lendirmek için yapmıyordu. Onlar, mırıldanmayı bile bırakmı lardı. Yaptıklarını görmek için büyük bir merakla onu seyrediyorlardı. Ama don Anselmo'nun böyle inanılmayacak kadar açık saçık küfürler etmesi, onun artık kendine geldi inin bir belirtisiydi. Üstelik, daha birkaç dakika önce bu adamların kendini öldürmeye çalı tıklarını unutmaları gerekiydi. Geçirdi i okun etkisi silindi inden, çekt i acı öylesine artm tı ki, biraz kendinden geçmeden bu acıya dayanması olanaksızdı...

Ne yaptı mı bilmeden azizlere, gökteki tanrılara küfreden, a ır ekilde yaralanmı ve ölmekte olan bir asker, tanrıdan iyilikler, güzellikler, mutluluklar ve daha bir sürü anlamsız eyler dilenen birisinden daha çok anlar do a tanrısının lütuflarını... nсан, e er ölecekse, bunu ba ı dik bir adam gibi gururla yapmalı ve ne o anda ne de sonra, sonucu de i tirmeyecek olan yalvarıp yakarma gibi küçük ayrıntılarla u ra mamalıdır.

Yüzünde deh et dolu bir ifadeyle don Anselmo, elindeki içki i esine baktı ve içinde ancak üçte birinin kaldı mı görünce, «Gracias,» dedi. «Bak, sana bir ey söyleyeyim o lum... E er zehirlenerek ölmek istemiyorsan, ve e er bir gün anana dönmek niyetindey sen o dona Emilia orospusunun comiteco anejo dedi i bu pis zıkkımdan içme... Yoksa cennete asla varamazsın... Gitmek istersin, de il mi oraya!..»

Delikanlı, «Si patroncito, por supuesto, al cielo ir» diyerek i eyi kaptı, çıkınının oldu u yere gitti, a zının iyice kapalı oldu undan emin olduktan soma i eyi, pantolonu ile yün battaniyesinin ara ma dikkatle yerle tirdi.

«Hey, sen!.. Buraya gel!» diye don Anselmo, onu geri ça ırdı.

Delikanlıyı biraz yana çekip öteküerin i iteme yece i bir sesle fısır fısır bir eyler söyleyerek elini cebine attı, küçük bir deri çanta çıkardı, onun içinden de bir madenî para çıkardı ve öyle dedi:

«i te, i enden içti im aguardiente kar ılı nda u toston'u al. Tanrının asla ba : islamayaca ı günah i ledim... Monteria'da dona Enfrosina'yı sorup aynı-sını alırsın, öbür çocuklara söyleme. Hiç kimsenin iyili i için de il bu... Ho , nasıl olsa ö renecekler ya!..»

Ehni gömle inin cebine atıp sigara aradı. Sonra, yapı yapı kahverengi bir paket çıkardı.

«Bende sigara var patroncito,» dedi adamlardan biri. Yerinden kalkarak yanla rına yakla tı.

Sigaraları iyi tütünden yapılmı , ve paket kâ ıdı-na sarılm tı. te, sigaranın tadını bozan ey de bu kâ ıdın cinsiydi.

«Eh ne yapalım, daha iyisi olmadı ndan bunu içmek zorundayız,» diye dü ündü don Anselmo.

Kendisine sunulan sigaralardan bir tane aldı.

«Bu gece konaklayaca ımız paraje'ye varınca, sana bütün bir paket veririm... hem de iyilerinden... E -yalarımın arasında bol miktarda var!..»

«Gracias jefecito,» dedi, adam. «Gidip cabalitto'yu arayıp getireyim mi patroncito?..»

«Hayır, bırak gitsin. İndi öbür hayvanlarla birlikte çok uzakla mı tır. Üstelik, sen dönene dek gece olur. Ben de sizin gibi yürüyerek giderim. Hem benim için de iyi olur...» dedi ve sigarasını yaktı.

Birkaç nefes çektikten sonra ba ırmaya ba ladı:

«Oigan, muchachos, hadi yola koyulalım.. kalkın... Hadi, kımlıdanın biraz, sallanmayın!.. Ya paraje'ye varırız, ya da geceyi domuzlar gibi yolun üstünde geçiririz... Abran las piernas... Yürüyün!»

Adamların kendisini izleyip izlemediklerine aldırmadan pantolonunu çekti, kemerini sıktı, kafası sarılı oldu undan apkasını bir parça yana yıkıp yola koyuldu.

Y RM NC BÖLÜM

önceleri epeyce zor ilerledi. Tökezledi, sallandı ve güç kazanmak için her a aca yaslanarak dinlendi. Yarı saat sonra, daha düzgün yürümeye başladı. Bir kez olsun kafasını çevirip arkasına bakmadı. Kendisini izlemeleri, ya da ayaklanmayı sonuna dek götürüp eve dönmeleri arasında bir seçim yapmalarını tamamen onlara bıraktı.

Bir somaki paraje, normal bir yürüyüşle, öleden sonraları dört sularında varılan bir uzaklıktaydı. Bu da, cengel yolcularının konaklamak için en çok tercih ettikleri saattir.

Don Anselmo, altı yedi sularında vardı paraje'ye. Güne , neredeyse batacağı.

Yardımcısı, saatlerden beri onları görmedi inden kaygılanmaya başladı. Ama içlerinde patronu da olmak üzere bütün takımı bir arada bırakmış oldu undan her eyin yolunda gitti ine inanıyordu. Don Anselmo'nun atının tekba ma gelmesi onu birdenbire a ırtmıştı.

Ama aradan iki saat geçip de don Anselmo ile muchacho'lardan hiç biri gözükmeyince, yardımcı iyiden iyiye huzursuzlanmaya başladı. Gelgelelim, yapabileceği hiç bir şey yoktur. Atma binip onları ara

maya çıksa, yalnız bırakaca ı öbür hayvanların ka-
çaca ım dü ündü. E er don Anselmo'nun basma bir-
ey geldiye, yanındaki yirmiden fazla insanın onu
kampa getireceklerini dü ündü. Bir süre kararsızca
bekledikten soma e eklerin yükünü indirdi, atların
ko umlarını çıkardı ve otlamaları için onları etrafa
saldı. Elinden geldi ince kamp kurmaya çalı arak bir
ate yaktı ve fasulyelerini, pirincini ve kuru etini çı-
kartarak her zamanki yeme ini hazırlamaya koyul-
du.

Kahve kaynamaya ba ladı ında don Anselmo gel-
di ve ölü gibi yorgun, ate in yanma çöktü. Yardımcısı
don Anselmo'nun sırtına yaslanabilmesi için bir e er
koydu. Ona kahve ve pirinçle karr rk fasulye ikram
etti.

«Que paso, jefe... bir ey mi oldu?..» diye sordu de-
likanlı.

Don Anselmo yava yava kahvesini içti, ate in
üstüne konmu çöreklerden birkaç tane yedikten son-
ra konu maya ba ladı:

«önemli bir ey de il... Üstünde konu maya bile
«de mez!.. Muchacho'lardan birkaçı sarho oldu. Ka-
fama machete ile bir darbe yedim, hepsi bu kadar...
Kimin yaptı mı bilmiyorum... Zaten önemli de de-
il... Böyle eylerin nasıl oldu unu bilirsin... Ben, yü-
zümü yıkarken, at da aldı ba mı çekip gitti. te onun
için geç kaldım. Eso es todo. Nada en particular...»

«Ate etmediniz mi don Anselmo?..» diye sordu
çocuk.

«Ben sarho de üdim... Onun için ate etmedim...
Ne dersin chamaquito, neden ate edeyim?.. Ate et-
sem, sadece kendi parama ate etmi olurdu!.. Ben
paramı paramparça yaparak e lenecek kadar budala
de ilim... Hadi, bir kutu sardalya aç. Canım bir ey

ler kutlamak istiyor. i ede hiç comiteco kaldı mı?..»

«Yarısından fazlası dôlu,» kar ılı mı verdi çocuk.
« i eyi imdi ister misiniz don Anselmo?..»

« imdi de il, daha sonra... Hele bir yeme imizi yiyelim, yatmadan önce!.. u sardalyalardan ver biraz bana! Tuz nerde?.. E eklerden huysuzluk eden oldu mu hiç?..»

«Hayır jefe... E eklerin hepsi iyi...»

«Yalnız ba ma kalmaktan korkmadın, de il mi chamaquito?.. Yoksa korktun mu?»

«Ben korkak de ilim. Sizin ba mıza bir ey geldi diye kaygılandım, o kadar. Muchacho'ların bir ey yaptıklarını sandım.»

Don Anselmo güldü:

«Benim için kaygılanmana hiç gerek yok... Bunu bilmelisin! Muchacho'lar iyi çocuklar... hepsi!.. Yalnız biraz evlerini özlediler, hepsi bu kadar!..»

«Pues,» dedi çocuk. «Bachajone'lere pek güvenemem. Son matones... Katiller!.. Bakın patron, i te geliyorlar!..»

Don Anselmo, paraje'ye gelen yola do ru baktı. Adamlar, tek sıra halinde yakla maktaydılar.

Karanlık, hızla çöktü. Son adam konaklama yerine varmadan önce, ortalık iyiden iyiye karar mı tı.

Kampta yalnızca ate in danseden alevleri ve gölgeler gibi hareket eden adamlar görünüyordu.

Birço u, kendi ate ini don Anselmo'nunkinden uzakta bir yerde yaktı.

Don Anselmo, adamların hepsinin orada olup olmadıklarını, gelmeyenlerin ertesi sabah geleceklerini, yoksa hiç mi gelmeyeceklerini bilmiyordu.

Ertesi gün, ortalık ı mazdan çok önce, kampta bir canlılık ba lamı tı. Adamlardan birkaçı hayvanları toplamaya ve sonra da onları yüklemeye yardım

ettiler. Bu, onların i i de ildi, ama yine de yaptılar.

Yürüyü e ba lamaya hazır olduklarında bütün ate ler söndürülmü ve üstleri toprakla örtülmü tü. Atına binmi olan don Anselmo ba ırdı:

«Haydi, .yola çıkıyorsunuz muchacholar!.. Vamo nos!»

Yola çıkar çıkmaz don Anselmo hayvanlara yol göstermesi için yardımcısına önden gitmesini söyledi. Kendisi de arkadan geldi. Tıpkı bir önceki gece gibi adamları saymamı , yürüyü e* kaç ki inin katıldı mı ö renmek bile istememi ti.

Yarası oldukça canını yakıyordu. Bütün gece sargılarını çıkarmamı tı. Sargı yaraya öyle yapı mı tı ki, ne zaman ba mı hafifçe oynatsa korkunç bir sızlama duyuyordu. Paraje'ye vardktan soma omuzundaki yarayı elinden geldi ince incelemi ti. Bir parmak boyunda ve hır santim derinli inde bir yaraydı bu. Hiç önemsemedi. Böylesine ufak bir sıyrık, üstünde kafa yormaya bile de mezdi. Yaranın üstüne biraz comiteco döktü, ama fazla de il... azıcık... Böylesine küçük bir yara için harcanamayacak kadar de erli bir eydi o!..

Üç gün sonra birlik monteria'ya vardı. Ancak o zaman don Anselmo yanında getirdi i adamları saymaya gerek duydu. Yalnızca iki ki i eksikti. Kendisine saldıran o iki Bachajone!..

Onlar için hiç bir ikâyette bulunmadı. Hatta sözle me yapıp borçlarını ödemek için kendisinden para aldıklarını da kimseye söylemedi. Sanki yürüyü sırasında ölmü ler gibi onları sadece bir kayıp olarak düündü.

Monteria'larda, nasıl yaralandı mı sordular ona. Adamların birinin machete'yle vurdu unu ve sonra

da kaçıp gitti ini söyledi, ama ayrıntılarını anlatmadı.

Bu arada, adamlarından birkaçı olup biteni monteria'daki i çi arkada larına anlattı ndan olay hemen yayıldı tır ortalı a.

Don Anselmo adında tanınmı Jovel'li bir yurttan , yara izini bugün bile ta imaktadır. Bu iz öyle belirgindir ki, onunla kar ıla an herkesin dikkatini çeker. E er kendisini tanımayan birisi aramıyorsa, öyle tarif edilir:

«Bütün suratında kocaman kıpkırmızı bir yara izi ta ıyan don Ansehno'dan söz ediyorsun herhalde... merak etme, onu ba ka don Anselmo'larla karı tırman için ancak kör olman gerekir!..»

Don Anselmo, bugün büe i çi sınırsız ı yapmaktadır. O yürüyü ten beri kimbiMır kaç kez yüzlerce yerliyi büyük cengelden geçirip monteria'lara götürmü - tür. Tabii, yanma yalnızca yardımcısını alarak. Çünkü daha fazla para harcamak, onun için savurganlıktan ba ka bir ey de ildir. Bu i i ho landı ı için ya da serüven tutkusu yüzünden yapmamaktadır. Hayır hayır, tam tersine; gittikçe büyüyen ailesini geçdirmesi gerekmektedir. Bildi i tek i budur. Ve bu i ten de ailesini besleyecek, giydirecek ve bir çatı altında barındıracak kadar geliri vardır. Ne zaman en küçük kızının biraz büyüdü ünü, artık bir kıyıya biraz para ayırıp küçük bir dükkân açmayı ve ömrünün geri kalan bölümünü küçük bir kasabada sessizce ve rahat bir hayat ya ayarak geçirmeyi düşünse, karısı ona öyle der:

«Biliyor musun Anselmo, galiba bu seferki erkek olacak!..»

Don Anselmo ne yapabilir ki?.. Yeniden yollara dü mesi, i çilerle sözle me yapması ve onları monte

ria'lara götürmesi gerekmektedir. Maim irketleri için buldu u i çilerle aynı iplere ba lıdır o da... Ve e er oraya götürdü ü yerlilerden daha iyi kullanamazsa kafasını, borçlarından ötürü **monteria**'lara i çi sim-sarı olarak de il, sözle meli bir i çi olarak gitmesi çok mümkündür...

Y R M B R NC BÖLÜM

*

lk kar ıla malarında kavga edenler ço u kez en iyi ve en güvenilir arkada lar olurlar.

Andrés ile Celso arasındaki ili ki de böyle oldu. Yürüyü e ba lamadan önce, Celso dünyayı do ru dü-rüst görebilecek kadar ayıldı mda, Andrés ile barı -mı lardı.

Andrés'e kavgaya kendisi kadar onun da neden oldu unu anlattı.

Ülkenin yollarında uzun yıllar boyunca carretero olarak çalı an Andrés, küçük ba ımsız köylerde ve finca'larda ya ayan yerliler gibi konu masını, onların geleneklerini unutmı tu. Giyim biçimi, ladino'larla sürekli ili kide bulunması, üstelik bir de okuma yazma ö renmi olması, monteria'larm ve kahve çiftliklerinin aralarından **capataz**'larmı seçtikleri, «empleados do confianza» denilen bir smıftanmı gibi gösteriyordu onu. Belli bir zekâ derecesinde oldukları için **monteria**'larda ve kahve **finca**'larında bunlara gerek duyuluyordu.

te bu yüzden Celso'nun gelece in caoba i çilerin in kampına kendisinden sonra gelen Andrés'i bir **capataz**, bir casus, bir yolgösterici sanması çok do-aldı. Üstelik, Celso'nun **capataz**'larla, yolgöstericile

re ve simsarların casuslarına olan nefreti doru una vardı ndan hiç bir neden olmadı ı halde Andrés'i görür görmez ona saldırması pek de ba ı lanmayacak bir yanılığ de ildi. AnlattıMarmı dinledikten sonra Andrés, Celso'nun kızgınını nın nedenini belki de ötekilerden çok daha iyi anladı. Kendisi de tıpkı Celso gibi, hiç bir suçu olmadı ı halde, elinden bir ey gelmedi i için simsar don Gabriel'in tuza ına dü mü tü.

Üzerinde çalı ilan toprak, i letilen hayvanlar gibi finca'nın bölünmez bir parçası olan Andrés birçok fırsatlardan yararlanarak kaçabilmi ti.

Ama ço u kez, finquero'lar, i lerine geldikçe yerlilerin evlerine gitmelerine izin verdikleri gibi gerekti inde onları geri getirmesini de bilirlerdi. Andrés' nin geldi i finca'da babası, annesi, erkek ve kızkarde leri de çalı iyordu. Tıpkı büyükbabası gibi finca'da do an babası, finquero'ya borçlanmı tı. Borçlarını ödemeden Andrés'in babasının ölece inden korkan finquero, borcuna kar ılık onu don Gabriel'e satmaya karar vermi ti. Ama Andrés'nin babası gittikçe ya lanmaktaydı. Hayli zayıf bir adam oldu undan tam verimli bir caoba i çisi olarak çalı amazdı. Finquero, bunu don Gabriel'e anlatırken sözlerini öyle bitirmi ti:

«Meraklanma don Gabriel, ihtiyarı satm almak zorunda kalmayacaksın. Eminim, onun yerine sana o lunu satabilece im! Güçlü, ve dört ya ındaki bir bo a kadar sa lıklı bir genç o!..»

Ku kusuz Andrés, babasının borcunu i itir i itmez, kendisinden de beklenildi i gibi babasının sözle mesini üstlenmi ti. Çünkü ihtiyar babasının pek yakında monteria'da ölece i dü ünmesine dayanamamı tı. Hatta belki de ihtiyar, monteria'lara bile varmadan cengelde ölüp gidecekti...

te böylece, finquero, hem simsardan, Andrés'nin

babasının borcunu almı , hem de onu ve büyüme te olan çocuklarını finca'da tutmayı ba armı tı. Ail lerinin yanısıra büyümekte olan çocuklar üerde ye i çileri olu turacaklardı.

Sürekli i çisi olmayan bir **finca**'nın hiç bir de eri yoktur. Bu bölgelerdeki bir **finca**'nın güvenebilecek tek tarım i çileri fincanın bölünmez parçaları olan ailelerdir.

«Pues,» dedi Celso, Andrés sözlerini bitirdikten sonra. «Sen de benim kadar batmı sm bu i in içine.»

«Dedi in gibi manito, gırtlta ımıza dek gömülmü-üz bu i in içine. Seni bekleyen bir sevgilin var, beni de bekleyen bir sevgüim var,» dedi Andres. «Korkarım ki, bizi o kadar beklemek zorunda kalacaklar ki sonunda kuruyacaklar. O zaman da hiç bir i e yaramayacaklar.»

«Bana kalırsa benim durumum senden biraz daha iyi,» dedi Celso. «Hiç olmazsa kaçabilirim, üstelik bunu babamdan da çıkartamazlar. Kendilerine hiç direnmedim zaten. Ama senin durumunda, hemen babanın pe ine dü erler. Babanı kurtarmak için sevgilini bırakıp çalı mak zorundasın.»

«E er ne babanın ne de ba ka birinin ba ım derde sokmayacaksan, neden kaçmıyorsun e ek herif?» diye sordu Andres.

«E ek herif sensin! Nereye gidebilirim ki? Sevgilimi elde etmek istiyorsam eve dönmem gerekli. O köyünü bırakmaz. Orada topra ı, babası, anası ve büyük bir kabilesi var. E er ben o pueplecito'ya dönersen, polis beni üç günde yakalar ve hemen monteria'ya teslim eder. Üstelik bir de iki yüz kırbaç yiyip iki yüz pezo de ceza öderim. Aptal de ilim ben! E er sevgilime dönemiyorsam ba ka bir yere gitmenin yararı ne? Nereye gidersen git çalı mak zorundasın, üste

lik de çok çalı mak zorundasın! Kimse kar ılıksız sana tek bir centavo bile vermez. Kaçacaksın, ama nereye? Bir çalı ma bölgesinden ötekine mi? ster kahve tarlalarında, ister monteria'da çalı , ister öküzlere ister e eklere sürücülük et, ücretler her yerde aynı. Kaç yıl bir carretoro olarak çalı tın? Kendine bir mil pa, biraz fasulye ile mısır ekebilece in küçük bir toprak parçası alabilir misin? Hiç bir ey alamazsın! Hiç bir eye sahip de ilsin. Yıllarca carretoro olarak çalı tın ve muhakkak ki yanındaki öküzlerden çok daha fazla ter döktün, imdi, babanın borcunu bile ödemi yorsun. Üstelik kölelik etti in bir adama borcunu ödemek için ba ka birine kölelik ediyorsun imdi. Kaçmak mı? Nereye?.. Al bir sigara iç. Senden çok ve daha iyi sigara sarabilirim ben. te montaria'da ö -renece in bir ey de bu: yi sigara sarmak.»

Y R M K N C BÖLÜM

İlk gün topluluk, Chiquiltic denilen küçük bir rancheria'ya vardı. «Chiquiltic» tehlikeli yer anlamına gelen bir yerli adıydı. En büyük binası bir tepenin üstüne kurulmu kerpiç bir kulübeydi. Sahipleri buradan, tepenin eteklerine kurulmu yerlilerin yoksul kulübelerine bakarlardı.

çlerinden birkaçı, kulübelerin arasına yerle tiler. Ötekiler ise a aç altlarına, hatta ormanın içine gittiler.

İlk günkü yürüyü te pek uzun bir yol alınmamasına kar ın, bir gün için ola an bir yürüyü sayılıyor

du bu. Yolların üstüne çıkan geni bir ırma ı geçmek zorunda kalmı lardı. Bu da epey yorucu bir i ti. Hayvanların yükleri bo altıldı ve bütün yükü i çüer, kafalarının üstünde kar ıya geçirdiler. E er e yalar hayvanların sırtında kalsaydı, sırlıklam olacaktı. Su, hemen hemen adamların omuzlarına dek yükseliyordu çünkü.

Hayvanların kurumaları için bir süre beklemeleri gerekti. Yoksa semerler yara yapabilirdi. Sonra, e - yalar yeniden hayvanlara yüklendi. Bütün bunlar uzun sürdü ünden geriye yürüyü için'pek az zaman kalmı tı. Sonuç olarak, Chiquiltic'e vardıklarında hava kararımı tı bile.

Andrés ile Celso aynı ate in yanma çömeldiler.

«Git bak bakalım,» dedi Andres, «e er büyük binaya, ya da kulübelerden birine girebilersen, on cen tavoluk manteca, yani domuz ya ı al demek istiyorum. te, u konserve kutusunu da al.»

Girdi i her kulübede Celso, bmlerinin alı veri etmekte oldu unu gördü: yumurta, kuru et, domuz **ya ı**, çörek, **pilonchillos totopostles** ve meyve satın alıyordu herkes.

. stenilen domuz ya ıyla birlikte döndü ünde, Celso öyle dedi:

«Ne dersin bu i e **manito?..** Yeni biri geldi!»

«Yeni biri de ne demek?..»

«Tuza a yeni biri daha dü mü !. Monteria'lara gönüllü gitmeye hevesli biri. Üstelik, sırf zevk için...»

«Bana bunları yutturmaya çalı ma dostum... sırf zevk içinmi !. Delilik bu be!»

«Ama sana do ruyu söylüyorum. Bana anlattıklarına göre, üç gündür burada dola ıp i çilerin geçmesini bekliyormu . te ben de büyük binaya **monteca** almaya gitti inde onun don Gabriel'e yakla tı nı

gördüm. Don Ramon, ortalıkta yoktu. Herhalde dullardan biriyle birlikteydi...»

«Dullar mı?.. Nerden biliyorsun?»

«Evet, dullar... Öyle dedim... Ru **rancheria**'larda her zaman dul kadın vardır. Hatta evli kadınlardan bile daha çoktur bunlar. Sen bana sor onları... te imdi don Gabriel, gece için manchero'nun ailesiyle birlikte ya adı ı büyük evin verandasına hama ını gerdirmi . Do rusunu istersen ben orada uyumayı göze alamazdım. Bit ve fare dolu... Farelere basmadan bir adım bile atamazsın. Tabii, evdeki otların yüzünden bu... te tam bu durumda çocuk çıkıyor ve don Gabriel'e monteria'larda çalı tıracak birine ihtiyacı olup olmadı ını soruyor!..»

«Ve kendi iste iyle ha!.. nanamıyorum!»

«Do ru söylüyorum mano, gerçekten gördüm onu...»

«Peki, peki, devam et, sonra ne oldu?»

«Don Gabriel önce onu öyle bir yukarıdan a a ı süzdü, soma kalçalarını, daha soma baldırlarım inceledi. Onun insanlarla oynamaktan nasıl ho landı -nı bilirsin... Yaptı ı i i çok önemliymi gibi göstermek ister. Ondan soma **da** sanki delikanlıya çok değerli bir arma an veriyormu çasma öyle dedi: 'Bu-eno, **bueno**... Aslında hiç yerim yok. Bana gerekenden fazlasını aldım... Ama madem bu kadar isteklisin, peki öyleyse, seni de alayım; günde bir **toston**, elli centavo... İlk çalı ma gününden itibaren para almaya başlarsın. Borcun var mı?.. Demek yok?.. yi!.. **Cuanto enganches guives?** Ne kadar avans istiyorsun?.. imdililik **enganches** olarak be pezo veririm, yürüyü için kendine bir eyler alırsın Sözle meyi monteria'da yaparız, seni masraftan kurtarır. Orada vergi ödemek zorunda de ilsin, anlıyorsun ya!.. Yalnız benim ko

misyonumu verirsin: elli pezo. Hadi imdi git, ate in yanında muchacho'larla birlikte otur. Ha, adın neydi senin?.. Santiago ha!.. Santiago... ne?

'Santiago...' diye durakladı çocuk. Belli ki kendi ne bir ad bulmaya çalı ıyordu.

'Eee,' dedi don Gabriel, 'adım bilmiyor musun?..' ;

'Por supuesto que si, patron. Santiago... Santiago Vallejo.. A sus ordenes...'

'B ile mi, yoksa V ile mi yazılıyor?.. Neyse, önemli de il... Bueno... hadi, git artık Santiago...'

«Don Gabriel eliyle küçük bir hareket yaparak onu gönderdikten sonra hama ında sallanmaya devam etti. te görüyorsun, hindi pi mi de a zına dü mü !.. Bir de herifin zorla a zını açıyorlar, hindiyi yemek zahmet olmasın diye!..»

«Peki nerde imdi o yeni gelen?..» diye sordu Andrés.

«Choza'ların çevresinde dolanıp kendine bir eyler alıyordu. Bak bak, imdi de bu yana geliyor...»

Yeni gelen, do ruca Andrés'le Celso'nun yanında oturdukları ate e do ru yürüyordu. Belki de öbür atelerin çevresi çok kalabalık oldu u için seçmi ti onların yanım.

A a ı yukarı be adım ötedeydi ki, Andrés ona ba ırdı:

«Hey, sen Cintalapa'lı Santiago de ü misin?..»

«Çenenı kapa Andresito... Tabu, bunun ne i e yarayaca ını biliyorsan!.. O uyuz köpe e, yani enganc hador'a Suchiapa'lı oldu umu söyledim. Seni uyarıyorum caute, herhangi bir kimseye benim bir carreto oldu umu söylersen, a zımdaki bütün di leri sökerim...» Sonra Celso'ya bakarak ekledi: «Bu, senin için de geçerli maıı... Sahi Andresito, yanında oturan bu çocuk da kim?»

«Onun için kaygılanmana gerek yok. Adı Celso. Socolusco'daki kahve finca'larmda çalı mı . imdi yine monteria'lara dönüyor. Bütün maun ordusundaki en iyi arkada o... Allah caoba'nım belasını versin!..»

«Amin!» dedi Celso.

Santiago, yakındaki kulübelerden birinden satm aldı 1 filesinden çkınıını çıkarmaya ba ladı.

«Santiago, benimle birlikte aynı patronun hesabına carretero olarak çalı ıyordu,» diye açıkladı Andrés, Celso'ya. «Yıllarca aynı öküz arabalarını sürdük onunla.»

Sonra, gülerek Santiago'ya baktı:

«Bir caoba ordusunda görmeyi umaca ım en son insan sendin homre... Ama imdi yanımda sen olduktan soma do rusunu istersen, hayat o kadar da kötü gelmiyor bana... Eski dostlar yine bulu urlar... Bu, benim için gerçekten bir avuntu oldu...»

«Biliyor musun, m'ijo,» dedi Santiago, patatesleri ate in üstüne koyarken. «Her zaman monteria'lara gitmeyi çok istedim, insanın bir carretero olarak birkaç yıl çalı tıktan sonra hiç dua hile etmeden cehennemden kurtulaca mı söylerler... Ama biliyor musun, söylediklerine göre, monteria'larda iki yıldan fazla kalanları cehenneme bile almıyorlarmı . Çünkü artık onları kaynayan chepapot, ma alar ya da yabalarla korkutamıyorlarmı . te bu yüzden monteria' lan uzun bir süredir görmek istiyorum... Onun için buradayım...»

«Hadi hadi,» dedi Andrés, «Bize yutturmaya kalkı ma!.. Çıkar baklayı a zından!.. Que mosca t cayo en el caydo... Hadi anlat...»

Santiago, yüzünü buru turdu:

«Bak manito, çorbamdaki u sinek, hapishanede

on yıl demek benim için. E er yargıç bir gün önce kötü bir eyler yemi se ya da midesi a rıyorsa, bu yirmi yıl demektir... te imdi monteria'lara neden gitmek istedi imi daha iyi anlıyorsunuzdur... Bu konuda a zınızı kapamanızı da neden istedi imi de sanırım artık anlarsm... Ku kusuz, sen de Celso!..»

«Bize güvenebilirsin manito... Ben güvence verebilirim Celso için...»

Santiago, fasulyeleri karı tırdı, biraz çekilmi kahveyi küçük bir fincanın içine koydu, içine birkaç parça kahverengi eker attıktan soma a zına dek suyla doldurdu. Sonra elindeki konserve kutusunu atein yanına bıraktı. Ate ten çıkan duman gözlerini yaktı ndan, kafasını sallayıp duruyordu. Her eyi atein içine istedi i gibi yerle tirdikten sonra artık fasulyelerin pi mesini beklpmekten ba ka yapacak bir-ey kalmamı tı. Soma bir mısır yapra mm içine tütün sardı ve yakarak içmeye ba ladı.

.«E er en az cezayla kurtulabilirsem, bu da sekiz yıl eder... ki bundan da hiç emin de ilim... en az on yıl eder. te her ey birden olup bitti. Onun, ömrünün en güzel ça nda oldu unu söylüyorlar... birçok kez ben de yardım etmi tim ona. Üstelik, imdi de onun daha iyi bir dünyaya gitmesini sa ladım. Ne yazık ki insanlar, böyle bir davranı ı yanlı de erlendiriyorlar. te, ba mını böyle bir belâya sokuyorsun ve her eyin nasıl olup bitti ini bile anlamıyorsun. Birden, hiç hareket etmeden yere uzanıverdi herif. Artık dünyanın en iyi içkisi bile onu kurtaramazdı.

te o zaman, bacaklarından ba ka güvenecek hiç bir ey kalmıyor insana...»

«Bak buraya manito, böylesine güzel bir öyküyü böyle anlatamazsın,» dedi Andrés. «Dürüst bir Hıristiyan gibi konu , bir maymun gibi a zında geveleyip

durma öyle... E er do ru dürüst anlatamıyacaksan da çeneni kapayıp otur!..»

Tabu, içini yiyip kemiren bir derdi olan bütün insanlar gibi Santiago da dilini tutamadı. pe gidece- ini bilse bile susacak de ildi. nstanların basma en büyük belayı, kafaları ya da elleri de ü, dilleri açar...

«Cintalapa'daki sevgilim, Sinforoza'yı büyyorsun, de il mi?..» dedi Santiago.

«Elbette buiyorum... kim bilmez ki?.. Herkes se- nin sevgilin oldu unu bilir... Hatta onun senden bir çocu u da olmu tu, de il mi?..»

«Ne bir tanesi? Tam üç tane oldu!.. kisi öldü. Onları hep o ihtiyar cadmm, yani Sinforoza'nım ana- sının zehirledi inden eminim... Beni hiç bir zaman çekemez... pis karı... Yüzlerce kez suratıma, piçlerim- le birlikte mezara gömüldü ümü görünce çok sevine- ce ini söyledi. Bu, gerçekten de mutlu kılacaktı onu... Ama kız beni seviyor, ben de onu seviyorum. Çok i- rin bir ey... Çocuk sahibi olmak da kolay i !.. Bütün yapaca m i , kalçalarını biraz kımıldatmak!.. Ve ta- bii bu da çok do al bir ey. Ondan sonra da iki ya da üç ay o allahm belâsı camino, yani yolun üstünde canın çıkıncaya dek çalı ırsın... Sonra da Cintalapa' ya elinde bir yı m öteberiyle dönersin. Döndükten sonra da tabii iki gün sevgilinle dinlenirsin. Bueno.

te ben iki ay yolun üstünde çalı ırken, Cintalapa'da büyük bir panayır olmu . Yeni belediye ba kanını kutlamak için büyük bir karnaval yapılmı . Ne bili- rim ben... herkes dans etmi . Fıçılarla bira ve tequila içilmi . Sinforoza da bütün bunların ortasında elbet. Yirmi ya ında, çok güzel ve dansetmeye dü kün bir kız... Tabii, ara sıra kendi basma biraz e lenirmi ... Ben buna karı amam. Bir bitki, ara sua sulanman...

Yoksa solup gider... Ama her eyin de bir sının olmalı... Ben böyle bilirim...

«Beni asıl çalgına çeviren, o pis herifin, o kahrolası herifin Sinforoza'ya sahip olmayı istedi ini i itmi olmam. Bu kadan da fazla artık... üstelik çok da fazla •• Biraz fazla içki içip kendini yitirdi inde benim sevgili kadınıma sahip olmaya kalkmak ha!..

«Büyorsun. Cintalapa'da küçük bir dükkânı vardır. Burada insanların günlük ihtiyacı olan eyleri, iplik, i ne, çengelli i ne, kurdele, sigara, kibrit, kâ it, kalem, mürekkep, kendi yaptı ı mumlar, muz, limon... i te bu tür eyler satar. Patronndan aldı im avansla açmı tım ona bu dükkânı. Böylelikle ben i teyken yapacak bir i i ve geçinecek kadar parası olurdu. Her ey yolunda gidiyordu... Bilmem anlıyor musun demek istedi imi?..

« te güzel bir günde Cintalapa'ya vardım. Pedro'nun kervanıyla gidip geldi imi bilirsin. Sen Andrésito, babanın i lerini yoluna koymak için aramızdan ayrıldı tın. te gidip Sinforoza'yı görmek istedim Her ey eskisi gibiydi... Çok do al, de il mi manitos?..

«Her zaman yeryüzünde tek bir ki iyi sevdi ini, onun da ben oldu umu anlatırdı. Kadınlan bilirsiniz canım, sırna ır dururlar...

« İlk gün belki de fazla heyecandan mıdır nedir, ola andı ı bir eylerin döndü ünü anlayamadım. Ama ikinci gün, durumda bir gariplik sezdim. O zamana dek bilmedi im birkaç yeni numara ö renmi ti. Üstelik, fena da sayılmazdı. Gerçekten de heyecanlandırdıyordu insanı!.. Ama bir süre sonra beni rahatsız etmeye başladı... Hiç ku ku yok, bu yeni numaraları ba ka birinden ö renmi ti... Ama o zaman, aklıma bütün bunlan ba ka bir kadından ö renebilece i de

geldi. Bilirsiniz, kadınlar böyle eyleri aralarında konu maktan hoşlanırlar. Bunu bana kendisi söyledi. Onlardan örendiklerini belki de benim üstümde denemek istiyordu.

«Pazar günü geldi çattı. İmin bana dönmeliydim artık. Ama Pedro'yla konuştum. Tam o sırada bir mısır tüccarı oradan geçti ve bizi götürebileceğini söyledi. Gelgelelim, ancak ertesi gün yola çıkabilecekti. Pazar gününü de evde geçirebilirdim. Kasaba delikanlılarının toplandıkları kahveye gittim. Çerlerinden biri kafayı iyice çekmişti. Sırıtarak bana yaklaşıp barındırdı:

'Selam, amiguito Santiago... Nasıl, kullanılmı mal hoşuna gidiyor mu?..'

'Kes sesini!..' diye barındırdı birkaç kişi.

«Çerlerinden biri yanıma gelerek: 'Aldırma ona,' dedi. 'Çok sarho ... Ne söylediğini bilmiyor. Düünden beri öyle çok içti ki, neredeyse a zından burnundan içki taacak...'

'Ne demek istiyorsun?' diye herifin bo azını sıktım. Neredeyse bo uluyordu. 'Git sevgiline sor,' diye karılık verdi. 'O sana benden daha iyi anlatır!..'

«Onu bir kıyıya itip dı arı fırladım. 'Hadi u al lahrın belâsı hikâyeyi anlat,' dedim. 'Bir eyler oldu unu buiyorum... gerisini de sen anlat!..'

«Aslında hiç bir ey bilmiyordum, hiç bir ey... Ama o, bundan emin de ildi. Bütün kasabada olanları bir o herifin karısı, bir de ben bilmiyorduk... Sinfo roza, çocukların bana her eyi en ince ayrıntılarına dek anlattığını sandığından ve üstelik bu tür eylerin ne denli ballandırılarak anlatıldığını bildiğinden, a zındaki baklayı çıkardı. Her eyi bir bir anlattı bana...

«Onun da bir dükkânı var. Cintalapa gibi küçük bir yerde bildiğiniz gibi herkes birbirini tanır. te pa

nayırda kızı iyice içirmi . Bilirsiniz, insan sarho olunca adını bile unuttur. Ondan sonra kızı kendi evine götürmü . Tabii, kızm anası onu böyle sarho görürse küplere binecekti... Karısı evde yokmu . Ama Sinforoza bunu bilmiyormu ... Bana söyledi ine göre yoksa o adamın evine gitmezmi . Evde bir süre soma kıza saldırmaya kalkmı . Onun hiç bir suçu yokmu ... Adamı itmi ve eve gelmek istemi . Ama herif kızm banna i eyle vurup onu bayılttıktan soma yata ın üstüne atmı ... Bunu dü ündükçe çıldırarak gibi oluyorum. ..

« in kötüsü, o herifle iyice ba ı belâya girmi . Allahın belâsı herif!.. Orada burada, 'Benim küçük sevgilim, irin güvercinim...' deyip durmu . Ne zaman kar ıla salar aynı eyi yapıyormu ... Karısının hiç bir eyden haberi yok elbette... Durmadan fareleriyle u ra ır durur o... te bütün bu anlattıklarım dü ünürken, beni nasıl sevdi ini, yeryüzündeki tek sevgilisinin ben oldu umu söyleyi i aklıma geldikçe çıldırarak gibi oluyorum.

«Bueno manitos... Kadınların nasıl olduklarını bilirsiniz... Her zaman bir eyler isterler... Ne verirseniz verin, onları doyurmanızın olana ı yoktur... Yanınızdayken binbir türlü cilveyle sizi sevdiklerini söylerler. Ama aslında onlar için gerçekte neler ifade etti inizi bilmezsiniz... Gerçe i hiç bir zaman ö renemez, yalanın ne zaman, nerede ba layıp bitti ini kestiremezsiniz... Kafanız iyiden iyiye bulanmı tır. te bana kendisinin hiç bir suçu olmadığını, o vah inin ona zorla tecavüz etti ini, kafasına yedi i darbeden soma hiç bir ey anımsamadı nı söyledi. Ama soma birçok kereler o adamla birlikte oldu unu da itiraf etti. Çünkü, herif ona yüz vermezse onu, karısını ve hatta çocuklarını bile öldürecek ine yemin etmi ...

'Ba ka ne yapabilirdim ki?..' dedi bana.

'Hayır, hayır, hayır!., diyebilirdin ona... imdi hayır demedi in için ben yanmda olmadı ım zaman sana nasıl hareket etmen gerekti ini ö retece im...' dedim.

«Kemerimi çıkarıp iyice, dövdüm onu. Akimi ba ına getirmek için bir eyler yapmam gerekti. Haketti ini bulduktan sonra sızlanmaya ba ladı:

'Santiago, mi cielo mi vida, mi alma, canım, ruhum... biliyorsun ki, yeryüzünde benim için yalnız sen varsın... Por toda la eternidad, sonsuza dek...'

«Tıpkı çadır tiyatrolarında söylenenler kadar güzel sözlerdi bunlar. Ona inandım. nandı ım için de hemen yerimden fırlayıp solu u o herifin yanmda aldım:

'Hey, tu, cabron, pis solucan, ne yaptın benim kadınıma?'

'Ben mi?' dedi sırtarak. 'Ben ne yapmı ım ki ona? Her eyi kendi iste iyle yaptı. Yoksa öyle olmamı mı? Ba ka türlü nasıl olabilirdi? Defol burdan pis sarho . Hiç bir i e yaradı in yok zaten. Yoksa polisi ça ırır seni dı arı attırırım. O zaman da fareler bir anda kemiklerini bile yerler senin. Sen hırsızın, soyguncunun birisin. E er o bunu istiyorsa seni hiç ilgilendirmez bu i . Hadi, defol dedim sana. Yoksa karnını kırkbe liklerle doldururum.'

«Elini belindeki tabancasına götürdü. Bunu göze alamazdım. Önümde, tezgâhın üstünde yarısından ço u dolu bir tequila i esi duruyordu. i eyi kapıp kafasına indirdim. Tabancasını çekmeye çalı ıyordu. Ama galiba pantolonunun dü mesine takılmı tı. Bir türlü çıkaramıyordu. Onu duvara do ru itip, ba ına i eyle vurmaya devam ettim. Çıldırımı tım... öfke gözlerimi kör etmi ti. . i eyle vurdukça vurdum. So

nunda i e kırıldı ve içindeki bütün **tequila** ba indan a a ıya döküldü. Bu kez yakında duran bir tahtayı kapıp onunla vurmaya ba ladım. Onu öylesine döv-
mek istiyordum ki, bir daha Sinforoza'nın yanma bi-
le yakla maya cesaret edemesin. Bütün ne esini ka-
çırmak istiyordum. Her yeri kan içinde kaldı ında onu
yeterince dövdü üme karar verdim. Dı arı çıktım.
Tienda'nın hemen yanında, daha önce kahvede olan
ve ne yapaca ımı görmek için beni izleyen iki çocuk
duruyordu.

'Bir süre benim kadınımı rahat bırakır,' dedim
onlara, 'Ona söyleyin, e er Sinforosa'yı rahat bırak-
mazsa, eve döndü ümde bu yaptıklarımın iki katını
yaparım!..'

«Hemen Sinforoza'nın yanma gidip bir eyler ye-
mek için masaya oturdum ve ona hiç olmazsa bir sü-
re için kimsenin kendisini rahatsız etmeyece ini söy-
ledim.

'Ona ne yaptın?' diye sordu. Korkmu , yüzü bem-
beyaz olmu tu.

'Sana yaptıklarının bir kısmını ödetmeye çalı -
tım...' dedim.

«A lamaya ba ladı, «Zavallı, zavallı adam... o hiç
bir ey yapmamı tı... hepsi benim suçum!.. Her ey
benim suçumdu... Sen vah î bir hayvansın... artık **ara-**
mızda hiç bir ey kalmadı...'

«Yere çöküp dövünmeye, a lamaya ba ladı. u
i e bak, dedim kendi kendime, imdi olup bitenlerin
suçlusu ben oldum... Herkes kendini cennetteki me-
lekler kadar temize çıkartıp bütün suçu benim üstü-
me attı... Budalanın biriydim ben...

«Orada oturup dü ünürken ve her eyin nasıl
olup bitti ini anlamaya çalı ırken, kervanın ba ı Ped-
ro, ko arak geldi.

'Hey Santiago, çabuk kaç!.. Polis pe inde.. Bütün kahvelerde seni arıyorlar!. Çok geçmeden buraya gelirler. Dövdü ün adam don Manuel öldü!'

«Bunu i iten Sinforoza, bir vah i gibi çı lıklar atmaya ba ladı:

'Öldü mü?.. Pis katil, onu öldürdün... katilsin sen!.'

«Dı arı çıkıp soka m ortasında avaz avaz ba ır maya ba ladı.

'Policia... aqui, aca... aqui esta el asasino... Katil burada. , burada .• Gelin, yakalayın onu... Kudur mu bir köpek gibi gebertin...'

«Hemen apkamı kapıp evden dı arı fırladım.

'Carreta'lara git,' dedi Pedro bana, 'Ben de öbür yoldan gelirim, kimse anlamaz!.. Carreta'da bulu uruz. Seni orada aramak akıllarının ucundan bile geçmez...'

«Evlerin arkasından dolanarak, kasabanın dı mnda kurdu umuz kampa do ru ko maya ba ladım.

'Çabuk olun, çabuk olun... kaçmam gerek... polis pe inde...' dedim carreta'larda çalı an muchachoia ra.

«Kendi carreta'ma ko up çıkınımı topladım. Tam yola çıkmak üzereydim ki, Pedro gelerek bana dört pezo verdi.

'Hadi, al u parayı da hemen yola çık... Onlara, buraya u ramadı mı söyleriz... En azından iki gün daha seni kasabada ararlar... Muy buena suerte... iyi anslar... Ben gidip o karıyı bulur ve hakketti i cezayı veririm... Bu orospudan kurtuldu un için bütün azizlere dua et... Hadi, artık git... sakın yakalanma!.'

«Tarlalardan geçtim, önüme çıkan köylere girmeden yanlarından dola ıyordum. Cendeleria panayırında, monteria'lara gitmek için i çi toplandı mı büüyordum. Onlarla yolda kar ıla aca ımı umuyordum. te

imdi de buradaydım... Hiç kimse beni monteria'larda aramaz... akıllarına bile gelmez bu... Üç dört yıl sonra da her ey unutulup gider... Belki de don Manuel'in karısı, bütün mirasa kondu u için mutludur ve kendine yeni bir herif aramaya ba lamı tır bile. Bunu yapmasa da, ömrünün gerisini yalnız geçirmek belki de onu daha da mutlu eder... Belki de için için yaptı m bu küçük iyilikten ötürü bana te ekkür bile ediyordur. Üstelik, hiç de içten olmayan birkaç gözyandan ba ka hiç bir eye malolmadı ona bu i ... Monteria'lardan ayrıldıktan sonra kimsenin beni rahatsız edemeyece i bir yere yerle ebilirim, nasıl olsa ülke uçsuz bucaksız!.. te, sonunda fasulyeler de pi ti. Mideme iki lokma indirmek için bu allahm belâsı atein önünde nerdeyse bir hafta çömelip duraca ımı sanıyordum...»

Y R M ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yürüyü ün ikinci gününde kervan, Jatate ırma ına vardı. Burada e yaları kar ı kıyıya adamların kafasında geçirmek olanaksızdı. Çünkü ırmak çok geni ve derindi.

önce hayvanların sırtındaki yükler bo altıldı. Irmak kıyısındaki a açlardan birine bir kano ba lanmı tı. En yakındaki finca'nımdı bu kano, ırma ı geçmek isteyen herkes ondan yararlanırdı.

Kano suya indirildi ve birkaç adam içine bindi.

Uzun, sa lam bir halatın ucu kıyıdaki bir a acın gövdesine sıkı sıkı ba lanmı tı, öbür ucu ise kanoyla

birlikte kar ı yakaya geçirilerek oradaki bir a aca ba landı.

Sonra e ek sürücüleri bir yandan küfredip, bir yandan da hayvanları ucu çivilili sopalarla dürtükleyerek atlarla e ekleri, ırma ı geçmeye zorladılar. Ayakları yerden kesilir kesilmez hayvanlar yüzmek zorunda kalıyorlardı. Boyunlarının çevresine uzun ipler sarılmı tı. Irma ın üstüne gerilmi olan halat boyunca giden kanonun içindeki adamlardan biri bu ipleri çekerek hayvanlara yardım ediyor ve akıntıya kapılmalarını önliyordu. Her seferinde üç ya da dört hayvan kar ıya geçiriliyordu. Kimüeri bu i için öylesine istekliydiler ki, dürtüklenmeden ya da hiç ürkmeden suya giriyorlar ve. kar ı kıyıda kendilerini bekleyenlere bir an önce ula mak için hevesle yüzüyorlardı.

Tüm hayvanlar kar ıya geçtikten sonra e yalar kanoya yerle tirildi. Her seferinde, kanonun ta ıya- ca ından daha fazla yük konulmamasına dikkat ediliyordu. Akıntı çok iddetliydi. Ama yerliler kanoyu öyle ustaca kullanıyorlardı ki, içi oyulmuş bir a aç kütü ünden ba ka bir ey olmayan bu küçük kayık, ırma m dalgalarına bir kez olsun kapılmadan kolaylıkla kar ıya geçiyordu. Bütün e yalar kar ı kıyıya geçirildikten sonra geriye kalan adamlar küçük kümeler halinde kanoya binerek kar ıya geçtiler.

Yüksekçe bir yere kurulan kamptan bir mil ötedeki büyük La Conda finca'sı görülebiliyordu. Don Gabriel ile don Ramon ve kamptan daha iyi bir konak yeri arayan tüccarlar, geceyi biraz daha uygar insanlar gibi geçirmek için finca'ya gitmişlerdi. Bu, gerçek bir çatı altında uyuma fırsatı yakalayabilecekleri son kamptı. Bundan sonra, gecelerini geçirecekleri **par e j**elerdeki çatılar palmiye yapraklarından, duvarlar ise direklerden oluşacaktı. Bir Avrupa prens

liginden daha, büyük olan **finca**'da, güzel bir masanın yanındaki sandalyelerde oturabüecek, cam bardaklardan içki içip Çin porseleni tabaklardan yemek yiyecek ve çiçeklerle bezenmi bir bahçeyle ta dö emeler göreceklerdi.

Finca'da hemen hemen herkes ne eliydi. Simsarlarla tüccarlar çıkınlarını mısır, patates, çörek, fasulye, kuru et, so an ve meyveyle doldurdular. Tüccarlardan biri iki e ek satın aldı. Hayvanları çok fazla yükledi ini farketmi ve onların yükünü hafifletmedi i takdirde cengeli çıkaramayacaklarından korkmu tu.

Yürüyü , imdiye dek ne eli bir gezinti gibi geçmi , hemen hemen hiç bir zorlukla kar üa ılmamı tı. Ama bu **finca**'da ya ayan insanlar, bölgenin bütün yollarını avuçlarının içi gibi bildiklerinden, öyle derlerdi:

«Burada Hucutsin'e uzanan yolu, insan bir pazar günü ö leden soma yirmi ya ındaki ya lı bir e e in üstünde bile gidebilir... Yarın **ya** da öbür **gün** sizleri bekleyen yollarla kar ıla tırıldı ında **senor**'lar, Hucutsin'e giden yol, arabalar için yapılan asfalt bir yola benzer. Ama umutsuzlu a kapılmayan **caballero**'lar, gerçi bu yolda birçok ki inin öldü ü söylenir, ama yine de hiç kimse bunların sayısını **tam** olarak söyleyemez...»

Caballero'lardan sonra küçük tüccarlarla **capataz**'lar da **finca**'ya gittiler. Ama **caballero**'lar, ana bina olan la Casa Grande'ye giderken, **capataz**'lar, kulaklarına müzik seslerinin ve burunlarına da yemek kokularının geldi i yerli evlerine yöneldiler. Burada ö lenin verdi i co kunluktan yararlanıp gecenin geç saatlerinde kendilerine güzel birer kız bulabilmeyi umuyorlardı. Ama ne yazık ki hevesleri kursaklarm

da kaldı... Bir parça olsun e lenemedi gece yansı
kös kös kamplarına döndüler. Güzel yerli kızlarından
hiç i çıkmıyordu. Yabancılara yüz vermiyorlardı on-
lar. ..

Buradan kaçıp evine gidebilmesi için bunun son
ansı oldu una inanan muchacho'lardan biri, fırsattan
yararlanmayı dü ündü. Sessizce ate in yanmdan kal-
karak küçük bir çıkın hazırladı. Kendi e yalarını ça-
lıların ara ma sakladı ve sonra da ırma a do ru ses-
sizce ilerlemeye ba ladı. Ama kano, a aca zincirle ba -
lanıp üstüne de bir asma kilit vurulmu tu. Yüzmek
zorunda kaldı.

yi bir yüzüçüdü. Ne. sudan, ne de akıntıdan kor-
kardı. Gerçi biraz zorlandı, ama kar ı kıyıya ula ma-
yı becerdi. Dik yamaca tırmanıp karanlı ın içine dal-
dı.

Son otl a vardı nda, a ır a ır kendisine yakla -
makta olan birtakım hayvanlar gördü. Ne olduklar
rını seçemedi. Hayvanlar biraz daha yakla tı nda,
onların köpek olduklarını sandı. Ama sonra birden,
bunlann El Paraiso finca'sından gelen da aslardan
olabileceklerini, kendilerine biraz taze et bulabilmek
için otl a çıkmı olabileceklerini dü ündü. Belki de
yalnızca su içmek için ırma a gidiyorlardı.

Sırtından so uk bir ter bo andı nı hissederek
yere yattı. Kendisine hiç önem vermeden aslanlanı
yola devam edeceklerini dü ündü. Tabii, bu sanısı,
aslanlar konusunda hiç bir ey bilmemesinden ileri
geliyordu. Oysa kokusunu daha onu görmeden önce
almı lardı bile... Onların aç olup, bu açıklarını ken-
disini yiyerek gidermek istediklerini mi, yoksa su için
ırma a giderken onu hiç önemsemeyeceklerini mi, ya
da kendisini yakalayıp oyun oynamayı mı istedikle-
rini biliyordu. Bildi i bir ey varsa, o da, hayvan

ların kendi bulundu u yere do ru geldikleriydi. Bel li belirsiz gördü ü bu hayvanların bir dü mü, yoksa gerçek . mi olduklarını ara tırmaya kalkmak, umu runda bile de ildi...

Daha fazla bekleyemedi, sürüne sürüne ırma a do ru gitti. Gittikçe daha yakınından gelmeye ba layan seslerini i itince, bunların kugar olduklarını an layıverdi. Ba nını geriye çevirince, hayvanların ya va yava yürüme yi bırakıp kendisine do ru ko ma ya ba ladıklarını gördü.

O da ko maya ba ladı. Hem de nasıl!.. Irma a gi den yol ta lık ve delikanlı da yalınayak oldu u için kugarlar kadar hızlı ko amıyordu. Birden aya ı bir a aç dalma takılıp dü tü. Neyse ki simsar don Ra mon bir adamını yitirmeyecek kadar anslıydı. Çün kü kaç a n dü tü ü yer, ırmak kıyısında küçücük bir yamaçtı. Aya a bile kalkmadan bir fiçı gibi dik ya maçtan a a ı yuvarlanıp cump diye suya dü tü. Ayak ları yere basar basmaz kafasını sallayarak saçların daki suyu silkti, yüzünü eliyle sıvazladı ve geldi i ye re baktı. I maya ba layan gö ün altmda yarı gölge gibi kıyıda kendisine bakmakta olan iki kugarı gör dü. Hayvanlar, homurdanıyorlar, kuyruklarıyla yeri dövüyorlardı. İm di ne yapacaklarını bilmedikleri açıkça ortadaydı.

Avlarını suda yakalamak, pek alı kın olmadıkları bir eydi. Yakalayabilmek için delikanlının yeniden kıyıya çıkmasını bekledikleri kesindi...

Hayvanların suya yakla makta olduklarını gö rünce, kaçma dü üncesi delikanlının kafasından uç tu gitti. Bu büyük kedilerin suya girmekte duraksayıp duraksamayacaklarını görmek için beklemedi. He men suya daldı, vargücüyle kar ı kıyıya yüzüp kampa döndü. Monteria'lar, kugarlara yem olmaktan da

ha iyiydi. Simsarların ırma ın kar ı kıyısına taze et bırakarak bu yırtıcı hayvanları oraya çektiklerini ve böylelikle de onların son kaçma fırsatlarını da ellerinden almak istediklerinden emindi. Yoksa **capataz'**larla hayvan sürücüleri böylesine bir gönül rahatlığıyla kız tavlamaya gidemezlerdi. Beline ba ladı ı küçük çıkmmı yitirmemi ti. Ama iki kez suya girdi
* inden sırlıslıkam olmu tu çıkın.

Muchacho'lardan hiç biri, onun kaçmaya yelten-di ini **capataz'**lara söylemedi. Böylelikle bu türden kaçı lara verilen yüz kırbaçlık cezadan kurtulmu ol-du...

Biraz ısınıp üstündekileri kurutmak için ate in ya-nma çöküp ba ından geçenleri anlatırken, Jovel'de at ve e ek satan bir tüccarın yanmda çalı an ve içinde ya adıkları **finca'**larla köylerden ba ka hiç bir yer ta-nımayan öteki i çilerin saygısını kazanmı olan Pau-lino, onun sözünü kesti:

« ki kez **monteria'**lara gittim. Hep bu saçörgüleri ve eteklikler yüzünden geri dönmek zorunda kaldım... E er sen kaçmanın kolay oldu unu dü ünüyorsan ya-nılıyorsun, hem de adamakıllı yanılıyorsun... Bir **ladi no'**nun seni koymak ve tutmak istedi i yere çakılıp kalırsın... Bir yerlinin kaçması hemen hemen olanak-sızdır. **Monteria'**larda caoba'nım elde edildi i büyük cengelin iç bölgelerinde kimi zaman seni günlerce yalnız bırakırlar, de il mi?.. Neden?.. Çünkü onlar i-lerini iyi bilirler... çinden geçti in ve kaçarken geç-mek zorunda kalaca ın bu cengel, bütün **capataz'**lar dan çok daha iyi bir gözetimcidir!.. Aslanlar ve kap-lanlar, tüfekli ya da tabancalı polislerden çok daha etkilidirler bu konuda... ki ya da üç yıl hiç sızlan-madan **monteria'**larda çalı mak senin için daha iyi olur, çünkü o zaman, uzak da olsa, eve dönme ola

na m vardır... Ama eve dönerken, etekliklerle ve ör-gülerle u ra ma... Onlar, hem mutluluk, hem de ba-lâdırlar... Sana bir ey daha söyleyeyim delikanlı... kabu undan daha yeni çıktın sen; kaç ya ındasın?. On altı!.. Öyleyse ya lı ve görmü geçirmi bir adam dinle... E er karanlık küçük kuyulu bir ey bulur-san, zevk alıp mutlu olabilirsin belki... Ama o küçük karanlık kuyuya dü üp bo ulmaman için mutlulu a çabucak eri ve belânın gelip seni bulmasını bekle-me. Yani demek istedi im, ili kilerin daha geli me-sini bekleme... Çünkü böyle bir ey olamaz... Daha çok gençsin ve bütün bunlardan zamanla da kurtu-labilirsin. Ama benim için çok geç!.. in kötüsü, bü-tün yapıyı biliyorum ben... Ama bütün deneylerime ve bilgime kar ın, kurtulu tan yine de çok uza ım... Biraz süt bekleyen küçük siyah bir kedi gördü üm-de, kendimi büsbütün yitiriyorum... Onun için küçük kediyi mutlu edene kadar ona süt veriyorum... Evet, büyük bir e lence bu... ama uyanıp çevreme bakınca ne görüyorum?.. Evet, o zaman kendimi, bir kez daha yolun üstünde caoba yasalarının egemen oldu u yere do ru yürürken buluyorum... Elimde de il bu!.. Bir keresinde evlenmeye bile kalkmı tım. Ama bizim kü-çük bekleyemedi. Onu elimden geldi ince besledim. Dü ün için her ey kararla tırıldıktan sonra ben yi-ne monteria'lara do ru yola koyuldum. Anlayaca ın, karanlıkta bir yanlı yapmı tım. Yanımdaki ba ka bi-riymi ... büyük bir kavga patladı... Ben de fırtına-dan önceki karıncalar gibi kafamı sokacak bir delik aradım... Neyse, hiç olmazsa yararlı bir ey ö rendim. Kaçmanın hiç bir yararı yok! Yalnız vè yalnız senin gibi toy budalalar dener bunu. Üstelik monteria'lar-da hiç de küçümsenmeyecek birçok zevk var... örne-in kırbaçlayanlardan biriyle kavgaya tutu mak gi

bi... E er onu yalnız ba ina yakalarsan sırtarak kar-
ılar, sonra da hesabını görürsün... öylesine iyi sak-
larsın ki onu, köpekler,' hatta yaban domuzları bile
bulamazlar... Bu, en azından San Juan gününde dan
setmek kadar e lenceli bir eydir... Sana kar ılık ver-
mesini bilmeyen küçük bir kediden bile daha çok
zevk verir insana...»

Y RM DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Cengele girmeden önceki insanların oldu u son
yerle me bölgesinde topluluk iki gün kaldı. Simsar-
lar, birkaç gün önceden böylesine büyük bir takımın
gelece ini bildirmek için bir **capataz** göndermi lerdı.
Buralarda ço unlukla kahve ve ekerkamı ı üretilir-
di. Bunların sahibi belediye ba kaniyla karısıydı. Ora-
da ya ayan ve çalı an öbür aileler, Tseltal yerlileriy-
di. Yakla makta olan toplulu un haberi gelir gelmez
belediye ba kanının karısı da dahil, tüm kadınlar **to**
topostle hazırlamaya koyuldular. **Totopostle**, mısırdan
yapılan, yirmi otuz santim çapında, birbuçuk iki
santim kalınlı nda kocaman bir çörektir, öteki çö-
rekler ince bir saç levha üstünde ya da **comal** deni-
len düz bir topraktan yapılmı bir diskin üstünde ha-
fifçe pi irildikleri halde, bu çörekler so ur so umaz
sertle inceye dek yeniden pi irilirler. Normal bir çö-
rek, tropik sıca ın ve cengeldeki nemin etkisiyle ikin-
ci gün bozulmaya ba lar ve dördüncü gün de, artık
yenmeyecek bir hale gelir... Bu durumda yenen çö-
rekler, mide hastalıklarına yolaçabilirler. Tropik bir

cengelde mide ya da ba ırsak hastalı na yakalanmak ço u kez insanın ölümüyle sonuçlanır. Totopostle'ler hiç bir zaman bozulmaz... Ancak, ta ınırken her gün gittikçe ufalanırlar ve son gün totopostle torbasının içi yalnızca kırıntılarla dolar.

Yürüyü e çıkan herkes, yanma yarım sontle, yani iki yüz parça totopostle alır. Ama yine de bu iki yüz parça ince çörek, sırtlarında a ır yük ya ıyan, yorucu bir yürüyü e katlanan ve bu çöreklerin yanı sıra siyah fasulye, biraz pirinç ve bir parça da kuru etten ba ka bir ey yemeyen bu insanlar için fazla bir ey de ildir. Ku kusuz, yerli maun i çileri, bir gemideki tayfalar ya da ate çiler gibi beslenemezler. Böyle bir savurganlık, maunun maliyetini artırır. O zaman da ye ü çuhayla kaplı a ır maun masaların ba nda konu ulan kutsal sırlar, imdikinden çok daha esrarlı olurlar...

Simsarlar, bu iki günlük dinlenmeye «Dos dias de descanso,» derler. Askerler ya da tarım i çileri için ayrılan bu dinlenme günleri, genellikle onların en çok çalı tıkları uzun günlerdir. Dinlenme günü denilen bu günlerde askerler giysilerini yıkarlar, botlarını boyayıp ya larlar, tüfeklerini silip parlatırlar, çavuların ve öbür subayların üniformalarını temizlerler, bo geçirdikleri her an ya ceza görürler ya da bunların parlattıkları tüfekler, motorlar, kemer tokaları, onardıkları pantolonlar ve gömlekler, diktikleri dü meler ve potinba ları denetlenir.

Burada da aynı ey oldu. i çilere mısır toplamaları, fasulye ezmeleri, mısırları ve fasulyeleri torbalara doldurmaları buyru u verildi. Bunların tartılması, elbette ki gönderilecekleri yerlere en yakın yerde yapılırdı. Ama i lerin basitle tirilmesi, orduda oldu u kadar dü ünülmezdi burada. Orduda insanlar yürü

yü e yava yava alı tırılırlardı. Sürekli sert buyruklar altında tutulmayan insanlar, ayaklanmaya yatkındır. te bu yüzden burada da bo zamanlarda insanlara kahve taneleri toplattırılır, kavrukturur ve ve ö üttürülür. Kahve de irmeni diye bir ey yoktur. Sonuç olarak kahve **metate** denilen yuvarlak bir ta la ö ütülür. nstanların bir bölümünü de yük hayvanlarının yaralarını tımar edip nalları dü mü olanları nallarlar. Bir grup i çi ate için odun toplamaya gönderilir. Ötekiler, e erleri ve semerleri onarırlar. Bir düzinesi, yük hayvanlarının bozdu u, belediye ba - kanının çitini onarır. Tabii, bunu yaparken kendilerinden çiti yarı yarıya uzatmaları, onu desteklemeleri ve sa lamla tırmaları da istenir. Yeni bir çit için gereken tahta kalasları adamlar ormanın içlerinden toplarlar. Burada hiç bir balta ya da keser yoktur. Bütün bu i ler, yerlilerin evrensel aleti olan **machete** ile yapılır.

te iki günlük dinlenme içinde bütün bunları yapan **muchacho**'ların ter kokan gömleklerini yıkmaya bile zamanları olmadı. Oysa böylesine bir i i yapmak için ellerine geçen son fırsattı bu... **Monteria'** **da** gömlek yıkayarak harcayabilecek en küçük vakitleri bile olmayacaktı. Zaten **monteria**'larda bir gömle in bir kez bile yıkanmadan eskimesi çok ola an bir eydi. E er adamlardan biri e yaları yıkamaya kalksa, **contratista**, ya da yardımcısı basma dikilerek öyle derdi:

«Sen buraya caoba a açları kesmeye geldin... sana bu i için para veriyoruz, yoksa o allahm belası pis paçavraları yıkaman için de il!.. Bir daha yaparsan seni mimlerim, elli kırbaç yiyince akim basma gelir!..»

te bu yüzden **monteria** i çileri geceleri kamptan

kaçarak ırma a gidip e yalarını yıkamayı huy edinmi lerd i. Hiç olmazsa geceleri **capatace**'lerden kurtuluyorlardı. Su olmadı ı için Meksika'nın kimi bölgelerinde ya ayan yerliler, üstlerindeki kiri hissetmezler, onun varlı ının bile farkına varmazlardı. Ama öbür yerliler, bir Alman köylü kadını nı kıskandıracak kadar temizdiler. te bunlar, kirli bir gömlek giy mektense kırbaçlanmayı ye tutarlardı.

Y R M BE NC BÖLÜM

Topluluk, cengelde geçirdikleri ilk gün, ö leye do ru bir göle geldi. Öyle pek de büyük olmayan, güzel ve sessiz bir göldü bu... Simsarlar, dinlenme i aretini vermek için düdüklerini çaldılar. Bütün adamlar yere diz çökerek sırtlarındaki yükleri indirdiler. Sonra dik yamaçtan gölün kıyısına inip ellerini yıkadılar, a ızlarını çalkaladılar, jicara'larını suyla doldurup **posole**'lerini hazırladılar.

Celso, Andrés ve Santiago, birbirlerinin ardı sıra birlikte yürüyorlardı. La Condesa finca'sınm yakınlarında yaktıkları kamp ate inin çevresinde oturduklarından bu yana birbirlerinden hiç ayrılmamı lardı ve Paulina da onlara katılmı tı. Küçük siyah kedileri yakalama konusundaki ustalı ından dolayı Paulino' ya herkes tarafından bir çe it filozof gözüyle bakılıyordu. nsanların deneylerini nasıl elde ettikleri, ço u kez önemlidir. Bunun önemi o adamın tecrübeli olmasmdan ve bu tecrübesini kendi çıkarları için kullanabilmesinden gelir. Gelgelelim bütün tecrübeleri

ne kar ın bir insanın aynı yanılığını üst üste yinelemesi, hiç de a irtıcı de ildir. Bu, birçok insan için geçerlidir. Binlerce yıldan beri insanlar ve ulular, savaşın hiç bir eyi çözmeyeceğini, tam tersine birçok yeni kar ı kılıklar yaratacağını öğrenmişlerdir. Ama yine de yeni savaşlar çıkartırlar ve sonuç olarak yeni savaşlar çıkarmaktan başka hiç bir halta yaramayacak bir sürü i e kalkı mayı dü ünürler. Bir insanın yaptığı ve bütün tecrübelerinin balama noktası olarak kabul ettiği ilk yanılığını, ço unlukla ki ilinin özelli i olan belirli bir zayıflıktan do ar. te bu yüzden de ondan kaçınmaz. Tabii, çok do al olarak da aynı ya da benzer yanılığlara durmadan dü er. Paulino'nun durumunda da birçok insanda olduğu gibi tecrübelerinin bir yardımcı ürünü olarak elde edilen ve bu bir yan ürün oldu u için de kendisine epey ucuza gelen olgunluk, onun akıllı bir insan olarak ün yapmasını salamı tı.

Bu dört genç adamın birbirleriyle arkada olmaları çok do aldı. Zekâları, a a ı yukarı aynı düzeydeydi. Eski bir öküz arabası sürücüsü olan Andrés, içlerinde en iyi e itim görmü olanıydı. Bunu da kendi çabalarıyla ba armı tı, ötekiler, böyle bir fırsat bulamamışlardı. Belki de onun kadar hırslı de ildiler bu konuda.

Andrés, dördünün arasında en sessiz, en a ırba lı ve en geçinilir olanıydı. Celso, Santiago ve Paulino, uzun uzun dü ünme tenses, ya da kılı kırk yarmak tansa yumruklarına ve çabuk davranma yeteneklerine güveniyorlardı. Andrés stratejist, öbür, üçü ise tak tikçiydi. Andrés, ya amr çok daha ciddiye aldı ndan, her eyi büsbütün zorla tınıyordu. öbürleri ise buna hiç önem vermiyor ve ko ulları daha da kolayla tırmak için hemen onlara uyuyorlardı. Yürüyü e

J

kendileriyle birlikte katılan öbür adamlar gibi, dördü de kendilerinden çok daha kuvvetli olan güçlerin eline dü mü lerd i. Ama her gücün varlı ını sürdür e bilme ; si için tanınmaya ihtiyacı vardır. Hiç bir güç varlı ını kendi ba ına sürdür eemez ve durmadan kendini yenileyim evren gibi devam ettiremez. Hiç bir diktatör, gücünü yitirmeyecek kadar kuvvetli de ildir. Hiç bir diktatör, kendisine boyun e me iste i olmayan yer llerde buyruklar veremez. Toplama kampları, Sibirya, kölelik, i kence ve ölüm cezalarının dar uurları vardır. Çünkü direnme ve kaba kuvvete kar ı koyma iste i, sonunda saldırma, ya da aynı ekilde kaba kuvvet gösterme iste inden daha güçlüdür.

Bu dört muchacho'nun ve topluluktaki öbür in ; sanların yazgılarını belirleyen güç, onlar için görülmez ve anla ılmaz bir eydi. Yazgılarının; simsarlar, monteria'lardaki contratista'lar tarafından de il de, Cumhuriyetin gelece inin ancak yerli ve yabancı sermayeye sınırsız bir özgürlük verildi inde, i çilerin itaat etmekten, devletin ve kilisenin de inandıklarına inanmaktan ba ka hiçbir amacı olmadı ı takdirde güvence altına alınca ına inanan bir diktatör tarafından belirlendi ine inanmaları olanaksızdı.

nsan hakları üstüne herhangi bir fikri olan bir kimse, bu dü üncelerini de i tirene dek kubaçlanı yor, i kence görüyor ya da bu tür görü leri yaymaya kalkarsa, kilisenin izniyle vuruluyordu. E er tarım i çilerini, ya da tekstil i çüerini ayaklanmaya kı kırtsa, bu kez de «Ölümler Vadisi»ne gönderiliyordu.

Bu muchacho'lar New York'a götürülseler ve oradaki Amerikan Kereste ve Meyve letmeleri Merke zi'nin büroları kendilerine gösterüse, oralarda çalı an temiz görünü lü adamların ve kadrnlarm, kendilerini monteria'lardaki cehennem, kahve ve meyve çift

liklerine gönderen güçler oldu una asla inanmazlardı. Yazgılarını belirleyen güç olarak Tabasco ve Campeche'deki limanlarda buraya gelen maunların miktarını yazıya geçiren, onları parçalara ayırttıran, onları boylarına ve niteliklerine göre ambalajlattıran ve soma da okyanuslar ötesine giden gemilere yükleten senor'ları asla kabul edemezlerdi.

Amerika Birle ik Devletleri Kereste ve Meyve irketlerinin sahipleri, aracıları ve satm alıcıları, genellikle sarho olan, arandıklarında barlarda, yirmi saat bir masanm çevresinde oturup domino, poker, veintuno, ya da siete y medio oynarken bulunan, kendilerine göre temiz giyinen insanca adamlardı. E er herhangi bir kantinde bulunamazlarsa, hiç ku kusuz limanın kırmızı ı ıklı bölgesinde, maa larının yanısıra, girdikleri fazla zahmetler için ceplerine atılan parayı, kısa zamanda kendüerini ho nut edeceWerini söyleyen akıllı kızlarla birlikte harcarken bulunabilirlerdi.

Hatta monteria'lar için i çi toplayan simsarlar bile, hiç bir i çinin gözünde, kaçınılması asla mümkün olmayan büyük bir güç sayılmazdı.

Muchacho'larm en akıllısı bile gerçek gücün belirli bir yerde toplandı nını, birinin bu gücü elinde sıkı sıkı tuttu unu ve kendi ya amlarıyla keyfince oynayabilece ini görebilmekten uzaktı. Bu maun i iyle ilgili olan uzun insan zmcirinin her bir parçası, bütün **bu** vah iliklerden, **caoba** i çilerinin çekti i acılardan tekba ma sorumlu olmayan bir halkaydı. çlerinden birine soruldu unda, **u** kar ılı ı verirdi:

«Bu **tür eylerin olabilece i aklıma** bile gelmezdi... çok **üzgünüm...** **düzetmek** için elimden geleni yapacağım!..»

Cengelde birçok sıkıntılara katlanan insanların

çı lıkları, sık sık diktatörün kula ına giderdi. O zaman diktatör çok sinirlenir, kızar ve bir ara tırma kurulumun toplanmasını buyururdu. Ama sonra masasının üstü çok daha önemli i lerle doldu undan, gerçekten bir kurulun toplanıp toplanmadı ını, e er toplanlıyrsa bunun ara tırmalara ba layıp ba lamadı ını sormayı unuturdu. Ço u kez böylesine bir kurulun toplanması için verdi i buyruk, yalnızca bir avuç adamın i ine yarardı. Kentten bir gün olsun dı arı çıkmadan, o çı lıkları i itmek için cengelin yanma bile u ramadan, ama bütün sorunu çözümleni gibi görünüp doksan günlük ücretlerini de aldıktan sonra yan gelip yatarlardı.

Yazgılarını bu yolla belirleyen gücün, nerede oldu unu ö renseler bile **monteria**'lardaki i çilerin bu gücü biraz olsun sarsmaları bile olanaksızdı. Bu bilinmeyen güç, yalnız ülkede de il, ama bütün dünyada varlı ını sürdürmekte olan tüm öbür kuvvetler ve çıkarlarla iç içeydi. New York'taki ithalât ihracat irketlerinin sahip oldukları etki gücü, yalnız kendilerine ait olan bir ey de ildi. Onların gücü de Londra'daki, Liverpool'daki, Le Havredaki, Hamburg'taki, Rotterdam'daki, Cenevre'deki, Barcelona'daki, Kopenhag'daki, maun satın almak isteyen ithalat irketlerinin iyiniyetlerine ve satın alma güçlerine ba lıydı. Bu irketlerin güçleri de giderek kereste tüketen binlerce küçük irketlerin ve bireylerin iyiniyetlerine dayanmaktaydı. Bu temel güç o kadar ayrılmı , parçalara bölünmü ve insan üretiminin ve tüketiminin eylemleriyle o denli iç içe girmi ti ki, tanrı bile belirli bir insanı gösterip, « te bu insan bütün maun i çilerinin alını yazısını elinde tutmaktadır,» diyemezdi.

Bütün bu yerlilere gerek sözcüklerle, gerek örneklerle, New Yorkta durmadan daktilo kullanan, hesap

lar yapan ve sürekli olarak i lerini yitirme korkusu içinde ya ayan adamlar ve kadınların doldurdu u bir büronun, cengelin içinde yürüyen bu yerlilerin yazgısını belirlemedi ini de anlatmak olanaksız olurdu. Bu insanları, binlerce aç ve i siz emekçinin yazgılarının bir ya da birkaç ki i tarafından de il de bir düzen tarafından belirlendi ine inandırmak da aynı ölçüde olanaksızdı. En yetenekli ajitator, en usta konu macı bile bir düzenin ne demek oldu unu az çok anlatabilece i tek bir ki i bile bulamazdı bunların arasında.

Çünkü, aralarında Andrés'nin de bulundu u, az çok zeki olan bütün bu yerliler için bir insan, bir hayvan, ya da görülebilen herhangi bir ey gibi somut olmayan her ey anlamsızdı. Bu insanlara, önlerinde Meryem'in Aziz Antuan'm ya da herhangi bir azizin tahtadan oyulmu , üstüne kadifeler konulmu ve böylelikle yerlilerin görebilecekleri, elleyebilecekleri ve öpebilecekleri bir eyler haline getirilmi tasvirler olmadan tanrıyı dü ünebilmelerini kilisenin dört yüz yıldır yürüttü ü e itim bile sa layamamı tı. te imdi, Kutsal Üçlü ve bir ananın bekâretiyle yeterince karı ık olan bir dinsel sistemden çok daha karmakarık olan ba ka bir sistemi anlamaları nasıl beklenebilirdi?..

Tıpkı bir askerinin militarizmi bir sistem olarak kavrayamaması ve bu militarizmi ancak kendisini döven daha kıdemli arkadaşlarında, gece gündüz kendisine i kence eden onba ı ve çavuşta, hayatı kendisi için bir cehennem çeviren yüzbaşının ki ili inde görmesi gibi, cengelin içinde yürüyen bu **muchacho'** lar da kendilerini yöneten o büyük güç olarak; görebildikleri ve kırbaç darbelerini kendi sırtlarında hissettikleri en yakın ki ileri tanıyorlardı. Gariptir ki,

nefretleri simsara kadar bile ula mıyordu. Bu yaptıklarının onun i i oldu unu, tıpkı kentlerdeki kasaplara malzeme götüren et tüccarları gibi onun da **mon-**teria'lara i çi bulup götürdü ünü dü ünerek onu hak lı çıkarıyorlardı. Güçlerini do rudan do ruya kendilerine kar ı deneyen insanlar, simsarların çakalları capataz'lar ve yürüyü te kendilerine yol gösterenlerdi.

nsanların böylesine ezüdi i, sıkıntı çekti i ve sonuç olarak bütün kar ı koyma ve ayaklanma dü ün-celerinden vazgeçirildi i hiç bir örnek yoktur. Bir ülkeyi yöneten birisi ne denli kafadan yoksunsa, o ülkeyi zorbalıkla yönetmeye o denli fazla çalı ır. En ki isel diktatörlüklerde bile nüfusun be te birine dokunulmaz. Ve ku kusuz bu da nüfusun hiç bir zaman en kötü kesimleri de ildir!. Diktatörün asla el sürmeyi göze alamadı ı bu be te birlik kesim de onun dü üüne neden olur.

Belki de bu yürüyenlerin yazgısını de i tirebilecek olan diktatör, tanrı kadar onlara yabancı, uzak ve yardımlarının dı nda bir ki iydi... Hiç qlmazsa tanrıyı dü ünüyorlar, Meryem'in, ya da bir azizin tah : ta ve balmumundan yapılı suretlerinin önünde diz çöküp yüzlerce kez istavroz çıkartırken, uzak da olsa bir ili ki kuruyorlardı.

Onların tanıdıkları ve gördükleri diktatör, **capataz**'dı. **Capataz**'a dokunabilirlerdi. Ona yalvarmak, kendisinden daha az gaddar olmasını istemek, hiç bir zaman akıllarına gelmemi ti. Birçok durumlarda bir ta a yalvarmak, daha iyi olurdu. Yeterince yakın duruldu unda ve çok iddetli ba ırıldı nda küçük bir ta bile yerinden oynatılabilir. Ama yerli köylüleriyle aynı kandan ve aynı toplumsal tabakadan gelen bir **capataz**, onlarla olan bütün kan ba ını ve bütün ili

ki ini yadsırdı. Tıpkı bir onba mın, bir subaya bir askerden daha çok yakınlık duyması gibi capataz'lar da kendilerini ladino'lara, simsarlara ve contratista'lara daha yakın hissederler ve. bu yüzden de yerlilere onlardan da daha kötü davranıp, efendilerinin yeni kurbanlar yakalayabilmeleri için vargüçleriyle u ra ırlardı.

çleri öfkeyle dolu olan yerliler, yalnız yürüyü -lerde de il, monteria'larda bile capataz'lara kar ı ayaklanmaktan ba ka hiç bir çıkaryol görmezlerdi. **Gece** ve gündüz akıllarından geçen tek dü ünçe, bu heriflerden birini dövebilmektir. Yerlilerden bir tekinin bile aklına birle ip, capataz'larm yalnızca birer araç oldukları bir sistemi devirmek bir türlü gelmiyordu. Akıllarına gelebilecek en a ır ı dü ünçe, umutsuzlu a kapılarak monteria'ları yok etmektir. Birkaç yıl sonra Morelos bölgesindeki devrimci yerliler eker rafinerilerini bütün acıların kayna ı sanarak, ki bu ancak sınırlı bir anlamda do ruydur, tüm eker fabrikalarını yerle bir ettiler. Ve i te yine bu nedenden devrim sırasında devrimciler en güçlü saldırılarını rahiplere ve kiliselere kar ı yaptılar. Baskının türü ne olursa olsun, hep aynı sonuçlara yol açar. Çünkü insanlar asla de i mezler. Bir halkın be te dördüne belirli bir fikri, bir programı, bir dini, ya da bir inanc ı kabul ettirmek mümkün olmam ı tır. Çünkü her bireyin nasıl mutlu olaca ı ve kom ularının hangi yasalarla yönetilmeleri gerekti i konusunda kendi fikirleri vardır. Bir insandır çünkü o. Hayvanlar beslendikçe ve üreme özgürlü üne sahip oldukları zaman mutludurlar. En azından böyle görünürler. Hayvanlar, hiç bir zaman «Neden?» diye sormazlar. Hiç bir zaman soru sormazlar zaten... Hiç bir zaman karıla tırma da yapmazlar...

Toplulu un dinlendi i gölde, oldukça uzun bir süre kaldılar. Yük hayvanlarından kimileri yoldaki bir dereyi geçerken zorluklarla kar ıla mı lardı. Ta larla ve çukurlarla dolu olan dere yata ı, birkaç hayvanın tökezleyip dü mesine neden olmu tu. Üstelik devrik a açlar da yolu kapatıyordu. Hayvanları geçirmek için yeni bir yol açmak gerekiyordu. Yürüyü kolunun büyük kesimi göle varmı tı bile. Ama en az bir o kadarı daha henüz dereyi geçememi ti. Kervan imdi durmu , geride kalanların kendilerine yeti melerini bekliyordu. Ku kusuz, arkalarından gelecek olanların da buraya varınca dinlenmeleri gereki cekti.

Öncü iki mü kadar üerledi inde, birlik **tam yola** çıkacaktı ki, öncülerin gönderdi i bir haberci batakl ı n üstüne bir köprü kurlmaları gerekti ini, çünkü hayvanların çamura batmakta olduklarını söyledi. Yol, ancak hayvanların sırayla tek tek geçebilecekleri kadar dar oldu undan, birli in ana bölümünün bir süre daha gölde kalması kararla tırıldı. Ayrıca bir sonraki campamento'ya varıncaya dek bugün için bir daha mola verilmeyece i bildirildi.

Yol çok dar oldu undan, köprü yapımıyla ancak birkaç adam u ra abiliyordu. Daha çok i çi, çalı marlarını köstekleyebilirdi.

«Öyleyse öyle bir uzanıp uyuyabiliriz,» dedi Santiago gerinerek.

«Ben de aynı eyi yapaca ım,» diye mırıldandı Andrés.

Celso'nun uykusu yoktu. O anda kafası bir sürü eyle doluydu. Kafasındaki sorulara bir cevap arıyordu. Alinyazısı onu köyünden, sevgilisinden ve zengin ya da yoksul, ama kendisinin olacak bir ya am kurabilmesi için gerek duydu u her eyden neden böyle acımasızca koparmı tı?

Kafasından nelerin geçmekte oldu unu, ne kadar çok acı çekti ini, üzüldü ünü... evet, için için a - layacak kadar üzüldü ünü hiç kimseye belli etmedi. ç i kan a lıyordu. Daha önceleri gözya ının anlamını, duygularını ve acılarını aç ı a vurmaması gerekti ini kabilesi ona ö retmi ti. Gerçek bir yerli için aya a kalkıp, «Hey, siz insanlar buraya bakın da ne kadar acı çekti imi görün... Bana acıyın, lütfen biraz olsun acıyın bana!..» diyemezdi.

Ama geceleri, uyumak için yata ına yatt ı nda ya da bazen gündüz dinlenirken uykusu geldi inde bütün bunlar için i kemirmeye ba lardı. O zaman uykuyla uyanıklık arasında, hiç hakketmedi i bu kaderden do rudan do ruya sorumlu olan herkesten alaca ı intikam dü leri görürdü. Kafasmda capatace'lerin, samsarların ve contratista'larm i kence gördükten soma acı içinde kıvranarak öldüklerini hayal ederdi. Biraz yardım etmesi için kendisine yalvarırlarken, onlar kendisinin ve arkada larının çektikleri eziyetlere ne kadar acımasızca bakm ı larsa, kendisinin de onları aynı acımasız gözlerle yere çömelip seyretti ini görürdü.

Bu dü ler, onu cinsel dü lerden daha çok heyecanlandırıyor, kızdırıyor ve yoruyordu. Bu dü lerden ve bunların do uraca ı sonuçlardan öyle korkuyordu ki, bütün gün durmadan çalı ıyor ve ak am olunca

da petate'siriin üzerine uzanır uzanmaz uyuyup kalıyordu. Ama imdi uyuyacak kadar yorgun hissetmiyordu kendini. Konu acak bhüerini bulmak için çevresine bakındı.

Birli in dinlenmekte oldu u tepenin **üstünde** çam a açları gö e yükseliyordu. Kimileri gölün epey ya kmındaydı. Çamlar ona köyünü ve comarca'sındaki sessiz küçük kulübeleri anımsatıyordu. Kulübeler kerpiçten yapılırdı. Pencereleleri ve e yaları yoktu. Kulübenin ortasında toprak dö emenin üstünde bir ate yanardı. Anası, yemek pi irdi inde bütün kulübenin içi dumanla dolardı. Çünkü duman yalnızca hurma a açlarıyla örtülü olan çatının duvarlarla birle ti i yerdeki küçük aralıklardan dı arı çıkardı. Ama çam a açlarının yanarken çıkardı ı duman, çatıda saklanan sivrisineklerin, örümceklerin ve akreplerin kaçmalarını sa lardı.

Burada üstünde oturdukları toprak, yıllardan beri a açlardan dü mekte olan parmak boyu uzunlu undaki çam yaprakları üe örtülüydü. Bu, köyündeki kulübelerin dö emesinin en iyi halıdan daha güzel olan bu çam yaprakları ile örtülü oldu u ve kulübeyi nefis bir kokuyla doldurdu u zamanlarda verilen ölenleri anımsattı ona.

Yere çömelip, kollarını dMerinin üstüne koydu ve bir süre dev çam a açlarının tepelerini seyretti.

«Andrés,» dedi. «Finca'daki panayır günlerinde sizin jacalito'larda da çam yaprakları olur mu?»

«Evet, tabii!..»

O anda carreta'larmı ve onları kimlerin sürdü ünü, u anda çocukların nasıl çamura saplandıklarını dü ünen Andrés'yi bu soru çok duygulandı tı. O da evinin çam yapraklarından olu an halısını anımsadı. Ve birden aklına sevgilisi, günün birinde böyle

çam yapraklarından yapılı bir dö emesi olan bir kulübede birlikte ya amayı umut etti i sevgilisi Estrelita geldi.

«Bueno,» diye konu maya devam etti Celso, «E er sizin **carita'larmızda** da böyle çam yaprakları varsa ve e er bunlar sana u anda evini anımsatıyorsa u çam a açlarına uzun uzun bakmalısın. Yapraklarından bir tanesini al. Bu senin yıllar boyunca görece in son çam a açları. Belki de ömründe görece in son çam a açlarıdır. Çünkü biz yitik insanlarız. Bir daha geri dönüp dönmeyece imizi, bu çam a açlarını görüp göremeyece imizi Aziz Andrew bile söyleyemez. Bu çam a açlarının kokusunu iyice içine çekip beraberinde **monteria'lara** götürsen iyi olur!»

Andrés yanında duran bir dal parçasını aldı eline, bir süre evirip çevirdi, kokladı ve hiç dü ünmeden çıkınının içine soktu.

4yi fikir,» dedi onu izlemekte olan Celso. «Ben de aym eyi yapacağım. Böylesine bir dal parçasına sahip olmak, ak amları **monteria'daki** ate in ba ında otururken onu eline almak insana umut verir. Kuru sa bile bu etkisini yitirmez. Sen de dünyanın bir köesinde çam a açlarının oldu unu ve bir yerde birisinin seni bekledi ini, ba ına ne gelirse gelsin seni dü ündü ünü unutmazsın.»

Andrés'nin uykusu kaçmı tı. Do urulup Celso'ya biraz daha yakla tı. Bir süre konu madılar. Güne in altında parlamakta olan gölü seyrettiler yalnızca.

Yakınlarındaki bazı **muchacho'lar** konu uyorlardı. Ama ço unluk uyumaktaydı. Birkaç ki i de çıkınlarıyla u ra ıyordu.

Bu sessizli i birden büyük bir gürültü yardı. Gö lün kar ı kıyısında çok ya lı bir çam a acı artık basını göklere do ru uzatmaktan vaz geçmi ti. Iık

isteyen, umut dolu, ya lı dostları gibi kötü bir yazgısı olsun istemeyen ve belki de hiç bir zaman onlar gibi acı çekmeyecek olan genç a açlara yer vermek için ölmü tü.

«Burada kendine yeterince küçük çam dalları toplasan iyi olur,» dedi Celso. «E er burada toplamazsan yolda da hiç bulamayaca ından ate i kuru gübre ile yakmak zorunda kalırsın. Hiç denedin mi? Evet bu da kullanılan bir eydir. Ama bir at ya da e ek gübresi olmalı. Bu dünyada machete'mi iki çakalın kafasına indirmekten ba ka yapabilece im daha iyi bir i bilmiyorum... Gerçekten zevk verir bu bana. O iki herifi öldürdü üm için asılıp buralarda gömülmek bile büyük bir mutluluk!. Biliyorsun, beni Hucutsin'de o iki çakal ele geçirdi: be pezo için... Ama sana unu söyleyeyim ki mano, o namuslu machete'imi, onların o pis kanlarıyla kirletmeyece im!..»

«Neden söz etti ini anlamıyorum Cuate,» dedi Andrés, bakı larını gölden ayırmadan.

«Soy algo adivinador, ben bir çe it kâhinim o lum...» kar ılı ını verdi, Celso, sinsi sinsi gülümseyerek. «Bu yürüyü te, o allahm belâsı kan içicilerin ba na neler gelece ini tahmin edebildi imi bilmiyor musun sen?.. Seni oldu undan daha akıllı sanırdım Mano!»

«Pek iyi tahminde bulunamam!..»

«Bu sabah ayrıldı ımız yerde neler oldu unu buseydin, iyi tahminlerde bulunabilirdin... Anlayaca ın, dün e eklerin kırdı ı çitin onarımına yardım etmek zorundaydım...

«Yere bir kazık çakmı tım. Muchacho'lar öbür kazıktaki asmalara vargüçleriyle asılınca benim çakmı oldu um kazık çıktı. imdi sana soruyorum: E er yerde bir oyuk açmak için yalnızca ellerin ve mac

hete'in varsa **ve** o allahın belâsı **capataz** senin kazı ı diktikten sonra dibindeki topra ı ezerek sa lamla - tırmanı bile beklemezse nasıl bir kazık dikebilirsin?..

«Yanm saat daha orada kaldıktan sonra ellerimdeki dikenleri zorla ayıkladım. nşanın eli diken tarlasına dönmü ken kazıkları tutup çalı mak, eziyetin daniskası...

«Tam bu sırada öbür çakal yanıma gelip bana öyle dedi:

«Seni tembel herif seni... dinlenmenin ne demek oldu unu imdi gösteririm ben sana!..»

«Elindeki kırbaçla beni be altı kez kamçıladı. Hiç bir ey söylemedim; tek bir söz bile... Kavga etmenin ne yararı olacaktı ki?.. Hiç bir ey söylemedim ve yalnızca çalı tım... Gece olunca, beni be pezoya satan ve imdi de bu yürüyü te benimle e lenmek isteyen o iki çakalın almyazıların okudum. Artık onların yazgılarını kendiminki kadar iyi biliyorum. Söylemi tim sana, ben bir kâhinim. Benim suçum de il bu... O herifi dünyaya getiren orospunun, bir daha onu kollarının ara ma alamayaca ı, alında yazılı onun... O ikinci sürüngen i do uran öteki orospu da, biz daha monteria'lara bile varmadan o ullarından birini yitirecek!.. Anlayaca ın **mano**, onların almyazıların ben yazmıyorum... Hayır, benim elimde de il bu!.. Ben, yalnızca kaderin onların basma örece i a ı onların ellerinden okuyorum, tıpkı bir falcı gibi... O iki chingados malditos e erlerinin üstünde ne denli gururla oturlurlarsa otursunlar ve kırbaç aklatırken kendilerini ne denli mutlu hissederlerse etsinler, bizimle birlikte monteria'lara varamayacaklar! kisi de ne evlerine dönebilecek, ne de bir mezar sahibi olabilecekler... Yaban domuzlarıyla kırmızı karıncalara yem olacaklar, o kadar... nşanların yazgıları böyle

dir i te... Ve biz zavallılar, bunu de i tirmek için hiç bir ey yapamayız... Yazgının kar ısında benim gibi ölümlü bir insanın elinden ne gelir ki?.. Yazgı, benden çok daha güçlü. Yazgının kar ısında ben, **gözle**rimi yere indirip çekilmeliyim...»

«Evet, do ru; onların ikisi de domuz!..» dedi Andrés, «Bana kalırsa, e er almyazıları onların i ini bitirecek olursa, monterialarda daha rahat edece e benzeriz...»

«Bundan emin olabilirsiniz **mano**. Ya am, onlarsız çok daha rahat sürece e benzer... Yeryüzünde en alçak olanlar, savunmasız ki ilere vuranlardır. Onlarla yalnız kar ıla tı ında, insanın tahmin edebileceğinden daha da korkak olurlar: ya lı bir kadın gibi sızlanır ve titrerler... nsanı i rendiren de onların bu korkaklı ı i te!.. Polis de böyledir... E er seni ellerine geçirirlerse, burnunun biçimini bile bahane edip öyle bir sopa atarlar ki, adım bile unutursun vallahi. Üstelik sonra da sarho olup merdivenlerden yuvarlandı nı söylerler utanmadan... Ama dürüst bir insan, ba ka türlü davranır. imdi ben seni dövmek istesem, yakana yapı p vurmaya ba larım... Fakat bunu tek ba ıma yaparım; üstelik seni ba lamam, kendini savunman için sana bir fırsat veririm... Sen vurmayasm diye beni korumaları için yanıma yanm düzine adam da ça ırmam. Ama bu çakallara ba ka türlü davranamazsın. Onlara ne istedi ini anlatmak istiyorsan, ba ka türlü davranmalısın... Ellerinde okudu um çizgilere göre, yazgılan pek yakında onlara i te böyle davranacak!.. Son gömle im üstüne bile bahse girerim buna **manito!**»

«Peki, ellerinden okuduklarını o iki kırbaççıya söyledin mi?» dedi Andrés. «Belki de söyleseydin iyi

olurdu. Hiç olmazsa yolda ba larına bir ey gelmemesi için ayaklarını denk alırlardı...»

Celso, Andrés'ye kısık gözlerle baktı. Ne demek istedi ini, bunları ciddî mi, yoksa akadan mı söyledi ini anlamamı tı.

«Yani yazgılarının onlar için neler hazırladı mı kendilerine söylememi mi istiyorsun?» diye sordu.

« ey... yani demek istedim ki; ne de olsa Hıristiyan onlar!..» dedi Andrés, kararsız bakı larla.

«Hıristiyan mı dedin?.. Hayvan onlar, Hıristiyan mıristiyan de il!..» dedi Celso, sert bir tavırla. Sanki yazgıları o iki capataz'm i ini görmeye ba lamı tı bile... «Hıristiyanmı ... güldürme beni!. E er onlar gerçekten Hıristiyansa, ben Hıristiyan olmak istemiyorum... Çinli ya da ba ka bir ey olayım daha iyi... Üstüne üstlük, bir de yazgılarını gidip onlara ben söyleyecekmi im!.. Neden Hucutsin'de iki real verip ya lı bir karıya baktırmadılar fallarını?.. Beni ugala maz bu!.. Beni kehânetimin do ru çıkıp çıkmaması ilgilendirir... Bak, sana karde çe bir ö ütte bulunayım: e er tek bir ki iye, hatta arkada m Santiago'ya bile bu kehanetim konusunda en ufak bir ey söylersen, a zındaki bütün di lerini mısır tanesi gibi yuttururum... O allahın belası çeneni kapalı tutmasını ö ren!. Daha sonraları bile milletin gelece ini ellerinden okuyabildi imi kimseye söyleme...

« te... yürüyü e devam için i aret veriyorlar, ha di gidelim!..»

Bütün birlik, bir kez daha canlandı. Arriero'lar e ekleri yükledi, ko umsz olanların semerlerini vurup onları da yüklediler. Çok geçmeden ortalığı bir ba ırtı ça ırtı kaplamıştı.

«Ora, mula, adelante. Que diablos y cabrones. Pu ronto, Puento. Chingada mula vieja, apestosa. Adonde vas, macho? Al camino todos. Abran las piernas, abran, abran. Madré mia y con un demonio, donde te metes, Pinto? Corre, corre, corre, corre. Ya coyo la Chabela, esa vieja chingada. Andale, and ale. Pronto, pronto, pronto vamanos, flojos, v aman os, adelante. Abran. Abran!»

Arriero'ların ba ırılırları ve küfürleri gölün kar ı yakasındaki ormanda yankılanıyor ve böylece gürültü daha da artıyordu.

Arriero'lardan geri kalmak istemeyen capatace'ler ve sürücüler de ba ırılıyorlar, sürüye geride kalmalarını söylüyorlardı. Kırbaçlar savruluyor, simsarların, tiz ıslıkları çınılıyordu. Adamlar birbirlerine ba ırıyorlar, urada burada birisi arkada ma çıkınını kaldırmasına yardım etmesini istiyor ya da arkada ma dinlenmekte oldukları yerde apkasını ya da jicara'sını bıraktığını söylüyordu.

Kısa bir yürüyüşten sonra birlik, bataklığın üstünde yapılmış yeni bir köprüye geldi. Çabucak ve dikkatle yapılmış olan köprü, çamura benzeyen sulu bir bataklığın üstüne kurulmuştu. Sanki birisi a a ı

dü se hemen çamura gömülecek ve kafasına kadar batacağı.

Aslında köprü pek fazla çalı ma gerektirmemi - ti. Belli ki her iki uçtaki yolları yapabilmek, çok daha zor olmu tu. Bataklı ın çevresi dü z ve çamurluydu. Yo un cengel, bu bataklı ın kuruması için gerekli olan güne ı ınlarının yere inmesini engelliyordu. Dü mü yapraklar, kırık, dallar, çürümü a açlar, hiç ku kusuz eskiden bir ırmak yata ı olan bu yörede bataklı ın olu masına yol açan ba lıca nedenlerdi.

Bu bataklı ın üstüne sa lam bir köprü de yapılabilirdi. Ama bunun betondan ve çelikten yapılması gerekiyordu. E er bir ülkenin öküz arabalarını ta ıyan anayollarındaki köprüler bile bir atın üstünde kar ıya geçip geçemeyece inizden emin olamayaca - ınız bir sa lamlıkta ah ap köprülere sahipse, tan - rının bile unuttu u bu ku uçmaz kervan geçmez kuytu kö elerde beton ya da çelik bir köprü dü ün - mek, buralarda ya ayan bir adamın havsalasına bile sı maz.

Aslında buraya köprü yapmak için hiç bir neden yoktu. Hatta cengelde yol yapmaya bile ihtiyaç yoktu. Yılda iki, ya da üç kez **monteria**'lara giden büyük yük kervanları geçerdı buradan. Ülkenin daha kalabalık bölgelerinde bile yeterli yollar yokken, yirmi otuz milyon pezo harcayarak buraya bir yol yaptırmayı önerebümesi için insanın deli olması gerekir!..

Aslında **monteria**'ların sorunuydu bu. Bu yollarla köprüler, yalnızca **monteria**'lardaki irketleri ilgilen - diriyordu. E er onlar da bu köprüleri yapacak olsalardı, maun fiyatları öyle yükselirdi ki, artık satı yapmanın hemen hemen olana ı kalmazdı. Mobil - yacılar da kendilerine hemen ba ka bir kereste türü arayıp bulurlardı.

Bataklık, a a 1 yukarı yirmi metre erindeydi. Uzunlu unun ne kadar oldu unu belli ki kimse ölçmeye kalkmamı tı. Ye ilimsi siyah renkte küçük su birikintileriyle doluydu. Yo un cengelin karanlı ında bataklık daha da siyah, ürkütücü ve korkunçtu. Ku kusuz açıklıkta, güne 1 1 ında çok daha güzel görünürdü. nsan ona öyle bir ayak bastı ında dizine kadar hemen gömülüyordu. Çamur, sanki canlı bir zamk gibi insanın baca mı sarıveriyor, sımsıkı 1 yakalıyor ve çekiyordu. Sanki içinde ba ka biri vardı da yava yava , ama gittikçe artan bir güçle insanı 1 a a 1 do ru çekiyordu. Çamura soktu u aya mı geri I çekmek için insan öbür aya mm üstüne yüklendi in 1 de, hemen o da batmaya ba lıyordu. E er birisi ba 1 taklı m derinli ini ölçmeye kalksaydı, belki de onun 1 ancak birbuçuk metre oldu unu görecek ve altmda] da sert bir kayayla kar ıla acaktı. Ama insanın ba 1 taklı a dü tü ü yerde ikibuçuk üç metrelik bir çu 1 kur olması da çok ola andı. te bu nedenden, insan 1 içindeki merakı yeniyor ve bataklı ın derinli ini ölç I meye de il, olabildi ince çabuk ondan kurtulmaya I çalı ıyordu. Soluk solu a, terleyerek, oflaya puflyaya, öylece oturup soluk alabilece i sa lam bir topra a ayak basabilmek için u ra ıyordu insan. Artık bu I radan geriye dönü yoktu. nsan ya ilerlemeye devam edecek, ya da geri dönüp çamurların arasında yitip I gidecekti.

Bu, ilk önce eski Meksikalüarm ve Azteklerin, daha sonra da duvarların ve çatüarm saf altından I yapıldı ı, kadınların bir yumurta büyüklü ünde inci j ve elmas kolyeler taktı ı Mayaların efsanevî kentlerini aramak için cengele gelen spanyolların ve Fransızların geçirdi i deneylerdi.

Bu ilk kâ ifler ve serüvencüer, aradıkları kent 1

lerin yalnızca yıkmalarını bulunca, altın ve elmas madenlerini aramaya koyuldular. Bunda da ba arı-sızlı a u rayınca, caoba ile yetinmek zorunda kal-dılar. Çok geçmeden akıllıca kullanıldı nda, bunun da altın kadar para getirebilece ini ö rendiler. Sonuç olarak giri tikleri çabalar pek de bo a gitmemi ti.

imdi bu bölgelerde yürüyen kervanlar, daha ön-ceden saptanmı yollardan ayrılmıyorlar, bataklı ın derinli ini ke fetmek ya da daha elveri li geçitler bulmak için ara tırmalara giri miyorlardı. Mallarını monteria'lara en kısa ve en hızlı yollardan götürmek için para alıyorlardı. Üstelik, ba ka yollar aramak için hazırlıklı da de ildiler. Yanlarında ta ıdıkları mısır öyle dikkatlice hesaplanmı tı ki, iki günlük bir gecikme, her eyi altüst etmi ti. Hiçbir transatlantik, daha elveri li akıntılar aramaya kalkmaz. Böyle serü-venlere giri mek geminin giderlerini artırır.

Tabasco'da do an ve yeti tirilen e eklerle atlar, kusursuz birer bataklık hayvanı olarak tanınmı lar-dır. «Buenas bastias pera el lodo» denilirdi onlara. Küçükten beri bunlar, bataklık ve derin çamurlara alı tırılırlardı. Bu nedenle de bu hayvanlara büyük bir talep vardı. Ama çok pahalıydılar. Tabii, sonuç olarak monteria kervanlarında kullanılan hayvanla-rın ço u, daha do rusu hemen hemen hepsi kuru, sert da topraklarına alı ık adî cins hayvanlardı. Bu hayvanları derelerden ve ırmaklardan geçirmek ko-laydı, ama bataklıklardan pek kolaylıkla geçirilemez lerdı. Ayakları bir parça çamura gömülse korkudan çıldırırlardı. Bir kez batmaya ba layınca sa a sola tekmeler savurmaya ba larlar, böylelikle daha çok batmaya ba larlar ve sonunda zorlukla bataklıktan kurtulurlardr. E er insan dikkatsizce davranır da iplerini sıkıca tutmazsa, hemen geri dönüp ko maya ba larlar ve buldukları ilk otlakta günlerce dinle

nirlerdi.

Bir kez bu tehlikeyi ya adıktan sonra artık hiçbir çivilî sopa ya da küfür, onları bataklıktan geçiremezdi. Sırtlarında yük olmadı ı zaman bu i i yapmak daha kolaydı. Ama yüklüken onları kar ıya geçirmek umutsuzca bir çabaydı. Hayvanlar, üstlerindeki yükün kendilerini çamura daha çok batırdı ını ve böylesine bir yükle kurtulmanın daha zor olacağına inanıyorlardı. Kimi zaman, Tabascolu bir hayvan satm alınır ve bu hayvanların önüne sürülürdü. O önden ilerledi i zaman da ötekiler arkasından daha rahatça giderlerdi. Ama ço u kez bu numara da sökmezdi.

te. bütün bu nedenlerden ve gerçekten de hayvanların yükleriyle birlikte bataklı a gömülmeleri diye bir tehlike varoldu undan, ya lı arriero'lar onları bataklıktan geçmeye zorlamazlardı. Geçirdikleri deneyler onlara, bir köprü yapmanın gerek yükler, gerekse hayvanlar için daha güvenli oldu unu ve daha da az zaman aldı ını göstermi ti.

A aç gövdeleri, yapraklı uzun dallar bol bol kesilir ve dikkatlice bataklı ın üstüne konurdu. Yapraklar ve dallarla örtülü bataklık, artık hayvanlar için bir tehlike de ildi. Gelgelelim yumu ak temelinin üstünde durmadan sallanan bu köprü, hayvanlara sanıldı ı kadar çok güven vermezdi. Bunların üstünden geçmelerine kar m çok dikkatli yürürlerdi. Bataklı ın bir kesiminde bu köprü çok daha sıkı örülürdü. Böylelikle üstlerindeki yükler kaydı ında hayvanlar a aç gövdelerinin arasındaki bo luklara basıp bir yerlerini kırmazlardı.

Her ey hazır olduktan sonra ışıklar çalındı ve e ek sürüleri yola çıktı. Adamlardan birkaçı hâlâ bataklı ın üstünü yapraklar ve dallarla örterken hayvanlardan birkaçı geçmi ti bile.

yi cins bir hayvan bir kez yürüyü e çıktıktan sonra bir daha durmaz ve yola devam etmek ister. Geçirdi i deneylerden, her gün belirli bir uzunlukta yol yürünece ini hayvanlar da bilir. İlk kez yürüyü e çıkmı olsalar bile, **paraje**'lerin yerini sezgiyle bilirler. Çünkü konak yerlerinde kendilerinden önce buralarda kalan e eklerin ve atların kokusu hâlâ vardır. Üstelik uzun yolculuklara alı ık olan hayvanlar, gece kalacakları konak yerleriyle kısa dinlenmeler için seçilen yerleri birbirlerinden ayırdederler. Gece kalman gerçek **paraje**'lerde her zaman ate kalıntıları bulunur. Buraları küller, yarı yanmış odunlar ve burada dinlenip beslenmi olan hayvanların taze pislikleriyle doludur. Yola alı ık olan hayvanlar, öbürlerinden epeyce önde gitse bile, sanki reklamını görmü ler gibi **paraje**'ye gelir gelmez dururlar ve burada hemen yere yatıp ötekilerin gelmesini beklerler. Konak yerlerini onlara tanıtan, yalnızca yerin özelli i de il, vakittir de... E er bir **paraje**'ye bir rastlantı olarak sabah on birde varılırsa, hemen durmadan geçerler. Ama öte yandan, ö leden sonra ikibuçuk üç sıralarında bir düzlü e varıldı nda kararsızla ırlar. Çünkü zaman duyguları onlara geceyi büyük bir olasılıkla burada geçireceklerini söylemektedir. E er bir düzlü e ö leden sonra dörtte varılırsa, onları yürüyü e devam ettirmek, hemen hemen olanaksızdır. Onlar da deneylerinden, saat dörtten sonra cengelde ya da sık bir ormanda yürünmeyece ini çok iyi bilirler.

Yük hayvanlarının böyle canlı bir tempoda yürümeleri, çalı maya hevesli olduklarından de ildir. Holanmadıkları bir i i elverdi ince çabuk bitirip bir daha onunla kar ıla mama iste i, tıpkı insanlarda da oldu u gibi onların yapısında olan bir eydir. Gidilecek yere ne denli çabuk varılırsa, yüklerinin de o denli çabuk indirilece ini ve o zaman da rahatça otlayıp din

lenebileceklerini çok iyi bilirler bu yük hayvanları. Bu e itilmi hayvanların ço u, görevlerini hesapla- yı larında insanlardan pek de farklı de ildirler: bu- gün yapamadı m bir eyi gelecek hafta da yaparım rahatlıkla, i in bacakları yok ve kaçsın bir yere!..

te bu canlı hayvanlar imdi, daha köprü bitme- den kar ıya geçmeye çalı ıyorlardı. Öyle hızlı gidiyor- lardı ki, üstlerine basmasınlar diye muchacho'lar on- ların yollarından kaçıyorlardı.

Arriero'lar, arkalarından gelen hayvanların ken- dilerini olabildi ince yakından izlemelerine dikkat edi- yorlardı. Hiç olmazsa, böylece huysuzlanan hayvanla- rın ayaklarının altında oynayan dallardan ve yap- raklardan korkmalarını önleyebilirlerdi. Halatlarla sıkı sıkı birbirlerine ba lı olan uzun kütükler bile sa lam de ildi. Durmadan oynuyorlar, ara sıra bir- birlerinden ayrılıyorlardı. Bu da hayvanları öylesine korkutuyordu ki, köprünün yanında a a ı atlamaya bile kalkanlar oluyordu. Ama siyah, çamurlu suyu görünce büsbütün korkuyorlar ve bir sıçrayı ta kıyı- ya atlayarak dü tükleri yerde koca bir çukur açıyor- lardı. Bu çukurlar da hemen siyah suyla doluyordu.

Her yer küfürden ba ka a ızlarından bir ey çık- mayan arriero'larm ba ır ı larıyla çınlıyordu. En ya- lın istekler bile imdi herkesten çok çok uzaktaydı. Önlerindeki görev, bununla ili kili olmayan herhan- gi bir eyi dü ündürmeyecek kadar zor ve sinir bozu- cuydu.

Ba rı malar, küfürler, sinirli hayvanların birbir- lerini ısır ı ları, tekmeleyi leri, ulumaları, yükleri ba - layan iplerin gıcırtıları, bir hayvanın beklenmedik bir anda dü ü ü, ardından gelen hayvanlarca ezilmemek için bir an önce aya a kalkmaya çabalayı ı... hiç ku - kusuz bütün bunlar sahneyi daha da canlandırıyor- du. Arriero'larm ba rı maları ve küfürleri, ço u gö

üslerine dek çamura gömülmü olan muchacho'larm hayvanları köprüden dü ürmemek için çıkardıkları sesler, gritone denilen bir cins maymun sürüsünü oraya çekmi ti. A açların tepelerindeki gritone'ler de öyle ba ırmaya ba ladılar ki, artık arrieroiarın sesleri bile bir fısıltı gibi gelmeye ba lamı tı.

Ku kusuz, bütün bunlar yük e eklerini iyice sınırlendirip a ırttı. Artık bir sonraki dönemeçte pençelerini açmı aslanların ve kaplanların kendilerini beklemekte olduklarına inanmaya ba ladılar. Hayvanlar heyecanlandıkça yapraklardan ve dallardan olu an köprü, bataklı a gittikçe daha çok gömülmeye ba ladı. Son hayvan, a a ı yukarı dizlerine dek çamurlara bata çıka köprüden geçti.

Hayvanların köprüden güvenle geçebilmeleri için geride bırakılmı olan birlik, köprünün üstünden geçmeye ba ladı. Hemen hemen yarısı kar ı kıyıya varmı tı ki, artık köprü diye bir ey yoktu görünürde. Dallar ve yapraklar iyice ıslanmı yumu amı ve bataklı a gömülmü lerdı. Bütün bataklık imdi daha korkunç ve daha geçilmeyecekmi gibi görünüyordu. Adamlar çıplak ayakla bir mucize olarak yerlerinde kalan tek tük a aç gövdelerine basarak dengelerini koruyorlardı. A aç gövdeleri arasmda hemen hemen hiç ba lantı kalmamı tı. Bundan sonra herhangi bir hayvanın buradan geçmesi olanaksızdı. Kendilerinden sonra gelecek yeni bir kervanın, hayvanlarını geçirebilmeleri için yeni bir köprü yapması gerekliydi artık.

Birli in bir günde kar ıla tı ı tek bataklık bu deildi. Neyse ki ikincisi, birincisi kadar zorlu çıkmadı. Ama kervan geçtikten sonra görünü ü öylesine de i mi ti ki, ertesi gün buraya gelecek ba ka bir kervanın köprü yapmak için neredeyse bütün bir günlerini harcamaları gerekecekti.

Daha çok zaman tanımdı mda, bataklıktaki kurlar hiç de ilse bir parça dolar. Oysa ba ka bölgelerde su de i ik yönler e akabilirdi. Sonra belki ya lı, yorgun bir a aç bataklı ın üstüne dü er vej bir köprü ödevi görür, ya da suyun akmasını önlescek bir baraj... Böylelikle yolun geri kalan bölür hiç olmazsa kısmen kururdu.

Cengelde yapılan yürüyü lerde, insanlar hep tür anslı olaylarla kar ıla acaklarını umarlardı. Örne in bir zelzele, yolu düzeltebilece i gibi, daha daj kötü yapabilirdi. Bir yer kayması sonucu ortaya çıkacak ırmak, yolu kilometreler boyunca kapatabilirdi. Ama bütün yol boyunca herkesin inandı ı tek bir ey vardı: yol öylesine kötüydü ki, daha da kötü olması akıl almaz bir eydi... Aman yazık ki, yürüyü e devam ettikçe insan bu inancının yanlı oldu unu görüyor ve yol da gittikçe kötüle iyordu.

Y RM SEK Z NC BÖLÜM

Her ey cengeldeki ikinci günde patlak verdi.

ö leye do ru birlik, La Lagunita denilen bir yerde kısa bir mola verdi. Celso yine aya mı sivri bir kayaya çarparak yaralamı tı. Su kıyısına çömelip, aya ındaki kanlarını yıkadı. Yürüyü e ba lanılması için i aret verilmi ti.

Celso, gömle inden yırtıp kopardı ı kirli pamuklu bir bezle topu unu sardı. Oldukça yava bir i ti bu. Yolda aya ından kayıp dü mesin diye bu küçük kirli bezi sıkı sıkı sarmak istiyordu. Tarım i çisi ya da köylü olan kabilesinin bütün üyeleri gibi vücudundaki yaraları o da önemsemezdi. Ne burada ne de sonradan doktor istemek hiç bir i e yaramazdı zaten. Çünkü doktor, en azından iki günlük bir uzaklıkta oturuyor

du köylerine. Üstelik, ellerini ne önceden ne de sonradan bir kez olsun yıkamadan en az be yüz çocuk dünyaya getirmi olan köylerindeki ya lı kadından bile iyi de üdi herhalde. Bu çocukların yarısı ve kadınların da be te biri ölürdü ku kusuz, ama bu onların suçu de ildi. Bu, do umun do al bir sonucuydu. Do um, gökteki güçlü tanrı tarafından daha da id detlendirilmi ti. Belki de bunun böyle olması, geçmi mutlulukları ve sevinçleri dikenlerle acılandırmak, böylece yeryüzündeki en büyük zevklerin Yahova'nın «Meyve verin» buyru unun kaçınılmaz bir sonucu oldu unu unutturmamaktı.

Celso, çekti i acıdan de il de deneylerinden dolayı aya ını sıkıca ba lamak istiyordu. Soconusco bölgesindeki kahve finca'larmda çalı ırken genç bir adamın üstüne toprak bula mı bir machete ile bir yerini kesti ini görmü tü. Ertesi gün ne omuzlarını, ne de basını oynatabilmi , birkaç saat sonra da ölmü tü. Yarasını böyle sararak Celso onu zehirli topraktan korumak ve aynı zamanda da yürürken oraya buraya vurup daha da büyümesini önlemek istiyordu. Ne birlikte, ne de monteria'larda doktor yoktu. Herkesin kendine bakması, kendi kendinin doktoru olması gerekiyordu, ölenler, yalnızca ya amaya hakları olmadı ını gösteriyorlardı. Daha da ötesi, önemli bir avans almı olduklarından sımarsarı ya da monteria'ları aldatan birer düzenbaz sayılıyorlardı.

Birlik, yürüyü e ba lamı tı. Son adam önünden geçerken, Celso, aya ını sarmayı henüz bitirmemi ti.

Birli in arkasında gardiyan olarak El Zorro (*), atının üstünde gitmekteydi. Hucutsin'de be pezo karlı ında Celso'yu tuza a dü üren çakallardan biriydi bu El Zorro. Öbürünün adı ise El Camaron'du (**). Bi

(*) EL ZORRO: Tilki.

(**) EL CAMARON: Bodur ya da çelimsiz kimse.

rine neden El Zorro, öbürüne niye El Camaron dendi-
ini kimse açıkça bilmiyordu. Belki de bu adları kendi-
leri bile nedenini bilmeden çocukluklarından beri ta-
yorlardı. Hiç kimse, hatta patronları don Ramon ile don
Gabriel bile onların gerçek adlarının ne oldu unu, ne-
reden geldiklerini ya da hangi hapishaneden kaçtık-
larını bilmiyorlardı.

Atının üstünde El Zorro, birkaç yüz adım geri gi-
dip Muchacho'larm herhangi birinin kaçmaya yelle-
nip yeltenmedi ini ya da geri kalıp kalmadı ını ara-
tırdı. Her eyin yolunda oldu unu gördükten soma ge-
riye döndü. Tam o sırada Celso'nun yol kıyısında hâlâ
aya ını sarmakla u ra tı ını gördü.

«Andale Chamula, andale... seni pis e ek seni!..»
diye ba ırdı El Zorro, Celso'ya. «Andale, andale... Bu-
rada uyuyup rüyada kadınları mı görmek istiyorsun,
ha?.. Hadi kalk aya a. Ötekiler monteria'ya vardı bi-
le...»

Celso, hemen aya a kalkmadı. Yalnızca a ır a ır
çıkınıni omuzuna aldı. Celso'nun daha önce verdi i
ters yanıtlar, El Zorro'yu sinirlendirmi ti zaten. Cel-
so'ya burada buyrukları kendisinin verdi ini belirt-
mek için yüzüne birkaç kırbaç indirdi.

«Benim bir ladino, seninse pis bir chamula oldu-
unu bunlar kafana sokar da bir daha unutmazsın!..»
dedi.

Celso çıkınıni yüklenmi , yola koyulmu tu. Çok
geçmeden El Zorro'nun atma yakla tı.

« te senin hesabımı görmek için ben de bu kırbaç-
ları bekliyordum,» dedi buz gibi bir sesle. «Tanrı ve
Kutsal Anamız adma yemin ederim ki, hesabımı bu-
gün bitirece im cabron!»

Celso bu sözleri kendi dili olan Tsotsil dilinde söy-
lemi ti. El Zorro, ancak birkaç sözcük anladı ından
Celso'nun ne demek istedi ini kavrayamadı. Ama

«Cabron» sözcü ünü anlamı tı. Onun kendisine küfretti ini farketti.

«O bana söyledi in 'cabron' laf mı faiziyle geri alacaksın!..» diye ba ndı. «Hele monteria'lara bir gidelim de, i ine bir ba la! O zaman 'Bayram gününü' ben kutlayaca ım. Önce senin hesabını görece im. Kemiklerin fırlayana dek derilerini yüzece im. Epeydir böyle bir ey bekliyordum zaten... Fazla hareketlisin... üstelik öbürlerini de ba tan çıkarıyorsun!.. Sen ve o carreto, arkada ın! Önce ikinizi haklayacağım!»

«Tabii, e er sen monteria'lara varırsan... Be cen tavoluk orospunun pis piçi!..» kar ılı nı verdi Celso. Hâlâ atı yakından izlemekteydi.

El Zorro konu urken kafasını arkaya do ru çevirmişti. Söyledi i her sözü Celso'nun i itti inden emin olmak ve yerlinin korkmu , sinirli suratını görerek e lenmek istiyordu. Bu yüzden de yola hiç dikkat etmedi. te tam bu sırada at, bir a aç köküne takılarak tökezledi. Cengellerden, balta girmemi ormanlardan geçerken bu uzun yolculuklarda atlar dikkatle sürücülerinin konu malarını dinlerler. Kulaklarını, hatta bazen kafalarını büe geri çevirirler. Söylenenlerin ken düerine olup olmadı mı bilmezler. Ama konu ma sırasmda kendilerine verilen buyru a hemen uymak zorundadırlar. Yoksa anında kırbacı sırtlarına yerler, böylesine uzun yolculuklarda sürücüler, günlerce atlarıyla yalnız ba larına kalırlar. Tıpkı yalnız ba ına ya ayan ve köpekleriyle konu an insanlar gibi, yürüyü boyunca hatta kimi zaman kamp ate inin çevresinde otururken atlarıyla konu maları çok do aldır. Arkada yoklu u çeken at da bir süre dikkatle efendisinin anlattıklarını dinler ve tıpkı köpekler gibi anlıyormu casına bir tavır takınır.

Durmasını ya da daha hızlı gitmesini söyleyebile

cek buyru u i itebilmek için El Zorro'nun atı da dikkatle konu mayı izlemekteydi.

Bir yerli kadar atına da hiç önem vermeyen El Zorro, elindeki kamçıyla bütün gücünü kullanarak ata vurdu. Aslında bu darbe, attan çok Celso içindi. Bütün öfkesi Celso'ya kar ıydı, ama küçük bir hata yapması, öfkesini attan çıkarmasına yol açtı.

Bir yandan tökezleyen, öte yandan da kırbaç yiyen at, acıyla inledi. Birkaç düzlük dı ında, cengelde atın yürümesi genellikle kolay bir yürüyü de ildir. Hayvanın, devamlı yolu hissetmesi gerekliydi. Herhangi bir yöne do ru yoldan çıkması çok kolaydı. Atın tökezleyip dü mesine neden olacak irili ufaklı ta lar, kayalar vardı. A aç kökleri yolu kapamı tı. Kimi zaman kocaman a aç gövdeleri, yolu kesiyordu. Dik çıkı lar ve .dik ini lerle kar ıla abiliyordu. Ama en büyük tehlike, yapraklarla, dallarla, çamurla ya da köklerle üstü kaplanan ve yüzlerce etkenin olu turdu u çukurlardı. nsan, bu çukurları ancak dizine kadar gömüldükten soma farkedirdi. Hele e er at biraz hızlı giderse, aya mı kırması i ten bile de ildi. Bu yüzden tecrübeli ve de erli hayvanlar, cengelde oldukça hızlı giderler, ama bu hızı asla tehlikeli bir ölçüye vardiirmazlardı. Cengelin bu bölgesinde yürüyen yetenekli hayvanlar, sanki yumurtaların üstüne basa basa gidiyorlarmı çasma hareket ederlerdi.

Bataklıkların ve birtakım derelerin yakınlarında topra ı aynı özelliklere sahip ba ka yerlerden çok daha fazla çukur bulunurdu. Be on kilometrelik düzlükler öylesine çukurlarla kaplı olurdu ki, tıpkı bir sünger andırırdı. Kimi bölgelerde de yüzey öylesine ince olurdu ki, üstünden atla geçildi inde titre irdi. Bu durumlarda hayvanların ayak sesleri tok çıkardı.

Birli in az önce ayrıldı ı duraklama yeri, kısmen bataklı ın üstüne kurulmu ve küçük bir göl olan La

Lagunita'nın kıyısında oldu undan, hiç bir zaman tümüyle kuramamı tı. Gölün kıyıları yüksek olmadı ı için su her yana yayılıyor ve topra ı yumu atıyordu.

Yedi i kırbaçlardan iyice, çığına dönen El Zorro' rının atı, bütün dikkatini yitirdi. Dar yolun kıyısına öylesine hızlı sıçradı ki, ön ayakları bir çukura girdi ve ard ayakları havaya do ru kalktı. Sonuç olarak sürücüsü hayvanın ba mının üstünden a ıp, geni bir çamur çukurunun içine yüzüstü dü tü. Do rulup aya a kalkmaya çalıırken, ürkmü hayvan kamına bir tekme attı. Küfrederek yine geriye dü tü. Yüzündeki çamuru temizlemeye koyuldu.

At do rulmak istedi, ama bu sefer de yana do ru yuvarlandı. Epeyce bir süre debelenip u ra tıktan sonra sol ön aya ını çukurdan çıkarmaya becerdi, ama bu kez de sa aya ı daha çok gömüldü. Gittikçe sinirlenen at sıçradı, çevresine tekmeler ya dırdı ve. sonunda sa aya ını da çukurdan kurtarıp dört aya ının üstünde durmayı ba ardı. Soluyor, heyecandan tiritir titriyordu. Ama yine de sabırla sahibinin üstüne çıkmasını bekledi.

Atın aya ı çukura girer girmez, Celso, neler olacağını anlamı tı. Sırtındaki yükü yere indirdi ve hayvanın kendisini tekmelemesini önlemek için biraz uzakla tı.

Yüzü çamurla kaplı olan El Zorro, zar zor önünü seçerek ba ırmaya ba ladı:

«Buraya gel **chamula** domuzu!.. Bo azıma dek gömüldü ümü görmüyor musun?.. Çıkar beni buradan... Chusco **apestoso**. O allahm belâsı atı kaçırma... tut diyorum onu... hadi sallanma pis chamula...»

Sonra ba ırmaktan ve küretmekten vazgeçti. Onu susturan, söyledi i sözlerden pi man olması de il, a zının dolduran çamurdu. Gözlerinden, saçından, a zından çamuru temizlemeye, tükürmeye ba ladı. Dü tü ü

zaman hemen hemen kendinden geçmi ti. Kızgınlıkla ne yaptı nı bilmeden yüzünü yeniden çamura buladı sonra bunu farkettili, tükürdü ve ba nı salladı. Bu ara da da aya a kalkmaya çalı ıyordu. Ama gerek karnı na yedi i tekmeden, gerek sanki biri tutuyormu gib aya ı çamura saplandı ndan ve gerekse öfkeden bir türlü kafası i lemedi inden aya a kalkamıyordu.

«Hey, chamula domuzu... gelecek misin, yoksa gel miyecek misin?.. Çabuk beni bu çukurdan çıkar... Yok sa kemiMerin ortaya çıkana dek kırbaçlarım seni...» diye avaz avaz ba ırdı.

«Voy, ya voy...» diye kar ılık verdi Celso. «Geliyorum... hem de bütün hızımla!..»

Hâlâ titremekte olan atı bir a aca ba ladı. Yere dü mü olan dizginleri kaldırmak üzereydi ki, kırık bir dal ili ti gözüne. Onu eline alıp El Zorro'ya do ru yürümeye ba ladı. El Zorro, hâlâ yerde, bir eliyle ce binden çakısını çıkartmaya u ra ıyordu. Onunla aya- nı tutan dalı kesmeye çalı acaktı. Var gücüyle çabalamasına kar ın elleriyle kendisini kurtarmayı baramamı tı.

Gözlerini kaldırdı nda, Celso'nun elinde kuru bir sopayla yakla makta oldu unu gördü.

Celso bir süre kararsız bakı larla e ek sürücülerinin seslerini dinledi. Kervanın ne kadar uzakla tı nı anlamak ve orada olanları kimsenin görüp i itmeyece inden emin olmak istiyordu.

«O sopayı ne yapacaksın?» diye sordu El Zorro, korkuyla.

Aya nı tutan dalı bıça ıyla kesmeyi tamamen unutmu tu. Yakla makta olan Celso'ya bakarken gözleri neredeyse yerinden fırlayacaktı. Çamurla kaplı yüzü, korkudan yeme il olmu tu.

Hafifçe oldu u yerde dönüp dizlerinin üstünde durdu. ki elini de öne do ru uzattı ve parmakları

açıldı... çakısı yere dü tü...

Darbe, tam istenilen yere inmi ti.

Celso, kapalı olan çakıyı aldı ve onu El Zorro'nun pantolonunun cebine koydu. Sonra atı almaya gitti.

El Zorro'nun ölüp ölmedi i Celso'yu ilgilendirmiyordu. Atı kurtarmak ve i in geri kalanını ata bitirmek istiyordu. Böylelikle dünyadaki denge sa lanmı olacaktı.

El Zorro'nun aya ını kaldırdı, üzengiye yerle tirdi ve öyle bir çevirdi ki artık aya ın oradan çıkması binde bir ansla kalmı tı. El Zorro'nun aya ını oradan kurtarabilmesi için artık baca ını kesmekten ya da üzengiye kırmaktan ba ka hiç bir çıkaryolu kalmamı tı...

Sonra atın e erini iyice ba ladı, yola çıkardı ve sa rısına hafifçe bir tokat yerle tirince at ko maya ba ladı.

El Zorro'nun bedeni, kafası yerde sürükleniyordu. At, a a ı yukarı kendilerinden iki mil önde olan kervanı izlerken El Zorro, yava yava hayvanın altına do ru kaymaya ve atm bö rünü acıtmaya ba ladı. Hayvan yava ladı. Zorro'nun vücudunun yarısı hayvanın altında, yarısı da arkasmdaydı artık. Sonunda hayvan sinirlenip hızla ko maya ba layınca El Zorro'nun kafası hızla ta lara, a açlara ve köklere çarpmaya ba ladı. At ne zaman yava lasa vücut yine hayvanın altına kayıp bö rünü rahatsız ediyor ve bunun üstüne at yeniden ko maya ba lıyordu.

Celso, artık atı yalnız bırakabilirdi. O görevini yerine getirirdi nasıl olsa... Çıkmmı sırtına aldı ve serinkanlılıkla yola koyuldu. Ba mı kaldırdı ında atm hızla gitti ini ve gözden silindi ini gördü.

ki kez buradan geçti inden, yolu oldukça iyi biliyordu. Buradan bir kez **monteria**'lara gitmi , bir kez de dönmü tü. Don Policarpo ile buradan geçti inde,

bir yerlinin hiç dü ünmeden yapaca ı gibi ortalı a dikkat etmi ti.

Çevrede birçok da , göl, ırmak ve bataklık oldu-
undan, yol hayli dolambaçlıydı. Köprü olmadı ndan,
ırmakları geçmek için bunların en dar ve akmtısız
yerlerini bulmak için u ra tı.

Celso, çok dar, zar zor görülebilen ve do ruca da -
lara giden bir yola çıktı. Yük hayvanlarının geçebil-
mesi için fazla ta lı ve dik bir yoldu. Yıllarca önce yal-
nızca yerliler tarafından kullanılmı olsa gerekti bu
yol.

Vargücünü topladı. Bir keçi gibi dikenli çalıların
içine daldı ve emekleyerek da lara do ru tırmanma-
ya ba ladı. Birkaç kez bu i i beceremeyece ini sandı.

Her an yüre inin atı nın yava ladı nı duyuyor,
büsbütün durmasından korkuyordu. Ci erleri patla-
yacak gibiydi.

Ter içinde, soluk solu a, a zı açık, burun kanat-
ları titreyerek da n tepesine vardı.

Hemen yere çöktü, çıkımmı indirdi, yüzündeki tuz-
lu teri sildi. Boynunu, ensesini, gö sünü ovaladı, bir-
kaç kez yumrukladı. Derin bir de soluk aldıktan son-
ra yeniden çıkınını yükledi.

Da n öbür yamacına do ru yürürken aya ı bir
yere takıldı ve yirmi metre kadar yuvarlandı. Ama ken-
dini hemen topladı, ko arak ve canını acıtmayaca ı
yerlerde de yuvarlanarak ilerlemeye devam etti. Ol-
dukça zor bir i ti bu,, ama birli in epeyce önüne geç-
mi ti.

Öncüden hemen sonra yola çıktı. Adamlar de i-
ik aralıklarla teker teker yakla maktaydılar.

içinde bulundu u çalılıklardan hemen yola çık-
madı.

Yola iyice yakla tı ve bir süre burada saklandı.
Sonra paketini yere indirdi ve pantolonunu çözdü.

Bu haleleyken çalıların arkasından çıkıp yola indi. Yava yava pantolonunu çekti ve beline ku a nı sardı.

«Oooh, baya ı rahatladım,» dedi gülerek, ötekiler yakla tı nda.

çlerinden birkaçı biraz dinlenmek, terlerini silmek ve soluk alabilmek için çıkınlarını yere indirdiler. Celso, hâlâ soluyordu. Ama muchacho'lardan hiç biri bunu görmedi, herkes kendi yorgunlu u ile u ra-ıyordu.

Serinkanlı bir tavırla konu maya ba ladı Celso:

«Küçük bir yabandomuzunun ardına dü tüm. Tam yakalamı tım ki, elimden kurtuldu, dikenli bir çalının arkasına dalıp yok oldu. Ben de pe ini bıraktım. Bu ak am için iyi bir ziyafet olurdu!.. Ama o küçücük eyin ardından ko arken mahvoldum... allah kahretsin, o küçücük ey nasıl da ko uyor!.. Kaplandan kaçan ya lı bir e ek gibi soluk solu a kaldım...»

«Genç bir domuzun ne denli hızlı ko aca ını sen bana sor,» dedi içlerinden biri. «Benim de ba ımdan geçti böyle bir ey... Bir keresinde tam üç saat bir ya bandomuzunu kovalamı tım. Sonunda bu allanın belâsı cengelde yolumu a ırdım, ama yine de o domuzu yakalayamadım. Bir fare kadar hızlı ko uyor namussuz!.. Tam baca ından yakalayaca ını sanıyorsun ki, birden bir deli in içine, ya da bir çalının ardına dalıp gidiyor. Sanki yer yarılıyor da içine giriyor keratalar!.. Tabii bu arada anasma rastlayacak olursan tanrı yardımcın olsun! te o zaman bütün gücünle kaçman gerek, yoksa hesabın tamamdır!.. Vah i hayvanlar gibi onların pe inden ko manın hiç bir anlamı yok aslında. Bir tepescuintle'nin pe inden bile... E er yanında iyi bir köpek yoksa, o zaman hiç zahmet edip de ko ma. 'Çok güzel bir eydi, ama talihim yoktu,' diyerek kendini avutursun...»

Muchacho'ların hepsi de kendüerinin daha iyi bir avcı oldu unu kanıtlamak için birer öykü anlatmak zorunda hissettiler kendilerini.

Celso çıkınıını çalılarının arasından çıkardı, kaim bir sigara yaktı ve çıkınıını kafasının üstüne yerle tirdikten sonra, «Bueno muchachos,» dedi. «Artık yola koyulmam gerek. Benim takım epeyce önde kaldı. Arayı çok açtık." O allahm belâsı küçük domuz çok zamanımı aldı. Ama insanın elinde de il i te...»

Yola koyuldular. Ötekiler, kendilerinden bir sonraki takım gelinceye dek gölgede oturup, konu mayı sürdürdüler. Yol kıyısındaki bir kayanın içindeki bir yarıktan, so uk bir su akmaktaydı. te gelen geçen herkes buna dayanamıyor, orada kısa bir süre dinlenip, kendine bir **posole** hazırlıyordu.

Y R M DOKUZUNCU BÖLÜM

Ö leden sonra dört ualarında kervan paraje'ye vardı. Geriden gelenler, topallar ve calentura yakalamı olanlar, be sıralarında geldiler.

El Zorro genellikle arkada birinin kalmasını önlemek için en geriden geldi i için kimse onu aramıyordu.

Tam o sırada ko maktan soluk solu a kalmı bir muchacho geldi, heyecanla tüccarların ve simsarların çevresinde oturdukları ate e yakla tı.

«Patroncito, oh, patroncito... yarım mil geride El Zorro'nun atı bir a aç kütü üne takılmı ve El Zorro dü mü ...»

«Eee, n'olur dü mü se?.. Sanırım yeniden atma binecek ya a geldi!..» dedi don Ramon.

Hiç kimse heyecanlı delikanlıyı ciddîye almamı

tı. Zaten simsarlar, sürücülerinden biri için neden üzöl sünlerdi ki?

«Herhalde yine sarho tu. Allah bilir bu aguardien te'leri nerden buluyorlar!.. Kesinlikle yerlilerden birinden almı tır... E er yeniden atma binemeyecek du rumdaysa yolda kalması daha iyiydi. O, buna lâyıktı. Atlarından dü en ve bir daha onlara nasıl binilece im bilmeyen o orospu çocuklarının burada i i yok!.. Onu i ten kovaca ım... hiç bir i e yaramıyor...» diye söylendi don Ramon.

Simsarlarla tüccarların El Zorro'dan çok daha önemli sorunları vardı kafalarında. nсан istedi mi onun gibi bir düzine adamı Tabasco'ya, ya da Guata mela'ya giden yolun üstündeki kasabalarda bulabilirdi. Bu alınan bir düzine adamdan da yalnız ikisi simsarlarla tüccarların geriye bıraktıkları artıkları yemekten memnun olarak i e atılırlardı.

«Gelecek yıl böylesine güzel ve iyi bir grubu tekrar toplayıp toplayamayaca ımız konusunda de il el Gobernador, o allahm belâsı Jefe Politico bile bize güvence veremez don Gabriel,» dedi don Ramon, bir parça fasulyeyi bir parça totopostle'nin üstüne koyarak. «Bu i de günden güne daha kötüle iyor ve daha çekilmez bir hale geliyor... Pis bir ya am bu. Bunu bir gün ö reneceksin don Gabriel... Burada vah iler gibi ate in çevresinde ba ımızın üstünde bir çatı bile olmadan oturup domuzlar gibi yemek yiyoruz. Dindar bir Katoli in ya amı böyle mi olmalı?.. Karılarımız evde, yataklarında yalnız... Üstelik bu kez tek bir orospu bile yok!.. Her ey gittikçe daha kötüle iyor... Bak, sana bir ey söyleyeyim don Gabriel, e er böyle tek bir yeni a aç bile dikmeden habire kesmeye devam ederlerse, yakında tek bir caoba bile kalmayacak!..»

Don Gabriel, i e çok daha az bir kötümserlikle

bakıyordu. Daha önceki i ine oranla, bu, ona altın madeni gibi geliyordu. Bütün yürüyü boyunca kafasında tek bir dü ünçe vardı: i i don Ramon'dan nasıl alaca ı ve dönü te nasıl yapıp da don Ramon'un basma üzücü bir kaza getirece iydi. Öylesine bir kaza olmalıydı ki bu, ortaya çıktı ında, kimse de kalkıp don Ramon'un don Gabriel'e be bin pezo borcu oldu unu, buna don Gabriel'in don Ramon'a yerli satın alırken verdi ini söyleyememeliydi. E er don Ramon böyie bir kaza geçirmezse, don Gabriel'in bu i teki kazancı bu be bin pezonun üçte biri kadar bile olmayacaktı. Ve sonuç olarak don Gabriel i i tek ba ına yürütebilecek duruma gelmek için yıllarca çalı mak zorunda kalacaktı.

«Un accidente!.. Çok korkunç...» diye ba ırdı bir ses, yemeklerini pi irmekte olan muchacho'ların arasından.

Durmadan orta ının basma gelecek kazayı dü ünen don Gabriel, bu sesi i itince birden' sapsarı kesildi. Hemen gözlerini kaldırıp durgun durgun yeme ini yiyen don Ramon'a baktı ve kendine geldi.

Ate in çevresinde oturan caballero'lardan hiç biri kaza haberini i itince heyecanlanmamı tı. Daha ayrıntılı haberlerin gelmesini bekliyordardı. Belki de olan biten, bir yerlinin çukura dü mesinden ya da bir e e in yerlüerden birkaçını tekmelemesinden ba ka bir ey de ildi. nsan e er bu yürüyü lerde ürkek yerlilerin ba rı malarıyla heyecanlansaydı, sürekli bir sinir bunalımıyla ya amak zorunda kalırdı.

Yerlilerden kimileri ate in ba ından kalkmı lar, bir grup halinde caballero'ların ate ine yaklaşıyorlardı. Ate e yirmi adım kala ikiye ayrılarak aralarında bir yol açtılar.

Caballero'lar a ır a ır yerlerinden kalkıp ne oldu unu görmeye gittiler. Yerlilerden biri El Zorro'nun

atının dizginlerini tutmaktaydı. Herkesin açıkça gördü ü gibi dizginler ve e er, birkaç kez yolda dikenlere takılmı tı. Zor da olsa atm her seferinde kendini kurtarmayı ba ardı ı belliydi.

«Ama bu El Zorro...» dedi don Ramon. «Ne olmu ?.. Ata nasıl binilece ini bilmiyor muydu?.. Allah kahretsin... feci bir durumda... tanınmayacak bir halde. Daha önce hiç görmedi im biri de olabilir rahatlıkla... Ama bu pantolon... botlar... onun... Hiç ku kusuz bu da onun atı...»

Ât, ter içindeydi. Titriyordu. Gözleri, korkuyla, falta ı gibi açılmı tı. nсан onun yeniden canlı ve konuşan insanlar arasında olmaktan ve az ötede otlamakta olan hayvanları görmekten memnun oldu unu hissediyordu.

«Herif nasıl atın altına girmi böyle?..» dedi tüccarlardan biri olan don Alban. « nсанın i tahını kaçırıyor... Allahtan yanıma birkaç i e comiteco almı tım. Yoksa bütün gece rüyamda bunu görürdüm...»

E er kaymı ve hayvanın karama inmi ti. Ama kolanlar öyle sıkıydı ki, e er arkaya do ru gitmemi ti bile. Böyle olsaydı, hayvan rahatlıkla e erden kurtulabilirdi. Yine de üstünden e eri atabilirdi, ama hayvanın ko umları tam oldu u için bir ans eseri olarak hayvanın üstünde kalmı tı.

El Zorro'nun bir aya ı üzengideydi. Atm üstünde otururken arkadan gelen birisine bakmak için kafasını çevirmi ve aya mı da üzengide öylesine garip bir biçimde döndürmü tü ki, herhangi bir nedenle, belki de bir yılan gördü ünden at ahlamca aya ını kurtaramamı tı.

Giysileri yırtılmı tı. Yerde oldukça uzun bir süre sürüklendi i, a açlara ve çalılara takıldı ndan olacak, lime lime olmu tu.

Yüzü de paramparçaydı. Kafası, kirli bir topak

haline gelmişti. Kafasında et namına bir ey kalmamıştı. Yalnızca birkaç parça saç vardı ve boynu da ip gibiydi.

«E er onu çıkartamıyorsanız üzengiyi kesin!..» dedi ortalıkta dolanan adamlara don Ramon. «Onu oraya, çalıların yanına koyun. Sonra gömeriz... Atın e erini çözün. Teri so uduktan sonra da su içmeye götürün. Pobre bestisa!..»

Caballero'lar yeniden ate in basma döndüler. Üzgün üzgün yemeklerine devam ettiler ve ba larından geçen ya da i ittikleri akla hayale gelebilecek her türlü kazayı birbirlerine anlattılar.

«Hadi o comiteco'yu aç, don Alban,» dedi don Gabriel. «Umarım böyle bir durumda hayaletler görmemizi istemiy örsündür!..»

«Yok canım, elbette ki istemiyorum... çinde bulundu umuz ko ulları göze alırsak, comiteco'larım sizin de sayılır sayın caballero'lar... Yanımda yeterince var. Üstelik burada içti imizi hiç olmazsa monterialarda satmak zahmetinden kurtulacağım... Salud ca balleros...»

Don Ramon, kendisi ve don Gabriel için yemek pi iren çocu u ça ırdı.

«Ausencio El Camaron'u buraya ça ır... onunla konu mak istiyorum!»

«Ahorita patroncito,» kar ılı nı verdi çocuk ve ba ırmaya ba ladı: «Camaron! Camaron!.. Lo lama el patron!»

Çocuk onu aramaya gitti ve arriero'larla birlikte otururken buldu. ArrieroTar, onunla aynı toplumsal düzeydendi. Orduda küçük subayların toplumsal düzeyine benzer bir düzeydi bu.

«Ya voy... geliyorum...» dedi El Camaron ve o lanı izledi.

«El Zorro senin companero'ndü, de il mi?» diye

sordu don Ramon.

«Companero mu?.. Hu, evet... bir bakıma compa nero denilebilir... Gerçe i söylemek gerekirse, ikimiz de senin hesabına çalı tı ımız için onu tanıyorum patron...»

«Ama hiç olmazsa nereden geldi ini biliyorsun dur!»

«Nereden bileyim jefe...» kar ılı ını verdi El Ca maron.

«Peki, ikiniz nerede kar ıla tınız?»

«En el calabozo, en Tuxtla jefe.»

«Amma da matrak herifler!..» diye güldü don Al ban. «Gel buraya Camaron... hadi, bir içki iç...»

«Muchas gracias patron...» dedi El Camaron ve kendisine sunulan i eden kocaman bir yudum aldı. Kendisine bir daha içki sunup sunmayacaklarından emin de ildi. Oysa içkiyi bir kez midesine indirdikten sonra kimse kalkıp da geri alamazdı onu.

«Demek hapishanede ha?.. Tuxtla'da?..» dedi don , Ramon, dü ünceli dü ünceli.

«Ama ben tümüyle suçsuzdum jefe... inanın bana. Kutsal Anamız üstüne yemin edebilirim...»

Bunları söyleyerek istavroz çıkardı ve do ru söy ledi ini kanıtlamak için ba parma ını öptü.

«Peki, El Zorro neden hapisteydi?..» diye sordu don Alban.

« ey patron.,. te o tür eylerden biriydi... bilir- siniz nasıl insanın basma geldi ini bunların...» kar ılı ını verdi El Camaron, pis pis sırtarak.

«Ne tür bir ey?» diye don Ramon sordu.

« ey... El Zorro'nun bir sevgilisi, bir criada... bi- lirsiniz... Kızım, kendisini bir carretero'ya teslim etti i- ne inanıyordu... bilirsiniz... O da gidip muchacho'yla biraz konu mu . Bilirsiniz canım bu konu maları... soma da bir bakmı ki muchacho oluvermi , korkunç

bir rezalet çıkmı ve onu da calabozo'ya tıkmı lar...»

«Peki onu neden hapiste tutmamı lar?...» diye sordu don Gabriel.

«**Que, va, jefe!** Onu orada tutamamı lar. Nasıl oldu unu bilirsiniz. Kimse onun kızı öldürüp öldürmedi inden ya da damdan dü en bir ta mın onun kafasını yarıp yarmadı ndan emin de ildi. Tek bir centavosu bile yoktu. Bu yüzden hapiste kalıp kalmaması kimseyi ilgilendirmiyordu. Birkaç hafta sonra onu salı verdiler. Sizin anlayaca mınız, kanıt yoktu...»

«Seni de aynı zamanda mı bıraktılar?» diye sordu don Ramon.

«Hayır, beni ondan çok önce bıraktılar. Ben hiç bir ey yapmamı tım, suçsuzdum, iftiraya u radım. Böyle eyler olur, bilirsiniz **jefe...**»

«Tuxtla'da don Eliseo için mozo'da hiç çalı madın mı?» diye sordu don Ramon.

«Haklısınız **jefe...** çalı tım!»

«Tuxtla'da bir farmacia i leten don Eliseo, benim arkada ımdır, diye anlattı don Ramon, öbür cabal lero'lara.

Sonra yine El Camaron'a döndü.

«Kasaları açtı nda üağ çaldı mın için **ve** sonra da bunları köylere **ve** pazarlara götüren Türk tüccar don smael'e sattı mın için seni hapse don Eliseo attırmı !»

«Mantiras... bunların hepsi yalan **jefe. Ben** patron'uma ait hiç bir eye elimi bile sürmedim!»

«sterseniz burada bize ait bir eye elini sür bakalım!.. Seni hapse filan atmayız. Yalnızca ba ırsaklarına birkaç kuru fasulye göndeririz yeter...» dedi don Ramon ve sonra ekledi: «Üstelik sen ve El Zorro, ikiniz de aynı zamanda Huixtla'daki hapiste birlikte yatmı sınız... do ru de il mi bu?»

«Kutsal Anamız ve Aziz Joseph adına yemin ederim ki, El Zorro'nun Huixtla'da kalıp kalmadı mını

bilmiyorum. Ama sizi temin edebilirim ki, ben, insanların o milyonlarca tahtakurusundan uyuyamadı ı pis bir calabozo'da asla kalmadım!»

«Kalmadın mı? öyleyse nasıl oluyor da don Gervasio seni Huixtla'dan tanıyor? Don Gervasio, bana hikâyesini anlatmı oldu unuz pezevenk bu de il miydi?..»

«Precisamente, tastamam...» kar ılı ını verdi, bir tüccar olan don Gervasio. «El zorro'yla birlikte don Adelino'nun finca'smdan sekiz e ek çalıp sonra da üstündeki damgaları ustaca de i tirdiniz. Bunu da yaptıktan sonra sen ve arkadaşın El Zorro, bu e ekleri don Federico'ya satmaya kalktınız. Ama talihiniz kötü gitti. Panaflorün eski belediye başkanını tam o sırada küçük bir çiftli inin bulundu u Huixtla'daydı. Siz iki hırsız orada görünce hemen ele verdi, de il mi?..»

«Ben mi?.. Ben mi de i tirmi im damgaları?.. Bütün bunları nereden çıkardı ını zı bilmiyorum **jefe...** E er ömrümde bir kez bile Huixtla'ya gittiysem, büyükanmem cehennemde yansın... ömrümde ben ne Huixtla'da, ne de Motozintla'da hapse girdim!..»

«Sen ve arkadaşın El Zorro'nun Motozintla ve Niquivil'deki serüvenlerinize hiç giri mesek daha iyi olacak galiba. Yoksa salt korumak için seni asmak zorunda kalacağız!..» dedi don Matildo, lafa karı arak.

Don Matildo birli e on be i çiyile katılan küçük bir simsardı.

«Hadi Camaron... biraz daha iç!..» dedi don Al ban, El Camaron'a comiteco i esini uzatarak.

El Camaron, kocaman bir yudum daha aldı.

«Gracias caballeros!» dedi, a zını yeniyle silerek.

«Seninle El Zorro'nun ya amını ö renmek, bizi en azından yarın ak ama dek u ra tırır» dedi don Ramon. «O zamana dek bile öykünüzün sona erece ini sanmam ya, neyse... Ama en azından bize El Zorro'nun

nereden geldi ini söyleyebilirsin. Hiç olmazsa annesine, karde lerine, ya da varsa bir akrabasına haber verebilirdik...»

« imdi, yava yava anımsıyorum. Belki de Pichu calco'dandır. Kakao konusunda epey ey bilirdi. Bana böyle eyler anlattı ını anımsıyorum. Ama yine de emin de ilim!»

«öyleyse,» dedi don Ramon, bir süre sonra. «Onu gömmekten ba ka yapacak hiç bir ey kalmıyor bize... Ne dersiniz caballero'lar?..»

Oturanların hepsi birden aya a kalktı.

Paraje'nin çevresinden yarım düzine me ale bulup getirdiler.

«Birisini kamp yerine bu denli yakm bir yere gömmek, kötü bir ey,» dedi don Ramon. «Kimbilir bu paraje'de kaç kez daha duraca ız ve belki de birisi pantolonunu indirip onun üstüne çömelecek!..

Yerlilerden birkaçı cesedi bacaklarından tutarak sürükledi. Ötekiler ise bunu bir e lence olarak kabul lenip sırf seyretmek için geldiler.

Kervan, monteria'ların ısmarladı ı bir sürü balta, demir, zincir, tel kablo, demir dirsek, düz demirden çubuklar ve bocurgatlar ta ırmaktaydı.

Ama bütün kervanda ne bir kürek, ne de bir kazma vardı. Bunlar, monteria'larda pek kullanılmayan araçlardı.

Yerlilere kazma gerekmiyordu zaten. Machete'le riyle bir çukur açtılar. Çukur, yarım metreyi bulunca toprak sertle meye ba ladı ve böylece kazmak daha da zorla tı. Don Ramon artık sabrını yitirmişti.

«Atın onu içine i te... hepsi bu kadar!..» diye ba ırdı.

Yerliler tam cesedi kaldırmı lardı ki, sesi bir kez daha i itildi.

«Un momente, bir dakika... ceplerine bakm...

Ayakkabılarını çıkarıp bir bakın içine, bakalım bir eyler var mı?.. Yüzük parma ında kalsm. Zaten bir cam parçasından ba ka bir ey de il!..»

Cebinden on bir pezo ile otuz yedi centavo çıktı. Küçük bir torba içinde biraz tütünle kendi kesti i adi, beyaz kâ ıtlar vardı. Bir de iyi bir cep çakısıyla cengelde herkesin ta ıdı ı çakmalardan bir tane çıktı.

Bu çakmak, Charlemagne'ın sakalı henüz çıkmadı ında kullandı ı çakma ın tıpkısıydı. Bir parça çelik, fitil ve kavdan olu maktaydı. Kav, daha yakın zamanlarda buna eklenen bir bulu tu. Fitil, bir kur un kalem kalınlı ında, sarı, sünger gibi bir kordondur. Amerika'daki tropik cengeli tanıyan ve bunun içinden geçmi olan herhangi biri böyle bir çakma ı olmadan isterse yanında su geçirmez elli kutu kibrit olsun, böyle bir yolculu a çıkmazdı. Yerliler, modern fitile bile güvenmezlerdi. Kendi bildikleri eski moda bir kavın yanısıra bu tür çakma ı da yanlarında ta ırlardı. Yanında her biri be dolar de erinde iki çakmak bulunan ünlü kâ if, ye il dalların önünde üzgün üzgün otururken onların hemen bir ate yakabilmelerinin nedeni buydu.

«Bana kalırsa aramızda El Zorro'nun en uygun mirasçısı sensin!..» dedi don Ramon, El Camaron'a. «Onun bütün malını alabilirsin...»

«Gracias mi, jefe!..»

El Camaron büyük bir sevinçle önce parayı, sonra da öbür e yaları ceplerine tıktı tırdı.

«zin verirsiniz **jefe**, e er kar ı çıkmazsanız yüzü ü de almak istiyorum. Adî bir ey olabilir, ama kadınlar bunun farkına varmazlar... onun altın oldu-una hemen inanıverirler...»

Soma patronunun izin vermesini beklemeden yüzü ü çekip çıkarmak için yere çömeldi. Yerde sürük

lenmi olan El Zorro'nun elleri de tıpkı ba ı gibi öyle parçalanmı tı ki, insan ona bakınca rahatlıkla bayı labilir ya da kusabilirdi. Parmaklar yedikleri darbe lerden i mi olduklarından, El Camaron tükürerek ve ölü adamın parmaklarını hiç acımasız kıvrıp, büküp sıkarak zorla çıkardı. Yüzü ü ele geçirir geçir j mez, sanki ba ka birisi onu elinden kapacakmı ça sma, hemen parma ına taktı. Gömle inin koluyla yüzü ü sildikten sonra me alelerin ı ına tutarak parlayıp parlamadı ma baktı.

«Artık onu içeri atabilirsiniz!..» buyru unu verdi don Ramon, ama sonra hemen ekledi: «Un momente... bir dakika muchachos...»

Ba ıra ba ıra konu maya ba ladı daha sonra: «Ceballeros... yüzlerce suçsuz kadının ırzına geçti i kesinlikle do rudur. Bir hayvan hırsızı, pis bir pezevenk, bir sürüngen, bir haydut, acımasız bir katü... ve tanrı bilir kimbilir neydi!.. Ama sonuç olarak o da bir insan ve Hıristiyandı. Ruhu cehenneme gidecek bile olsa onun için biraz dua edelim!»

Cat^allero'larla yerliler apkalarını çıkardıuar ve hep birlikte söylenmeye ba ladılar:

«Ave Maria, Santa Purisima... Santa Madre del Dios Poderoso, silvanos, ora pro nobis, Santa Purusi ma, Santa Maria de dios, ora pro nobis. Amen...»

Tıpkı çocukluklarında hiç bir ey anlamadan ve kendilerine hiç bir ey anlatılmadan ezberledikleri gibi imdi de yine öyle bu duaları mırıldanmı lardı. Hiç biri yaptıkları bu i teki çeli kiyi anlamıyordu. Bir kazada ölmü bir adamın ruhu için dua etmek gibi iyi bir niyetleri vardı. Ama yine de sonuç olarak tanrıdan ve Meryem Ana'dan kendi ruhlarını kurtarmalarını istemi lerdı. Tabii gökteki tanrı, insanların yü reklerindeki gizli dü ünceleri bildi ine göre, onun bu duaları ölü adam için kabul edece i ku kusuzdu. Ki

lisenin tüm katı ve kesin kurallarına kar ın onları kabul etmi ti.

Dua bitmi ti. **Caballero**'lar yerden bir parça toprak alıp ölünün üstüne attılar. Yerliler de nedenini bilmeden, ama salt **caballero**'lar yaptı ı için ve bu yüzden de do ru bir ey olması gereken bu i i tekrarladılar.

Don Alban, pantolonunun cebinden kırmızı bir mendil çıkartrp bunu, bir zamanlar El Zorro'nun yüzü bulunan kafatasının biçimsiz kesimine örttü.

Yerliler, kısmen elleriyle, kısmen **machete**'leriyle ve kısmen dallarla cesedin üstüne toprak atarak örttüler.

Ceset, çukuru tümüyle doldurdu undan, üstüne atılan toprak, küçük bir tümsek olu turmu tu.

Birkaç tane adam, ellerindeki me alelerle ormanın içine ko up biraz ta topladıktan sonra bu tümsekin üstüne yerle tirdiler. Sonra bunun üstünü yapraklar ve dallarla kapatıp bunların da uçmasını önlemek için üstüne yine ta dö ediler.

Bütün bunlara kar ın ceset **hiç** bir biçimde ya bandomuzlarından ya da aç kaplanlardan korunmu sayılmazdı. Onlar, üstünü rahatça kazıp cesedi yerinden alabilirdi.

Hiç ku kusuz kaplanlar kokuyu almı lar ve El Zorro'nun cesedi sürüklenirken onu izlemi lerd i. Yiyecekler ve etler paketlere sarılı oldu u halde kaplanlar yine de kervanları izlerlerdi.

E er yırtıcı hayvanlar mezarı açmazlarsa, mezarın üstüne konulan yapraklar ve dallar çok geçmeden burada yeni ve bereketli bir toprak yaratırlar ve bunun üstünde hemen yeni çalılar büyüdü. Birkaç hafta sonra insan bütün dikkatiyle arasa bile aynı yeri bir daha bulması çok zordu. Zaten cenaze töreni geceleyn me alelerin soluk ı ı nda yapıldı ndan

gündüzleri kimse o yeri anımsamayacağı için ertesi gün bile mezarı bulmak zordu.

«Küçük bir haç yapıp üstüne dikin!» dedi don Ramon.

«Bu hombre'yi buraya getirip onu gömenler... hepiniz buraya gelip birer içki için. Yoksa bütün gece dü ünüzde onu görürsünüz!..»

Sonra caballero'lara döndü.

«Sanırım kendimiz için bir i e daha açsak iyi olacak... Bunu hakkettik do rusu!.. Allah belâsını versin! Kutsal Nicholas adına, caradoles y carambolas... imdiye dek hiç bu kadar lime lime olmu bir insan görmemi tim. O görüntüyü unutmam için biraz daha comiteco içmem gerekli. Bueno... asi es la vida... yaşam böyle i te... Dün ne eli bir herifti, bugünse paramparça olmu , yabandomuzlarm bir yem! Santisima Madre de Dios... Bana bir Hıristiyana yara ır bir ölüm ihsan eyle!..»

Birkaç kez istavroz çıkardıktan sonra ba parmasını öptü.

Caballero'lar, yeniden ate in yanma döndüler ve bir i e comiteco'nun da yardımıyla uykusuz bir gece için hazırlıklara ba ladılar.

OTUZUNCU BÖLÜM

e alınmı adamların ate inin ba ında da en çok konu ulan konu bu olaydı. Yalnız yeni oldu u için değil, ama insanın ölene dek unutamayacağı bir görünüm oldu u için herkesin ilgisini çekiyordu.

Cenazeye yardım etmi olan muchacho'lar, don Alban'dan bir i e aguardiente almı lardı. Epey mutlu etmi ti bu onları. Çünkü onlar daha çok caballero'larm içti i içkiye alı ıktılar. Oysa hiç de ho olmayan bu

i in kar ılı ı için pek de iyi bir ey sayılmazdı.

El Zorro'nun ölmesinin ya da ya amasının, don Alban için hiç bir anlamı yoktu. Ne de olsa kendi adamı de ildi. Bu yüzden cenaze giderlerini üstüne almı tı. Her ey olup bittikten sonra El Zorro'nun baından geçen kazanın kendisine tam iki i e aguardiente ile dört i e comiteco anejo'ya patladı nı far ketti. Bir i e adamlara yetmemi , ikinci i eyi de gözden çıkarmak zorunda kalmı tı. Çünkü bir süre sonra cenazeye, yardım ettiklerini ve içlerindeki o garip duyguyu e er imdi iyi bir içkiyle bastıramaz larsa haftalarca hiç bir ey yiyemeyeceklerini iddia eden bir sürü adam ü ü mü tü basma.

Ate in ba ında Celso, Andres, Paulino ve Santiago çömelmi ler, ak am yemeklerini pi irmekteydiler. O günkü yürüyü sırasında kendilerine katılan birkaç yerli daha vardı aralarında.

çlerinden hiç biri kazayı önemsememi ti. Ancak at kampa döndü ünde aya a kalkıp ne olup bitti ine bakmı lardı. Ne oldu unu öyle bir ö rendikten sonra yine ate in hasma dönmü lardı.

«Hiç karı mayın,» dedi Celso onlara. «Ba ımıza i çıkaracaklar... Ortalıkta dolanmayın... Burada yapılan fazla i için kimseye para vermezler... Bunu kafanıza sokun cuate'ler...»

Onun bu akıllıca ö üdünü dinleyen ötekiler de cenazeye katılmamı lardı.

Ama olayı tartı maları, ku kusuz ki çok do aldı.

Ya am ve monteria'lardaki ko ullar konusunda oldukça fazla bilgisi olan akıllı ve tecrübeli Paulino konu maya ba ladı:

«Ne kadar anslı oldu unuzu bilmiyorsunuz hom bre'ler... O allanın belâsı cabron El Zorro'nun u anda toprakla örtülü olmasma hepimiz ükretmelisiniz. Capataz olarak monteria'larda ba ınıza onunla El

Camaron gelseydi, hiç de gülünecek bir durum olmazdı. Kisi, de alçak yaratıklardır. Ne zaman bu ikisi ellerine administradorün buyru uyla kırbaç alsalar, onların «bayrama hazır olun!» diye ba ırdıklarım i itti iniz anda titremeye ba lardınız... Onlar, salt zevk için kırbaçlamaktan ho lanırlardı. İnsanlara salt zevk için i kence edenler, en çok nefret edilen capataz'lar dır. Asıl anssızlı mız, El Cameronün öbür üzengide asılı olmaması... E er elimden gelseydi böyle bir eyi yapmak, patronun verece i bir i e içkiden çok daha fazla mutlu ederdi beni... E er azizlere inanıyorsanız, El Camaronün da yarın yine böyle gömülmesi için bu ak am vargücünüzle dua edin!.. He dicho, konu tum, cuate'ler!..»

Andrés, Celso'ya baktı.

Celso, onun kendisine baktı ını farketmi ti. Hiç önemsemeden omuzlarını silkti ve nehirde yemek kaplarını yıkamak için kalktı.

Bu i bittikten sonra a zını çalkaladı ve i aret parma ıyla di lerini temizledi.

Andrés de elinde yemek kaplarıyla ardından gelmi ti.

kisi de yan yana kıyıda çömeldiler. Andrés, çevrede kimsenin bulunmadı ndan emin olduktan sonra, «El Zorro'nun atı tarafından böyle sürüklenerek öldürülece ini nereden biliyordun?..» diye sordu.

«Bildi imi de kim söyledi?.. Ben hiç bir ey bilmiyordum...» diye kar ılık verdi Celso so ukkanlı bir tavırla... «Ben onun ölece ini yıldızlarda okumu tum yalnızca... Ama yıldızlar, bu köpe in nasü ölece ini bana söylememi lerdı... Ellerin de okuyamamı tım bunu... Aslında böyle ince ayrıntılar beni ilgilendiriyor. Ben sana anlatmı tım bunları, de il mi?..»

«Evet evet... anlatmı tın!. Hiç tanımadı ın anda beni öldürmeye kalktı ın anda anlatmı tım bunu!..» de

di Andrés, gülümseyerek.

«Benim yerimde olsaydın, sen de aynı eyi yapardın. O iki domuz beni oltaya dü ürdükten sonra aynı gün seni gördü ümde bir capataz sanmı tım...»

«Evet, belki de!..»

«Sanıyor musun ki sırf be pezo kazanmak için hiç utanmadan bana o pis numarayı yapan bu iki hayvanın ya amasına, güne in altında uzanmasına, geberesiye çalı ırken beni izlemelerine ve üstüne üstlük de canları çekti i an beni kubaçlamalarma yazgı izin verirdi?.. Böyle kan emicilerin bana yaptıklarını ba kalarına da yapmalarına hiç bir yazgı izin vermez!.. E er öyle olaydı, göklerde düzen diye bir ey olmazdı. Yıldızları ya da in aların ellerindeki çizgileri okuyabilmek bile gereksiz... Ama sana unu dâ söyleyebilirim ki, öbürü de monteria'lara varamayacak!.. Belki de öbür cabron que chi su madre, duayla bile gömülmeyecek... Ku kusuz onu yabandomuzlarıy la kırmızı karıncalar yiyecek. Bunun için hiç bir ey yapamam!.. Yıldızlarda yazılı bu... Görüyor musun?..»

Andrée güldü.

«Kimi zaman yazgı da önemli yanlı lar yapar!..»

«Ne demek istiyorsun?»

Kava gittikçe karardı ından, artık birbirlerinin yüzlerini seçemiyorlardı. Ortalı ı aydınlatan tek ık, hafifçe fısıldayıp mmlndanarak cengelin içindeki sonsuz yoluna devam eden ırmakta yıkanan yıldızların ı ıklarıydı.

«• Hey... 'Kimi zaman yazgı da önemli yanlı lar yapar,' demekle ne demek istiyorsun?» diye Celso bir kez daha sordu. Sesi, ku kulu çıkıyordu.

«Bugün ö leden sonra El Zorro'nun atı paraje'ye geldi inde, sen hiç dikkatle bakmadın ve önemsemedin... Kimse ayrıntılara önem vermedi zaten. Herkes öylesine a ırmı , öylesine aptalla mı tı ki, sadece

üzengiden sarkan ve çamurun içinde yuvarlanan cesede baktılar. Korkunç görünüyordu...»

«Evet do ru, peki n'olmu ?. Hadi söyle bana; fazla konu ma!.. Bütün bu anlattıkların beni ilgilendirmiyor. Onun öyle ya da böyle görünmesinin yazgıyla hiç bir ilgisi yok!..»

«Ama ben yakından baktım!.. Sırf sen daha önceden her eyi söyledi in için yaptım bunu. Çok do al olarak yazgının nasıl çalı tı m merak ediyordum... Bak imdi buraya: bir ip halka haline gelir ve bu halka da hadi bir kaza.sonucu diyelim, hayvanın boynuna dolanırsa, o halka yava yava açılır ve sonunda uzunlu u kadar hayvanın arkasmdan gelir!..»

«Belki... belki de öyle olmaz!» dedi Celso, sessizce a zını çalkalayarak.

«Ama dikkat ettim, bu ip açılmamı tı. Öylesine sıkı ba lanmı tı ki bu ip, at bütün gün ko sa bile üstündeki e er bir türlü kaymazdı!..»

« yi dikkat etmi sin manito... Sandı imdan daha da akıllısın. Ama bir ip, e er ba tan düzgünce sarıl mamı sa, kendi kendine de sıkı abilir!..»

Andrés, bir parça kumla içinde frijole'lerini pi rdi i küçük kabı ovaladı.

«Do ru. Yazgı i ini öyle görür ki, ip ya da atm ko um takımları öylesine garip bir biçimde dü ümlenir ki, ancak kesilerek açılabilir. Bütün bunlar da yalnızca kendili inden olur!.. Ama...»

Andrés, a zı kulaklarına varana dek sesizce sı rıttı.

«Ben ne tür bir yazgının El Zoro gibi usta bir binicinin aya ını üzenkiye öylesine geçirdi ini bilmek isterim... El Zoro, ne yaptı da sol aya ını sa üzenkiye soktu?.. te bunu bana hiç bir yazgı açıklayamaz!..»

«Lagarto, lagarto...» dedi Celso. «Allah kahret

sin. imdi dü ünüyorum da neredeyse senin haklı olaca ına inanaca ım manito...»

«Elbette haklıyım... Ben böylesine bir yazgı için hazırlıklı oldu umdan heyecanlanmadım. Onun için herkesin görmedi i birçok eyi gördüm...»

«Bunu ba ka kimsenin görmedi inden emin misin?..»"

«Hayır... don Ramon bile görmedi. Bak, sana nedenini anlatayım. E er tamamen hayvanın karnına inmi ti... Bu durumda sanki sa ayak sa üzengidey mi gibi duruyordu. Herkes El Zorro'nun paramparça olmu kafasına baktı yalnız. Çünkü bu, onlar için daha ilginçti. Üstelik aya ını üzengiden öylesine çabuk çıkardılar ki, kimsenin hangi aya ın hangi üzengide oldu unu dü ünecek zamanı olmadı...»

Celso güldü:

«Her eyi iyi izlemi sin ve iyi kararlara varmı sın!.. Ama ben bu kadar kolay yakalanmam hermani to... Hele senin tarafmdan asla... Hiç bir simsar bile beni bu kadar kolay yakalayamaz... Hele hele bir polis... asla!..»

«Ama ben senden söz etmiyorum cuate...»

«ster benden, ister yazgıdan ya da cehennemden söz et, benim için bütün bunlar birbirinin aynı... La Lagunita'daki paraje'de El Zorro canlı, üstelik de mükemmel bir durumdaydı. O, her zaman arkadan gelirdi, bilirsin... Bu, onun en büyük zevkiydi. Çünkü simsarlar görmeden "birkaç ki iyi kırbaçlayabiliyordu. E er birisi çömelmek istese, hemen kırbacı sırtında aklardı. E er oraya yeti emezse, a açların birinden bir dal kopartır ve bunu zavallının üstüne öyle bir savururdu ki, adamca ız yere dü er ve bütün gün ta ıdı ı yükün altında inleyip dururdu. Sırtında gömlek diye bir ey olmadı ndan, dal, sırtında derin bir yara açardı...»

«Peki peki... El Zorro her zaman en arkadan gelirdi. Eee, ne olmu yani?..»

«Ben de arkadan mı geliyordum?..»

«Dur bakayım, dü üneyim... Hayır... haklısın, sen arkadan geliniyordun!..»

«Do ru o lum... do ru!.. yi dikkat etmi sin. Bütün yürüyü boyunca ben, öndeki takımlarla birlikte eklerin yürüdü ü yerde Cahancu'lu çocuklarla birlikteydim. Cahancu'lu herhangi bir muchacho'ya sor, bunun do ru oldu unu söyleyecektir sana... Peki, e er ben arkadan gelmediysem ve birli in hemen hemen en önünden yürüdüysen o allahm belâsı cesetle ne gibi bir ilgim olabil:r benim?..»

Andrés, bir süre sustuktan sonra konu maya baladı:

«Zaten ben bu ièin ne ba mını, ne de sonunu anlayabiliyorum. Bütün ciddiyetimle senin yazgıya biraz yardım etmi oldu unu dü ünüyordum!»

«Ben mi?.. Amal Andres, böyle bir eyi nasıl dü ünebiliyorsun?.. Demek ben?.. O zavallı çakala?.. te burada önemli bir nokta kaçırmı sın... E er böyle bir ey yapmı olsaydım, sana kesinilde söylerdim compa, çünkü sana güveniyorum. Ama yapmadım bir i ten de kendime pay çıkartmam!..»

«öyleyse bu i i kimin yaptı ıju bilmek isterdim!..»

«Kim *mi?.. Bilmek mi istiyorsun? Bu birlikte **monteria**'lara zorla götürülen en az yüz elli iki yüz ki i var. O iki yüz ki iden birine sor bakalım. E er eline bir fırsat geçseydi ya da yakalanma diye bir sorunu olmasaydı, El Zorro'nun bo azını machette'yle keser miydi, kesmez miydi?.. Bu insanların hepsi seve seve yapardı bu i i. Ben de yapardım, sen de yapardın!..

te imdi bu salaklardan hangisinin onun sol aya nını sa üzenkiye soktu unu kestirmek sana dü üyor. E er benim bu kadar budala oldu umu ve böylesine bir

herifim aya ını hangi üzenkiye sokmam gerekti ini bilmedi imi sanıyorsan, sen de en azından bu i i yapan herif kadar aptalsın!.. Belki de atın kula ıyla kuyru unu birbirinden ayıramayan, o küçük köylerden gelen yerlilerden bici yapmı tır bunu!. Ama Celso **gibi** ya lı ve kahve **finca**'larmda çalı mı tecrübeli biri de il! Ben, hangi aya ın hangi üzenkiye girdi ini, **bir** ipi nasıl dolayaca ımı iyi bilirim... te bu saçmalıklardan hiç biri artık beni ilgilendirmed i için imdi **petate**'min üstüne uzanıp iyi bir uyku çekece im o lum!.. Suratı olmayan hayaletlerden beni koruması için içkiye de ihtiyacım yok benim!»

«Haklısın Celso, ben de çok yorgunum!»

kisi de ate e do ru yürürlerken, Celso konu ma ya ba ladı.

«Kahve **finca**'larmda çalı ırken bir günü **finquero**'nun aziz günü olarak kutluyorlardı. **El cura**, hizmet etmeye geliyordu. Ben de **machete** ile aya ımı yaralamı oldu umdan o gün çalı amıyordum. Onun için kilisenin hemen dı nda, **ladino**'ların müzik dinledi i yerde durdum. **El cura**'nun öyle dedi ini i ittim: '**De todos modos, hijos, mios, la mejor almohada es una conciencia limpia.**' unu demek istiyordu: Temiz bir vicdandan daha yumu ak bir yastık yoktur! Bunu her zaman aklımda tutaca ım. Öylesine do ruydu ki bu **el cura**'nm söyledi i... te, senin anlayaca ın **manito**, bu gece sanki göklerdeymi im gibi uyuyaca ım ben. Çünkü saf ve temiz bir vicdanım var. Santa Clara gölüne vardı ımızda, vicdanım çok daha temiz olacak. **Buenos noches manito!..»**

OTUZ B R NC BÖLÜM

Son kasabadan ayrıldıklarından beri yürüyü tek düze ve yorucuydu. Son gün de öyleydi.

Bugün El Camaron gerideki nöbetçilik görevin üstüne almı tı. Arkada mın geçirdi i kaza, onu epeyce sarsmı , gece zar zor uyuyabilmi ti. Kafası, durmadan El Zorro'nun ba ına gelenlerle dolmu ta mı tı. Sabahleyin de kendini hiç iyi hissetmiyordu. çini anlatılmaz bir sıkıntı kaplamı tı. Yol boyunca, El Zorro gibi görmü geçirmi ve bu i lerin eskisi olan birinin nasıl olup da atından dü mü olabilece i konusunda kafa patlatmaya ba ladı. E er dü mü olsaydı bile —ki bu, hemen hemen herkesin ba ına gelirdi... nasıl olmu da atı durduramamı ve aya ını üzengiden kurtaramamı tı. Bu konuda getirebildi i tek açıklama, El Zorro'nun attan dü tü ünde ba ını bir ta avurmu olması ve böylelikle bir süre kendinden geçmi olmasıydı. Kendine geldi inde de öylesine kötü sürüklenmi ti ki, çoktan ölmü tü zaten.

Tropik bir cengelde, bir birli in en arkasında gitmek, tek ba ına gitmek kadar riskli ve tehlikeli bir eydirdi.

E er en arkadan yürüyen adamın basma bir ey gelse, birlikte kimse bunu farkına bile varmazdı. Kötü giden bir ey, ancak kervanın ö leden sonra kampa varı ıyla anla ılabilirdi. Örne in u anda bir adam yok olmu olsaydı, görevli olan **capataz**, onun yeti e bilmesi için bir iki saat beklerdi. E er adam hâlâ ortada yoksa, atlı ya da yaya iki ki i, onu aramaya gönderilirdi. O zamana kadar da hava kararmı oldu undan, yolu bulmak da hemen hemen olanaksız oldu u için kimsenin elinden onu bulmak için bir ey gelmezdi. Böylece adamlar kampa dönerler ve aramayı ertesi gün sürdürürlerdi. Tabii, bu arada da cengelde bir adamın ba ına gelebilecek yüzlerce belâ, onu arayıp bulmu olurdu.

Çok korkmu oldu undan El Camaron en arkada olmayı istememi ti. O, her zaman güvenli bir yer olan

ortalarda bulunmayı ye tutardı.

Ama don Gabriel, onu nasıl kandıraca ını biliyordu.

«**Ove, maldito cobarde.**1. seni allanın belâst korkak!.. Sa lı ma iyi gelsin diye mi ta ıyoruz seni yanı-
mızda... hadi evine dön ve ya lı ananın eteklerinin al-
tına saklan!.. Hiç bir i e yaramaz herifin tekisin za-
ten... Biz bu i i sensiz de yürütürüz!.. Burada korkak-
lara yer yok, hadi eve dön... hemen imdi... hadi,
defol!»

Cengelin ortasında yalnız basma geri dönmek,
birli in **arkasında gitmekten de** beterdi. Bu yüzden
kendisine verilen buyru a uymak zorunda kaldı.

Yerlilere dostça davranıp, onları yanından ayır-
mamaya u ra tı. Aynı zamanda bir i lik çaldı ında
kendilerini i itebilmeleri için birli e olabildi ince ya-
kın kalmaya çalı tı.

Gelgelelim küçüklüklerinden beri bu tür yerlerde
yürümeye ve dola maya al kın olan yerliler, ellerine
geçen her fırsatta kestirme yollardan gitmeyi ye li-
yorlardı. Sırtlardaki a ır yüke kar ın kayaların üs-
tünden kayıyorlar, bataklıkların üstünden atlıyorlar
ve yere dü mü dev a açların üstüne kolaylıkla tırma-
nıyorlardı. Öte yandan, at üstünde giden El Camaron,
yoldan hiç ayrılmamak zorundaydı. Sadece çok az ve
çok kısa uzaklıklarda hızını biraz daha artuabiliyor
du. Çünkü yol, ko maya hiç de uygun de ildi. Kimi
zaman a a ı yukarı onbe dakika yolda yapayalnız
buldu u da oluyordu kendini... te bu zamanlarda
yerliler kestirmeden giderek ondan öyle uzakla ıyor-
lardı ki, gerçekten korkmaya ba lıyordu. Sanki a aç-
ların, çalılıkların ve küçük derelerin içinden gelen
hayalet gibi bir ses, ona, El Zorro'nun ölümünün bir
kaza olmadı ını ve bu olayda hiç de do al olmayan
birtakım eylerin bulundu unu söylüyordu.

Yerlilere kar ı olan sert tavrını öylesine de i tir mi ti ki, artık kendi kendine bütün tavırları komik geliyordu. Aklına gelen her türlü hileyi kullanarak, onlardan uzakla mamaya çalı ıyordu. Onlara sigara sunuyor, aileleri konusunda konu uyor ve içlerinden biri i ini görmek için çalı ların arasına gitti inde kır bacını kullanmıyordu. Böylesine bir i te hiç kimse zevk.için dalga geçmezdi. Çünkü ba ka ko ullar altında insanın'sevinçle kar ıladı ı bu rahatlama, cen gelde çok daha kötü sonuçlara yol açabiliyordu. Siv risinekler, atsinekleri, örümcekler, zehirli böcekler ve kırmızı karıncalar, hemen adamın ba ına toplanı yordu.

Ama bir gün öncesine dek El Zorro ile El Camaron, muchacho'larm ara sıra duraklamalarını sevinç le kar ılardı. Çünkü o zaman kırbaçlarını aklatıp onlara öyle ba ırabileceklerdi:

«Hey, tembel domuzlar... Bu pis i inizi sabahın seherinde ya da gece yapmanız gerekirdi... Yürümek için geldik buraya, e lenmek için de il!»

Ama bugün El Camaron yerlilere kar ı de il kır bacını aklatmak, bir kez bile küfretmemi ti. Yava yava yoluna devam ediyor ve geride kalan biri olursa, sessizce onun kendilerine yeti mesini bekliyordu. Ama yerliler, kolay kolay kanmazdı. El Camaronün nasıl bir korkuya kapıldı ını seziyorlardı. u anda onun bütün dostça ve iyilik dolu davranı larına kar ın monteria'lara vardıklarında bunu burunlarından fitil fitil getirece ini de biliyorlardı. Kendileri bir dü zenbaz olmadıklarından, parlatılmı bir tabak üstünde sunulan bu dostlu u kabul etmiyorlardı. Özür dileyerek sigaraları geri çeviriyorlar ve o anda canlarının sigara içmek istemedi ini söylüyorlardı. El Camaron kendileriyle konu maya kalktı nda, yalnızca mırıltıyla kar ılık veriyorlar ya da onu duymamazlık

tan geliyorlardı. Gözlerine kestirme bir yol kestirdikleri an hemen o yana sapıyorlar ve kayaların arkasında yitip gidiyorlardı.

Adamların bu tutumları, El Camaronün huzursuzlu unu ve korkusunu iyiden iyiye artırıyor. Artık yerlilerden birinin, Zorro'nun ölümüne yardım etmesine iyice inanmı tı. El Zorro'yu da kendisinin izleyeceğe i kanısı, gittikçe daha çok yerle iyordu kafasma.

u ya da bu nedenden Celso, El Camaron'un herkesin içinde en az ku kulandı ı kimseydi. Ona göre Celso, kafaca tembel ve görevini bir öküz gibi yerine getiren tehlikesiz bir yerliydi.

Celso, El Camaron ile El Zorro'nun simsarlar hesabına birtakım pis hileler çevirerek oltaya dü ürdükleri tek ki i de ildi birlikte.

El Camaron, kime kar ı tetikte durması gerektiğini bulabilmek için takımdaki yerlileri birer birer kafasından geçirdi. imdi dü ündükçe, hırslı ve bu yüzden de tehlikeli olabilecek birkaç yerli geliyordu aklına. Andrés de bunlardan biriydi. u ya da bu nedenden El Camaron, kendini Andrés'ye kar ı koruması gerekti ine inandı. Andrés akıllıydı. Kimi zaman akıllıca tartı malara girerdi insanla. in kötüsü **mon**teria'lara ihtiyacı oldu undan ya da borçlarını ödemek için de il, babasının yerine gidiyordu. te bu yüzden takımdaki herkesten çok daha fazla nefret dolu olması mümkündü.

O gün erkenden, a a ı yukarı bire do ru birlik Santo Domingo ırma ına varır.

Arriero'lar, gün do madan önce yola elden geldiince erken koyulmak için ellerinden gelen çabayı gösteriyorlardı. Çünkü o günkü görevleri yalnızca yürüme de il, bir de Santo Domingo ırma ını geçmekti. Yürüyü boyunca kar ıla ılan en zorlu ırmaktı bu.

Kampı, kar ıya geçtikten sonra kuracaklardı. Yol

cular, dört ya da be ki iden ne denli fazlaysalar, karıya geçmeleri de o denli zorla ıyordu. Bir kervan ne denli büyükse, çözümlenmesi gereken sorunlar da gitikçe daha çok karma ıkla ıyordu.

Yalnızca küçük bir grup hayvan sırtlarında yükleriyle birlikte kıyıya yakla abildiler. Yol, dar ve kaygandı. Kar ıya geçebilmek için hayvanların üstlerinin düzeltilmesi gereken yer, ikibuçuk metre geni li inde, on metre uzunlu unda bir yerdi. Cengel burada öylesine yo undu ki, daha büyük bir düzlük açmak hemen hemen olanaksızdı. Üstelik ortalık kayalıktı da.

Bütün hayvanların yükü bo altıldı.

Irma ın kıyısı da dik ve a a ı yukarı birbuçuk iki metre yüksekli indeydi. Irma ın suyu koyu, hemen hemen siyah ve çamurluydu. Her iki kıyıda da ırma a hayli yakla an a açların yo unlu u ırma ın görününü ünü büsbütün ürkütücü yapıyordu.

Bütün yürüyü boyunca üç düzine kadar ırmak geçmeleri gerekiyordu. Ama bunlar, her zaman birbirlerinden farklı umaklar de üdi. Ço u kez da ların çevresinden dola an bir ırma ın ba ka bir kıvrımının üstünden geçiyorlardı. Ama bu ırmakların ço unu geçmek, epey zor bir i ti. Su saydam oldu unda, hayvanlar kayalarla kaplı kumlu dibi görebiliyorlar ve su yalnızca dizlerine gelmesine kar m yine de ürüyorlardı. Ya mur mevsiminde kimi zaman ırmakların hızla yükseldi i de oluyordu. O zaman kervanın ırma ın biraz alçalmasını beklemesi gerekiyordu. Bu bazen bir saat, ama ço unlukla bir gece alıyordu. Hayvanlar kar ıya geçerken sırtlarında yükleriyle birlikte suya girmemelerine, serinlemek için suda yuvarlanmamalarına da göz kulak olmak gerekiyordu kusuz. Genellikle kıyıların en alçak oldu u yerlerden geçiliyordu.

Yüksek kıyılardan da, hayvanları korkutarak, ba

jirarak, iterek a a ı indirmek mümkündü. Ama bir tez ırmakta yüzmeye ba ladüar mı, bir daha çıka nazlardı. Kar iki dik kıyıya tırmanmaları olanaksız ii. Keçi de ildi onlar.

Ön ayaklarını kıyıya dayarlardı, ama ard ayak an —ki sıçramak için bunlar gerekiydi— çamurda ıerhangi bir destek bulamazdı. Hayvanlar bir süre çaresizce suyun içinde yüzerler ve sonunda adamakıl ı yoruldukları için akıntıya kapılıp giderlerdi. E er janslıysalar iki ya da üç mil uzaktaki alçak bir kıyıya sıkabilirlerdi. Ama oradan onları kurtarmak hemen lemen olanaksızdı. Çünkü yolla aralarında bataklık stardı.

Irma ı ancak bir tek noktada geçebilirlerdi.

Kahraman sava çılar, geri dönmezler. Bu, onla rın profesyonel gururlarına ters dü er.

Mallarını monteria'lara ^götüren arriero'larla tüc carlar, buldukları yerlileri monteria'lara satacak olan simsarlar, bunların hepsi, bir tür sava çıdır. Bir kez yürüyü e ba ladılar mı, hayvanlardan kimileri yitip itse de u veya bu adam gömülüp, ya da gömülme den yol üstünde kalsa da amaçlarına varırlardı.

Amerikalı mühendisler ve yapımcılar gibi bu in sanlar da «Olanaksız» sözcü ünün anlamını bilmez lerdi. Ama onlar, her tür zorlukları ve sorunları bi lirlerdi. Kimi zaman yarım gün dimdik, kayalık bir vadinin kıyısında oturup kar ıya nasıl geçeceklerini dü ünürlerdi. Ama dönme fikri bu dü üncelerin ara sına hiç bir zaman girmezdi. te bunun için çalı ma ya ba larlardı.

lk grup hayvanların yükleri bo altılmı tı. Muc hacho'lara yükleri almaları buyuruldu. Irma ın daha yukarı kesimlerinde bir yerde ırmak daralıyordu ama kıyılar hâlâ yüksekti ve sık a açlar ırmak yata ını çeviriyordu. Kocaman bir a aç, ırma ın üzerine dü

mü tü. Bunun üzerinden yerliler yalınayakla yükleri kar ı kıyıya geçirdiler.

İlk grup hayvanların yükleri bo altılır bo altılmaz, hayvanlar çarçabuk temizlenen dar bir patikadan bir süre dinlenebilecekleri geni bir düzlü e götürüldüler. Kıyıya bakan dar bir bölge de imdi temizlenmi oldu undan ikinci bir grup hayvan getirilmi , yükleri bo altılmı ve aynı yere götürülmü lerdı.

Durmadan çalı an karıncalar gibi, yükler bo altılır bo altılmaz yerliler yükleri a aç gövdesinin üstünden kar ıya geçiriyorlardı.

Bütün hayvanların yükleri bo altıldıktan sonra ırma ın kıyısındaki düzlük yine çalı ılır bir duruma gelmi ti. Her iki kıyıya da rampalar yapıldı.

Birkaç uzun a aç kesildi. Bunlar yan yana otlar ve sarma ıklarla ba landı. Sonra bu gövdelere çapraz basamaklar ba landı. Sallara benzeyen bu rampalar suyun dibine de inceye dek ırma a itildi. Yukarı uçları da kaymasınlar diye a açlara ba landı.

Böylece hayvanların yava yava ve korkmadan suya inebilecekleri bir tür merdiven yapılmı oldu.

Hayvanlar suya vardıklarında, rampadan kaymak zorunda kalıyorlardı. Buraya çapraz basamaklar ba lanmadı ından, yüzmek zorunda kalıyorlardı. Geriye dönmeleri olanaksızdı. Çünkü kendilerinden sonraki hayvanlar rampadan a a ı inmeye ba lamı oluyorlardı. Hayvanlar bir süre nereye gittiklerini bilmeden ırmakta yüzdüler. Ama çok geçmeden birkaç metre ilerde öbür rampayı gördüler. O rampa da aynı yolla yapıлып ırma a indirilmı ti. Ama bu rampanın a a ı ucuna basamak yapılmı tı. Böylelikle hayvanlar hemen ayaklarını basacak bir yer bulabiliyorlardı.

Ayaklarını sa lam bir yere basar basmaz hızla rampadan yukarı çıkıyorlardı. Kar ı kıyıya sa salım

varmak onları sevindiriyordu.

İlk hayvanları harekete geçirmek her zaman kolay bir işti. Bu nedenle ilk üç dört hayvan karı yakadan atılan bir ipin yardımıyla karıya geçiriliyordu. Hayvan yüzmeye başlar başlamaz rampaya doğru çekiliyordu. Aynı yöntem iyi yüzme bilmeyen hayvanlara uygulanıyor ya da akıntı çok güçlü olduğundan hayvanlar sürüklenmeye başlarken kullanılıyordu.

Birbirini izleyen hayvanlar, başları olarak, küfredilerek ve üstlerine taş atılarak rampaya dek kovalanıyordu. Kendilerine biraz düşünüp korkacak zaman bırakılmamasına özellikle dikkat ediliyordu. Kendilerinden önce gidenlerin başına hiç bir kaza gelmediğinden emin olunca hiç bir zorluk çıkarmadan sanki sıradan bir yokuştan aşağı iniyorlarmış gibi öndekileri izliyorlardı.

Rampaya varınca korkan ve kaçmaya çalışan hayvanlar sırayı bozmamak ve ötekileri korkutmamak için bir süre kendi başlarına bırakılıyorlardı. Gerçekten kaçan hayvanlar çevredeki adamlarca yakalanıyor ve yeniden sıraya sokuluyorlardı. Ondan sonra yine düşünme fırsatı bulduklarında çoktan rampadan inmeye başlıyorlar ve arkalarından başkaları geldiğinden, geri dönmenin olanaksızlığını görüyorlardı.' Ama kimi zaman çok inatçı olanlar rampadan inmemek için ayak direyerek bir kenarından suya atılıyorlardı. O zaman büsbütün korkuyorlar ve rampadan yukarı çıkmaya çalışıyorlardı. Ama arkalarından gelenlerden, onlara ayaklarını basacak yer kalmıyordu.

Akıllı arriero'lar rampayı dallarla, yapraklarla ve otlarla öylesine iyi kamufle ederlerdi ki, hayvanlar rampayı yoldan ayıramadıklarından, hiç bir şey farkında olmaksızın yola devam ederlerdi.

Tabii, hayvanlar her zaman do rudan kar ı kıyıda ki rampaya do ru yüzmüyorlardı. Kimileri rampaya kenarlarından tırmanmaya çalı ıyorlardı. Bu da oldukça zor oldu undan yeniden suya kayıyorlardı. Sırayı bozan bu hayvanlar, birlik kar ıya geçtikten sonra rampaların paramparça olmasına yol açıyorlardı.

te bu yüzden ne zaman yeni bir birlik böyle bir kıyıya gelse eski rampaların yıkıntılarıyla kar ıla ırdı. Kendilerinden önceki kervan iki hafta önce bile geçmi olsa sa lam bir rampanın bulundu u durumlar pek enderdi.

Arriero'larm böyle köprü ve rampa yapmada olanüstü yetenekleri vardı. Bu i i öylesine yaparlardı ki, bütün kervan sa salim kar ıya geçer ve son hayvan da geçtikten sonra bu rampalar parça parça olurdu. Kervandaki ek, at ve öküz sayısı ister yüz olsun ister on, son hayvan geçtikten sonra bu köprü ve rampaların yıkılması oldukça a ırtıcı bir olaydı. **Arriero**'larm matematikten haberleri yoktu. Hatta bu sözcü ün ne anlama bile geldi ini bilmezlerdi. Bir mühendisin günlerce kafasını yoracak böylesine bir i i hemen yapabilmelerinin nedeni belki de buydu!

OTUZ K NC BÖLÜM

Gerçek sava çılar, yani caoba'mn zaptedilece i ülkeye yürüyen bu i çiler, bir generalin sahip olabilece i en yumu ak ba lı, en tutumlu askerlerdi. Ama yine de dü ünülecek olursa, yürekli askerlerdi bunlar. Acı çekmelerine, yaralanmalarına ve her asker gibi ölümle burun buruna gelmelerine kar ın bunlar ün yapmak ya da parlak madalyalar kazanmak için sava mıyorlardı.

Yemek kapları sabahları **friole**, ak amları yine friole vardı. çkileri; içinde kahveden çok **garbanza** olan ve «piloncillo» denilen birkaç parça kahverengi ekerle birlikte pi irilen koyu bir kahveydi. E er kahveleri yoksa, tadı limona benzeyen bir otu kaynatıp içerlerdi. Günlerce ve aylarca sürüp giderdi bu. E er hâlâ sa salar bu yıllarca sürüp giderdi. Kimi zaman biraz chile rojo ile pi irilmi pirinç yerlerdi. Ara sıra bu yemek listesine bir kösele parçasından daha sert olan güne te kurutulmu et eklenirdi. E er anslıysa lar bir iguananın ya da i man bir yılanın yumu ak etini midelerine indirirlerdi.

Pazar günleri, tatil günleri yoktu. Ama ara sıra haftalık i bitirilmedi inde la gran fiesta'da capataz'm kamçısıyla birlikte dansederlerdi.

Ne eski zamanlarda ne de imdi, hiç bir ordunun askeri sava alanına sırtında bu müziksiz, davulsuz ve borazansız yürüyen sessiz askerlerden daha a r bir yük ta imamı tır. arkı söylemeden sessiz yürürlerdi bunlar. Sürekli sivrisinekler, picahuye'ler, siyah ve kırmızı karıncalar, akrepler ve örümcekler tarafından ısırılarak yalınayak kayaların üstünde, ırmakların ve bataklıkların içinden, dikenli çalıkların arasından yoku inip çıkarlardı. Ayrıca, gündo umundan batmama dek efendilerine orada burada yardım ederlerdi. Korkunç bir sıca ın altında, cengelin insanı bo an neminde hiç durmadan habire yürürlerdi.

Yürüyü sırasında, ya murun ve sisin altında geceleri açıkta uyurlardı. Sonunda kolları, bacakları a rımaya ba lar, i er, kaskatı kesilirdi.

Biraz daha rahat içinde olsalar bile ba lannda kilerin de onlardan çok daha iyi bir durumda olmadıkları do ruydu. Onlar gerçek adamlar olduklarından yanlarında çadır ta ımayı gururlarına yediremezlerdi. Bununla birlikte kervan, konaklama yerine va

rır varmaz, zorlu bir yolculuktan bitkin dü en yerliler, **ladino**'lar için **casita**'lar kurarlardı. Ku kusuz bu küçük evlerin yalnızca adları böyleydi.

Muchacho'lar machete'leriyle birlikte a açların arasına dalıp altı santim kalınlı ında direkler keserlerdi. Bu direklerden ikisi yedi metre aralıkla topra a dikilirdi. Ba ka bir direk, bu nedenle ayrılmı olan çatal biçimindeki dalların üstüne düz olarak konulurdu. Bu düz dire in bir yanma ince sopalar e ik olarak yerle tirilirdi. Bu sopalar, otlarla birbirlerine tutturulurlar ve üstleri de yapraklarla örtülürdü. Bütün ev yapıldıktan soma yerden çıkmı yarım bir çatıya benzerdi ama bunun cengelde özel bir yeri vardı. '**Una casita**' denirdi ona. **Casita**'nım önü ve iki yanı açıktı. E er ya mur bu açık taraftan ya arsa içindekilerin di arda uyuyanlardan hiç bir farkı kalmazdı.

Ama, bu derme çatma **casita**'ların içinde yatmak **ladino**'larla yerliler arasındaki toplumsal farkı hemen ortaya koyardı. Önemli olan da buydu zaten. Yerliler battaniyelerine sarınıp, **petate**'lerinin üstünde uyurlarken, **ladino**'lar uygar insanlar olarak kendilerine kar ı olan saygılarını korurlardı. Hiç kimse yerlilerin de kendilerine böyle **casita**'lar yapmalarına kar ı çıkmazdı. Ku kusuz, yine de olmazdı böyle bir ey. **Caballero**'ların **casita**'larını yaptıktan sonra öylesine yorgun dü erlerdi ki kendileri için ellerini kıpırdatacak güçleri olmazdı. Üstelik bundan sonra bir de yola aç çıkmak istemiyorlarsa yemeklerini pi rmeleleri gerekti.

Yarım çatılarının altında **ladino**'ların yattıkları toprak yumu ak olsun diye yapraklarla da kaplanabilirdi. Ama imdiye dek kimse denememi ti bunu. Herkes **sarape**'sine sarınıp çıplak topra ın üstüne koydu u **petate**'sinin üstünde uyumayı ye lerdi. Dallar ve yapraklar ço u zaman akreplerin, zehirli örüm

çeklerin, kırkayakların ve kırmızı karıncaların yuvalarıydı. Kimi zaman insan dü ünde, elinde pırıl pırıl bir sopayla da lara tırmandı nı görürken birden uyanır ve sönmekte olan ate in çıkardı ı ı ıkta iyice dikkat edince elindeki o güzel sopanın ço u zaman zararsız, ama kimi zaman da zehirli olan bir yılanı dönü tü ünü görürdü.

Kimi ladino'lar uyumak için yanlarında hamaklarını getirirlerdi. Bir hamak her zaman yerde yatmaktan daha güvenliydi. Ama e er insan hamakta yatmaya alı ık de ilse ilk iki hafta rahatça uyuya bilmesi olanaksızdır. Ama bir kez alı tıktan sonra üstünde bir düzine marka olan iltelerden daha rahat gelir.¹

oradaki insanlar bugün bile bir gringo'nun ya da bir tür yabancı kâ ifin bu bölgede uyku tulumuyla birlikte dola tı nı anlatırlardı. Onun bir uyku tulumu oldu una yemin ediyorlardı. Bir süre için her ey iyi gitmi . Geceleri uyku tulumunun içinin bir Türk hamamı kadar sıcak ve rahat oldu unu söylüyorlar. Bir gece iki koca akrep uyku tulumunu onunla payla mı lar. Uyku tulumundan çıkması öylesine uzun sürmü ki, bir daha onda yatmayı dü ünememi . Yolculu un geri kalan bölümünde o da ötekiler gibi yarım çatıların altında uyumu . Yirmi santim boyundaki akreplerden, zehirli örümceklerden ve bu gibi sevimli yatak arkada larından, yarım çatıların altındayken kaçması çok daha kolaydır.

Eton Gabriel, bütün gece boyunca oldukça durgundu. Ate in çevresinde otururken, kötü ahnyazı smdan ba ka hiç bir eyden söz etmedi.

Yerlilerden biri, bir süre önce ayrıldı ı grubuna geri dönmek istemi ti. Bu yüzden e e ine varabilmek için yol kıyısında hızla ko maya ba ladı.

Tam e e in yanına gelmi ti ki, e e in üstüne bas

tı ı bir kaya kırıldı. Üstünde a ır bir yük olan e ek, adamın üstüne dü tü. Artık dik yoktu ta kendini tutamıyordu adam. Alnının üstündeki kayı , boynuna kaydı. Üstündeki yük, oldukça a ırdı. Çalılara tutunmaya çalı tıysa da, a ır yük onu kayalardan a a ı do ru sürüklüyordu.

Ardından ko an arkadaşları, a a ıda onun ölmü oldu unu gördüler. Kafası parçalanmı tı. Buldukları yere gömdüler onu.

Don Gabriel genellikle en öndeki takımla, ya da mümkün oldu u zamanlarda daha da önce giderdi. Böylece yolu daha iyi inceleyebilece ine ve daha sonra i i yalnız ba ına yürüttü ünde, bunun kendine yararlayabilece ine inanıyordu. orta ı olan don Ramon ku kulanmasın diye, durmadan **frijole** yiyen muchacho'lar yolda fazla dalga geçtikleri için en önde yürümek zorunda kaldı ını söylüyordu.

Tâ, ak amüstü kampa vardıklarında ö rendi don Gabriel adamlarından birini yitirdi ini. Kazayı ö renir ö renmez küçücük bir defter çıkartıp birtakım hesaplar yaptı.

«Allah belasını versin bu hesapların!.. Tam yüz seksen pezo yitirdim!..»

yi bir Katolik olmasına ve kiliseye ba lı olmasına kar ın zavallı yerlinin cehennemdeki azaplarını dindirmek için dua bile okumadı.

Öteki caballero'larm hiç biri de onun için bir dua okuma zahmetine katlanmadıklarından zavallı yerli, tanrının topra ına törensiz gömüldü ve sonsuzlukta yitip gitti.

Don Gabriel, defterinde, yerlinin adının üstünü birkaç kez çizdi. Bunu, hiç bir ey dü ünmeden öfkeyle yapıyor ve öyle söyleniyordu:

«Bana kötü bir oyun oynadı ve allanın belâsı herif. Ke ke Hucutsin'de kendisine avans vermeseydim...

te insanı böyle aldatıyorlar don Alban...» dedi tüccarlardan birine dönerek. «Sizin hiç olmazsa böyle kaygularınız yok. ininiz çok daha kolay!»

Birdenbire bir umut ı ı ı içini aydınlattı. Talihsiz yerliyi bulanlardan birini ça ırdı.

«Belki de gerçekten ölmemi ti!..» dedi ona. «Onu canlı canlı gömmü olmayasm!.. Ha..»

«Hayır **patroncito**, tabii canlı gömmedik... Ölmü -tü o.. Hem de öyle ölmü tü ki, kafasının yarısı bile yoktu. Mezara koymak için aradık, ama bulamadık!»

« te imdi sen de görüyorsun...» dedi don Gabriel, çocu a. «E er kendinize dikkat etmezseniz ve bastı nınız yere bakmazsanız sizin gibi hiç bir i e yaramayan heriflerin basma neler geliyor!.. Hadi imdi grubunun yanma git!»

t OTUZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kendi sardı ı bir sigarayı içen Andrés, konak yerinden hayli uzakta, bir a aç kütü ünün üstünde oturmaktaydı. Birdenbire, sanki bir ey bulmu çasma basını çevirdi ve sık a açların arasından sanki Celso'nun birden geçti ini görür gibi oldu. Gördü ü karaltının Celso olup olmadı mdan emin de ildi. Cengel lin karanlı ı, yo un a açlar içinde hareket edenin bir hayvan mı, yoksa bir insan mı oldu unun anla ılmasını engelliyordu. Celso'nun, bir geyi in ardına dü mü oldu unu dü ündü.

Celso'nun gitti i yöne bakınca, daha önlerde El Camaron'un elleri kemerinde, durmakta oldu unu gördü. Belli ki özel bir i ini yapmak için çalıların kendisini fazla rahatsız etmeyece i bir yer aramaktaydı.

El Camaron, izlendi inin farkmda bile de ildi.

Andrés aya a kalktı ve ate yakıp kahvesini ısıtmak için konak yerine döndü.

Gece, hızla çöktü.

On dakika kadar sonra Celso geldi, sessizce Andrés'nin yanına çöküp kahvesini ve fasulyelerini ateşin içine koydu.

«Garip,» dedi Andrés. «Bütün gün El Camaron'u görmedim!»

«Onu görmeden ya ayamayacak kadar âlık mısın ona?» diye sordu Celso, sert bir sesle. «O şimdi en arkadan geliyor. Biz ise'birliğin en önündeki takımdayız... Hem o allanın belâsı seni neden ilgilendiriyor?.. Cehenneme kadar yolu var!»

Aynı ateşin başında Paulino, Santiago ve arkadaşları olan iki yerli daha oturmaktaydı. Ayaklarıyla birkaç sopayı ateşin içine iten Paulino, mırıldandı:

«Beni dinleyin çocuklar! El Camaron'a çok dikkat etmemiz gerekli. **Monteria**'lara vardıamızda, onunla neden bu kadar ilgilenmemiz gerektiğini anlarsınız. Size unu söyleyeyim ki, eğer elimde fırsat geçseydi, **bu cabron**'u bir fare gibi öldürürdüm... Yapardım bu işi... **por la Purísima?**.. Gelgelelim bütün iş benim çok korkak olmamda... Birisini öldürmeye gelince hemen sararıyorum... Belki bir gün bir işe **mezcal**'ı mideme indirdiğinde onun beynini ezebilirim. Ama işin kötüsü bir işe **mezcal**'ım da yok!»

«Allaha kına, **mezcal** olsun ya da olmasın, bırak **bu işi**!. Bak, sana bir şey soracağım... Eğer kötü bir kaza sonucu, dikkat et, kaza diyorum, Santa Clara gölüne düşseydi ne derdiniz?..» dedi Celso, gözlerini kısarak. Bunu isteyerek mi yaptı, yoksa gözüne duman mı kaçmı, belli de ildi.

«Peki, göle nasıl **düşecek?**» dedi Paulino, sırtarak.

«**Hey, Andrés...**» diye sözle karıştı Santiago. «Eğer

carreta'larımızla burada olsaydık pek fazla ya ayamazdı, de il mi!..»

«Bana sorarsanız...» dedi Andres, «ne isterseniz yapın!. Bırakın ya asın... Eline bir parça ip verin... nasıl olsa kendini asar bir gün... En arkadan gelmekten öylesine korkuyor ki...»

«Ben de böyle dü ünüyorum,» dedi Celso. «Bırakın ya asın... u asma i i, hiç de fena dü ünce de il... Zaten durmadan saçmalayıp duruyor... Yüzü ünü ve parasını aldı ı için El Zorro'nun kendisini izledi ini söylüyor...» «

«Por todos îos diablos... Tuzumu kim aldı?..» diye ba ırdı Paulino.

«Bir parça tuz için kavga çıkarma imdi,» dedi Santiago. «Al i te allahın belâsı tuzunu... Zıkkımlan... n allah bo ulursun!»

«Yarım saat kadar önce El Camaronün çalılıkların arasına daldı mını gördüm,» dedi Celso. «Belki de kendini asacak bir a aç arıyordu... Ama bana kalırsa, bunu yalnız ba ına yapamaz. pin kopmaması için birisinin ona yardım etmesi gerekir. Bir kez de kendini astı mı, do ruca cehenneme gider... Orada El Zorro kar ılar onu... Herhalde parası ve elmas yüzü ü için soraca ı birkaç ey vardır...»

«O elmas de ildi...» dedi Santiago.

«Bal gibi de elmastı...» diye üsteledi Paulino. «Sen de kim oluyorsun?.. Senin sayabilece in sayılardan çok daha fazla elmas aldım ben elime... Ömründe hiç elmas gördün mü?.. Hadi söyle. Belki de öküzlerinin, keçilerinin ve koyunlarının üstünde görmü sündür... Hadi hadi, güldürme beni!..»

«Bizim olmayan elmaslar için kavga etmeyin,» dedi Andrés. «Onun elmas olup olmaması sizi neden ilgilendiriyor, bilmiyorum. Mavi topazdı o!..»

«O, adi bir camdan ba ka bir ey de ildi... Üste

lik halkası da altın bile de ildi...» dedi çocuklardan biri olan Otilo. O da ate in ba ına oturmu tu ve konu malara pek katılmıyordu.

«A elbette, öyle ya... sen her eyi iyi bilirsin!..» dedi Santiago, alay edercesine... «Ama ben de yüzü ün sahte olmadığını ve en azından yüz pezo ettiğini buiyorum. Tabii o herif yüzü ü satm almadı. Yukarıda, Copainala yakınlarında bir yerde bir spanyol tüccarını öldürdü, tüm parasıyla yüzü ünü alıp, gömdü.

«Hey sen, Paulino, git de biraz odun getir, ate geçiyor görmüyor musun?.. Bu kahrolası fasulyeler bir türlü pi meyecek galiba... Yarın sabahtan önce de a zıma bir lokma bile atamayaca ım... nsan burada açlıktan ölür de kimse ba ını bile çevirmez... Hadi kalk aya a mozo... biraz odun getir...»

«Git kendi odununu kendin getir...» dedi Paulino. «Üstelik, ben senin mozoh de ilim!..»

«Hadi git getir, yoksa gösteririm sana!..» diye ba ırdı Celso, elindeki sopayı sallayarak.

«Göster bakalım, ne olacağını !..» dedi Paulino kızgınlıkla,

«Peki, peki, sen kışını kıpırdatma...» dedi Andrés, Paulino'ya dönerek. «Ben gidip odun getiririm... nasıl olsa kendili inden gelmez buraya o!.. Celso yeme imizi pi iriyor, bir de odun getirmesini bekleyemeyiz...»

«Peki öyleyse, birlikte gidelim...» dedi Paulino serinkanlılıkla, «Hem, neden odun toplamayayım ki?.. Ama o herif bana emir veremez... Aramızda ne fark var ki?..»

Yerliler için oldukça uzun bir geceydi. Bir kez konu maya ba ladılar mı gece bir türlü bitmez, kimse de uyku uyuyamazdı.

Sabah erkenden, tanyeri henüz a armadan bü

tün ate ler yakımı ve yola çıkmadan midelerine bir eyler indirebümek için yerliler, kahvelerini pi irmeye ve bir gece öncesinden kalan fasulyelerini ısıtmaya ba lamı lardı.

Caballero'larm ate i, her zaman yarım çatıdan olu an evlerinin açık tarafından yanardı. Böylelikle ca sita'nım içi ısınır ve gece uyurken ayaklarını ısıtabilme k için ate e do ru da uzatabilirler di. Üstelik ate , et kokusuna gelen ve kampın çevresinde dolanan kaplanlardan da koruyordu onları.

Geceleri e ekler, yaprak ve ot bulmak için biraz dolanı r, sonra da uygun bir yerde yatarlardı. Gece boyunca üç ya da dört kez yatarlar, ama her seferinde de yarım saatten fazla duramazlardı. Sonra aya a fırlayıp silkinirler ve hızla soluk almaya ba larlardı. Her zaman bir aradaydılar. Atların ve e eklerin her hareketi, kaplanlara kar ı bir korumaydı. Saldıra saldıra yitip giden ya da çok geride kalıp sürüden ayrılan hayvanlara saldırırdı yırtıcı hayvanlar... O zaman bile ancak zayıf ve yaralı hayvanların ba ı derde girerdi.

Arriero'lar, her zaman birli in geldi i yolu dikenli çalılarla örterlerdi. Yol dar oldu undan ve önüne de dikenli çalılar kondu undan, bu kapının yanlarından kolaylıkla içeri giremezlerdi. E er hayvanlar kaçmaya çalı ırlarsa, bunu geldikleri ve tanıdıkları yoldan yapmaya kalkarlardı. Birli in ertesi gün izleyece i yola atlar ve e ekler yalnızca bir parça ye illik aramak için giderlerdi ve yarım milden fazla uzakla mazlardı. Geceleyin konak yerine ne denli yakın dururlarsa kendilerini o denli güvenlik içinde hissederlerdi.

öteki birkaç konak yerinde oldu u gibi bu konak yerinde yolu kapamaya gerek yoktu. Burada ırmak nasü olsa yolu arkadan kesiyordu. Rampalar parçalanmamı bile olsa, hayvanlar geceleyin bunların üs

tünden yürümeyi göze alamazlardı. Irma ı geçmek, onlar için epey zordu. Mümkün oldu u zaman kampın ırma a yakın kurulmasının nedeni, yemek piirmek, içmek ve yıkanabilmek için gerekli suyun kolayca sa lanabilmesiydi. Ba ka bir neden ise, salman hayvanların kaçamamasıydı. Genellikle dönü yollarında böyle kapılar kullanılırdı.

Sabahları hayvanları toplamak, sanıldı ı kadar kolay bir i de ildi. Ancak çok usta **arriero**'lar, oldukça kısa bir zamanda hayvanları toplamayı becerebilirlerdi. Bu usta kervan sürücüleri, garip bir sezgiyle hayvanların yerini hemen bulurlardı. Cengel ne denli karanlık olursa olsun, hemen hemen hiç ık kullanmadan hayvanları bir araya toplayabilirlerdi.

Yol, her zaman çalılıkların arasından geçmediğinden kimi zaman oldukça uzun düzlüklere rastlanır ve buralarda da hayvanlar bir iki mil uzaklaarak kendilerine ye illik ararlardı. Sabahleyin bu hayvanları bulup getirebilmek için birkaç e ek sürücüsü, kahvaltı etmeden yola koyulurlar, hatta ö le yemeyi bile kaçırıp ancak ö leden sonra kervana yetirirlerdi.

Casita'larının altında **caballero**'lar, büzülüp titreyerek battaniyelerini çenelerine dek çektüer. Sabahleyin erkenden, hele özellikle sis çökmekteyken, tropik cengel oldukça so ur. nsanın vücudu tropik sıcaklığına alı mı oldu undan, sabahın bu so u una dayanmak daha da zorla ır.

Vücutlarında geceden kalan sıcaklı ı yitirmemek için **caballero**'lar ellerinden geldi ince aya a kalkmaktan kaçındılar. **Muchacho**'ların kendileri için yakıtıkları ate in yanma iki büklüm gittiler.

Bir yandan kahvelerini içip, bir yandan da memnuluklarını belirtmek için garip mırıltılar çıkartarak yeniden hayata döndüler ve ellerini ısıtmak için fin

canları avuçlarının içine aldılar.

Kahvelerini bitirdikten sonra kaplarını bir kıyıya koydular, bütün vücutlarını ka ıdılar, tükürdüler, esnediler, gerindiler, kendilerini dünyaya getirenlere belâ okudular, tırnaklarıyla kafalarını ka ıyıp sakallarını sıvazladılar, bo azlarını temizleyip tükürdüler ve biraz daha küfredip gerindikten sonra aya a kalktılar.

Yerliler, suyla dolu jicara'larmı getirdiler. Suyu efendilerinin ellerine döktüler. Caballero'lar ellerini ovdular, ıslak parmaklarıyla gözlerini sildiler ve sonra ellerindeki suları silkiiler. Sonra geceleyn böceklerin kulaklarına, burunlarına ve boyunlarından a a ı girmelerini önlemek için boyunlarında sanlı tutukları havluyla kurulandılar.

Daha sonra getirilen suyla caballero'lar a ızlarım çalkaladılar ve sanki bir törendeymi çesine uzun uzun a ızlarının içini yıkadılar.

Bu arada ortalık ba rı lar, ça n lar ve verilen buyruklarla çnlıyordu. Muchacho'lar piriçlerini pi irdiler, fasulyelerini ısıttılar, kendilerine taze kahve yaptılar ve pamuk torbalarının içindeki totopostle kınıntılandı.

Konak yeri canlanmaya ba lamı tı.

Arriero'lar, kolaylıkla aya a kalkmayan ve üstlerine yük yüklenirken kıpırdanıp' duran hayvanlara ba ırıp küfrediyorlardı.

E eklerden biri kaçtı. Üstü yüklü olan bir ba kası kendini yere atıp sırtındaki yükten kurtulmaya çalı tı. Ötekiler ise, yola koyulmu lardı. pler kopuyor, hayvanların üstündeki yükler oynuyor, arriero'lar ba ırıyor, kendilerine yanlı ip veren bir köylü delikanlıyı azarlıyorlardı.

Bu hareket saatinde konak yerinin üç millik çevresinde herhangi bir kaplanın olmadığını, hatta bir

a aca yeni yakalanmı bir antilop asılsa bile konak yerine yakla mayaca ını anlamak için insanın öyle fazla bir cengel deneyi olması gerekmiyordu. Arriero'ların çıkardı ı gürültü, mezarlı a giden ya lı bir di i filin bile sinirlerini bozardı.

Celso, Andrés, Paulino ve ötekiler, çıkınlarını hazırlıyorlardı.

Paulino ate i toprakla örtüp, kullanmadıkları odunları toplayıp çıkınına doldurdu.

Müchacho'lar yere çömelmi , bo aldrktan sonra çıkınlarının üstüne konmu ya da filelere tıki tırılmı konserve kutularındaki son kahve kırıntılarını arıyorlardı.

Birden, don Gabriel'in sesi i itildi:

«Hey sen, Camaron... Allahın belâsı cabron... gol fo maldito... Nerelerde sürtüp duruyorsun?.. Çabuk buraya gel diyorum!»

Andrés, tepeden tırna a titredi ini hissetti. İlgisizce yere çömelmi , hâlâ içinde biraz kahve bulunan konserve kutusunu ba ma dikmi olan Celso'ya baktı.

Ortalık hâlâ karanlıktı, ama gün, hızla a anyor du. Her yer, mavimsi bir grilikteydi.

Celso'nun suratmda gördükleri, Andrés için yeterliydi. Celso'nun bu kadar ilgisiz olması, onu a irttı. Yüzünde tek bir kıpırtı bile yoktu.

Celso, soran bir yüzle Andrés'nin kendine bakmakta oldu unu gördü.

«Hey, pis öküz sürücüsü, neden bana öyle bakıyorsun?..» dedi Celso huysuz huysuz. «Sabah sabah o güzelim di lerinden birkaçını dökmemi mi istiyorsun?.. Tam havasındayım böyle bir eyin!.. u anda seni, hatta kendimi bile öldürebilirim... te nasıl bir durumdayım, görüyorsun !.. »

«Bueno...» diye ba ırdı don Gabriel. «Gidiyoruz!.. Sen, yine her zamanki gibi geriden gelirsin... Hemen

saymaya ba la ve kimsenin eksik olmadı ından emin ol. Sonra bir çuval özürle çıkma kar ırma...»

«Ahorita, jefe...» diye El Camaron'un sesi çalılıkların arasından yükseldi. «Bir saniye... geliyorum... A sus ordenes, patron!»

Celso, Andrés'ye baktı, aya a kalktı ve çıkınına sırtına aldı.

«Hadi gel öküz sürücüsü, biz en öndeki takımdayız!»

Bir süre yan yana yürüdüktan sonra Celso:

«Neler geçiyordu kafandan?..» diye sordu.

Güldü.

«Ben, senin ne dü ündü ünü iyi biliyorum!.. Ben bir falcı de ilim ve yıldızları okuyamıyorum, de il mi?.. Ama yanlı a aca çıktın! Görüyorsun ya, sen ya da çocuklardan biri bir eyler dü ündü ünüzde hiç bir ey olmuyor. Yazgı, ancak siz görmedi iniz ve dü ünmedi iniz zaman çalı ıyor. Üstelik dün sen beni gözetlerken, ben de seni gözlüyordum. Bir tepescuint lehin ardındaydım. Biraz taze et, hepimiz için iyi olurdu. Bir ey daha var manito; henüz Santa Clara gölüne gelmedik. En azından iki günlük yolumuz daha var... Bu iki günde de çok eyler olabilir!.. E er bir daha bir tepescuintle'nin ardına dü tü ümde beni izlersen seni öyle benzetirim ki, bir daha aya a bile kalkamazsın. Sırf dost oldu umuz için elbet... imdi beni yalnız bırak. Dü ünecek bir yı ın eyim var! Ha, bir ey daha var: esta vereda aqui... ikimizin yan yana yürümesi için yol çok dar!»

OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bugün birlik, Busija paraje'sine ula tı.

Busija ırma ı Santa Domingo ırma ından daha da

geni ti. Ama öylesine kolaylıkla geçebiliyordu ki, bu herkes için pazar günleri ö lenden sonraları oynanan bir oyun gibiydi. Dibi ta lıktı. Yalnız, hayvanların büyük ta lara takılıp dü memeleri ya da ayaklarını ta ların arasına sıkı tırmamaları için dikkat etmeleri gerekiyordu. Ama su, dupduru oldu undan hayvanlar bastıkları yeri açıkça görebiliyorlardı.

Kar ı kıyıda konaklamak için geni bir düzlük vardı.

Burada, ırmaktan bir kol ayrılıyordu. Bu kol, bir yay çizerek elli metre uzaklıkta yine ırmakla birleerek küçük bir ada olu turuyordu. **Monteria**'lara giden küçük birlikler, bu ada üstünde konaklıyorlardı. Ama böyle büyük bir birlik için adanın üstünde yeterince yer yoktu. Bu yüzden yalnızca **caballero**'larla onların **mozo**'ları burada kaldı.

Hiç ku kusuz burası, bütün yürüyü boyunca karıla tıkları en güzel konak yerlerinden biriydi. Ama geceyarısı öyle bir sa anak bo andı ki, yerliler kendilerine birkaç çatı yapmak zorunda kaldılar. Bu çatılar derme çatmaydı, ama yine de bunlarsız daha fazla ıslanacaklarına inanıyorlardı. Gelgeldim günün ilk ı ıklarıyla bu konuda epey iyimser dü ündüklerini anladılar, öylesine ıslanmı lardı **ki**, geceyi ırma ın içinde geçirmi olsalardı bile böylesine ıslanmaları olanaksızdı.

O gece Celso **tepescuintle** avına çıkmadı. Bunun enerjisini bo a harcamak olaca ını, çünkü bu bölgede o küçük hayvanlara rastlanmadı ını söyledi. Ama bir yerli gibi o da çatının yapımında kullanılmak üzere sopa, dal ve yaprak aramak için öbür yerlilerle birlikte ormana gitmi ti.

O günlerde ay yeni büyümeye ba ladı ndan, geceler daha aydınlık, daha dostçaydı. Ayın donuk ı ı ı cengeli daha az ürkütücü yapıyordu.

Yerliler, ate in çevresine çöküp ak am yemeklerini hazırlarken Celso: « urada, yakınlarda bir monteria vardı,» dedi. « imdi öldü artık! Zaten pek de fazla solu u yoktu. Orası gerçek ve geli mi bir monteria de ildi elbet. A lamasınlar diye çocukların gönderildi i bir monteria'ydı...»

Andrés çevresine baktı.

«Ama ortaklıkta monteria filan görünmüyor!..»

«Amma da saçmalıyorsun!» diye güldü Paulino. « nsan monteria'yı öyle ıppadak görmez,.. Bir tane-sinin ortasında bile olursun da farkına bile varmazsın!..»

«Ama ben hiç caoba a acı da görmüyorum...» dedi Santiago.

«Ben burada bir monteria oldu unu, dikkat et; oldu unu... söylemi tim. Öyleyse bir caoba a acını görmeyi nasıl beklersin?..» kar ılı nı verdi Celso. «Bütün maun a açlarını kestiler... Onun için ortalıkta hiç yok... irketler, kestikleri her a aca kar ı bir caoba ekmek ve böylelikle a açların tükenmesini önlemek ko uluyla alırlar bu toprakları. Bunu yapmak zorundadırlar. Yoksa toprak ellerinden alınır. Üstelik de yüklü bir ceza yerler!.. Burada hiç maun a acı görüyor musun?.. Say bakalım; bir tane. bile yok! irketler hepsini kesmi ve kuru bir caoba bile kalmayınca çekip gitmi ler... Her zaman böyle yaparlar zaten...»

Bu allahm belâsı yürüyü boyunca caoba'dan ba ka hiç bir ey i itmedim... Sabahleyin caoba, ö leyin caoba, ak amleyin caoba... caoba'dan ba ka hiç bir ey yok!..» dedi Andrés. « imdi, gerçek bir caoba a acını gözlerimle görmek istiyorum.»

Gözlerini iyi açmalıydım karde im,» dedi Paulino. «Geçti imiz son kasabada kulübelerin bütün kapıları, bütün sıralar ve iskemleler caoba'dan yapılmı tır.

E er bu dünyada bir eyler ö renmek istiyorsan, biraz gözlerini açıp sa ma soluna bak...»

«Senin için burada iyi bir a aç arıyabilirdim,» dedi Celso. «Arkalarda bir yerlerde birkaç tane kalımı olmalı. Ama yeterince göreceksin. O allanın belâsı eyleri öyle bir göreceksin ki, 'A donde quedo hoy tu j ornai, cabron? Günlük i ini tamamladın mı bakayım?' diye bir soruyla kar ıla tı ında a zından bur nundan kan geldi ini göreceksin. Onun için imdiden acele etme. Caoba'nım senden kaçtı ı yok!..»

«Santa Clara gölünün ötesinde kocaman bir Cao ba mparatorlu u ba lar,» dedi Celso kadar usta bir i çi olan Paulino. « imdi bizim bulundu umuz yer, oranın bir uzantısı. kimiz gibi tecrübeli olanlar, burada eline machete'ini bile almaya tenezzül etmez... Ne dersin Celso?»

«Çok do ru. Ama sanırım bir casita yapmak için elimize machete'lerimizi almak zorundayız... Gök o kadar kapalı ki altı saate kadar patlayacak gibi bu hava... Gördü ümüz o ufacak ay parçası, tamamen örtülü. Neyse, ben petate'mi hazırlayıp hava bozunca ya dek bekleyece im. E er rüzgâr dönerse, belki de ya mur ya maz.»

«Yâkın ak am Santa Clara gölünde olaca ız,» dedi Pauline. «Orada hava genellikle ya ı lıdır...»

«Ama bazen de çok güzel geceler olur... Açık, yıldızlı geceler...» dedi Celso. Ve uyumak için sarape'si ne sarındı.

Gün do madan ya mur dinmi ti. Ama gök öylesine siyah bulutlarla doluydu ki, yakılan bütün ate lere ve gaz lambalarına kar ın hayvanları bulmak için arriero'lar tam iki misli zaman harcamak zorunda kaldılar.

Tüccarların paketleri kaba liflerden yapılmı olan ve suyu içine geçirmeyen petate'lere sarıldı. Ama pa

ketler, bütün gece çamurun içinde kalmı lardı. pleri iyice ıslandı indan, sıkıca ba lanamıyorlardı. Yürüyü sırasında e er güne çıkarsa ipler gev eyecek, paketler kayacak ve onları yeniden yerine koyup sıkıca ba lamak gerekecekti. Bu yüzden epeyce zaman yitirecekler ve bir sonraki **paraje**'ye zamanında varamayacaklardı.

Celso, sıcak kahvesini yudumlayıp tavanın içindeki fasulyelerini karı tırdı, ötekiler ate in ba ma çö melmi ler, pantolonlarıyla battaniyelerinin suyunu sıkıp kurumaları için ate in yanma koyuyorlardı. Ate in yanında, içinde kahvaltı hazırlanan tencereler, konserve kutuları ve ma rapalar bulunuyordu.

Caballero'ların kaldıkları adadan don Gabriel'in sesi yükseldi.

«Heeey! Camaron!.. Allahm belâsı herif.. yine nerelerde sürtüyorsun?.. Çabuk buraya gel pis solucan!.. Hey Camaron!.. Camarooooon! Buraya gel diyorum!»

«El Camaron caballito'sunu aramaya gitti patroncito,» dedi onlar için piriñ pi iren yerlilerden biri.

«Do ru söylüyor, jefecito...» diye ba ırdı ba ka biri. «Hemen hemen her sabah El Camaron atının peinden gitmek zorunda kalıyor. Atı hiç bir zaman kampın çevresinde durmuyor...»

«E er o geri zekâlı atını adam edemediyse, neden bir yere ba lamıyor?..» dedi don Gabriel, ellerini yıkarırken.

Yarım saat sonra don Gabriel yine ba ırmaya ba ladı. Bu kez gerçekten küplere binmişti:

«Hey allahm belâsı... **donde esta este golfo apes toso?..** Hey, sen Chicharron,» diye ba ırdı yakmmda duran bir adama. «Hadi, çabuk git de o orospu çocuunu ara!.. Ama sonra gelip de bulamadım deme bana!»

A ır a ır kızarmakta olan gök, yeni do an güne-
in habercisiydi.

Kervan, yola çıkmaya hazırdı.

«Neden El Camaron'u öyle acele istiyorsun?» diye sordu don Ramon. «Nasıl olsa arkamızdan gelir. En geride görevli oldu unu pekâlâ biliyor... Merak etme, onun gibi biri ne yazık ki kaybolmaz!.. Bana bir kötülü ü olmadı, ama gördüm mü midem bulanıyor...»

«Onun için kaygılanmıyorum... Cehenneme kadar yolu var,» dedi don Gabriel, «Ama yürüyenlerin listesi onda, sayım yapmamız gerekiyor...»

Don Ramon'un gereksiz yere canını sıkmaya hiç niyeti yoktu.

«Öyleyse don Gabriel, istersen sen arkadan gel ye elinden geldi ince saymaya çalı yerlileri,» dedi. «Kimsenin eksik oldu unu sanmıyorum. Buralara kadar geldikten sonra artık kimse kaçmaz. Dönü yolu çok uzun... Bizim gibi onların da yemekleri hemen hemen bitti artık... Bana kalırsa gitsen iyi olacak...»

«Bueno,» dedi don Gabriel. «Entonces yo me encar go de la cola. Ben, önde ya da ortada gitmeyi ye lerim. Ama ne yapalım, birinin de arkadan gelmesi gerek...»

Don Ramon, yürüyü e ba lamak için i aret verdi.

Kırbaçlar aklamaya ve hayvanlar çamura saplandıkları ve yürümek istemedikleri için arriero'lar küfretmeye ba ladı ndan, don Gabriel'in El Camaron'u aramak için gönderdi i El Chicharron, ko arak geldi. Öylesine ko uyordu ki, sanki cehennemın bütün alevleri onun pe indeydi. Yanlarına geldi inde, tek bü* söz bile söylemeyecek durumdaydı. Yutkundu, bir eyler mırıldandı ve eliyle geldi i yönü gösterdi.

«Bueno, por el diablo... Konu acak mısın?...» diye ba ırdı don Ramon ona. «Yoksa u elimdeki kırbaçla sana yardım mı edeyim?»

«El Camaron ölmü ... Orada... çalıların arasında... Yoku un dibinde!.. Kazı a geçmi ...»

«Kazı a mı geçmi ?..» diye sordu caballero'lar hep bir a ızdan.

«Evet, kazı a geçmi ...» diye yineledi El Chic harron. «Virgen Purisima, Madre Santisima, yardım et bana ayudame, ruhumu kurtar!..»

istavroz çıkardı ve birkaç kez ba parma ını öptü.

«Kes bu saçmalıkları...» dedi don Gabriel. «Hadi gidip bakalım ne olmu !.. Çıldırımı olmalısın!.. Kazı a mı geçmi ?.. Ömrümde hiç böyle ey görmemi - tim. Vamos, senaros... Hadi gidip bakalım!»

Arriero'lardan biri ba ırdı:

«Pardoneme, jefe... Biz ne yapaca ız?.. E ekler burada daha fazla duramazlar... kaçacaklar... Hepsi de yüklü... Onların yükünü yeniden bo altamayız!»

«öyleyse siz gidin. Hayvanlarla birlikte yola koyulun. Biz, arkanızdan geliriz...»

Don Ramon yeniden ıslık çaldı, birlik yola koyuldu.

«Bueno jefe...» dedi arriero. «Hasta luego... sonra görüşürüz...»

Sonra hayvanlardan kendisine en yakın olanı so pasıyla dürtükledi ve yürüyü e ba lamı olanlara yeti mek için çabucak gittiler.

Don Alban, bir grup muchacho'yu ça ırdı.

«Hey siz oradakiler! Buraya gelseniz iyi olur!.. Belki bir i çıkar!..»

El Chicharron ko arak ve ba ırarak gelirken Celso, Paulino ile Andrés'ye öyle demi ti:

«Sakın ha yakla mayın... ba ımıza i çıkartırlar. Nasıl olsa sonra bol bol çalı aca ız...»

Sonra, yola çıkmı olan grubuna yeti mek için arkalarından hızla ilerlemeye ba ladı.

«Ama ben El Camaron'a ne oldu unu görmek istiyorum,» dedi Paulino.

«Onun basma gelenlerden sana ne?..» diye sordu Celso. «Bırak, nereye isterse oraya gitsin!.. Yoksa çok candan bir dostun muydu?»

«Yok canım, eytanla dostluk kurarım daha iyi!» karılı karılı verdi Paulino.

«Öyleyse hadi yola koyul, bir yandan da arkı söyle...» dedi Celso. «E er o allahm belâsı herif geber diyse, bu senin için daha iyi. Bir kırbaç daha eksildi demektir. Üstelik de hain bir kırbaç...»

Olayı daha fazla dü ünmeden hep birlikte yola koyuldular.

Caballero'lar atlarından indiler.

El Chicharron, onları çalılı nı iki yüz metre kadar gerisine götürdü.

El Camaron'u, yere uzanmı buldular. Kazık, sırtından girmişti.

El Chicharron, do ru görmü tü. **Capataz** ölüydü. Bir elinde atını yakaladı ı ip vardı. p, sıkıca bile ine dolanmı tı. Ne kadar gev erse gev esin, at kaçamazdı.

Gözleri açık ve donuktu. Yüzünde bir deh et havası okunuyordu. Sanki son anda, yakla makta olan bir hayalet görmü tü.

Don Ramon, yanında getirdi i adamlara atı salmalarını, sonra da cesedi kaldırmalarını buyurdu.

Cesedi iyice çakılı oldu u kazıktan çıkarmak için epeyce u ra tılar. **Caballero**'lar kazı ı inceledüer.

«Ender bir kaza,» dedi don Ramon. «Ama böyle eyler olur. Bugünmü gibi aklımdadır, çocukken böyle bir ey görmü tüm. Çok do al bir ey bu...»

Kazık; sert, genç bir a acın ince gövdesiydi. Ça

tı yapmak için sopa arayan yerliler, böyle a açları tek bir machete darbesiyle keserlerdi. Machete'i hiç bir zaman a aca dik olarak vurmazlar, a a ıdan yukarı do ru hafifçe e ik olarak vururlardı. Böylece a acın yerde kalan gövdesi ancak elli santim kadar keskin olurdu. Karanlıkta cengelde dola an birisi e er kazayla böyle bir kazı ın üstüne dü erse feci bir. biçimde ölüdü. Hele elinde bir ucu ata ba lı olan bir ip varsa ve at da ipi gittikçe daha çok çekiyorsa, kazı a gittikçe daha çok gömülürdü. Tabii, ba ka bir ey de olmu olabilirdi. Durmadan ipi çeken at bir iki saniye daire çizerek dönmü ve o sinir içinde kazara yere dü mü adamın üstüne basarak onu kazı a geçirmi de olabilirdi.

Don Albon, tükürüp istavroz çıkardı.

«Bu da en azından öbürünün, neydi adı?.. Evet evet... El Zorro'nun ölümü kadar i renç bir manzara•• Neyse baylar, özür dilerim, ama burada daha fazla sallanamam... Gecikiyoruz, atıma binip gidiyorum.»

Don Ramon bir süre duraksadı.

«Bizim de burada kocakarılar gibi durmamızın hiç bir yararı yok. Onu yeniden canlandırıyoruz... zaten çoktan buz gibi olmu ... Dün gece erkenden ölmü olmalı... Korkunç bir ölüm... Nasıl da bakıyor! Onun imdiden cehennemde oldu una yemin edebilirim. Neyse, midem bulanmaya ba ladı... üstelik bir de kahvaltının üstüne!..»

Don Gabriel, bir sigara yaktı.

«Onu gömsek iyi olur sanırım!»

«Tabii,» dedi don Gervasio, «Tabii onu gömmemiz gerekli... elbette!.. Ba ka ne yapabiliriz ki?.. Onu yanımızda götüremeyiz. ki saat sonra kokmaya ba lar. Neyse, ben gidiyorum baylar... Mallarımın ba ında olmam gerek. Onları yitirmeyi göze alamam!»

Gün, iyice aydınlanmı tı.

«Buraya bak don. Gabriel,» dedi don Ramon. «Ben, birli e katılmaya gidiyorum. Onları yalnız bırakmam, biliyorsun. E er böyle, birbirimize aptal **aptal** bakmaya devam edersek, bugün ancak Cafetera **ya** kadar gidebiliriz. Orada da su yok. Kurba alarla dolu, sarı ve pis bir birikinti var yalnız. Susuzluktan ölen e ekler bile yakla mazlar ona... Santa Clara **gö-**lüne varmamız gerekli. Orada taze ve serin su bulabiliriz. Ben gidiyorum don Gabriel, sen buradaki **i i** bitirirsin!.. **Santisima Madre del Dios, ruega** por mi.»

stavroz çıkardı ve atların yanında kendisini beklemekte olan yerlilere do ru hızla yürüdü.

«Ceplerini bo altın,» buyru unu verdi don Gabriel, cenazeyi gömmek için gelen yerlilere. «Üstünde mektup ya da herhangi bir kâ it var mı?..»

«**Nada de papeles jefecito,**» dedi El Chicharron.

«Liste, e er çantasında olmalı. Neyi varsa aranızda bölü ün!» dedi El Chicharron'la La Voleta'ya.

«Ama önce onu gömün, sonra miras üstüne kavga edersiniz...»

«Yüzü ü alabilir miyim **jefe?**» dedi El Chicharron.

«Alabilirsin! »

El Chicharron, El Camaronün parma ina tükürdü ve zorlukla yüzü ü çıkardı. Bir süre baktıktan sonra kendi parma ina taktı. Yüzük, onun ancak orta parma ina olduj Yerliler, çukuru çoktan kazmı lardı.

« u yüzü e bir bakayım Chicharron,» dedi don Gabriel birden.

El Chicharron yüzü ü çıkardı ve dü kırıklı ıyla **onu** don Gabriel'e verdi.

«Git **de** çocuklara yardım et, fazla oyalanmayalım!» **diye emretti.**

«Ayakkabılarını çıkarın, bakın bakalım içinde **para** ya da kâ it var mı?»

«Bunu zaten yaptık jefe,» diye ba ırdı yerlilerden **biri**. « çi bombo ... Hem ayakkabıları da delik de ik!..»

Don Gabriel, dikkatle yüzü ü inceledi. Üstüne hoh lady, gömle ine silerek parlattı. Herhangi bir eyin üstüne yerle tirilmi olup olmadı ını anlamak için yüzü e yandan ve içinden dikkatle baktı, elinde tarttı, yeniden gömle inin üstünde parlatıp çakısıyla ta m üstünü çizdi. En sonunda yüzü ü parma ına geçirdi, elini keyifle uzattı ve çevirdi.

«Bak bak bak kimin aklına gelirdi ki!..» diye mırıldandı. «Bu düzenbazın yüzü ü nereden aldı ını bilmek isterdim. Muhakkak onu almak için birini öldürmü tür. Hiç a mam buna...»

Yüzü ü parma ından çıkarıp cebine koydu. Bir süre sonra yine eline aldı, dikkatle ku a ına yerle tirdi.

«Hey tembel yaratıklar, hâlâ hazır de il misiniz?..»diye ba ırdı sinirle.

En yakınındaki yerliye öyle bir tekme attı ki, yerli do ruca kazdı ı çukurun içine dü tü.

«E er buraya uyumaya geldi inizi sanıyorsanız, ben sizi harekete geçiririm! **Vamos, rapido!** Allah bilir artık ne zaman birli e yeti iriz!..»

Bir sigara yaktı, yüzü ü koydu u yerin üstünü ok adı, biraz dola ıp, yine çukurun ba ına geldi.

«Yeterince derin olmu . Kaplanlar nasıl olsa onun kokusunu alır!.. Hadi, atm içine... Ama önce ku a ını çıkartın!»

« te burada **jefe!**»

Don Gabriel ku a ı açtı, salladı ve sonra mezara yakla ıp bunu adamın yüzüne örttü. Ku a ın üstünden ölünün gözlerini kapadı. Aya a kalktı, istavroz çıkardı.

«Vergencita, **Purisima...** bizim için dua et, amin!»
Üç kez istavroz çıkarıp ba parma ını öptü.

E ilip bir avuç toprak aldı ve cesedin üstüne attı.
«Hadi, örtün artık üstünü!.. Sen de bir haç yap Chicharron!»

« te burada, hazır jefecito...» dedi yerli.

«Bueno... hadi koy. Oraya de il aptal... ba ucu-
na!. Hadi bakalım imdi hızla yürümeye ba layın...
Yoksa size nasıl ko ulaca ını ö retirim!»

Yolda El Chicharron'a, El Camaron'un atının ipi-
ni çekmesini söyledi, kendisi de atma bindi. Adamlar
çıkınlarını yüklenene dek bekledi ve atıyla son ada-
mın arkasından gitmeye ba ladı. At tarafından itil-
memek için küçük grup ko mak zorunda kalmı tı.

«Por Jesu Cristo, size nasıl yürünece ini göstere-
ce im. Bugüne dek yürümenin ne demek oldu unu
bilmiyordunuz... »

ki saat sonra birli e yeti mi lerdı.

OTUZ BE NC BÖLÜM

Bugün kervan a a ı yukarı on **legua**'dan geçmek
zorunda kaldı. Gerçekten de zorlu bir gün olmu -
tu.

Ö leye do ru birli in kısa bir mola için durdu u
Desempone ırma ına vardılar. Don Gabriel'in yürü-
melerini söyledi i **muchacho**'lar ölü gibi yere yıküdü
lar. Bunu gören don Ramon, yanlarına geldi.

«E er vah iler gibi ko maya ba larsanız, monte-
ria'lara hiç bir zaman varamazsınız!»

Her Meksikalı atlı gibi o günkü yiyece ini ta ıdı ı
morral'inden bir sardalya konservesi çıkararak soluk,
solu a kalmı adamlara attı.

«Bunu bölü ün. Çok su içmeyin, i inize yaramaz.»

Sonra don Gabriel'e gidip öyle dedi:

«Bu i te ö renmen gereken daha çok ey var **ami-go**, adamları yakalamak yeterli de il. Onları monteria'lara sa lam ve güçleri yerinde olarak götürmelisin. Yoksa para alamazsın, biliyorsun!..»

«Ara sıra onları biraz sarsmanm bir zararı olmaz!» kar ılı ını verdi don Gabriel. «Hepsi keçi gibi...»

«Nasıl istersen...» dedi don Ramon. «Yalnız bilmeni istedim o kadar!..» Ömrüm boyunca sözle meli i çilerle u ra tım. Gençli imde gümü , çinko ve bakır madenleri için adam toplardım. Bütün i çilerin gücünün, yetene inin ve iyiniyetinin belli bir sınırı vardır. E er bunu a arsan, ba ına iki ey gelir: ya tehlikeli olurlar, ya da hiç bir i e yaramazlar! Bu iki ık da bize göre de il herhalde!..»

«Belki de haklısın don Ramon,» diye mırıldandı don Gabriel. «O korkunç manzaradan elimden geldi ince çabuk uzakla mak istedim.»

Onlar konu urken, yanlarına don Alban geldi.

«Kendimi çok kötü dissediyorum baylar. Sanki sonsuza dek bu cengelin içinde yürüyecekmi iz, sanki burada bir daire çiziyormu uz gibi geldi baha. Bir kez olsun tepemizde mavi bir gök görmedik. Hep karanlık ve ye il!. Bir de bu bo ucu sıcak ve nem. Çevremizde sürekli bir fısıltı var. Bütün gün kulaklarımda **griton**'larm o korkunç çı lıkları u ulduyor. E er yakında bir ev, bir masa, bir tabak ve de i ik suratlar görmezsem, **por la Santisima**, çı ldıraca ım. Nereden aklıma geldi de **monteria**'lara mal götürmeye kalktım?..»

Don Ramon gülerek onun sırtına vurdu.

«Saçmalama don Alban. Her ey geçer... Yanında ta ıdı ın her eyi yüzde yüz, ço u kez de yüzde iki yüz kârla sattı ında cengel konusundaki kanıların de i ecektir. Asma suratını, bir arkı söyle. Bizim de yanımızda kadın yok... senin asıl derdin

bu!.. Ben buna alı tım... Hadi baylar, atlarımıza binelim...»

Islık çalarak yürüyü e ba lama i aretini verdi.

ö leden sonra be sıralarında havada büyük gölün belirtileri sezilmeye ba ladı. Hafif bir rüzgâr, gölün kıyısındaki çimenlerin, çamur ve bataklıkların kokusunu kervanın yava yava inmekte oldu u dik yoku a dek getirdi. Ara sıra, göl ve cengelin ortasında meydana getirdi i büyük bo luk görülebiliyordu.

Yol, oldukça bozuktu. Kimi yerlerde yalnızca bir buçuk metre enindeydi. Ama insanın aya ı kay a bile a a ı dü mesi olanaksızdı. Çünkü yüksek ve kayalık da , a açlar ve çalılıklarla kaplıydı.

Kervan tek bir sıra halinde ilerliyordu. Hiç kimse bir an bile olsun duramıyordu. Çünkü kendisinin durması bütün birli in durmasına neden olacaktı. Arasına hayvanların ayakları kayıyordu. Dikkatli olan **arriero**'lar, durmalarını önleyerek sopalarla dengelerini bulmalarını ve yola devam etmelerini sa lı yorlardı.

Arriero'lar ba ırıp ça ırıp çılgınlar gibi küfür ederken, gölün ve çevresindeki otlakların kokusunu alan hayvanlar da ne eyle yola devam ediyorlardı. Koca gölün kıyılarındaki yüksek kayalıklarda ve cengelden olu an duvarlarda bütün bu seslerle birlikte gölün üstünde ya ayan hayvanların çı lıkları yankılanıyordu.

Kervan göle yakla ırken hayvanlar daha hızlı yürümeye ba ladılar. Artık sırtlardaki yükler onları daha fazla yormuyor, gölün kokusu bütün yorululuklarını unutturuyordu. .

Göl ku larının bütün çı lıklarına kar ın, gölün çevresinde gizemli ve ezici bir yalnızlık vardı. Bunun için hemen hemen hiç bir neden yoktu görünürlerde. Ama yine de ki inin hemen farketti i bir yal

nızlıktı bu.

Her üç ayda bir monteria'lardan gönderilen öküzlerin otladı ı geni çayırlar, gölü çevreliyordu. Günlerce, aylarca ve yıllarca monteria'larda çalı an ve bir rastlantı eseri buradan kurtulan birkaç ki in dı nda bütün maun i çileri öldüklerinde buraya gömülürlerdi. Ama yine de, dinlenmeleri için tek bir gün verilmezdi onlara. Monteria'larda çalı an öküzler bile, bir süre için monteria'lardan uzakla ıp otlaklarda dinlenmezlerse zayıflar, hatta ölürlerdi.

Monteria'larm gücünün yarısını bu öküzler olu - tururdu. Öteki yarısı ise yerlilerdi. Söylendi ine göre, yerlilerin cennete giden ruhları vardı, belki de... Hayvanların ise, ruhları yoktu. Sonuç olarak, hiç bir kurtarıcı onlar için kendini üzmemi ti. te bu yüzden, öküzlere tatil verilirken, yerliler tatilsiz çalı - mak zorundaydı.

Gölün yakınında .duvarları olmayan, a aç dallarıyla çatısı örtülü bir ev vardı. Burada, dinlenmekte olan öküzlere bakan yerliler ya arlardı.

Kervan geldi inde, bu iki yerliden hiç biri yoktu görünürlerde. Gölün kar ı kıyısındaki öteki otlakları incelemek için yarım günlük bir yolculuk yapmı - lardı. Oldukça anslydılar bu konuda; yoksa, kervanın hayvanlarıyla u ra mak zorunda kalacaklar ve sonunda kimse kendilerine te ekkür bile etmeyecekti.

Konaklama yeri geni bir düzlüktü. nsan burada gö ü rahatlıkla görebiliyordu. Koyu ye il cengelin tekdüzeli inde geçen uzun bir süreden sonra, bir karabasandan uyanmı gibi hissediyordu insan kendini. Ama üç saat sonra i kence yine ba lıyordu, öylesine yo un bir i kenceydi ki bu, insan gölün bütün güzelliklerini yadsıyabilirdi. Burada otlayan yüzlerce öküzden dolayı, konaklama yeri milyonlarca garra pata ile doluydu. Bir saat içinde herkesin vücudu ve

giysileri öylesine kene doluyordu ki, insan onlara kar ı direnmeyi bırakıyor, böceklerin kendisini rahat rahat ısırma larına ses çıkarmıyordu. Ne yazık ki göle girmek de onları öldürmüyor, tam tersine canlandırıyor du. Zaten yüzmek hemen hemen olanaksızdı. Kıyı lar, yüz metrelik bir bataklıkla çevriliydi.

çme suyu gölden de il, ırma ın yakınındaki yüksek kayalardan akan iki pınardan elde ediliyordu.

Ak amle yin ate in çevresinde otururken Celso Andrés'ye öyle dedi:

«Sana El Camaron un bu so uk suyun çıktı ı kayalıklarda bir kazaya u rayaca ını söylemi tim. Ama görüyorsun, yazgının i ine kar ı ılmıyor. nsan yazgıyı de i tirmeye çalı mamalı. Onunla hiç u ra mamalı, nasıl olsa kendi bildi ini okuyor!»

« ittin ya?» diye sordu Andrés. «Onu gömen çocuklar bunun bir kaza olmadı ını, zaten öylesine akıllı bir herifin ba ma böyle bir kaza gelemeyece ini söylüyorlar!»

«E er o aptalların saçmalıklarını dinlese ydim hiç kendime özgü fikirlerim olmazdı...» dedi Celso. «Zaten pis bir cabron ile neden ilgileneyim? Ama sana bir ey söyleyeyim: O ve El Zorro bir daha bir yerliyi oltalarına dü ürüp karısından ayıramayacaklar. Bütün yapabilece im, o iki herif aklıma gelince tükürmek olacak.»

Ertesi gün yürüyü cengelin oldukça yo un bir bölgesinde devam etti. Kervanın daha önce geçti i bölgelerden tümüyle de i ik bir özelli i vardı buranın. Elli adım bile sert, kumluk ya da kayalık bir bölgede yürümek mümkün olmuyordu. Her yer çamur ve bataklık tı.

« te, manito, imdi çevrende caoba'nım kokusunu alabilirsin,» dedi Andrés'nin yanında yürümekte olan Celso. «Tek bir a aç göremesen bile kokusunu duya

bilirsin. Ama u anda Caoba mparatorlu unun için-
desin. Bu ak am terkedilmi büyük bir monteria'dan
artakalanları göreceksin. E er dü ünme yetene ini
hâlâ yitirmediyse, bunlar sana bir eyler anlata-
caktır.»

Bitkiler iyiden iyiye de i mekteydi. Öylesine be-
lirli bir de i imdi ki bu, yalnız yerliler de il, bura-
dan lk kez geçen ve genellikle çevrelerine dikkat et-
meyen tüccarların bile ilgisini çekmi ti. Onlara göre,
bir kural olarak bir a aç bir a açtı, bir çalı ise bir
çalıydı. Onun bir abanoz ya da bir mango a acı ol-
ması, ticaret için i lerine yaramadıkça onlar için ta-
mamen önemsiz bir eydi. Bir a açla ya da onun de-
eri ile ilgilenmesi için hiç bir neden yoktu.

Atlar ve yük e ekleri her adımda derin, çamurlu
topra a büsbütün batıyorlardı. Dikkatle, yolu hisse-
derek, topra ın en sert noktalarını seçmek zorunda
kalyorlardı.

Bu bölgelerde her zaman ya murlu bir iklim var-
dı. E er birisi ya lı ve tecrübeli bir monteria'lıya bu
bölgelerde ya mur mevsiminin ne zaman ba ladı ını
ve ne zaman bitti ini sorsa gülerek öyle kar ılık
verirdi:

«Evet bayım, burada ya mur mevsimi a a ı yu-
karı haziranın on be inde ba lar.»

Soma kaçınılmaz bir soru geliyordu:

«Peki ya mur mevsimi ne zaman sona erer?»

Ya lı adam yine aynı ilgisizlikle yanıtlar:

«Haziranın ondördünde, geceyansma do ru.»

Bu do ruydu. Sabahları ya mur ya masa bile
cengelde öylesine yo un bir çı vardı ki, insan ayı ı
ı altında atla dola maya çıktı ında a açlardan ve
çalılardan sıçrayan sularla sırsıklam olurdu. Bir sı-
ralarında ortalık kurumaya ba lar ve saat iki oldu-
unda hiç durmadan dört ya da altı saat tropik ya

murı ya maya ba lardı. te bu yüzden toprak, ekildikten sonra altı hafta ya murda kalmı patates tarlasına dönmü tü.

" nısan nereye bakısa hurma a açları görüyordu. Bu a açların büyük yaprakları hemen hemen köklere yakın bir yerden çıkıyordu. Bu yüzden hurma a açlarının sanki gövdeleri yokmu gibi duruyordu. Ve bu yapraklar a açların tepesinde de il de kökten itibaren çıkmaya ba ladı ında cengel öylesine yonundu ki, insanın bu a açlardan cengeli göremedi i söylenebilirdi.

Gerçekten tarih öncesi zamanlardan kalma bitkilerin ördü ü vah i ve ürkütücü bir görünümdü bu. Bu hurma a açlarının yaprakları otuz metre yüksekli e dek çıkıyordu. Binlerce e relti otu da bunlar kadar yüksekti. ster istemez insana bitkilerin birbirleriyle sava tıkları fikrini veriyordu bu görüntü. nısan dört bir yanda, bir çocuk eli kadar küçük bir açıklık için yapılan derin sava ı görüyordu. nısanların varlıkları için giri tikleri sava ım, bu geni bölgedeki bitkilerin verdikleri kavgaya çok benzer.

te caoba'yı kapsayan, onu dünyaya getiren ve güçlenip canlandırana dek onu besleyen bu topraktı. Bu soylu a aç, ancak varlı ı için hiç acımadan kabaca sava tı ı sürece güzelle ebilir. Burada ne yeti tirilirse ve bu yeti tirilen ey ya amayı ba arırsa gerçekten soylu bir ki ili e bürünür. Yumu aklık ve çekingenlik her zaman çamurun içine gömülür. Neyse ki sava ta her yenilen nesne; daha güzel, güçlü ve soylu olanlar için bir gübre görevi görüyordu.

«Buraya bak, manito,» dedi Celso Andrés'ye. Bamba ka ve imdiye dek kimsenin görmedi i sihirli bir dünyada büyülenmi gibi konu uyordu. «Çevrene yeniden bak. te geni vah i Caoba Ülkesi burada ba lıyor. Belki imdi ilk kez insanların neden bir fin

ca'nın tarlalarında caoba yeti tiremedi ini anlarsın. Ben Socunusco'da kahve yeti tirdim. Orası da bir çe- it cengeldir. Görüyorsun ya, kahve öbür herhangi de erli bir ürün gibi özel bir dikkatle büyük a açla- rın altına ekilir. Yoksa kahve, fasulye, cacahuate, mısır ya da öbürleri arasında pek bir fark yoktur. Ama burada caoba, evet caoba, tümüyle de i ik bir ey- dir. nan bana e er yalan söylüyorsam cehennemde yanayım. imdi yine burdayım, yine caoba koklarken gerçekten unu dü ünüyorum ki, ve e er böyle de- ilsem, el maldito hijo de una puta, ba ka bir yerde ya ayamazdım. Nerdeyse gerçekten caoba'yı özledi- ime inanaca ım. O Dios mio, neler saçmalamaya ba ladım. Ama bana, sanki kendim bir caoba olmu- um gibi geliyor. Evet bir caoba. te bu yüzden bu a açları bu kadar özledim. Por la Madre Santisima, e er yalan söylüyorsam do ruca cehenneme gideyim, u anda gidip bu a açlara sarılıp onları öpebilirim. Belki sıcaktan ve yürümekten çıldırdı ımı dü ünebi- lirsin ama gerçekten onları öpebilirim. Zaten söyle bana mano ya amın anlamı nedir? Kadın mı? On be çocuk mu? Yün, tavuklar, domuzlar, mısır, benzin ya da pazara götürülecek olan mısırlar mı? Bunlar- dan da öylesine bıkebilirsin ki, her eyden kaçmak istersin? Kaybolmu um diyorum sana, kaybolmu um ben... On be tane piç cehenneme gitsin!.. Dikkatli ol manito, bir gün bunlar senin de ba ina gelmesin. O zaman ne kendin ne de senin.. Neydi adı... evet Es terellita'n için hiç bir ey yapamazsın.»

OTUZ ALTINCI BÖLÜM

Saatlerce sürüp gitti bu. Sanki yepyeni bir dünya ba lamı , eskisi gömülüp gitmi ti. Yeni bir dünya açıl

mı tı. Ve bu yeni dünya karı ık, iç içe girmi , büyüyen bir eyden olu mu bir örgüydü. Ki i tek bitkileri ayırdetme yetene ini yitiriyordu. Büyüyor, büyüyor ve büyüyordu. Ortalıkta her ey ye il, çok ve karı ıktı. Küçük güne ı ıkları durmadan bir palmiye yapra ının üstünden ötekine sığıyor, dansediyordu. Sanki bu katı, yo un bitki dünyasının üstünde, yeni bir dünyada, hiç bir insanın ya da hayvanın de il de, yalnızca bitkilerin egemen olaca ı harika bir dünya yaratılması için bir ça rı var gibiydi.

nsan bütün bütün dünyadan ayrılmı , yürüyen yerlilere, homurdanan hayvanlara kar ın, kendini yine de yalnız ve terkedilmi hissediyordu.

Yürüyenler; insanlar ve hayvanlar, sanki dü teymi çesine, kendini yutacak bu bitki dünyasının içine do ru yürüyordu.

Birdenbire Andrés ba ırdı:

«Dios mio, ama bu... bu ne?»

Birdenbire durdu ve çıkmmı yere dü ürdü.

«Ama bu ne?» diye soluk solu a sordu yeniden.

Hiç beklemedi i anda cengel gözlerinin önüne açılmı tı. Öylesine geni ti ki bu yeni dünya ufkun her yönüne do ru geni liyordu. ki genç adamın ayaklarının dibinde, çok a a ılarda, güçlü, gizemli Ushu mahcintla Irma ı, onsuz maun a açlarının bu vah i bölgelerden uygar dünyaya götürülemeyece i, o dev ırmak akıyordu. Caoba tarafından yutulacak yerliler için, her eyden sorumlu olan ve görülebilir Tanrıydı bu. Cengelin bu dev ırma ı olmadan caoba, Kuzey Dakota'daki çam a açları kadar de ersiz bir ey olurdu. O zaman caoba de ersiz bir ey olaca mdan hiç kimse borçları kar ılı ında yerlileri monteria'lara satmayacaktı.

Bu yüksek kıyıdan bütün kıvrımları ile dev ırma ın izlenebildi i yer, hiçbir yerle kıyaslanamazdı.

Vakit henüz erkendi. Ö leden sonra saat iki sı ralarındaydı. Ama yine de konaklama buyru u ve- rilmı ti. Burada, gereken monteria'lara i çı da ıtımı yapıldı.

Ana birlik birkaç gün daha cengelin içinden, ama yine ırma ın kıyısından ayrılmadan yoluna devam edecekti. Küçük gruplar kanolarla ırma ın kar ı kı- yısına geçirilip i letmelerini kar ı yakaya kurmu olan monteria'lara götürüldüler.

Kar ı kıyıya kano ile geçirilen bu Meksika ço- cukları, hiç bilmeden yabancı bir ülkeye giriyorlardı. Kendilerine hiç sorulmadan ba ka bir hükümetin buy- ru una veriliyorlardı. Maun irketleri ne ulus, ne de yurtta lık hakları diye bir ey tanımazdı. Ba ka bir ülkenin yurtta larını kaçırmak ve ulusal sınırları a - maktan da çekinmezlerdi. Caoba'nın egemen oldu u toprak onların egemen oldu u ve yalnızca onların yaptı ı yasaların geçerli oldu u ve bu yasaları iste- dikleri gibi uyguladıkları bir ülkeydi. Ulusal sınır- lar, ba kanlar, cumhuriyetler ve diktatörler onları il- gilendirmezdi. Bunların hepsi yeryüzünden silinip git- mi ti. Cengeldeki iki haftalık bitmez tükenmez yürü- yü bütün bunları ayırıp koparmı tı. Buraya adalet aramak için gelen kimse öylesine küçülüyor, öylesine önemsizle iyordu ki, bir konuk olarak u radı ı ilk monteria'nın yöneticisi bir sinek teliyle onun burnu- na kazara vursa bile bir daha aya a kalkamıyordu. Oraya neden ve nasıl geldi ini bile anımsamayabi lirdi. Kendisinden istenilmeden Caoba'nın diktatör ol- du u bu kutsal ülkeyi istilâ etmi ti artık o!..

Celso'nun takımında kimse o anda bir ate yak- mayı dü ünmedi. Bunun için yeterince zaman vardı. Günün bitmesine hâlâ birkaç saat vardı. Oldukları yere çömeliş dinlenebildikleri için sevindiler.

Ana birlikten ayrı bir yer seçmi lerdı kendileri

ne. Yoku un daha a a ı bir kesiminde ırma ı ve yüksek kıyıları daha iyi görebilecekleri bir yere oturmaları.

«Nasıl da güzel, nasıl da etkileyici bu koca ırma k,» dedi Celso birden. «Burada ölecek bile olsak **monteria**'lara kadar yürümeye de er bu!.. uradaki ırın kumsalları görüyor musun?.. Daha sonra, günbatımında do ru, yüzmeye gidelim. Bizim için iyi olur!»

«Kar ı kıyıdaki oturdu umuz bu yer kadar yüksek olan o kulübelere ne?» diye sordu Andrés.

«Orası **monteria**,» diye yanıtladı Celso. «Orada gördü ün de yönetim binası ve i verenler ile yöneticilerin **jacalito**'ları... Asıl **monteria** cengelin çok daha derinliklerinde. Buradan göremezsin orasını!»

Çevresine baktı ı zaman ötekilerin kamp kurmakta olduklarını gördü.

«Eee,» dedi kendisine uzun ve kaim bir sigara sararak. «Askerler en sonunda geldiler. te sava alanı burda ba lıyor. u anda oturmakta oldu umuz yerde bile bir zamanlar bir **monteria** vardı...»

Sonra «Hey,» diye kesti konu masını birden. « imdi anımsadım... Çok ilginç bir ey görmek istiyor musun? Hey arkadaş lar,» diye ba ırdı yakındaki bir toplulu a. «Siz de gelin de bir bakın!»

Onları ırma m alt bölümüne götürdü, sola döndü ve çalılıklardan zorla geçtikten sonra üstünde haçlar bulunan küçük toprak çıkıntılarının oldu u bir düzlü e geldiler. Otlar ve dikenler büyümü tü her yerde. Ama yine de en azından yüz elli tepecik sayılabiliyordu. Haçların ço u yere dü mü tü. Tümseklerin ço u alçalmı , yerle aynı düzeye gelmişti. Görünü lerinden bunların aç kaplanlar ve cengelin öteki hayvanlanca açıldı ı anlaşıyordu.

«Bunlar da ne?» diye sordu Santiago hem a ırıp, hem de korkarak. «Bir bir... eye benziyor...

Ama burada bu ıssız yerde nasıl olabilir?»

«Evet burada, bir zamanlar yakınlarında bir **monteria** olan bu ıssız yerde!» dedi Celso. «Evet, o unutulmuş **monteria**'nın caoba adamları son **paraje**'lerini burada bulmuşlar. Caoba ülkesine daha çok girdikçe daha ba ka sürprizlerle, solu unuzu kesecek sürprizlerle karşılacaksınız. Siz saf koyunlara tek bir ey söyleyebilirim: Caoba gibi olmazsanız, çelik gibi sert olmazsanız, damarlarınızdan koyu kırmızı bir kan akmazsa siz de son **paraje**'nizi ba ka bir **monteria**'nın yakınlarında bulursunuz! Burada, **capataz**'lara, onların kamçılarına ve zulümlerine ve her eyden çok hiç acımadan sizi yutmak isteyen cengele karşı dinizle ve tırnaklarınızla sava malısmız. Neyse, allah kahretsin! Unutun bunları!.. Kafanızı yormayın bu konuda. Burada durup ortalıktaki kemiklere bakmanın hiç bir anlamı yok. Bir zamanlar bunlara sahip olanlar artık seslerini çıkartamayacaklar.»

Birkaç saniye • gözleri ötekilerden daha eski görünen bir tepece e takılıp kaldı. Onu göstermek istemesine, ya da bir ey söyleyecekmi cesine elini kaldırdı. Ama dudaklarını ısırıp, birdenbire arkasını döndü:

«Haydi, **cuates**, fasulyelerimizi pişirelim ve bir parça salça ile karı tıralım, **verde y muchas yerbas**. Siz de.» A ızları açık ortalı seyretmekte olan bir grup gence döndü: «Eviniz ya da ba ka saçmalıklar konusunda dü görmeyi bırakın. Size hiç bir yararı dokunmaz bunun. Dinleyin sözümü. Bunun zehir oldu unu biliyorsunuz. Unutun bunu. Biraz odun toplayıp ate yakın daha iyi.»

Birden ba ırmaya başladı:

«Dünya bu **muchacho**'lar... Gerçek dünya bu... Ve siz de içindesiniz!»

Gül renkli ku lar kampın üstünde dönüp duru

yorlardı. Hiç bir tehlike sezmeden geni çemberler çizerek dev ırma ın kumlu kıyılarına do ru süzülüyorlar, uzun, ince bacaklarının üstünde yava yava suya do ru yürüyorlar ve a ırba lı bir tavırla balık avlamaya ba lıyorlardı.

S O N

S